
Стара српска књижевност
у 24 књиге

Уређивачки
одбор

Димитрије Богдановић (1930–1986)

Ирена Грицкат

Милорад Ђурић

Радмила Маринковић

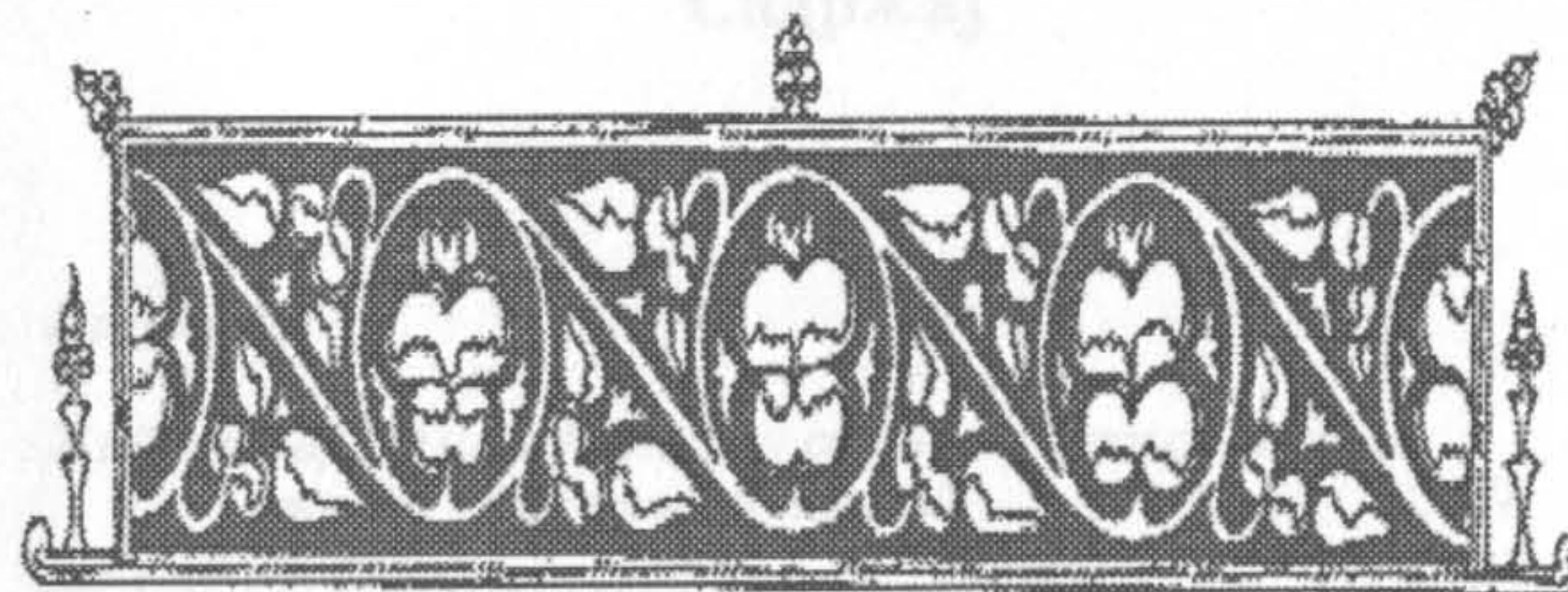
Милорад Павић

Миљисав Савић

Биљана Јовановић – Стипчевић

Књига
двадесет друга

Приредио и на савремени језик пренео
Томислав Јовановић

Варлаам и Јосаф

Просвета
Српска књижевна задруга
Београд 2005.

Датум издања: 1939-1986

В

и

и

Томислав Јовановић

СКЕНИРАО
ТЕОДОР АНАГНОСТ

Проблематика
Српска књижевна историја
Београд 2002

Садржај

Предговор

Житије Варлаама и Јоасафа у српском средњовековном наслеђу (Томислав Јовановић)	7
Житије Варлаама и Јоасафа	24
Речник мање познатих речи	231
Индекс имена и географских назива	235

Житије Варлаама и Јоасафа у српском средњовековном наслеђу

Из пребогате и разнородне књижевне традиције древног Истока стигла су у Европу многа дела већ у античко доба и нарочито током средњег века. Њихови давнашњи преводи одомаћили су се у појединим европским срединама до те мере да су доживљавани као нераздвојни део који иде уз матичну књижевност. Истовремено, ова дела указивала су на неисцрпне везе Истока и Запада током више векова. У оквиру таквих духовних струјања настало је једно од најомиљенијих дела посвећено пустињаку Варлааму и индијском царевићу Јоасафу. До новијих векова оно је преведено на преко тридесетак језика Азије, Африке и Европе. На сложеном питању порекла овог дела огледали су се бројни проучаваоци. Док се раније углавном сматрало да је оно христијанизована повест о малом Буди, каснијим проучавањима то мишљење оповргнуто је. То се нарочито потврдило последњих деценија XIX века у резултатима истраживања Х. Зотенберга.¹ По њему Будина историја била је узор и образац за настанак Повести о Варлааму и Јоасафу на грчком језику у Персији до почетка VII века. Грчки текст узима се као аутохтон, јер није превод са било ког другог језика. Његов аутор био би непознати монах Јован из манастира Светог Саве Освећеног. Често је његово име везивано за Јована Дамаскина.² Давнашње уверење о ауторству *Житија Варлаама и Јоасафа* определило је Мињеа да у својој замашној едицији *Patrologia Graeca* штампа ово дело у оквиру корпуса Јована Дамаскина.³

¹ H. Zotenberg, *Mémoire sur le texte les versions orientales du Livre de Barlaam et Joasaph*, Not. et extr. des ms. de la Bibliothèque Nationale, Paris 1887, 1-166; *Notice sur le Livre de Barlaam et Joasaph, accompagnée d'extraits du texte grec et des versions arabe et éthiopienne*, Paris 1888.

² F. Dölger, *Der griechische Barlaam – Roman ein Werk des H. Johannes von Damaskus*, Studia patristica et bizantina, T. 1, Ettal 1953, са ранијом богатом литературом.

³ J. P. Migne, *St. John Damascus*, *Patrologiae Graecae Completus. Series Graeca*, vol. 96, Paris 1864, cols. 860-1250.

Својом унутарњом динамиком дело показује сву драматичност поступног израстања главног јунака Јоасафа почев од његове навешћене предодређености на рођењу да ће проживети у хришћанској вери, упркос љутом прогону њихових припадника у читавој земљи у којој је владао његов отац цар Авенир, па преко праћења привида и зачараности живота у затвореној палати и ненаметљивог сазревања и одупирања свему што је долазило од оца. Јоасафова трагања за смислом постојања и налажење правог Бога остварено је сусретом са пустињаком Варлаамом на начин какав се достиже само Божијим промислом. Упознавање младог царевича са тајнама хришћанске вере прожето је алегоријским причама чиме *Жиѡије* повремено добија облике древних индијских и источњачких казивања која разгранатим смислом наглашавају мозаичну преплетеност. Низањем наизглед засебних целина као што су *Прича о чейири ковчега*, *О инорогу*, *Прича о ѡри ѡријатеља*, *Прича о неком цару и о убогом* и *Прича о срнићу неког богаѡаша*, композициона слојевитост дела добила је ону пуноћу каква се иначе среће у жанру житија. Упечатљиве слике прогоњених монаха у неприступачним пустињама Сенаридске земље, у којој је сваки хришћанин убијан, као и суђење Јоасафу, дају овом *Жиѡију* чар описа живота ранохришћанских пустињака. Свеколика љубав између Варлаама и Јоасафа обележила је дело до те мере да је постала метафора жудње за Христом. Вишезначност овог *Жиѡија* несамерљиво је увећана протканом источнојачким наративним модела са исконском снагом хришћанске животности. Разуђени дијалози употребили су живост односа међу појединим ликовима, а нарочито између Варлаама и Јоасафа и цара Авенира и Јоасафа.

Поред обиља библијских цитата у *Жиѡију Варлаама и Јоасафа* коришћена су и дела хришћанских писаца и светих отаца, међу којима нарочито Јована Дамаскина, Јована Лествичника, Григорија Ниског, ђакона

Агапита, Григорија Неокесаријског, Василија Кесаријског, Григорија Назијанзина, Максима Исповедника и Немесија. Најцеловитији и најобимнији део који је унет у *Жиѡије Варлаама и Јоасафа* преузет је из *Аѡологије* атинског философа Аристида из II века⁴ и тиче се обимнијег набрајања многобожачких халдејских, грчких и египатских богова. На свом дугом путу од Истока ка Западу *Жиѡије* је обогаћивано новим садржајима. У том распростирању оно је означавано на више начина. Тако се и код његових проучавалаца јављају називи *роман*, *исѡиорија*, *ѡовесѡи*, *сказаније*, *књига*, *леѡенда*, *vita*, или само *Варлаам и Јоасаф*. У иначе скромној српској литератури оно је жанровски довођено у везу са *ѡриѡовейѡком*, *ѡовешћу*, *романом*, и *жиѡијем*. Само у ретким приликама дотицано је и питање његовог жанра.⁵ По свему судећи, најубичајенији назив у српским преписима именује ово дело као *Жиѡије Варлаама и Јоасафа*, што делу даје јасна жанровска одређења. У ликовним представама у старом српском живопису уз ликове Варлаама и Јоасафа скоро

⁴ *The Apologie of Aristides on behalf of the Christians*. From the Syriac Ms. preserved on mount Sinai edited with introduction and translation by J. Rendel Harris, Cambridge 1891; H. Milne, *A. New fragment of the Apology of Aristides*. J. Theol. Studies, London 1923, vol. 25, N. 97, 73-77; *Повесѡ о Варлааме и Иоасафе*, Памятник древнерусской переводной литературы XI-XII вв., подготовка текста, исследование и комментарий И. Н. Лебедевой, Академия наук СССР, Библиотека, Ленинград 1985, 28-29.

⁵ Питањима жанра овог дела бавили су се својевремено Драгољуб Павловић (*Сѡиарија јуѡословенска књижевносѡи*, Београд 1971, 44-49) и Радмила Маринковић (*Роман као књижевни род у средњевековној књижевносѡи Јужних и Исѡочних Словена*, Прилози за КЈФ, XXXIV, Београд 1968, 203-218). Оба аутора сматрала су да је у питању роман. Са таквим мишљењем није се сложио Димитрије Богдановић, сматрајући да је назив роман „сасвим ван жанровског система византијске поетике“: *Исѡиорија сѡиаре срѡске књижевносѡи*, СКЗ, Коло LXXIII, Београд 1980, 74.

искључиво стоје сигнатуре којима се означава да су мотиви из *Жиџија Варлаама и Јоасафа*.

Непосреднија бављења *Варлаамом и Јоасафом* у српској науци везана су у највећој мери за Стојана Новаковића. Састављајући своје *Примере књижевности и језика сѣјарога и срѣско-словенскога* 1877. године, унео је у њих причу о три пријатеља из зборника број 184 из XVII века који је припадао старој збирци Народне библиотеке у Београду.⁶ Необично је да Љубомир Стојановић приликом описа датог рукописа у свом *Каталогу Народне библиотеке у Београду* није регистровао ово дело, нити је споменуо да га је Новаковић објавио, како је то чинио са осталим деловима истог рукописа.⁷ Следећи помак у откривању *Жиџија Варлаама и Јоасафа* српској научној јавности представљало је Новаковићево бављење овим делом на основу преписа из 1518. године, који је настао у светогорском манастиру Григоријату, а онда доспео у манастир Шишатовца и у њему био са сигнатуром 46 (175), да би му се потом изгубио траг. У жељи да овако обимно дело приближи читаоцима на основу најзанимљивијих делова, С. Новаковић је из споменутог преписа објавио све приче са појединим одломцима, а остале делове фабуле препричао својим речима.⁸ За жаљење је што Новаковић том приликом није у целини објавио овај

⁶ *Примери књижевности и језика сѣјарога и срѣско-словенскога*. Саставио Стојан Новаковић, Београд 1877, 473-475. Коментари уз ову целину нешто су проширенији у трећем издању његових *Примера* из 1904. године, 558-559. [Фототипско издање: С. Новаковић, *Примери књижевности и језика сѣјарога и срѣско-словенскога*. Приредио Томислав Јовановић, Изабрана дела Стојана Новаковића, књига четрнаеста, Београд 2000.]

⁷ Љ. Стојановић, *Каталог Народне библиотеке у Београду*, IV, Рукописи и старе штампане књиге, Београд 1903, 318-321.

⁸ С. Новаковић, *Варлаам и Јоасаф. Прилог к познавању ујоредне лите-рарне историје и хришћанске средњевијековне белетристике у Срба, Буџара и Руса*, Гласник Српског ученог друштва, Л, Београд 1881, стр. 1-121.

препис и тиме га учинио доступним за даља проучавања. Још већа штета јесте што се то није догодило јер се дати рукопис у наредном периоду изгубио.

Из овог делимичног Новаковићевог издања *Жиџија Варлаама и Јоасафа* настали су преводи појединих прича. Најпре је Миливоје Башић 1931. године унео у своју књигу *Из сѣјаре срѣске књижевности* превод *Приче о четири ковчега*.⁹ Споменута прича није се нашла у првом издању ове књиге из 1911. године.¹⁰ Необично је да је већ од првог издања у истој књизи присутна краћа приповетка *О њрењу између душе и њела* за коју је преводилац погрешно навео да је из *Варлаама и Јоасафа* мада је С. Новаковић нагласио у својим *Примерима* да она не припада том делу. Затим су Драгољуб Павловић и Радмила Маринковић такође на основу Новаковићевог издања превели следеће делове: о прорицању Јоасафове будућности по његовом рођењу, *Причу о четири ковчега*, *Причу о славују*, *Причу о инорођу*, *Причу о њри друга* и *Причу о срњи*.¹¹

Најпотпуније досадашње проучавање *Жиџија Варлаама и Јоасафа* у српској рукописној традицији налази се у дисертацији Максина Евелина Лове Лебо, одбрањеној на Универзитету у Вашингтону 1979. године. Том приликом Лебо је приредила издање *Жиџија* на основу хиландарског преписа бр. 422, доносећи основне разлике са следећим преписима: бечке Народне библиотеке бр. 35, Хрватске

⁹ *Из сѣјаре срѣске књижевности*. Превео и саставио Миливоје М. Башић, Четврто, исправљено и нешто допуњено, издање. Београд, Издавачка књижарница Геше Кона, 1931, 27-31.

¹⁰ *Из сѣјаре срѣске књижевности*. Превео и саставио Миливоје М. Башић, СКЗ, књига 137, Београд 1911. 31-32

¹¹ *Из наше књижевности феудалног доба*. Друго допуњено издање. Избор, редакција, превод и коментари Драгољуб Павловић и Радмила Маринковић. Предговор Драгољуб Павловић. Сарајево, „Свјетлост“, 1954, 236-246; Друго издање, такође у Сарајеву, 1959; Треће и четврто издање: Београд, „Просвета“, 1975. Библиотека Просвета, књига 102.

академије знаности и умјетности у Загребу бр. III б 15, Румунске академије наука у Букурешту, бр. 93 (из некадашње збирке манастира Њамца), Државног историјског музеја у Москви (Государственный исторический музей – ГИМ), из збирке Шћукина бр. 905, и такође из истог музеја, из Новоспаске збирке, бр. 11. Овај њен труд штампан је у Лондону као факсимил рукописа дисертације.¹²

Извесна померања у новим сазнањима о српском рукописном наслеђу *Жиџија Варлаама и Иоасафа* и његово смештање у словенске оквире постигла је Ирина Лебедева.¹³ Њена проучавања указују на седам типова овог *Жиџија* у словенском наслеђу. Они припадају трима преводима, руском, који је могао настати у Кијевској Русији средином XII века, српском и бугарском. Сачувани преписи показују да је српски превод могао настати на Светој Гори крајем XIII или почетком XIV века. По неким показатељима постоји могућност да је српски превод урађен у Хиландару још почетком XIII века,¹⁴ да би

¹² M. E. L. Lebo, *The Hilandar Serbian Povest' o Varlaame i Ioasafe*, University of Washington, University Microfilms International, London 1979.

¹³ *Повесть о Варлааме и Иоасафе*, Памятник древнерусской переводной литературы XI-XII вв. Такође су библиографски корисни и њени каснији прилози: *Болгарский перевод Повести о Варлааме и Иоасафе и его судьба в русской книжности*, Кирило-Методиевски студии, 3, София 1986, 213-219; *Повесть о Варлааме и Иоасафе*, Словарь книжников и книжности Древней Руси, вып. I (XI-первая половина XIV в.), АН СССР, Институт Русской литературы (Пушкинский дом), „Наука“, Ленинград 1987, 349-352. Ова значајнија проучавања *Жиџија Варлаама и Иоасафа* регистрована су у новијим радовима историчара старе српске књижевности: Ђ. Трифуновић, *Сѣдара српска књижевности*. Основе, Друго издање, „Филип Вишњић“, Београд 1995, стр. 290-291. Један рад Дамјана Петровића тиче се улоге краћих приповедачких форми у оквиру овако обимног дела: *Умјетност приче у средњовековном роману Варлаам и Иоасаф*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 31/2, Београд 2003, 35-42.

¹⁴ *Повесть о Варлааме и Иоасафе*, Памятник древнерусской переводной литературы XI-XII вв., 63.

потом као такав прешао и у руску и у бугарску традицију, у којој је доживео извесне преправке.

Када је реч о словенским преписима *Жиџија Варлаама и Иоасафа*, руско рукописно наслеђе најбогатије је и достиже број од неколико стотина. Сазнањима о овом делу у руској средини допринело је умногоме уношење појединих алегоричких прича из њега у Пролог¹⁵ и Велики Чтиминеј.¹⁶ Руски проучаваоци указали су вредну пажњу овој *Повесји*. Сачуваних српских преписа далеко је мање и они су расути по разним рукописним збиркама. Најстарији од њих потичу из XIV века. Код већине изгубљени су или оштећени извесни делови, нарочито на почетку. Наводимо их према редоследу настанка.

Око 1340. године начињен је један препис на македонском језику. Изгубљени делови у њему касније су допуњавани средином XV и XVI века на српскословенском језику. Данас се тај рукопис чува у збирци манастира Дечана под бројем 100.¹⁷

Из средине XIV века потиче српски препис који је некада био у склопу збирке манастира Њамца у Румунији, а данас је у саставу рукописне збирке Румунске академије наука у Букурешту број 93 (30).¹⁸

¹⁵ А. Н. Веселовский, *О славянских редакциях одного аполога Варлаама и Иоасафа*, Зап. Акад. наук, т. 34, 1879, 63-66.

¹⁶ И. Н. Лебедева, *Афанасиевский извод и лицевые списки Повести о Варлааме и Иоасафе*, Труды Отдела древнерусской литературы, 38, Ленинград 1984, 42-53.

¹⁷ М. Гроздановић-Пајић, Р. Станковић, *Рукописне књиге манастира Високи Дечани*, Књига друга, Водени знаци и датирање, Народна библиотека Србије, Опис јужнословенских ћирилских рукописа, том IV, Београд 1995, 36-37.

¹⁸ Љ. Васиљев, М. Гроздановић, Б. Јовановић, *Ново датирање српских рукописа у Библиотеци Румунске академије наука*, Археографски прилози, 2, Београд 1980, 51.

Око 1360/70. године настао је српски препис највероватније у Хиландару, који се данас налази у збирци истог манастира, са сигнатуром 422.¹⁹

Из треће четвртине XIV века потиче српски препис који је данас у рукописној збирци Архива Хрватске академије знаности и умјетности у Загребу, са сигнатуром III b 15.²⁰ Препис је оштећен на неколико почетних листова.

Током истог периода настао је на Светој Гори српски препис треће четвртине XIV века који се сада налази у манастиру Зографу под бројем 96.²¹

До данас је сачуван само у фрагментима српски препис треће четвртине XIV века који се налази у Државном историјском музеју (ГИМ) у Москви, збирка Шћукина, број 905.²²

Један српски препис настао је на Светој Гори између шесте и половине седме деценије XIV века и чува се у Народној библиотеци у Бечу под бројем 35 (II/36).²³

С краја XIV века потиче српски препис који је данас у Државном историјском музеју (ГИМ) у Москви, у Новоспаској збирци, број 11. Није се очувао у целини.²⁴

¹⁹ Р. Станковић, *Водени знаци хиландарских српских рукописних књига XIV века*, Археографски прилози, 22/23, Београд 2002, 63-64.

²⁰ V. Mošin, *Ćirilski rukopisi Jugoslavenske akademije*, I dio, Opis rukopisa, Zagreb 1955, 92.

²¹ Б. Райков, Ст. Кожухаров, Х. Миклас, Хр. Кодов, *Каталог на славянските ръкописи в библиотеката на Зографския манастир в Света Гора*, София 1994, 71.

²² *Повесть о Варлааме и Иоасафе*, Памятник древнерусской переводной литературы XI-XII вв., 59.

²³ G. Birkfellner, *Glagolitische und kyrillische Handschriften in Österreich*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Schriften der Balkankommission, Linguistische Abteilung, XXIII, Wien 1975, 120-121. Извесна померања у датирању рукописа начинила је Јадранка Проловић, *Хиландарски рукописи XIII и XIV века у Бечу и манастир Хиландар*, Хиландарски зборник, 6, Београд 1986, 198.

²⁴ *Повесть о Варлааме и Иоасафе*, Памятник древнерусской переводной литературы XI-XII вв., 59.

Српски препис који је настао 1518. године у светогорском манастиру Григоријату, припадао је манастиру Шишатовцу и имао сигнатуру 46 (175). Временом је изгубљен. Делове из њега објавио је Стојан Новаковић.²⁵

Из 1578. године био би српски препис који се налази у Националној и свеучилишној библиотеци у Загребу. Његова сигнатура остала је у литератури непозната.²⁶

Из 1586. године потиче српски препис који се налази у Националној и свеучилишној библиотеци у Загребу са бројем 5891 и очуван је у целини.²⁷ Некада је рукопис припадао манастиру Гомирју.

Једном српском препису из XVI века данас недостаје почетак. Некада се налазио у манастиру Крушедолу са сигнатуром Е. V. 24, а сада је у збирци Музеја Српске православне цркве у Београду под бројем 106, на странама 1а-1786.²⁸ Неки записи у рукопису говоре да је *Жиџије* прочитао јануара 1740. године Илија Стојковић, свештеник Шанца Петроварадинског.²⁹ Овај препис има извесних разлика у односу на већину других српских.

За време Другог светског рата страдао је херцеговачки манастир Житомислић са свим својим рукописима. Тамо се налазио српски препис *Жиџија Варлаама и Јоасафа* из 1633. године са сигнатуром 21,³⁰ који је препи-

²⁵ С. Новаковић, *Варлаам и Јоасаф*.

²⁶ Д. Богдановић, *Инвенџар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)*, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, I одељење, књ. XXXI, Београд 1982, бр. 2214, 141.

²⁷ V. Mošin, *Ćirilski rukopisi i pisma Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu*, Radovi Staroslavenskog instituta, 5, Zagreb 1964, 202-204.

²⁸ С. Петковић, *Опис рукописа манастира Крушегола*, Сремски Карловци 1914, 182-184.

²⁹ *Сѣтари српски записи и најџијиси*, V, Скупио их и средио Љуб. Стојановић, Српска краљевска академија, Ср. Карловци 1925, бр. 7786, 7787.

³⁰ Д. Богдановић, *Инвенџар ћирилских рукописа*, 194.

сао познати монах Аверкије, а јеромонах Виктор приложио препис 1644. манастиру Житомислићу.³¹

Поред овде наведених преписа *Жиѡија Варлаама и Јоасафа*, који су преписивани у целини, постоје извесни преписи само појединих целина, углавном засебних прича. Најчешће је у питању *Прича о ѡри ѡријайѡла* која се нашла у оквиру ширег избора разних других дела. Тако се ова прича појављује у српском препису између 1485. и 1495. године који се данас налази у манастиру Никољцу, број 52, на странама 26-3а, 5а-6а.³²

С краја XV века потиче српски препис који се данас чува у Москви (ГИМ, Збирка Хлудова, број 105, на странама 92-108). У њему је део о Јоасафовом одласку у пустињу у потрази за Варлаамом.³³

У оквиру свог *Слова о Варлааму и Јоасафу* свети Иларион преузео је поједине делове из овог дела. Његово *Слово* налази се у српском рукопису XV века који се чува у Народној библиотеци у Софији број 649, на странама 80б-144а.³⁴

Прича о ѡри ѡријайѡла постоји и у српском препису из XVI века, који је у рукописној збирци Народне библиотеке у Пловдиву под бројем 36, на странама 143б-145а.³⁵

³¹ ССЗН, III, 5659, 5660; Н. Синдик, *Хиландарски ѡисар Аверкије*, Проучавање средњовековних јужнословенских рукописа. Зборник радова са III међународне хиландарске конференције одржане од 28. до 30. марта 1989, Београд 1995, 391-392.

³² Р. Станковић, *Дайѡрање и водени знаци рукописних књиѡа манастира Никољца*, Археографски прилози, 16, Београд 1994, 182-183.

³³ А. Поповъ, *Описаніе рукописей и каталогъ книгъ церковной печати библиотеки А. И. Хлудова*, Москва 1872, 250, 252.

³⁴ Б. Цоневъ, *Описъ на рѡкописитѣ и старопечатнитѣ книги на Народната библиотека въ София*, София 1910, 464.

³⁵ Б. Цоневъ, *Славянски рѡкописи и старопечатни книги на Народната библиотека въ Пловдивъ*, София 1920, 69. У оквиру овог описа прича је и објављена на странама 81-83.

У Зборнику житија, слова и повести из средине XVI века који припада збирци Народне библиотеке у Београду број 733,³⁶ на странама 111б-113б нашла се *Прича о инороѡу*.

Из 1646. године сачувао се српски препис *Приче о ѡри ѡријайѡла*. Рукопис се налази у Прагу, у Чешком Народном музеју, број IX Н 16 (Š 19), на странама 182а-184а.³⁷

У старој, изгорелој, збирци Народне библиотеке у Београду налазио се српски рукопис из XVII века број 420 (60), са одломком из *Варлаама и Јоасафа* који се тиче Јоасафовог питања и Варлаамовог одговора о чувању од греха после крштења.³⁸

Из истог времена и из исте збирке (број 184) потицао је један српски зборник са преписом *Приче о ѡри ѡријайѡла*.³⁹ Овај препис нешто је другачији него што изгледа у самом *Жиѡију Варлаама и Јоасафа*.

У српском рукопису с краја XVII века, данас у Архиву САНУ, број 147, 42а-44а, налази се такође препис *Приче о ѡри ѡријайѡла*.⁴⁰

Гаврило Стефановић Венцловић прилагодио је на народном језику *Причу о ѡри ѡријайѡла* око 1740.

³⁶ Р. Станковић, *Приновљене рукописне књиѡе Народне библиотеке Србије. Водени знаци и дайѡрање*, Археографски прилози, 18, Београд 1996, 273.

³⁷ J. Vařica, J. Vajs, *Soupis staroslovanských rukopisů Národního muzea v Praze*, Praha 1957, 335-336.

³⁸ Љ. Стојановић, *Кайѡалоѡ Народне библиотеке у Београду*, IV, Рукописи и старе штампане књиѡе, Београд 1903, 135.

³⁹ Исто, 135. Овај препис послужио је Стојану Новаковићу за основу издања приче о три пријатеља у његовим *Примерима књижевности и језика сѡароѡа и срѡско-словенскоѡа*, Београд 1877, 473-475.

⁴⁰ Љ. Стојановић, *Кайѡалоѡ рукописа и сѡарих шѡамѡаних књиѡа*. Збирка Срѡске краљевске академије, Београд 1901, 191.

године. Његов рукопис налази се у Архиву САНУ са сигнатуром 270, на странама 2236-228а.⁴¹

Према прегледу сачуваних српских преписа *Жиѿија Варлаама и Јоасафа* запажа се да су четири од њих настала на Светој Гори, од којих су три из XIV, а један с почека XVI века. Овако јака и постојана светогорска струја преписивања *Жиѿија Варлаама и Јоасафа* на српскословенском језику говори још више у прилог претпоставки да је дело преведено у самом Хиландару и пре XIV века. Таква мишљења већ су изречена у досадашњим проучавањима живописа манастира Студенице, у којој је 1208. године насликана сцена светих Варлаама и Јоасафа, која је најстарија представа ове двојице у читавом словенском монументалном живопису.⁴² Та чињеница везује се за могућност превода *Жиѿија Варлаама и Јоасафа* са грчког на српскословенски још у време боравка светог Саве на Светој Гори пре његовог доласка у Србију 1207. године, када су у Студеницу пренете мошти светог Симеона. Макар да овај превод и није тада урађен, јасно је да се у то време код Срба знало за постојање *Жиѿија Варлаама и Јоасафа*. Свест о пустињаку Варлааму и царевићу Јоасафу који га следи на Христовом путу уврежила се постојано у српској средини и самим тим што су се сцене са овом двојицом светих, сличне оној у Студеници, сликале и у потоњим српским храмовима.⁴³ Намеће се дубља подударност која постоји између Јоасафљевог и

⁴¹ Исто, 49. Ова прича недавно је и објављена: Т. Јовановић, *Прича о ѿри ѿријашеља као ѿројовед код Гаврила Сѿефановића Венцловића*, Рачански зборник, 8/9, Бајина Башта 2004, 37-47.

⁴² С. Радојчић, *Сѿаро срѿско сликарсѿво*, Београд 1966, 34, табла 8; И. М. Ђорђевић, *Свѿи Симеон Немања као Нови Јоасаф*, Лесковачки зборник, XXXIII, Лесковац 1993, 159-166.

⁴³ С. Радојчић, *Једна сцена из романа о Варлааму и Јоасафу у цркви Боѿородице Левишке*, Старинар, III-IV (1952-1953), Београд 1955, стр. 77-81; И. М. Ђорђевић, н. д.

Савиног животног опредељења, где се обојица одлучују да напусте владарске угодности и крену Христовим путем. Стога је врло неодољива помисао да је млади Растко имао узор у Јоасафу када се одлучивао да крене у Свету Гору и тамо се замонаши. Таквом уверењу још више би помогла чињеница која говори о пореклу писца и манастира у коме је дело настало. У поднаслову *Жиѿија Варлаама и Јоасафа* стоји ближе одређење његовог настанка: „Ово души корисно писање, у коме је житије свагда достојних спомињања и божаствених Варлаама и Јоасафа, пренесе часни и добродетељни муж манастира Светога Саве монах Јован из унутрашњости Етиопске земље, зване Индије, у свети град.“ Познато је коликог утицаја је имала монашка личност светог Саве Освећеног на светог Саву Српског, па је и ово дело, с обзиром на своје порекло, могло снажно да привуче његу пажњу и још више га веже својом жудњом за монашким животом.

За разлику од монументалног живописа, у српском минијатурном сликарству нема других трагова илустрација потеклих из *Жиѿија Варлаама и Јоасафа* осим једне сцене у Минхенском псалтиру, која представља алегоријску *Причу о инороѿу*.⁴⁴ Изнад илустрације стоји исписан текст који није сасвим истоветан са одговарајућим местом у *Жиѿију Варлаама и Јоасафа*, али је њихов смисао доста подударан: „Човек гоњен љутом звери, званом инорог, побеже на дрво. И заборавивши на гоњење оне љуте звери и на напрасну смрт и на дубоку провалију испод дрвета, угледа посред тог дрвета капље меда за насладу, то јест, овај сујетни свет“. То је иначе често сликана сцена у другим сло-

⁴⁴ *Der serbische Psalter*, Faksimile-Ausgabe des Cod. Slav 4, der Bayerischen Staatsbibliothek München, Faksimil, Dr. Ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden 1983, 2a.

венским срединама,⁴⁵ као и међу другим народима.⁴⁶ Треба рећи да је међу руским преписима *Жиѡија Варлаама и Иоасафа* било и оних који су илустровани већим бројем минијатура.⁴⁷

Поред тога што је ово *Жиѡије* представљало надахнуће сликарима у српским храмовима и ређе у рукописима, оно је било подстицајно и за српске писце. Већ алегоријска представа раја у Стефановој *Хиландарској ѿовељи*, коју је потом преузео свети Сава у *Жиѡију свейѡѡ Симеона* и донекле је прилагодио, доста је слична једној сцени из *Жиѡија Варлаама и Иоасафа* у којој је Иоасаф у сну узведен на небо. Изглед небеског простора у коме се обрео има изразита обележја раја:

„А они беху на неком великом пољу украшеном красним и веома мирисним цветовима, где виде дрвета свакојака, различита и красна, са мноштвом неких непознатих и дивних плодова, који беху слатки и привлачни за додир. А лишће тог дрвећа весело шумеше покрећући се радосно неким танким ветром и испуштајући ненасити миомирис. Под таквим дрвећем стајаху престоли од чистог злата и драгог камења и бисера, сјајно начињени, који испуштаху зраке, и постеље златне, застрте различитом прекривком и превазилазећи лепотом објављену светлост. По средини течаху чисте и веома блиставе воде веселећи његов поглед.“

Слична сликовитост рајских красота постигнута је и код Стефана Првовенчаног. Он додатно обогаћује представу раја увођењем звучних угођаја са песмом птица истичући међу њима једну слаткогласну, која симболизује његовог брата Саву:

⁴⁵ *Повесть о Варлааме и Иоасафе*, Памятник древнерусской переводной литературы XI-XII вв., 75.

⁴⁶ S. Der Nersesian, *L'illustration du roman de Barlaam et Joasaph*, Paris 1936.

⁴⁷ *Повесть о Варлааме и Иоасафе*, Памятник древнерусской переводной литературы XI-XII вв., 75.

„... Угледа издалека равну ливаду, красну изгледом, лепу створењем, а усред ње стајаше дрво дивно, округласто гранама, густо лишћем, преукрашено цветовима и пуно плода, пријатан мирис испуштајући. А усред дрвета угнездил се беше птица слаткогласна, кротка у седењу, тиха у песмама, весела у цвркутању, јасна у шаптању, једна од мудрих птица љубави и слатко његово дете, које је некада мени било везом рођења брат, звани Сава монах, који сеђаше у дрвету, то јест на Светој Гори, неућутним гласом, високим грлом, јасним звуком, мењајући прелепе и прекрасне гласове, и необичне песме певајући. Тај глас уђе у уши прекрасног и дивног господина ми светог Симеона, часнога старца. Њој и остале птице, које на доњим гранама сеђаху, слатком њеном гласу својим гласовима весело помагаху.“⁴⁸

Ово место у *Хиландарској ѿовељи* привукло је пажњу како историчара књижевности, тако и историчара уметности и богослова. Најпре је аустријски слависта Станислав Хафнер скренуо пажњу на дату алегорију сматрајући да она потиче из античке реторике и да припада представи идеалне земље.⁴⁹ Светозар Радојчић упустио се на свој начин у трагање за узорима у обликовању датог места у Стефановој *Хиландарској ѿовељи*, налазећи да је минијатурно сликарство могло имати пресудну улогу у настанку дате алегорије Свете Горе као рајског простора.⁵⁰ У нови-

⁴⁸ Превод преузет из: *Сѡара срѡска књижевносѡи*. Хрестоматија. Приредио и превео Томислав Јовановић, Филолошки факултет, Београд – „Нова светлост“, Крагујевац, Београд 2000, 27.

⁴⁹ S. Hafner, *Studien zur altserbischen dynastischen Historiographie*, München 1964, 64.

⁵⁰ С. Радојчић, *Хиландарска ѿовеља Сѡефана Првовенчаног и моѡиив раја у срѡском минијатѡурном сликарсѡиву*, Хиландарски зборник, 1, Београд 1966, 41-50. На нека друга питања везана за *Хиландарску ѿовељу* исти писац осврнуо се накнадно: *О чулима и чулносѡи у срѡској књижевносѡи с краја XII и из XIII века*, Одабрани чланци и студије 1933-1978, Издавачки завод „Југославија“, Матица српска, Београд-Нови Сад 1982, 221-222.

је време Милорад Лазић дотицао се естетских чинилаца аренге ове Стефанове повеље, повезујући је са ставовима Псеудо Дионисија Ареопагита.⁵¹ Извесна тумачења овог места дала је и пољска слависткиња Дорота Гил.⁵² Преглед досадашњих бављења алегоријом из Стефанове повеље изнела је Љиљана Јухас-Георгиевска.⁵³

Већ је запажено да је архиепископ Данило други у *Житију краља Милутина* употребио једно поређење са Варлаамом и Јоасафом.⁵⁴ У свом обраћању Господу краљ Милутин моли се да буде уподобљен Јоасафу, коме је послат Варлаам на просвећење душе: „Ево сам у старости мојих дана, но, Господе цару векова, дај ми служи Твоме по срцу моме мужа света и праведна, који ће ме водити до краја, страх Твој примивши, и држати га у моме малаксалом срцу, као што си даровао на просвећење душе многочасном Јоасафу преподобнога оца Варлаама, који га просвети разумном светлошћу и одагна од душе његове велику таму помрачења и усади страх Божји у многоразумном срцу његову, да чини добро пред Господом; и као господину светом моме прародитељу првовенчаном краљу Стефану телороднога брата просвећеника Српској земљи кир-Саву.“⁵⁵

⁵¹ М. Лазић, *Православна есхатеологија Св. Стефана Првовенчаног*, Призрен 1994.

⁵² Д. Гил, *Тойос „џоре“ у српској свейоџорској књижевности*, Научник састанак слависта у Вукове дане, 28/1, Београд 1999, 131-141.

⁵³ Стефан Првовенчани, *Сабрана дела*, Предговор, превод дела и коментари Љиљана Јухас-Георгиевска, Издање на српскословенском Томислав Јовановић, Српска књижевна задруга, Коло ХСII, књига 608, Београд 1999, XIX-XXIV.

⁵⁴ *Повесть о Варлааме и Иоасафе*, Памятник древнерусской переводной литературы XI-XII вв., 61.

⁵⁵ *Житије краља и архиепископа српских*. Написао архиепископ Данило и други. На свијет издао Ђ. Даничић, Загреб, штампано у Београду, 1866, 151-152. [Штампано и као фототипија: *Archiepiskop Danilo i drugi. Životi kraljeva i arhiepiskopa srpskih*. Edited by Ђ. Daničić, With an intro-

О изузетности *Житија Варлаама и Јоасафа* говори између осталог и чињеница да ово дело није оставило равнодушним низ словенских, а највише руских, писаца старијих епоха, који су било алузијама, цитатима или фабулом појединих делова обележили своје стваралаштво. Непознати ствараоци у оквиру народне књижевности такође су се напајали мотивима из овог дела,⁵⁶ што указује на његову свеприсутност у широком духовном простору.

duction by Đorđe Trifunović. London, ed. Variorum Reprints, 1972.] Цитат донет према: Данило Други, *Житије краља и архиепископа српских. Службе*, Приредили Гордон Мак Данијел, Дамњан Петровић, Данашња језичка верзија Лазар Мирковић, Димитрије Богдановић, Дамњан Петровић, Стара српска књижевност у 24 књиге, књига шеста, „Просвета“, Српска књижевна задруга, 1988, 142-143.

⁵⁶ В. Стојчевска-Антић, *Влијаније на индијске мотиве од дела „Панчаџанџира“ и „Варлаам и Јоасаф“ во јужнословенски књижевности и фолклор*, Литературен збор, 6, Скопје 1979, 91-109.

Ово души корисно писање, у коме је житије свагда достојних спомињања и божаствених Варлаама и Јоасафа, пренесе часни и добродетелни муж манастира Светога Саве монах Јован из унутрашњости Етиопске земље, зване Индије, у свети град.

Благослови оче!

„Они који су вођени Духом Божијим, синови су Божији“, (Рим. VIII, 14) рече божаствени апостол. А крајња је жеља онога ко се удостоји Духа Светог да постане син Божији. И када ово буде, то је покој сваког боговиђења, као што пише. Жеље коначног блаженства удостојише се добити они који су свети делом у врлини од века. Једни мученички пострадаше и до крви против греха устадоше, (Према Јевр. XII, 4) а други се испоснички подвизаваху и тесним путем хођаху, и мученици вољно постадоше, који се прославише храброшћу и крвавим окончањем, испосничким животом, анђеоском животу окрећући се да би се то предало у причу о врлинама, а потом роду оставило преко богољубивих апостола и божаствених отаца. Христова црква примила је ово за спас нашег рода узаконивши му то, јер водећи на пут врлина, показује га некако жестоким и оштрим и стога се више никада не простире ка Богу, него кроз страдалничко мучеништво и борбеност тражи још више од нас који се упињемо према њему. Ове, дакле, приче и исписано житије, које ови прођоше, још више и безболно привлаче к њему и без ишчекивања припремају за брижан одлазак, јер онога ко жели ићи неудобним путем и жестоким за ходање, неко га теши и саветује да мање постиже, показујући да су многи који су га већ прешли до краја, стигли добро, тако учинивши са болима и тог путовања дотаћи се. Овом правилу и ја се приклањам и прибоја-

вам се наношења беда слуги који, примивши таланат од Владике, закопа га у земљу и оно што му је дато као добитак сакри без рада. Души корисна казивања која дођоше до мене нећу никако утајити. Њих ми испричаше побожни мужеви из унутрашњости Етиопске земље, чију реч познају Индијци. Од нелажних повести преведоше се и гласе овако.

Индијска земља налази се далеко од Египта. Велика је и многољудна. Опкољена је морем и пучинама, по којима и корабље путују у египатске крајеве. А копном се приближава персијским крајевима. Они се раније помрачише идолопоклоничком тамом, оскрнављени до краја и огрезли у безакона дела. Када се једнородни Божији Син, (Према Јн. I, 18) подстакнут Очевом јарошћу што не подношаше гледати своје саздање огрезло у гресима преклони ради свога милосрђа, јави се људима због наших грехова. И не остављајући Очев престо, усели се у Девицу ради нас еда бисмо се ми уселили на небеса, да устанемо од древног пада и ослободимо се грехова, примивши раније усиновљење, (Гал. IV, 5) све, дакле, телесно провиђење изврши, крст и смрт примивши, и са небеским земаљско у једно савршено достигавши, васкрсну из мртвих и са славом узнесе се на небеса и седе са десне стране Очеве славе, (Према Мк. XVI, 19) очевицима, својим ученицима, по обећању за виђење народима посла утешни пламени дух и посла их међу све народе да просветљавају оне који бораве у тами незнања и да их крсте у име Оца и Сина и Светога Духа. (Према Мт. XXVIII, 19) Од тада неки од њих добише да пролазе источним крајевима, неки западним, а неки да обилазе северне и јужне, испуњавајући дату им заповест. Тада свештени Тома, један од дванаест Христових ученика, беше послат у Индијску земљу да им проповеда спасну проповед. И помоћу Божијом и Реч утврђујући, идући за чудесима, (Мк. XVI, 20) одагна бесовску та-

му, а идолске храмове и мрзости измени у чисту веру. И тако апостолским рукама преуређени, присвојише се Христовим крштењем за непорочну веру, сазидавши цркве на све стране.

Пошто се и у Египту почеше подизати манастири и окупљати мноштво монаха, слава њихових врлина анђелоподобног живота прочу се у свим крајевима васељене, те дође и у Индијску земљу, која их покрену на такву преданост, да остављаху све одлазећи у пустињу и у умртвљеним телима задобијаху бестелесни живот. Тако добро им беше у тим стварима, да се могло говорити да многи златним крилима узлетеше на небеса.

У тој земљи појави се неки цар, по имену Авенир, који беше велик по богатству и по сили, храбар у биткама са непријатељима, а телесном висином и истовремено лепотом лица беше славан код свих световних људи. И прочувши се ускоро, хваљаше се храброшћу, а духовним сиромаштвом беше обузет до краја. Подајући се многим залима јелинске части, бринуше веома за бесовске идолске преласти. Живећи са обилном храмом и наслађујући се слатким и красним животним наладама, не лишаваше се било које од својих похота. Његово весеље једино пресецаше жалост, која му порађаваше душу, јер немаше деце. Будући пуст без деце, имаше велику бригу како да се разреши таквих уза и назове се оцем чеда, преслатког у многим стварима. Цар беше у таквом стању имајући ову жељу.

А преславни род хришћански и монашка мноштва, не чинећи ништа за цареву веру и не бојећи се његових забрана, напредоваху Христовом благодаћу и израстаху у мноштво преко сваке речи и мало марећи за цареву реч, подношаху све угађајући Богу и премного се уздржавајући. И због тога многи изабраше монашки чин, јер све красно овдашње једнако одбациваху, имајући једину жељу ка побожности и жеђаху за смрћу у

Христу и жељаху оно божаштво које је тамо. Проповедаху, дакле, Божије спасење не са неким страхом или скривањем, него имајући велику неустрашивост. И ништа друго не беше им на уснама осим Христа, а садашњу пролазну, лагодну и сазнајну природу наспрам пресветог непролазног живота свима јасно пројављиваху, и тако даваху зачетак семена којим ће их Бог удостојити скривеног живота у Христу. (Према Кол. III, 3) Одатле слатко то учење примајући, од горке преласне таме одступаху примичући се слаткој и истинској светлости. Тако и неки од славних бољара оставише све животне тегобе и постадоше монаси.

А цар, како чу за то, испуни се великим гневом и распали јарошћу. Написа истог часа заповест да се сваки хришћанин присили да се одрекне правоверности. Стога и нове муке за њих смишљаше и припремаше, претећи им новим смртним видовима. И слаше писма у све крајеве који беху под његовом влашћу, дајући кнезовима и управницима написмено да муче и неправедно убијају правоверне, а више од свих хришћана да се разјаре на монахе и да подигну против њих немилосрдну хајку испуњену мржњом. Тада се многи од верних колебаху у мислима, а други, не могавши истрпети муке, повиноваху се његовој безаконој заповести. Владике и старешине монашког чина које различаваху његово безакоње, скончаваху мучењем и примише бесконачно блаженство. А други се скриваху по пустињама и горама, не због страха од претњи мукама, него неким божанским управљањем.

Када таква тама захвати Индијску земљу прогонима верних одасвуд, потпомаганим поборницима безбожништва, оскрнави се и сам ваздух жртвеном крвљу и паром. Један од царевих бољара, војвода по чину, душевном срчаношћу и величином и свим другим лепотама, којима се телесни изглед и храброст духовног мужаства могла по обичају образовати, беше бољи од

свих других. Чувши за ову нечастиву заповест, он се обрадова и рече:

„Ову сујетну и доле вукућу славу и храну приближићу себи на монашки начин поставши становник пустињских места као и постом и бдењем и божаственим речима. Прилежним поучавањем очистићу добро чула и душу ћу обратити од сваке стране љубави. Бестрашће ћу просветлити светлошћу.“

Волећи цар овога и држећи га у почасти, како чу ове речи, разболе се у души због лишавања друга. Распали се још већим гневом на монахе. И тако посла свуда да га пронађу. Као што рече, и сваки камен да подигну не би ли га нашли. Када они које посла да га траже чуше после много времена да има станиште у пустињи, испиташе и ухватише га и доведоше га пред царев престо. Видевши га [цар] обученог у убоге хаљине уместо ранијих раскошних и меких док је живео у изобилној храни, а сада обеднелог жестоким постом и пустињачким животом и увелико обнаженог, испуни се истовремено жалошћу и гневом и смесивши реч од обојег, рече му:

„О, неразумни и безумни, због чега си као првопрестолник мога царства и први војвода моје војске заменио част срамотом и светлу славу овим бестидним изгледом и себе учинио дечијом играријом? Не само да си љубав и слободу према мени предао забораву, него и свој род и децу на милост предаде, а лепоту и чар животну ни за што замени и толико безумље изабра више од прекрасне славе. Та шта ће ти бити и шта ћеш отуд задобити, осим што доби Бога већег од свих и човека званог Исуса и жестоко и бесовско боравиште, боље од оног слатког и красног које је у преслатком животу?“

Чувши ово, онај Божији човек са радошћу и тихо одговараше:

„Ако хоћеш са мном разговарити, о царе, онда одагнај своје непријатеље од свога престола и онда ћу ти о њима одговорити. Ако они буду са тобом, од мене нећеш чути нити једну реч макар ме мучио, клао и чинио од мене шта желиш, јер мени се разапел свет, а ја свету“, (Гал. VI, 14) рече мој учитељ.“

А цар рече:

„А ко су ти моји непријатељи за које ми велиш да их отерам?“

Рече Божији муж:

„Јарост и прохтев, јер то су од искона поспешници природе, које још Саздаатељ створи и којих још има у живима, али не долазе од тела него од душе. А код вас је све плотско и нема ничег духовног што ствара непријатељско и рђаво дело. Јер дејство жеље у вама покреће похоту, а даје повода и јарости. Па нека одступе данас од тебе и нека седе с тобом и слушају о ономе што се говори о суду, разуму и правди.“

[Цар одговори:]

„Реци ми без бојазни одакле теби толика преласт коју као празну наду удостоји више од суштог и видљивог?“

Одговоривши, пустињак рече:

„Ако најпре питаш, о царе, одакле ми би да пролазно презрем и да се сав упутим вечним надањима, послушај. У давне дане када бејаш још млад, чух неку благу и спасну реч и њена моћ до краја ме рани и као неко божанско семе, сећање на њу насади се у мом срцу и неразлучиво за свагда сачува се. Како се укорени и изникну у мени и сам видиш његов плод, а моћ те речи беше ово. Изволе рећи неразумним који не брикуше за суштаство, а несусте прихватише као суште. А ко не окуси суште сладости, не може се навикнути на сушту природу, а ненавикнути како ће провидети. Суште, дакле, назва речи вечне и непомерљиве, а несусте живот овога света и храну и лажно богатство и

славу, којима се, о царе, зло и љуто пригвозди твоје срце. И ја се некада држах њих, али моћ оне речи, бодући непрестано моју душу, подиже господара – ум на избор бољег. А закон греховни војује са законом мога ума (Према Рим. VII, 23) као да ме свезује железним узама љубављу оних који су овде држећи ме као сужња.

А када извољеше благодат и доброта Спаса нашег Бога (Према Гал. I, 15; Тит, IV, 4) да ме узму из тог љутог ропства, укрепише ум мој да победи закон греховни и развезаше очи моје да разазнају зло од доброг. Тада разумех и видех, и, ево, све је сујетно и воља душе, (Проп. I, 14) као што некада рече премудри Соломон у својим писањима. И раздра се греховни покров срца мога (Према II Кор. III, 15-16) и од телесне дебелине, налегле на душу моју, разиђе се помрачење. И познах да у њој бејаш и да треба ка Саздатељу да завазим ради дела заповедних. Стога све оставивши, пођох за њим захваљујући Господу Богу нашем Исусу Христу (Према Рим. VII, 25) што ме избави из блата и каљуге и од љутог и погубног кнеза таме овога света (Еф. VI, 12) и што ми показа прав и удобан пут којим ћу узмоћи у овом блатњавом телу завољети анђеоски живот, који иштем достигнути. Извољех ићи тесним и неудобним путем (Према Мт. VII, 14) окајавајући сујету и пролазни живот и нећу се повиновати да нешто назовем добрим од онога што ти, о царе, јадно издвоји и од чега одступи. Стога и ми одступисмо од тебе и одвојисмо се, јер упадаш у споменуту погибел и у исту такву беду нагнаћеш и вргнућеш и нас све док неком световном војском не будемо тражени и ништа нам више неће бити потребно. Потврђујеш и сам да не бејасмо похуљени у било којој малаксалости или лености. Зато што и сам боље главе међу нама скидаш прогонећи ову побожност, то је од Бога казна и коначна погибел. А пошто због овога спомињеш почасти и дарове, како да те не назовем незнанцем добра. Као што

стога и једно ка другом domeћеш, попут побожности према Богу и љубави човечије и славе, то је исто што и вода текућа. Како у овоме да будемо с тобом заједничари а да се не оглушимо о дружбу и част и љубав деце, а ако има шта веће од овога, онда се одричемо свега. Гледам те, царе, како си неразуман према Богу – који и тебе као и свако створење даде – према Исусу Христу, Господу свих, који је без почетка и заједно са Оцем, вечан, који Речју постави небеса и земљу, својим рукама створи човека удостојивши га бесмртношћу и постави га на земљи за цара, као за неког цара, већег од свих, поручи му рај. А он, похаран завишћу и слашћу, авај мени, прелашћен би и јадно из свега овога прогнан би. Тако кукаван због невоље постаде достојан жаљења. И саздавши и зделавши нас, човекољубивим очима виде нас, дело својих руку, и као Бог не презре нас за оно што би у почетку, јер због нас би безгрешан, као и ми, и распеће и смрт вољно истрпе и збаци исконског непријатеља нашег рода и избави нас из тог горког ропства дајући давно човекољубну слободу, од које преступом отпадосмо. Тамо нас опет ради човекољубља уведе и удостоји још веће части од оне прве.

Тако пострадао од нас, а који нас онако удостоји, ти одбаци ругајући се Његовом крсту и приклањајући се сасвим храни телесној и гресима, називајући боговима бешчасне и срамотне идоле. Не само да си се ти лишио небеских блага, него и сви они који се повињу твојим заповестима. Од тога си се већ отргнуо и предао духовној пропасти. Знај да ти се ја нећу покорити, нити приклонити толикој незахвалности према Богу. Нећу се одрећи мог добротинитеља и Спаса макар ме дао зверима за храну, као и ако би ме мачу и огњу предао, који су у твојој власти. Не бојим се смрти, нити волим оне који су овде, јер познајем велику немоћ и сујету њихову. Шта је код њих добро или вред-

но? И не само то, него и у самом постојању њиховом, много је немоћи, жалости и непрестане туге. Са њиховим весељем спрегнути су болест и туга. Богатство њихово ништавно је, а узвишеност њихова коначни смирај. И ко да изброји њихова зла, која ћу ти у мало речи казати. Богослов вели: „Сав свет лежи на злу“, (I Јн. V, 19) и „не љубите свет нити све што је у њему, јер све што је у свету, све је похота телесна и похота очију и гордост живота. И сав свет ће проћи са својим похотама. А ко чини по вољи Божијој, остаје у векове.“ (I Јн. II, 15-17) Али ја, иштући благу вољу Божију, оставих све и дођох онима који стичу његове жеље и који траже Бога. Међу њима нема свађе, или зависти, жалости и туге, него сви подједнако проводе живот да достигну вечне обитељи, као што Отац припреми светима који га воле. (Према Лк. XVI, 9; I Кор. II, 9) Ради овога стекох родитеље, браћу, другове и познанике, а удаљих се и утекох од оних који су ми некада били браћа и другови и настаних се у пустињи, чеках Бога који ће ме спасити немоћи од ветра и буре.“ (Пс. LIV, 8-9)

Када овај Божији човек исприча слободно и слатко о овоме, цар се покрену у јарости и хтеде светог љуто ранити, али се суздржаваше и устезаше стидећи се часног лика, те му упути реч:

„Одасвуд се, кукавни, поучи својој погубељи и као што ти доликује, гоњен рђавом чашћу, изоштри ум заједно са језиком. Стога јасно изрече нешто сујетно и празнословно. И да ти на почетку речи не обећаш да ћу из средишта расуђивања одагнати јарост, сада бих тело твоје предао огњу. Али пошто ме унапред утврди таквим речима, трпим твоју дрскост, мада и због раније љубави према теби. Устани, дакле, и бежи ми испред очију да те не видим и зло те погубим.“

И изишавши, Божији човек оде у пустињу жалостећи се јер не беше мучен. А мучила га је свакодневно савест. И имаше борбу са владарем – властодршцем

таме овога века, са злим духом, (Еф. VI, 12) као што рече блажени Павле.

Када он оде, цар се разгневи још више подижући напрасно гоњење монаха, а идолске угоднике и свештенике удостоји чина још више. Док цар провођаше у таквој саблазни и љутој прелести, роди му се дете, красно изгледом. И од саме те красоте процветале на њему прознаменова се будућност, јер говораху да се још никада у тој земљи не појави тако радосно и прекрасно дете. Испунивши се цар великом радошћу због рођења, надену детету име Јоасаф, а он несхватљиво оде ка идолском храму да би принео жртву својим неразумним боговима и уздао песме захвалности, не разумевајући ко је заиста виновник свега доброг и коме доликује да се узнесе духовна жртва. Он пак бездушним и глувим приписа заслугу рођења детета. Посла на све стране да се окупи мноштво народа на његово рођење. И видело се како се сви окупљају са страхом од цара доводећи шта ко имаше и могао да припреми за жртву, према ономе какву је ко почаст имао од цара. Поврх свега, припремаше и сâм за жртву доводећи многе и велике јунце. И тако са бројним народом окончавши празник, частећи све који беху у царском савету, бољаре, војнике као и сироте и обичне.

А на празник рођења детета дође цару 55 изабраних мужева, које Халдејци научише читању звезда. И поставивши их близу себе, цар их упита да му кажу шта ће бити ово рођено дете. А они, много испитавши, рекоше му да ће бити велик богатством и силом и превазићи ће све претходне царе. А један од звездочатаца који беше са њима, најмудрији од свих, рече:

„Како ме учи кретање звезда, о царе, твоје сада рођено дете неће бити у твом царству, него у новом, још бољем и неупоредиво већем, а мислим да ће примити и хришћанску веру коју ти прогониш. И ја не очекујем да ће ово провиђење и очекивање бити изневерени.“

Ово, дакле, рече звездочатац као древни Валаам, не показујући истину читањем звезда, него противницима показујући Божију истину, како свако да спозна да се отргне од нечастивих.

Како цар ово чу, тешко прими прорицање, а туга му пресече весеље. У граду подиже још већу засебну палату и осмисли светле одаје. Заповеди да се дете тамо смести и да живи по окончању свог првог узраста и да никако отуд не излази. Одреди му учитеље и слуге, младе узрастом и красне изгледом, заповедивши им да му ништа тужно не саопштавају о животу, нити за смрт, нити за старост, нити за болест, нити ишта друго жалосно што би му пресецало весеље, него све красно и весело да му предочавају како би му се ум тиме наслађивао и насићивао и да не би могао никако о будућности размишљати, нити најмање речи о Христу и о његовим заповестима да чује, јер то помишљаше више од свега сакрити од њега бојећи се прорицања звездочатца. Ако би се десило да се ко од слугу разболи, заповедао би да га ускоро изведу, а другог младог леполиког уместо њега даваше да ништа тужно не угледају очи дечије.

Тако цар смишљаше и чињаше, гледајући не видеће и слушајући не разумеваће. (Мт. XIII, 13) Сазнавши да неки од монаха још остадоше, настојаше да од њих ни траг не остане. Великом јарошћу испунивши се, брзо се покреташе на њих. Гласницима по свим градовима и крајевима заповедаше да трче и вичу да се за три дана више нигде не нађе нити један монах. Ако се неко нађе после три означена дана, да се предају огњу и смрти од мача, јер, рече, они уче људе да постоји распети Бог. А међу њима догоди се нешто на шта се цар најпре разјари и разгневи на монахе.

На царевом двору беше неки бољар, часнији од свих, кротак живљењем, побожан у вери и бринуше долично о свом спасењу, тајећи то из страха од цара.

Зато га оклеветаше неки који позавидеше на његовој смелости према цару, и то им беше брига. И једном, када цар изиђе у лов са својим бољарима, један од њих беше и онај добри муж. И, гле, јашући сам, чини ми се према Божијем провиђењу, догоди се да наиђе у неком лугу на једног човека, везаног на земљи, са ногом коју су љуто унаказиле звери. Како га виде да пролази, мољаше се да га не мимоиђе, него да му се смилује у његовој невољи, „јер ти се не нађох“, рече, „бескористан нити сасвим непотребан.“

А онај светли муж му рече:

„Ја ћу те узети због добре нарави и исцелићу те колико будем могао, али која ми корист од тебе како си рекао?“

А убоги и немоћни рече:

„Ја сам човек исцелитељ речју. Јер ако се неко рани некада у разговору, или се нађе озлобљен, то ћу излечити доличним исцељењем, да се друго зло више неће сместити у њему.“

А онај побожни муж не сматраше његове речи ни за шта. Заповеди да овога однесу у свој дом и да се не лиши достојне пажње. А они мало пре споменути завидљиви и лукави, који од раније боловаху од злобе, износећи на видело, оклеветаше оног мужа цару, говорећи:

„Не само да твоју љубав заборави, него се одби да служи боговима и приклони се хришћанству, па се још лоше поучава о твом царству, народе развраћајући и присвајајући их све себи. Ако хоћеш да знаш да ми ништа лажно не говоримо, призови га насамом себи и искушај га говорећи: „Желим да оставим отачаску веру и славу царства и да постанем хришћанин и да се обучем у монашки лик, који сам раније прогонио, јер бих рекао да то није било добро.““

Тако нагађајући о оном мужу, познаваху његову вољу, богољубиви наум, те ако тако нешто чује од цара, посаветоваће га најбоље да се без одлагања при-

клони намери, а тиме ће се показати да је проговорио истину.

Цар познаваше код њега благу нарав и не вероваоше у то, па мишљаше да они лажу. Иако ово прими не без муке, требало је ствар да испита и установи клевету. И позвавши га насамо, рече му искушавајући га:

„Знаш, друже, шта учиних такозваним монасима и свим хришћанима, а сада сам се нашао у покајању и окајавајући овај живот, хоћу да им будем нада. Чух да говоре о неком бесмртном царству које ће бити у другом животу. Ето, свако ово царство окончава се смрћу, а ја не мислим да то икако исправим и хтео бих да не погрешим са жељама. Ако не будем хришћанин и не радујем се слави мога царства и другим сластима живота, хтео бих да знам где су они испосници и монаси које неправедно прогнах. Хтео бих се са њима помешати. Шта мислиш о овоме? Који ми савет дајеш? Реци ми саму истину, јер те знам као озбиљног и мудријег од свих.“

А онај добри муж, како чу ово, не разумевајући у томе скривену преласт, ражалости се у души и обасу се сузама. Просто одговори:

„Царе, жив био у векове! (Дан. III, 9) Добром савету се приклони, јер иако је трудно задобити царство небеско, треба га искати још више свим силама. „Ако га“, рече, „иштеш, наћи ћеш га.“ (Мт. VII, 8) Иако постојеће наслађивање украшава и наслађује оне који су овде, добро га је одбацити, јер у њему није постојање, и ако весели, седмоструко одмах ожалостљује. А од добара његових и жалости немоћније су и стене, као што птица која лети по ваздуху за корабљом, ускоро ишчезне. (Према Прем. V, 9-11) Будућа нада коју проповедају хришћани извесна је и тврда, али жалост се налази у овом свету. (Јн. XVI, 33) Наша садашња сласт је краткотрајна и тиме ништа не произноси осим страха и мука нераздрешивих у векове. А њихова [хришћанска] мука је садашња, али сласт и до-

брота бесмртни. Па исправи се, дакле, царе, у свом добром савету, јер је добро и веома добро да пропадљиво замениш вечним.“

Када чу ово цар, веома се растужи мада се уздржа од гнева и тада ништа не рече овом мужу. Пошто он би разуман и проницљив, схвати да цар тешко прими његове речи и да га преласно испитиваше. Вративши се дому, ражалости се и растужи не знајући на који начин да угоди цару и како да побегне од беде која га снађе. Провевши сву ноћ без сна, паде му на памет онај са унакаженом ногом и, доведши га себи, рече му:

„Сећам се да си ми рекао како си исцелитељ озлобљених речима.“

А он му рече:

„Ако сам ти потребан, показашу ти моју вештину.“

Примивши га, бољарин му исприча од почетка шта му се догоди са царем, усрђе његово и слободу коју имаше према њему, и изненадан непосредни преласни разговор који је имао са њим и како му добро одговори, а он, зло примивши реч и променивши израз лица, показа своје право расположење.

А онај, ништ и немоћан, размисливши, рече:

„Нека ти је знано, преславни, да цар има злу реч против тебе, јер мисли да хоћеш његово царство да преузмеш, и шта је изговорио тиме те је искушавао. Устани, дакле, и пострижи главу своју и свуци светле ове хаљине, а обуци вунене, те тако ујутру иди цару. Он ће те упитати: „Шта хоћеш са овим изгледом?“ А ти му одговори: „О томе си ми говорио јуче, о царе. Ето, дођох спреман да кренем за тобом на пут којим си хтео поћи. Јер ако је жељена храна слатка, не бих хтео да је примим без тебе. Мада је добродетељан пут којим хоћеш да пођеш, ипак и неугодан и жесток, али када сам с тобом, биће ми угодан и гладак и жељен. И као што ме овде имаш у добрима за заједничара, тако

ћеш ме имати и у мукама, те ћу ти и у будућим добрима бити заједничар.“

А онај часни муж, похваливши речи немоћног, учини као што му рече. Видевши га цар и чувши такве речи, обрадова се веома и препозна у њему љубав, а разуме да су клевете против њега биле лажне. Учини му још већу почаст и слободу да се њима наслади. А против монаха испуни се затим гневом, говорећи:

„То су њихове заповести како би се човек удаљио од сласти овог живота и обмањивао се неизвесним надама.“

Изишавши потом [цар] у лов, угледа два монаха како иду пустињом и заповеди да му их доведу његовој колесници. Погледавши гневно на њих, и рекло би се као да им огњем упути речи:

„Не чуате ли, о саблазнитељи и преласници, оне који непрестано викаху да се нико после три дана од вашег злог бесовства не нађе у граду или држави под мојом влашћу? Ако ли се ко оглуши о то, такав огњем да буде сажежен.“

Монаси рекоше:

„Ево, као што си и заповедио, излазимо из твојих градова и државе, а пред нама стоји дуг пут да бисмо дошли нашој браћи. Пошто оскудевају у храни, ми је, ево, сакупљамо како бисмо је и ми имали за пут да не постанемо храна глади.“

А цар рече:

„Ко се боји смртне претње, тај се не задржава на сакупљању хране.“

Монаси рекоше:

„Добро рече, о царе: Који се боје смрти, имају бригу како да је избегну. А ко су такви него они који подлежу пропадљивом и њим се наслађују, који се не надају да нађу икаква добра, те се стога одричу овога и због тога се боје смрти. А ми, који одавно не волимо овај свет и све што је у њему, ходимо ради Христа те-

сним и невољним путем (Према Мт. VII, 14) и не бојимо се смрти, нити желимо оно што је овдашње, него само будуће. Јер смрт коју нам наносите, чини да пређемо у вечни и бољи живот, па нам је више милија него што је страшна.“

Изненада цар хтеде да се препире са монасима те им рече:

„Како рекосте мало пре да нећете отићи, као што заповедих, јер се не уплашисте смрти, а ипак се дадоште у бег? Ето, и ово узалуд слагасте хвалећи се.“

Одговорише монаси:

„Не бежимо због твоје претње смрћу, него зато што те сажаљевамо и што не желимо да постанемо још већи виновници твоје осуде, па хтедосмо отићи и зато нам је требало то да чинимо. Никако се не бојимо твоје забране.“

Разгневивши се цар на ово, заповеди да их сажегу огњем. И скончаше Христови угодници у огњу примајући венац мучеништва. А наредба царева заповеда да гдегод се нађе неки монах, без испитивања да се убије. И нико у том чину не оста у том крају, него само они који беху у горама и пећинама и који се скриваху у отворима у земљи. (Јевр. XI, 38) Ово, дакле, тако би.

А царев син, о коме је раније започета реч, не излазећи из палате која му беше саграђена, дорасте до науснице. Изучи све етиопско и персијско учење, јер не беше мање благородан и красан душом него телом. Као уман и мисаон сијаше свим добрим особинама и тако питаху своје учитеље о природи, да се они чуђаху дечијој мудрости. Дивљаше се и цар радосном устројству његовог лица и душе. Онима који беху са њим даваше заповести да он ништа не сазна од тегоба овог живота, да смрт смењује красоте овог живота утврђујући се таштим надама и њима рекло би се као да небо почињаше гађати. А како смрт да се утаји од људског рода? Тако се и од дечака не утаји. Јер он, це-

лим разумом, у коме цветаху мисли, разматраше у себи зашто његов отац заповеди да никако не излази и свакоме ко би хтео да уђе ка њему то не допушта. Разумеваше у себи да то не би било без очеве заповести, али се ипак стидеше да га о томе упита.

„Ово није да се пита“, рече. „Која је корист да питам оца како би се ово размотрило? Ако је ово дело по очевој вољи, ако и упитам, неће ми рећи истину.“

Стога помисли да ово сазна не од оца, него од неког другог. Једног од учитеља вољаше више од других и са њим беше ближи од осталих. Придобивши га још више и почастивши даровима од срца, упита га:

„Зашто мој отац заповеди да ме затворе у овој огради? И ако је то, реци ми и бићеш ми још ближи од других и заветоваћу се на вечно дружење с тобом.“

А учитељ, и сам мудар, и увидевши дечаков разум и савршен ум и да га неће довести у невољу, исприча му све појединости, и о царевом прогону хришћана, а нарочито монаха, и како беху прогнани из тог краја и како се он роди.

„Звездочатци прорекоше да не би“, рече, „чувши учење оних, заволео га више од наше вере, те због тога не треба да разговараш са многима, него само са оним бројем који је цар одредио, заповедивши нам да ти ништа тужно не казујемо од овог живота.“

Како дечак чу ово, ништа друго не рече, јер се његовог срца косну спасна реч и утешна благодат отвори његове умне очи које почињаху да га приводе нелажном Богу, о чему ће, пошавши напред, бити речи.

Често је цар, отац његов, долазио да се види са дететом, јер га вољаше превеликом љубављу. Једног дана рече му син:

„Хтео бих нешто да сазнам од тебе, о господару царе, због чега ми туга и жалост непрестано изједају моју душу.“

А отац од ових речи, поболевши утробом, рече:

„Реци ми, чедо вољено, која те жалост држи и потрудићу се да је ускоро преобратим на радост.“

И рече дечак:

„Зашто ме затвори овде унутар зидова и закључа врата и остави ме да никако не излазим и ништа не видим?“

И отац рече:

„Не желим, чедо, да видиш нешто што би растужило твоје срце и ускратило твоје весеље. Промислићам како непрестано да живиш у изобиљу и свакој радости и цео век да provedеш у весељу.“

Рече син оцу:

„Знај добро, о господару, да на овај начин не живим нити у радости нити у весељу, него у још већој жалости и тескоби, јер су ми та храна и пиће страшни и горки. Желим да видим све оно што је ван ових врата. И ако хоћеш да живим без патње, заповеди да изиђем када желим и насладим душу гледањем онога што ми је сада непознато.“

Растужи се цар како чу ово и размишљаше да ће му ако му забрани тражено нанети још више туге и жалости. И рече:

„Чедо, испунићу твоје жеље!“

Онда цар заповеди да се припреме коњи и изабране слуге и све што је лепо. Онима који су са њим заповеди да се не догоди да му ништа не изводе што је тужно и неприлично, него да показују дечаку само оно што је лепо и красно и што ствара пријатности, а на путу да сакупљају дружине које певају достојанствене песме и да састављају различита позоришта како би му се тиме ум испунио и насладио колико жели.

Често тако излазећи, царев син виде једног дана како су слуге заборавиле да уклоне два мужа, од којих један беше губав, а други слеп. Видевши их, сажали се у души и упита оне који беху са њим:

„Ко су ови и како су овако бедног изгледа?“

А они, не могавши сакрити придошле му у сусрет, рекоше:

„Ово су страдања људска која настају од пропадљиве твари и телесних испљувака који имају обичај да се десе човеку.“

Дечак рече:

„Да ли је обичај да се десе сваком човеку?“

Рекоше му:

„Не свим људима, него само онима којима се наруши здравље од пљувачне прљавштине.“

Затим упита дечак:

„Ако то не задеси сваког човека по обичају, како рекосте, него само неке, зна ли онај кога ће погодити ово зло, или га незнано изненада снађе?“

Они рекоше:

„Ко од људи може знати будућност и поуздано је разабрати? То је изнад људске природе и једино је знамо бесмртним боговима.“

И престаде да пита царев син. У срцу се разболе од онога што виде. И измени се изглед његовог лица због необичних ствари.

Идући опет после не много дана, сrete старог човека, смежуралог лица од многог времена, ослабљених листова, погрбљеног, потпуно оседелог, са испалим зубима и разговором као код сваког крезубог. Зачуди се на то и, привевши га ближе себи, питаше га о необичном изгледу. Они који беху са њим рекоше му:

„Овај има исувише година и за кратко оне му убише крепост, а изнеможе удовима, те у овакву старост достиже какву видиш.“

Дечак рече:

„И какав ће му крај бити?“

А они му рекоше:

„Ништа друго неће га снаћи осим што ће поднети смрт.“

[Дечак рече:]

„А да ли то предстоји сваком човеку, или се само неком од њих деси?“

Они одговорише:

„Ако не снађе раније, смрт се представи као неко од нас који смо овде. Немогуће је да се продуже године а да се не дође до тог чина.“

И рече дечак:

„У којим годинама наилази на кога и ако сваком предстоји смрт, зар не постоји вештина којом би јој се утекло и да се не уђе у њу?“

Рекоше му:

„Када људи дођу у старост од осамдесет или сто година, тада умиру и више не постоје. Природан је дуг према смрти и неодложан је њен долазак.“

Како све ово виде и чу, разумни и бистри онај дечак уздахну из дубине срца и рече:

„Горак је овај живот и испуњен свакојаким болестима и невољама. Ако је то тако, зашто се неко не побрине за чекање ненајављене смрти, чији је долазак не само неодложан и неизвестан, као што рекосте?“

И оде разматрајући у себи о овоме и непрестано размишљајући. И често се сећаше смрти живећи отада у болу и слабости и имајући непрестану жалост. Рече у себи:

„Када ће ме, дакле, задесити смрт и ко ће се сећати мене после смрти? Временом ће се све предати заборава. И ако умрем у ништавилу, распашћу се. Или ће постојати неки други живот?“

Размишљајући непрестано о овоме и сличном, убледе тајећи жалост. А када се приближи време да му дође отац да би се видели, претвараше се да је здрав и без туге. Не хтеде да отац открије његову замишљеност. Умиљаваше му се желећи неком незадрживом жељом да разговара са неким ко би му испунио срце и од кога би чуо благу реч. Упита потом раније споменутог учитеља зна ли некога ко би му могао говорити

о његовим жељама и утврдити његов ум, пошто љуто изнеможе у размишљањима, јер је немогуће одлагати оно о чему брине. А онај раније споменути учитељ рече:

„Рекох ти раније да твој отац премудре оне посни-ке, који свагда о овоме са љубављу мудрују, или поубија, или прогна са гневом, и сада не знам нити једног таквог у овим крајевима.“

Он се испуни великом тугом због тога и рани се љуто у души. Беше попут човека који је изгубио велико богатство и сав ум исцрпео на његово тражење. Стога живљаше у сталној узрујаности и жалости. И све сласти и красоте овога света беху у његовим очима као нека нечиста одвратност. Чинећи, дакле, дечак овако и бринући да душом пронађе благо, угледа га свевидеће око и не презре га желећи спасити га сасвим и у ум истинити доћи. (Према I Тим. II, 4) И као увек, Његово човекољубље и на овом показавши се, указа му пут којим треба поћи (Према Пс. CXLII, 8) на овај начин.

Беше у то време неки премудар монах, украшен божаственим животом и Речју и до краја навикнут на монашки живот. Одакле беше и од којег рода нећу говорити, а настани се у некој пустињи у Сенаридској земљи, у којој имаше станиште, и беше савршен бла-годаћу светитељства. Име овом старцу беше Варлаам. Дакле, провиђењем неког откровења сазна за царевог сина. Изишавши из пустиње, дође у свет. И промени свој изглед и дође у индијско царство. И прерушивши се у трговца, уђе у град у коме царев син имаше палату и ту проведе многе дане. И распита се поуздано све о њему и ко су они који му се приближавају. Упознавши раније споменутог учитеља, са којим [царев син] беше ближи од свих других, приђе му једном и рече:

„Хоћу да знаш, господару мој, да сам ја трговац који дођох из далеке земље и код мене је драги камен, коме се сличан нигде не нађе, о коме до сада ником не

рекох осим теби. Видевши да си мудар муж, хтео бих да ме уведеш царевом сину како бих му дао драги камен, јер је бољи од свих, може и слепима срцем даровати светлост мудрости, а глухима уши отворити, и здравље губавим даровати, безумне умудрити, бесове прогони и све добро и жељено дарује ономе ко га стекне.“

Рече му учитељ:

„Видим, човече, да си изврстан и престарео од разума, а твоје речи указују се као безмерне похвале. Јер бесцено камење и многоцени бисери, како да ти искажем, колико сам могао видети, имају такву моћ, о којој ми исприча, какву никада нисам видео нити чуо. Ипак, покажи ми га и ако буде према твојим речима, убрзо ћу те увести царевом сину и примићеш од њега велику част и дарове. А ако се не уверим у то својим очима, нећу ни рећи мом владару и цару за такве похвале и величања.“

А Варлаам рече:

„Добро рече да нигде ниси видео нити чуо за дејство такве силе, јер моје речи упућене теби нису о простим стварима, него о некој дивној и великој, а што си замолио да то видиш, чуј моје речи. Овај многоцени камен, уз раније споменута дејства и силе има још и ову крепост: не може га видети изненада онај ко нема цело и здраво обличје, чисто и сасвим неоскврњено тело. Јер ако неко оба ова добра нема, а погледа напрасно на овај часни камен, и то што има, силу очњег вида, и сам ум изгубиће. А ја, и без познавања вештине лечења, видим да су твоје очи нездраве. И уплаших се да не будем одговоран за лишавање изгледа који имаш, али чух за царевог сина да има непорочан живот, красне очи које гледају здраво. Због тога хтедох показати оно благо, а ти не буди лењ за ово како не би лишио свога господара такве куповине.“

А он му рече:

„Ако је, дакле, ово тако, немој да ми покажеш камен, јер оскрнави се мој живот у многим гресима, а и нездрав изглед имам, као што ти рече, али, верујући твојим речима, нећу се ленити да ово испричам мом господину.“

И ово рекавши, оде и исприча све по реду царевом сину. А он, како чу од учитеља ове речи, препозна у срцу неку радост и духовно весеље, те уздахну. И како би задивљен у души, заповеди да му брзо уведе оног мужа.

Како уђе Варлаам и указа му достојан поздрав, то јест поклоњење, заповеди му царев син да седне. И када оде учитељ, рече Јоасаф старцу:

„Покажи ми многоцени камен о коме мој учитељ говораше узвишено и дивно док ми казиваше о теби.“

А Варлаам му започе овакву беседу:

„Неправедно је, о царе, лажно некако и бестидно према величини твоје славе да ми говориш, јер све што ти је испричано о мени истина је без поговора, али ако не испитам најпре твој разум, не треба да ти саопштим тајне, јер рече Владика: „Изиђе и сејући сејаше семе своје. И док сејаше, њему ово паде крај пута. И дођоше птице и позобаше га, а друго паде на камен, где не имаше много земље, и одмах изникну пошто немаше дубину земље. Засија сунце по пољу и, пошто немаше корен, оно усахну. А друго паде у трње. И изиђе трње и угуши га. А друго паде на добру земљу и даде стоструки плод.“ (Мт. XIII, 3-8) Ако, дакле, нађем плодносно и добру земљу у твојем срцу, нећу се ленити да божанско семе посејем у теби и јавити велику тајну. Ако ли земља буде каменита или трновита и крај пута изгажена свима који пролазе, боље је не полагати спасоносно семе и бацити га птицама и зверима на упропашћивање. Заповеђено ми је да не бацам бисер пред свиње, (Према Мт. VII, 6) али надам се да ћу у теби наћи бољег, ближег спасењу, (Јевр. VI, 9) те да угледаш бесцени камен и зраку његове светлости. Удостојићеш се и ти сам да будеш светлост и донесеш

стоструки плод, јер због тебе положиш дело и пређох дуг пут да ти покажем оно што никада ниси видео.“

Рече му Јоасаф:

„Ја, дакле, часни старче, захваћен неком жељом и љубављу, иштем да чујем нове и благе речи. У мом срцу распали се огањ љуто палећи ме и подстрекавајући ме да сазнам неке потребне одговоре и не нађох све до сада човека који би ме могао упутити у њих. Ако нађем неког мудрог и вештог човека и чујем његову реч, мислим да то нећу одати ни птицама, ни зверима, ни камену ни трњу, као што ти рече, него ћу је разумно примити и вешто сачувати. А ако ти нешто такво знаш, немој скрити од мене, него ми испричај, јер како чух да дође из далеке земље, обрадова се душа моја и испуни надом да ћу од тебе добити жељено. Због тога те убрзо уведох себи и весело дочеках као неког од познатих ко је одрастао са мном очекујући да ми нада не буде изневерена.“

А Варлаам рече:

„Добро учини и достојно твоје царске велелепности, јер не смотри видљиву беду, него опази скривену наду.“

Беше неки цар велик и славан. И возећи се на колесници позлаћеној са слугама и бољарима, са почастима какве приличе само царевима, сrete два мужа одевена у раздеране и блатњаве хаљине, са бледим упалим лицем, поцрнелог чела. Знађаше цар да то беше због изнурености и знојем испошћеног и испијеног тела. Како их угледа, истог часа искочи из колеснице и, павши на земљу, поклони им се. И уставши, загрли их и љубазно изљуби. А његови другови и бољари негодоваху на ово, јер мишљаху да то што учини није достојно царске славе. Не усуђујући се да му то у лице кажу, рекоше његовом рођеном брату да он то саопшти цару како не би чинио такву поругу висини свога венца. Када му ово рече брат негодујући због његове

недоличне малодушности, цар му даде одговор, који његов брат не разуме.

Беше обичај тог цара да када некога осуђиваше на смрт, слаше му гласника на врата са трубом начињеном за то, те када чују њен звук, сви знају ко је осуђен на смрт. Када паде вече, посла цар трубу смртну да затруби пред вратима дома свога брата. Када он чу смртну трубу, изгуби наду у свој спас и сву ноћ бринуше у свом дому. Обукавши се ујутро потпуно у црне хаљине за оплакивање, оде са женом и децом пред врата цареве палате плачући и ридајући. Увевши га цар унутра и видевши га да тако рида, рече му:

„О, неразумни и безумни, ако се ти тако уплаши гласника свог рођеног и по части једнаког брата, према коме знаш да ниси ништа сагрешио, како ми онда замери што са смерношћу изљубих проповеднике мога Бога, који ми умилније од трубе најавише смрт и страшну судбину мога Владике, коме, знам, сагреших много и големо. Ето, сада разобличих твоје безумље уплашивши те на овај начин, као што ћу ускоро разобличити и онога који те безумно наговори да ме укориш.“

И тако uteшивши брата свога, обдари га и посла га дому.

И заповеди да се начине четири дрвена ковчега: два да се окују одасвуд златом, а у њих да се ставе смрдљиве кости мртвих и да се затворе златним клинцима; а друга два да се премажу чађу и смолом и напуне драгим камењем и многоценим бисером и сваким миомирисима, те да их свежу конопљаним ужадима. Позва бољаре који га укорише за оне мужеве које сретe и положи пред њих четири ковчега да процене колико вреде прва два, а колико друга два. Они рекоше да су вреднија она два која су позлаћена, јер су достојни да се у њих положе царски венци и појасеви, а за она два премазана чађу и смолом рекоше да мало вреде и да су достојни бедне цене.

А цар им рече:

„Знао сам и ја да ћете овако рећи, јер телесним очима опажајни изглед разумете, али не треба тако чинити, него умним очима треба видети оно што се налази унутра, било да је част или бешчашће.“

И заповеди да се отворе позлаћени ковчези. Када се отворише, појави се неки љути смрдљиви задах и ружан призор. А цар рече:

„Ово је изглед оних који су обучени у светле и славне хаљине и који се горде великом славом и силом, а изнутра су испуњени мртвим и смрадним и злим делима.“

И потом заповеди да се отворе засмољени и увезани ковчези. Сви који беху ту обрадоваше се угледавши красоте и миомирисе који беху у њима. Рече им цар:

„Знате ли чему су слични ови? Оним смерним и у бедне хаљине обученим, код којих ви, видевши само спољашњи изглед, упутисте ми прекор, јер им се поклоних до земље. А ја умним очима спознавши часне и прекрасне душе њихове, прославих се тим додиром сматрајући га часнијим од сваког венца и сваке царске багренице.“

Тако их, дакле, поучи да не посматрају спољашњим и видљивим. И ти си учинио као и онај побожни и премудри цар и прихватио добру наду, која ће ти бити нелажна као што ја мислим.“

Рече му Јоасаф:

„Ово све рече добро и складно, али хоћу да знам ко је твој владика кога спомену на почетку када говораше о оном сејачу.“

Прихвативши одмах реч, Варлаам рече:

„Ако желиш да знаш за мога Владику, то је Господ Исус Христос, једнородни син Божији, блажен и силан цар онима који царују и Господ онима који господаре, једини који је бесмртан, који живи у недостижном свету, (I Тим. VI, 15-16) који је слављен са Оцем и Светим Духом. Ја нисам од оних који многе ове и непри-

стојне називају боговима и славе бездушне и глухе идоле, али знам за једног Бога и исповедам га у три састава слављеног, то јест у Оцу и Сину и Светом Духу, у једној природи и суштаству, у једној слави и царству неразделивом. Он је, дакле, у три састава један Бог, беспочетан и бесконачан, вечан и свагдапостојећи, не-создан, непроменљив, бестелесан, невидљив, неописив, недокучив, добар и праведан, један, који створи све из непостојећег, видљиво и невидљиво, најпре, дакле, невидљиве силе и небеска безбројна мноштва, духовна и бестелесна, духове који служе Божијој величини. А затим створи овај видљиви свет, небо и земљу и море, које обасја светлошћу, украси небо сунцем и луном и звездама, земљу свакојаким растињем и различитим створењима, а море мноштвом родова звери и риба који пливају по њему. Ово све рече он и би тако, он заповеди и створи се. (Пс. CXLVIII, 5)

И потом сазда човека рукама својим, узевши блато са земље за саздање тела, даде му душу умну и разумну својим дахом, које по свом обличју и подобију створи, (I Мој. I, 26; II, 7) како је написано. По изгледу, дакле, створи га разумног и самосталног, обдареног врлинама. Почаствујући човека самосталношћу и бесмртношћу, постави га за цара на земљи, а од њега створи жену за помоћницу, сличну њему. И засади рај у едему на истоку. И испунивши га весељем и радостју, постави у њега човека кога сазда. (I Мој. II, 8) Заповеди му да окуша од свих плодова који су тамо осим што му забрани да не проба од дрвета које се назва дрво спознања добра и зла, рекавши овако: „Ако једете од њега, истог дана ћете умрети!“ (I Мој. II, 17)

А један из раније споменутих анђеоских војски, начелник једног пука, немајући ни трага од природне злобе Саздатеља, него беше створен за добро, сопственом вољом преврати се од добра на зло и узнесе се безумљем желећи да се успротиви Владици и Богу.

Стога беше лишен части и чина свог и уместо блажене оне славе и анђеоског имена назва се ђаво и именована се Сатана, јер га Бог сврже као недостојног небеске славе. А са њим се сврже и велико мноштво отпалих анђела који беху под његовим чином и злој воље. И насупрот доброг одустајања, пођоше за својим кнезом и назваше се беси преласници.

Превративши се ђаво сваког добра и примивши лукаву природу, подиже завист на човека. Видевши себе свргнутог са толике славе, а оног узведеног на такву част, смисли да га избаци из оног блаженог живота. Узевши змију за помоћника своје преласности, и тиме рече жени и убеди је да једе од оног забрањеног дрвета у нади да ће бити обожена ако убеди Адама, како се зваше прворођени. И окусивши први човек од плода преступа, изгна га Саздатељ од рајске хране, и уместо божаственог оног живота и вечног трајања, западе, авај мени, у овај кукавни и одвратни живот. Одатле ђаво узне крепост и похвали се победом, а како се људски род умножи, научи га свакојаким злим путевима. Желећи да заустави много греховно зло, Бог наведе на земљу потоп да погуби сваку живу душу. Нађе, пак, само једног праведног у том роду, те га са женом и децом сачува у неком ковчегу и остави га једног на земљи.

А када се затим људски род опет умножи, заборавише Бога, и доспеваху у још већа бешчашћа обременујући се различитим гресима и упропастише се љутим залама и на многе различите преласности поделише се. Они, дакле, мишљаху да све сами створише и научише да славе неразумну природу поручујући да над њима нема никаквог Владике. А многи други слављаху зло и многострадалне богове не би ли им били поспешници у злим гресима. Изобразивши њихове ликове, поставише глухе и бездушне идоле у храмове и клањаху им се, служећи више твари него Творцу. (Рим. I, 25) А неки, опет, служяху сунцу и луни и зве-

здама, које Бог положи да дају светлост овом земаљском свету, које као бездушне и неосетљиве Творчева промисао просветли и одржа. А други поклонили се огњу и води и другим земаљским стварима, и не постидеше се да их као душевни и разумни славе. Неки, пак, уставаху славу зверима и гадовима и четвороножним животињама. Славећи горе животиње, показиваху себе. А други људи изобразише неке срамне и бедне ликове и назваше их боговима, те поједине од њих, које они сами насликаше, именоваше мушким, а друге женским, да буду блудници и убице, гневни, свадљиви и јаросни, оцеубице и братоубице, лопови и отмичари, хроми и немоћни, и врачари, и безумни. И од ових се неки скончаше, а други беху сажежени огњем и градом, а други служашу људима и беху бегунци, и тугујући и ридајући, преобразише се у животиње због лукавих и скарених дела. Одатле примивши казну од богова својих, људи се бестидно прљаху сваким нечистотама. И љута тама обдржаше род наш у та времена и не беше кога да заиште Бога. (Пс. XIII, 2)

У том роду нађе се само неки Авраам, који имаху здрава духовна чувства. Он посматрањем твари позна Творца и разуме небо, и земљу, и сунце, и луну и друго и задиви се складном украшавању њиховом. Гледајући сав свет и све што је на њему, помисли да нису настали и сачували се сами од себе, а не придаваше томе заслугу нити земаљским стварима нити бездушним идолима, него позна да је то све од истинитог Бога и да је он Творац и садржалац свега тога. Примивши његово устрђење и прави суд, Бог му се јави самом, не као да има тело, јер немогуће је видети Бога у телу, него управљањем неким и богојављањем, како сам зна, и савршен разум положи у његову душу и прослави га учинивши га својим угодником, као и оне који ће ово примити од њега и којима ће устробати побожност да науче да познају истинитог Бога. Стога и у безбројно

мноштво семена његовог изволе Владика да дође, и народом себи изабраном назва их, и док беху поробљени египатским народом и неким фараоном мучитељем, знамењем и чудесима страшним и дивним изведе их отуд са Мојсејем и Ароном, светим мужевима и прослављеним пророчким благодатима. Њих и Египћанин намучи достојно њиховог лукавства, и као Израиљћане, јер тако се онај народ, Авраамови унуци, назваше, проведе их по сувом преко Црвеног мора. Раздели се вода и стена онима са десне стране и стена онима са леве, а фараон и Египћани који иђаху за њима вратише се, јер их вода хтеде погубити.

Затим, у чудесима великим и са богојављањем народ проведе у пустињи четрдесет година хранећи се хлебом небеским, и даде им се закон на каменним таблицама, које написа Бог, и уручи их Мојсеју на [Синајској] Гори, са изгледом и изображеношћу о будућности, (Према Јевр. X, 1) који их удаљава од идола и од свих злих дела, и учи да славе у истини јединог и суштог Бога и да се држе добрих дела. Таквим, дакле, чудотворствима уведе их у неку добру земљу, коју раније обећа дати оном патријарху и његовом семену. И дуго би било казивати о свему што им показа велико и чудно, као и славно и дивно, како би људски род отргао и извео га на старо устројство. Али опет је наша природа порабоћена својим законом лажи и смрт царује над људима ђавољим мучењем и осудом све шаље у ад.

Када у такво искушење и страдање дођосмо, Творац не презре дело руку својих и из небића приведе у биће и не остави га до краја, него са љубављу Бога и Оца, једнородни Син, Реч Божија и Очева, будући једносуштан са Оцем и Светим Духом, превечан и безначелан од искона, сиђе ка својим слугама неизрецивим и недостижним силаском, и као савршен Бог постаде савршен човек од Светог Духа и свете девице Марије, не од мушког семена, или жеље или општења, него се заче

у пречистој утроби Светим Духом, јер пре зачећа један од арханђела би послат да извести Богородицу о оном спољашњем зачећу и неизрецивом рођењу. Јер син Божији заче се Светим Духом и очврснув тело одушевљено у Девичиној утроби, душу словесну и разумну, дође у једном саставу, а у две природе – савршен Бог и савршен човек, непропадљиво царство родивши и по рођењу сачрањен, и у свему нам подобан по страдању осим у гресима, узео нашу немоћ и понесе муке. (Ис. LIII, 4) Јер пошто са грехом смрт уђе у сав свет, (Рим. V, 12) требало је избавити онога који жели да буде безгрешан и да не буде због греха кажњен смрћу.

[Исус] поживе са људима тридесет година, крсти га у реци Јордан свети муж Јован, већи од свих пророка. Када се он крсти, допре од Бога Оца глас са небеса, који рече: „Ово је мој син вазљубљени са којим пројавих љубав.“ (Према Мт. III, 16-17) И отада поче чинити чуда, велика и дивна, мртве васкрсавајући, следе просветљавајући, бесове изгонећи, глухе и хроме исцељујући, губаве чистећи и одасвуд обнављајући нашу обременену природу, делом водећи и учећи добродетелном путу, од пропадљивости одводећи, а ка вечном животу упућујући. Стога изабра дванаест људи и назва их апостолима и заповеди им да проповедају свима небески живот, који показа дошавши на земљу и небеском смерношћу земаљским својим провиђењем оконча га.

А због дивног његовог и боголепног живота и безбројних чудеса архијереји и старешине јудејске, где живљаше, завишћу узбеснеше на његова чудеса и што чињаше знамења и дивеса, постадоше непаметни на све то и осудише га на смрт. Преко једног од његових ученика уграбише издају и ухватише га, издајником предан онај који створи живот свима, који вољно прими ово. Дође да пострада ради нас, да нас од грехова ослободи. А многи према њему показаше грехе и коначно га осудише распећем на крсту. И све истрпе телесном

природом, коју од нас прими, а његова божанска природа остаде без греха, будући да он две природе има, божанску и ону коју од нас прими, људску, у којој и пострада, а божанска беше безгрешна и бесмртна.

Распе се, дакле, телом безгрешни Господ наш Исус Христос, јер не почини грех, нити се нађе лаж у устима његовим, (I Петр. II, 22; Ис. LIII, 9) и невин беше предан смрти. Јер, као што раније рекох, због греха уђе смрт у сав свет, (Према Рим. V, 12) и због нас умре телом да нас избави смртог мучења. Сиђе у ад и скрушивши га, ослободи душе које беху одувек тамо заклучане. Положен би у гроб и трећег дана васкрсну победивши смрт и нама победу дарова на њој. И непропадљиво тело створивши, јави се као давац непропадљивости. Јави се ученицима својим дајући им мир, а тиме и целом роду људском. После четрдесет дана узиђе на небеса и тако са десне стране Оца седи, па ће опет доћи судити живима и мртвима и дати сваком према његовом делу. (Према Мт. XVI, 27; II Тим. IV, 1) А по преславном свом вазнесењу на небеса посла Пресвети Дух на свете своје ученике у виду огња, и почеше страним језицима говорити, а Дух им одговарао. (Дела II, 4) Стога се, дакле, благодаћу његовом расејаше по свим народима и проповедаху правоверну веру, крштавајући их у име Оца и Сина и Светог Духа и учећи их да сачувају све заповести Очеве. (Мт. XXVIII, 19-20) Просветише заблуделе народе који упражњаваху служење злопреласним бесовским идолима. И још не трпећи враг беду, и сада подиже на нас верне бој учећи безумне и неразумне који се држе идолослужења, али његова сила би немоћна и оружје његово изнемоћа (Пс. IX, 7) до краја пред Христовом силом.

Ето, показах ти Владику мога и Бога и Спаса у мало речи да га савршеније познајеш ако благодат његову примиш у души својој и удостојиш се да постанеш слуга његов.“

Како, дакле, царев син чу ове речи, засија светлост у души његовој и, уставши са престола од радости загрли Варлаама и рече:

„О, пречасни међу људима, мислим да је ово онај бесцени камен који достојно држиш у тајни и не желиш да га покажеш сваком на виђење, него само онима који су са здравим духовним чувствима. Јер, ево, како ове речи допреше до мојих ушију, преслатка светлост уђе у моје срце и тешки покров оне туге, која већ дуже времена лежи на мом срцу, ускоро се раздера. Ако, дакле, добро мислим, реци ми, а ако и боље нешто од испричаног знаш, не устежи се да ми то сада кажеш.“

Затим Варлаам одговори:

„Тако је, господару мој царе! Ово је велика тајна, скривена од векова и од родова, која треба да се јави људском роду у последња времена, (Према Кол. I, 26) чије јављање раније навестише многи пророци и праведници благодаћу Божијег Духа, многоструко и свеколико научивши се. Па иако велегласно рекоше сви који хтедоше бити спасени и који жељаху то видети и не видеше, него последњи род се удостоји да прими спасење: „Онај који верује и крсти се, биће спасен, а који не верује, биће осуђен.““ (Мк. XVI, 16)

А Јоасаф рече:

„У све што ми рече без премишљања верујем и прослављам Бога кога ми јави. Само ми чисто реци шта треба да чиним и научи ме заветно, али и шта је крштење, које примају верни. Реци ми, дакле, све по реду.“

А он му одговори:

„Корен ове свете и непорочне хришћанске вере као тврда основа јесте благодат Божијег крштења, очишћење свих грехова који их имају од рођења и савршено омивање од зла које се нађе скривено. Јер Спас заповеда да се препорађа водом и Духом како би се узишло на старо достојанство, а молитвом и спасним призивањем наћи се на води Светог Духа. Крштавамо се, дакле,

сада по речи Господњој у име Оца и Сина и Светога Духа и тако се усељава духовна благодат у онога који крштава душу просвештавајући је и чинећи је уприличеном и који је обнавља по изгледу и подобју. И тако се сва друга стара зла дела одбацују, ствара завет Богу за други живот и почетак чистијег живота, еда бисмо заједничари били и примили непропадљив препород и вечно спасење. А без крштења нећемо заслужити онај благи живот па макар био побожнији од свих побожних. Јер тако и Бог, очовечивши се за спас рода нашег, рече: „Амин кажем вам, ако се изнова не родите водом и Духом, нећете ући у царство небеско.“ (Јн. III, 3) Стога те молим пре свега да душом примиш веру, а ускоро са топлом љубављу да приступиш крштењу и никако у овоме да не оклеваш, јер оклевање је бедно пошто је наилазак смрти ненајављен.“

А Јоасаф му рече:

„Која је добра нада, о којој рече, онима који не приме крштење? А шта је царство небеско, како га назва? Одакле си чуо за речи оваплоћеног Бога? Шта је ненајављени долазак смрти због кога ми се подиже туга велика у срцу, жалошћу и боловима изнурује ми срце и тело и укида саму крепост костију? Да ли се у ништавилу растајемо као људи, или постоји неки други живот по изласку одавде? О томе и сличном хтедох да знам.“

А Варлаам му на то даваше одговоре:

„Добра нада, о којој ти рекох, јесте царство небеско, о коме се људским језиком не може сасвим исказати. Свето писмо рече: „Оно што око не виде и ухо не чу и што не узиђе човеку на срце, а што припреми Бог онима који га воле.“ (I Кор. II, 9) А када се ослободимо овог грубог тела, удостојићемо се да примимо оно блаженство. Тада, удостојивши нас, неће нас нада изневерити. Он ће нас научити и показати нам славу оних блага која доликују свакој души, неизрециву светлост, непрекидни живот, постојање са анђелима. Јер ако се

удостојимо да будемо са Богом, као што је могуће људској природи, све оно што сада не знамо сазнаћемо од њега. Ето, ја се научих из богонадахнутих писања и учења и више од свега полажем на царство небеско како бих виђењем био близу Свете и живоначелне Тројице и, обасјан недостижном светлошћу, јасније и чистије и откривеним лицем гледао њихову неизрециву славу. Ако је немогуће ону славу и светлост неизрецивих блага представити речима, ништа не мари, јер не би била велика и изванредна ако би нама земаљским и пропадљивим и обложеним овим тешким и грешним телом била мислима достижна и могла се дочарати речју. Тако, дакле, о овоме знај, само прими веру без опирања и немој ништа прљаво да имаш, и добрим делима приђи и примићеш оно бесмртно царство, а ако га задобијеш, све ћеш спознати савршено.

А што ме упита како чусмо за речи оваплоћеног Бога, добро знај да сва богомужна провиђења сазнасмо из светог Јеванђеља, јер тако се те свете књиге назваше, које јављају о бесмртности, и непропадљивости, и вечном животу, и опроштају грехова, и царству небеском, и нама смртним и пропадљивим и земним. Њих написах очевици и словесне слуге, (Лк. I, 2) о којима раније рекох, као ученици и апостоли које Спас наш Христос изабра. И његов замаљски живот предадох писанем по преславном Владичином одласку на небеса, као и учитељство његово и чудеса, уколико га је могуће писанем предати. Овако каже на крају речи један од изванредних оних јеванђелиста: „И много је осталог што створи Исус, те ако би сва писања била на једном месту, исписане књиге не би стале на свет.“ (Јн. XXI, 25) У овом, дакле, Божијем Јеванђељу појављује се оваплоћење његово, и показивање чудеса, и дела његова исписана према излагању Светог Духа, и још о његовом пречистом страдању које истрпе ради нас, о светом и тродневном устајању и одласку на небеса, а

уз ово и о његовом славном и страшном другом доласку, јер син Божији ће опет доћи на земљу са неизрецивом славом и мноштвом небеских војника да суди нашем роду и да сваком према његовом делу. (Према Мт. XVI, 27)

Саздавши Бог искони човека од земље, као што ти раније рекох, удахну у њега животно дисање, које се назива душа, јер је словесна и разумна. Пошто бејасмо осуђени смрћу, умиremo сви, и никога од људи не може мимоићи ова чаша. (Према Мт. XXVI, 42) А смрт је разлучење душе од тела, јер оно тело које је саздано од земље, разлучује се од душе и враћа се у земљу, јер је од ње узето, и распавши се разлива се, а пошто је душа бесмртна, одлази камо јој заповеди Творац, пошто она још од раније док је у телу припреми себи обитељ, јер како ко поживи овде, тако ће примити и тамо. И тако ће после много година доћи Христос, Бог наш, да суди читавом свету, у страшној и неизрецивој слави, пред чијим ће се страхом подићи све небеске силе (Лк. XXI, 26) и све војске анђела и са трепетом ће стајати пред њим. Тада ће уз глас арханђелов и уз трубу Божију ускрснути мртви (I Сол. IV, 16) и стајаће пред страшним престолом Његовим. А ускрснуће је поновно састајање душе са телом. Тело, које се распало и разлило, поново ће ускрснути непропадљиво, и немој никако да ти о овоме буде неверица. Јер немогуће је Саздатељу, који га искони сазда узевши од земље и које се опет у њу врати, да га по Његовом суду поново отуд ускрсне. Ако помислиш колика мноштва Бог створи из небића, нека ти довољан буде овај пример. Узевши земљу, створи човека, а најпре земљу као непостојећу. Како, дакле, земља постаде човек, а како се сама као непостојећа не створи? Какву, пак, основу има? Како из ње би изведен живот родова безбројних створења, семенâ и расада, али и сада размисли о нашем роду, како мало

семе улази у утробу, која га прихвата, а како се отуд појављује толико животно саздање?

Тако, дакле, стварајући из непостојећег и до сада чинећи, немогуће је из земље мртво и пропало тело ускрнути, па да свако прими према делима својим, јер рече: „Садашње је време делања, а будуће је за даривање“, у чему је правда Божија. Ако не би било ускрснућа, многи праведници у овом животу били би озлобљени, мучени незаконито и убијани, а неки који су нечисти и незаконити у храни, скончали би овај живот у богатству. Пошто је Бог добар и праведан, одреди дан ускрснућа и испитивања да душа прими своје тело. Овде, дакле, зли узимају блага, а онамо ће они који од њих сагреше бити мучени, а добри, који се овде муче, онамо ће бити наследници добара. „Јер чуће“, рече Господ, „глас сина Божијег они који су у гробу и појавиће се добра која учинише за ускрснуће живота, а који починише зла, биће им за ускрснуће суда.“ (Јн. V, 25, 29) Када се поставе престоли и када Творац свих седне испред, погледаће се у старе дане и разоткриће се књиге са делима свих нас и исписаним мислима. И потећи ће огњена река (Према Дан. VII, 9-10) и све тајне откриће се. А тамо неће бити нико заштитник, или лукавство речима, или лажни одговор, или моћ богатства, или чиновни гордости, или обилна давања дарова неће моћи да ускрате прави суд, него ће онај неподмитљиви истинити суд праведним мерилима све пресудити, и реч, и дело и помисао. И они који учинише добро поћи ће у живот вечни, у светлост неизрециву, са анђелима веселећи се и наслађујући се неисказаним добрима, и стајаће чисто пред светом Тројицом, а они који чинише зла, отићи ће као и сви нечистиви и грешници у муку вечну, која се назива гејена, и црв незапали, и шкргут зубима и друга безбројна мучења, а од свега је горе бити туђ Богу и одбијен од преслатког лица његовог, и лишавање оне славе неизрециве, и

разобличен пред читавом твари и да се не може посрамити стидом до краја.

А по данима страшног оног одговора остаће све непроменљиво и једнако, нити праведничко светло трајање неће имати краја, нити страдања грешних неће примити покој у мучењу, нити ће судија бити, као ни оних изнад њих, нити ће одговора због дела бити, нити попуштања мењању, нити икакво друго лукавство за оне који се муче, јер ће муке остати са њима у векове. Ово је, дакле, зато да би се видело какви треба да будемо у светом провођењу и у светом побожном живљењу, (II Петр. III, 11) да се удостојимо избегавања претње и гнева будућих мука и станемо са десне стране сина Божијег, јер то је стајање праведника, а грешницима је дат леви, кукавни, део. Отуда Владика праведнике назива благословеним Оца свог уводећи их у бесконачно царство, а грешнике са гневом и клетвом изгони од свог кротког и тихог лица, шаљући их све заједно у још горчу и љућу вечну муку.“

А Јоасаф му рече:

„Велике неке и дивне ствари говориш ми, човече, достојне великог страха и трепета. Ако је ово тако, да се после смрти разилази у прах, ускрснуће и затим битије, награде и казне заслужене у животу, али на шта то указује и како сада спознати невидљиво, у шта тако тврдо и пре не веровасте? Јер ако створена и објављена дела не упознате сами, него их чујете из књига, како је тек за она велика и престрашна о којима се сведочи за будућност и о њима говорите са поузданошћу?“

И рече Варлаам:

„Од већ учињеног стекох, а о будућем биће потврде, јер тако проповедаху, ни у чему не погрешивши за истинитост, него различитим знамењима и чудесима и силама потврдише речено, те они и о будућем поучаваху. Пошто, дакле, овде ништа лажно нити сумњиво не учашу, него рекоше и учинише све што сија светли-

је од сунца, тако рекоше и за оно што је онамо, у шта нас и сам Бог наш и Владика Исус Христом речју и делом увери. „Амин, дакле, говорим вам, када дође час и мртви чују глас сина Божијег, чувши оживеће.“ И одмах затим: „Доћи ће час када ће изићи сви који су у гробовима чувши глас Његов, они који учинише добра дела на ускрснуће живота, а они који починише зла дела, на ускрснуће суда.“ (Јн. V, 25, 29) И затим рече о ускрснућу мртвих: „Не читасте ли шта вам Бог рече: „Ја сам Бог Авраамов, и Бог Исаков и Бог Јаковљев, не Бог мртвих, него живих.“ (Мк. XII, 26-27) „Као што се сакупља коров и сажиге у огњу, такво ће бити и скончање овога века. Послаће син Божији анђеле своје и они ће сакупити све безаконе саблазни и вргнуће их у огњену пећ. Ту ће бити плач и шкргут зубима. Тада ће праведници засијати као сунце у царству Оца свога.“ (Мт. XIII, 40-43) И ово рекавши додаде: „Имај уши да чујеш слушајући.“ (Мт. XI, 15)

Таквим и многим другим речима Господ је објавио о ускрснућу наших тела, а делом уверио у речи, ускрснувши многе мртве, а на крају свог земаљског живота и неког Лазара, друга свог, који четири дана беше мртав, већ распалог и усмрделог и без душе позвавши подиже из гроба. Уз ово и сам Господ наш би почетак живота никако не повинујући се смрти, телом смрт подневши, васкрсну после три дана и постаде првенац умрлих. Ускрснуше и други из мртвих, али умреше одмах и не дочекаше да се представе у изгледу будућег ускрснућа. А један постаде начелник оног ускрснућа, показавши први бесмртно ускрснуће. О овоме од искона очевици и слуге речима (Лк. I, 2) проповедаху.

Блажени Павле, чије позивање није од људи, него са небеса, рече: „Казујем вам, браћо, Јеванђеље, које вам благовестих, јер предадох вам најпре оно што и примих, како Христос умре за наше грехе, по Писму, и како погребен би, и како васкрсну, по Писму. Ако Хри-

стос проповеда да васкрсну из мртвих, како неки говоре да васкрсења не беше, јер ако мртви не ускрсавају, онда ни Христос не васкрсну. А ако Христос не васкрсну, празна је вера наша. Ако се у овом животу надасмо у Христа јединог, кукавнији смо од свих људи. А сада Христос устаде из мртвих, поставши почетак умрлих, као што је смрт ради људи, тако је и ускрснуће мртвих због људи, јер као што сви због Адама умиру, тако сви због Христа оживљавају.“ (I Кор. XV, 1, 3, 12-13, 17, 19-22) И после тога рече: „Јер треба ово пропадљиво тело обући у непропадљиво, и ово мртво обући у бесмртно. Јер када се ово пропадљиво тело обуче у непропадљиво и смртно у бесмртно, онда ће се испунити писана реч: „Прогутана би смрт победом. Где ти је, смрти, жалац? Где ти је, аде, победа?“ (I Кор. XV, 53-55) Јер смртна моћ празни се до краја и тада нестаје, притом не делује више, него онда се даје људима бесмртност и непропадљива вечност. Дакле, без сваке сумње биће ускрснућа раније умрлима и у то несумњиво верујемо.

Али и награду и осуду, заслужене у животу, сазнајемо у дан страшног Христовог доласка „у који ће се небеса разгорети и стихије запаљене раздвојити“, као што рече неко од красноречивих, „а нова небеса и нову земљу по Његовом обећању чекамо“, (II Петр. III, 12-13) јер као што ће тамо према делима бити награде и казне и ништа стога неће бити презрено, било добро или зло, али награда лежи и у делима, и у речи и у мисли. Јер Господ рече: „Ко од ових малих напоји макар чашом хладне воде, јер је један од мојих ученика, неће бити лишен своје награде.“ (Мт. X, 42) И затим рече: „Када дође син човечији у слави својој са свим анђелима својим и окупе се пред њим сви народи, разлучиће их једне од других, као што пастир лучи овце од јараца, и поставиће, дакле, себи овце са десне стране, а јарчеве са леве. Тада ће тај цар рећи онима са своје десне стране: „Дођите, благословени Оца мог, и наследи-

те царство небеско, припремљено вам још од постанка света. Огладних и дадoste ми да једем, ожедних и напојисте ме, дошљак бејах и уведoste ме, наг бејах и обукoste ме, болан бејах и посетисте ме, у тамници бејах и дођoste к мени.' (Мт. XXV, 31-36) Ове речи говорите онима којима су потребне за добротинство призивајући их себи. И у другој каже: 'Свако ко ме призна пред људима, и ја ћу споменути њега пред Оцем мојим који је на небесима.' (Према Лк. XII, 8)

Ово све говори извесније од почасти о добрим делима, али и о објављивању супротног шта ће се заслужити, о чему премудро исказа источник мудрости у чудесним и дивним примерима. Доведоше неког богатог, обученог у багреницу и порфиру, који се веселахше радосно по читав дан, а који не беше дарезљив према онима који просе, као што презре сиротог неког Лазара, који лежахше пред његовим вратима, не дајући му чак ни мрвице које падају са његовог стола. Када умреше обојица, сироти онај гнојни беше ношен на Авраамовом крилу, удворивши се са праведницима, а богати беше предан у ад пламену горких мука. Њему и Авраам рече: 'У животу си примао добра, а Лазар зла. Сада, дакле, он се части овде, а ти ћеш страдати.' (Према Лк. XVI, 25)

Другде, царство небеско доликује човеку цару, који начини свадбу сину свом желећи да буде весеље и светлост показавши то тиме. Ово би била поука о смерном човеку, који мислећи на земаљско упућује реч обичним и познаницима. Не, дакле, да се појављују на свадби и трпези у овом веку, него окупљајући их као неуглађене, назва их у то име желећи да им укаже на будуће. Све, дакле, рече, позва цар високим проповедањем да дођу на свадбу и насите се оних блага. А многи од оних позваних не марећи не дођоше, него забавивши се, неки у куповини, а други са новобрачним женама, и лишише себе светлости брачне постеље. Та-

ко се својом вољом лишише слатког весеља. Други који беху позвани дођоше, и испуни се свадба онима који лежаху. Ушавши цар, виде оне који леже и угледа ту човека необученог у свадбену одећу и рече му: 'Друже, како уђе овамо а да немаш свадбену одећу?' А он ћутахше. Тада цар рече слугама: 'Свежите му руке и ноге и вргните га у таму преисподњу у којој је плач и шкргут зубима.' (Према Мт. XXII, 10-13) Јер они који се одрекоше непослушни су и не приђоше Христовој вери, него проводе или у идолослужењу или у некој јереси. Који, дакле, немаше свадбену одећу, вероваше, јер прљавим делима искаља разумну одећу и по правди беше отеран од свадбене радости.

И другу неку поуку сличну овој приложи. Десет неких девојака избравши, међу којима беше пет мудрих, а пет јуродивих. Јуродиве, узевши светиљке своје, не узеше са собом уље, а мудре га узеше, јер уље означава иметак добрих дела. Када би поноћ, рече, настаде вапај: 'Ево, иде женик, изиђите да га дочекате!' Због поноћног непознавања дан онога постави. Тада устадоше све оне девојке и спремне изиђоше да га дочекају. И уђоше са њим на свадбу и затворише се врата. А неспремне девојке, које долично назва јуродивим, видевши да им се светиљке угасише, одоше да купе уље. Дошавши до већ затворених врата, дозиваху говорећи: 'Господе, Господе, отвори нам!' А он им рече: 'Амин кажем вам, не познајем вас!' (Према Мт. XXV, 1-3, 6-7, 10-12)

Свим овим, дакле, јављено је каква је награда за зла дела, као и речи, а тиме и мисли. Јер рече Спас: 'Амин кажем вам да ће људи за сваку празну реч коју изрекну одговарати у судњи дан.' (Мт. XII, 36) И затим: 'И све власи ваше главе избројане су', (Мт. X, 30) овде су власи танане мисли и означавају прохтеве. Слично овоме и божаствени учитељ Павле учи: 'Жива је и делотворна реч Божија и оштрија од сваког двосе-

клог мача, и продире до разлучења душе и духа, чланака и мозга и суди мислима и жељама срца. И нема створења скривеног пред њом. А све је наго и као одрано пред очима онога пред ким је наша реч.' (Јевр. IV, 12-13)

О овоме и пророци пре много лета, блистајући духовном благодаћу, јасно изрекоше. Тако Исаија рече: 'Познајући њихова дела, даћу им према њима. Ево, идем да окупим све стране и народе и доћи ће и угледаће моју славу. И биће небо ново, и земља нова, које ја створих да буду испред мене. И доћи ће сваки створ да ми се поклони, каже Господ. И изићи ће и угледаће кости људске оних који преступише од мене, то јест, оних који не вероваше у мене, јер црв њихов неће умрети и огањ њихов неће се угасити. И биће на виђењу сваком човеку.' (Према Ис. LXVI, 18, 22-24) И одмах о оном дану рече: 'И савиће се небо као и свитак и све звезде ће спасти као лишће винограда.' (Ис. XXXIV, 4) 'Јер, ево, долази непроболан дан Господњи, пун јарости и гнева, да опустоши сву васељену и погуби грешнике на њој, јер звезде небеске и круг неће давати своју светлост. И настаће тама, сунце неће излазити, и луна неће светлети. Уништићу неправду безаконика и обуздати поругу гордых.' (Према Ис. XIII, 9-11) И затим рече: 'Тешко онима који привлаче грехе своје као дугим ужадима и безакоња своја као јарам јаловичијим ременом. Тешко онима који говоре за зло добро и добро за зло, подмећући горко за слатко и слатко за горко. О, тешко јаким и силним вашим који пију пиће, и онима који оправдавају нечастивог због награде, и који правду узимају од неправедног', (Ис. V, 18, 20, 22-23) 'и који ускраћују правду убогим, и отимају правду сиротим, и да им удовице буду за расипништво, сироти за плен, и шта ће чинити у дан посете, и коме ће побећи да им помогне, и где ће оставити славу своју да не би упали у невољу.' (Ис. X, 2-4) 'Јер као што сагорева

трска и од угљевља огњеног запали се и пази од пламена, а корење њено као прах буде и цвет њен као прах разиђе се. Јер не хтедоше закон Господа Саваота, него прогневише реч Израилјевог светог.' (Ис. V, 24)

Слично овоме и други пророк рече: 'Близу је дан Господњи велики, близу, и ускоро долази, глас дана Господњег горак је и жесток, заповедан и силан. То је дан гнева, дан невоље и беде, дан бола и погибељи, дан таме и мрака, дан облака и магле, дан трубе и вапаја. И ражалостиће се зли и поћи ће као слепи, јер сагрешише Господу. И њихово сребро и злато неће их моћи извући у дан гнева Господњег, јер огњем његове ревности биће поједена сва земља пошто ће учинити скончање свему живом на земљи.' (Соф. I, 14-18) Уз ово и пророк Давид и цар вапи: 'Бог извесно долази, Бог наш, и неће ћутати. Огањ ће се разгорети пред њим, а око њега бура велика, да призове небо одозго и земљу како би судио народу свом.' (Пс. XLIX, 3-4) И одмах затим: 'Васкрсни', рече, 'Боже, суди земљи', (Пс. LXXXI, 8) 'јер људске намере исповедају ти се', (Пс. LXXV, 10) 'и ти ћеш дати сваком према делу његовом.' (Пс. LXI, 13) Још много чему сличном псалмопевац и сви пророци научише се Божијим Духом о будућем суду и предајући проповедаху. Њихове речи и спас поуздано утврдивши, научише нас да верујемо у ускрснуће мртвих, у заслугу према учињеном у животу и у бесконачан живот будућег века."

А Јоасаф, покајањем многим испунивши душу, заплака и рече старцу:

„Све ми јасно исприча о овом страшном и дивном казању. То, дакле, предстоји шта треба да чинимо како бисмо избегли припремљене грешничке муке и удостојили се радости праведних.“

А Варлаам одговори:

„Писано је како Петар, који се назва врховни апостол, учећи некада народ, умили се срцем као и ти да-

нас, када му народ рече: „Шта да чинимо?“ А Петар им рече: „Покајте се и крстите се колико год вас има за опроштај грехова и примите дар Светога Духа. Јер то је обећано вама и деци вашој и свима даљим колико их је ако их позове Господ Бог наш.“ (Дела II, 37-39) Ето, сада и на тебе изли богату милост своју, позва те иако си далеко од њега својом вољом, јер служиш туђима, не Богу, него погубним бесовима и глухим и неживим идолима. Тиме још пре приступи Ономе који те позва. Од њега ћеш примити видљиво и невидљиво, нелажни разум. А ако и по позивању не усхтеднеш или закасниш, праведним судом Божијим бићеш одбачен. Ако ти не будеш желео, нећеш ни бити жељен, јер тако и апостол Петар рече неком од ученика. Ја верујем да си чуо позив и још јасније чувши, узми крст и пођи за Богом и Владиком који те позва, који те призива из смрти у живот, из таме у светлост. Јер, заиста, ко не разуме Бога, тама је и смрт духовна, а ко служи идолима, мислим да је боље да буде у погубељи природе и свакој безосећајности и безумљу. Не знам са ким да ти упоредим изглед њиховог безумља и како да их представим, али предочићу ти причу од неког мудрог мужа, која ми беше испричана.

Кажу да је онај који се клања идолима сличан човеку лепитељу, који прави лепак од биља ловећи птице, и ухвативши једну од премалих птица, која се зове славуј, узима нож и хоће је заклати и појести. Славују беше дат људски глас и рече лепитељу:

„Која ти је корист, о човече, ако ме закољеш, јер не можеш мноме своју глад утолити? Него, ако ме ослободиш уза, даћу ти три поуке. Ако их сачуваш, велику ћеш вајду имати у читавом свом животу.“

Задививши се таквом његовом казивању, он му обећа да ће га уколико чује од њега нешто ново убрзо пустити из ропства. Обративши му се, славуј му рече:

„Никада не покушавај да имаш оно што не можеш добити. Не кај се ни због чега што је прошло. Никада не веруј неверној речи. Ове три поуке чувај и добро ће ти бити.“

Зачудивши се човек добро сроченим и разумним речима, раздреши га и пусти у ваздух. А славуј хтеде да сазна да ли човек разуме снагу речи које му изговори и да ли извуче неку корист од њих. Рече му летећи по ваздуху:

„О, човече, тешко твојој бесмисленој памети! О, какво благо данас изгуби, јер у мојој утроби има бисер, већи него нојево јаје!“

Када ово чу лепитељ, обузе га туга, кајући се што му онај славуј утече из руку. И, покушавајући да га опет ухвати, рече му:

„Дођи у мој дом и када те добро угостим, отпустићу те са чашћу.“

А славуј му рече:

„Сада схватих да ниси паметан и да си веома неразуман, јер примивши оно што ти је речено и усрдно и слатко чувши, никакву корист од тога не стече. Рекох ти да се не кајеш за оно што је прошло, а, ево, тебе обузе туга пошто утекох из твојих руку, јер се кајеш због нечега што беше. Саветовах ти да не покушаваш да узмеш оно што не можеш имати, а ти настојиш да ме ухватиш иако не можеш да пратиш моје кретање. Уз ово ти заповедих да не верујеш неверним речима, али ти поверова да је у мојој утроби бисер много већи него колики сам ја. Зар не схваташ да ја сâм нисам толики колико је нојево јаје, па како би се толики бисер сместио у мене?“

Овако, дакле, безумствују и не размишљају они који полажу наду у идоле. Начинивши их својим рукама, клањају им се, и за њих, које створише својим прстима, (Ис. XVII, 8) веле: „Ови саздаше нас.“ Како их, дакле, сматрају својим створитељима, иако су их они начинили, чувају их тврдо да их не би украли лопови и

чуваног називају својим спасењем. Колико је још тог безумља које се не може разумети, као што је ово: како ће они који нису кадри себе сачувати моћи другима да буду чувари? Јер зашто, рече, питам мртве о живима, идоли потроше богатство бесовима иако и балван подигну и будаласто говоре да су добри податељи. Молећи да од њих нешто добију, они ништа не стекоше, а нити ишта могу стећи, јер је писано: „Такви ће бити они који их направише и сви који се надају у њих“, (Пс. CXXXIV, 18) који, рече, најмивши златаре, начинише рукотворења и, савивши колена, поклонили се, узму их на рамена своја и пођу. А ако их ставе на неко место, ту ће остати и неће се подићи. И ако неко завапи ка њима, неће га чути нити ће га спасити од зала. (Ис. XLV, 6-7) Стога ће се постидети уздајући се у рукотворине и говорећи изливенима: „Ви сте богови наши?“ (Ис. XLII, 17) Јер жртвоваше, рече, бесовима, Богу богова, које не видеше нови. И затим дођоше као да су род развраћени и у њима нема вере. (П. зак. XXXII, 17, 20) Из таквог, дакле, лукавог и неверног рода призива те Господ, говорећи ти: „Изиђи од њих и издвој се и не дотичи се ничег нечистог“, (2 Кор. VI, 17; Ис. LI, 11) „него се спаси од рода развраћеног.“ (Дела II, 40) „Устани, пођи, јер ти међу њима нема покоја“, (Мих. II, 10) јер је многовлашће богова који су међу вама, и јаловост и метеж, и са њима нема постојања. А код нас није тако: нити је много богова, нити господара, него само један Бог Отац, од кога је све, и ми у њему, и један је Господ Исус Христос, од кога је све, и ми постојимо ради њега, (I Кор. VIII, 6) који је лик Бога невидљивог, првенац све твари и свих векова, јер се њим створи све што је на небесима и на земљи, видљиво и невидљиво, било престоли, било господства, било власти; (Кол. I, 15-16) све њим би, и без њега ништа не би што постаде. (Јн. I, 3) И један је Дух Свети, којим све постоји, истинити и животворни, Бог

и боготворећи, и добар Дух, и прави Дух, и Дух утехе, Дух синотворења, овога Бог, јер је сваког, по себи видљив, као Отац и Син и Свети Дух, један, пак, Бог у троје, једна природа, једно царство, једна сила, једна слава, једно суштаство, али раздељених састава. А један је Отац, који је своје нерођење, а једночеди Син је и њему своје рођење, један је Свети Дух и своје њему исхођење. Јер тако ми од светлости Оца познајући светлост Сина, у светлости Светог Духа просветљавамо се, у три састава једно божаштво славимо, и то је истинит и једини Бог, који је познат у Тројици, јер је од њега и њим и у њему све. (Рим. XI, 36) Стога и ја, сазнавши за тебе, послан сам научити те, као што сам се и ја научио и то сачувао од младости па до ових мојих седина. Ако, дакле, верујеш и крстиш се, бићеш спасен. Ако ли не верујеш, бићеш осуђен. (Мк. XVI, 16) Јер ово што данас видиш, чиме се величаш, било да је слава, или храна, или богатство и сва животна преласт, као непостојеће за кратко прође. И извешће те отуд иако не желиш и тело ће бити затворено у малом гробу, остављено само, лишено од свих вољених и родбине и другова. Поред тога, нестаће и красоте овога света, а обузеће те многа ништавила и смрад пропадања уместо садашње лепоте и миомириса. А душу ће ти сместити у преисподњу земљу у адову осуду до последњег дана ускрснућа, када ће опет душа твоја примити своје тело, и изгнана ће бити од лица Господњег и предата разбуктавању огња, паљена без престанка. То те очекује, као и много горе од овога, ако будеш у неверству. А ако усрдно послушаш зовућег те на спасење и светлост његовом обасјаш се, од свега се, дакле, отргнеш, а њему једином привијеш се, примићеш његово урврђење и весеље, послушај. Тада можеш и да седиш, али бићеш без бојазни, ако, пак, спаваш, у сласти ћеш спавати и нећеш се бојати страха који би те снашао, нити устремљења нечастивих који би наи-

шли, него би пошао поуздан као лав, (Приче XXVIII, 1) и поживео са вечним весељем и радошћу. Јер на глави твојој наћи ће се радост, и хвала и весеље, а побећи ће болест и туга и уздаси. (Ис. XXXV, 10; LI, 11) Тада ће ти се изјутра јавити светлост твоја, и хаљине твоје убрзо ће засијати, и пред тобом ће ићи правда твоја, и слава Божија обујмиће те. Тада ћеш повикати и Бог ће те чути и још ће ти рећи: „Ево, дођох.“ (Ис. LVIII, 8-9) „А ја ради себе бришем грехе твоје и нећу их споменути, а ти их се сети и пресудиће се. Ти говори најпре грехе своје и оправдаће се.“ (Ис. XLIII, 25-26) Ако буду греси твоји као обагрени, убелићу их као снег, ако буду као црвенило, убелићу их као вуну, јер уста Господња ово говораху.“ (Ис. I, 18, 20)

Рече му Јоасаф:

„Све твоје речи лепе су и дивне. Ја веровах и вероваћу, јер свако идолослужење замрзех из срца још пре твог доласка к мени. Некако туђе и са сумњом припадалаше душа моја к њима, а сада их крајњом мржњом омрзнух, (Пс. CXXXVIII, 22) сазнавши од тебе испразност њихову и безумље оних који им служе. А желим да постанем слуга истинитог Бога ако ме не одбаци недостојног због грехова мојих, али опростиће ми све будући да је човекољубац и милосрдан, као што учиш. Ето, дакле, спреман сам да примим крштење и све што ми изрекче сачуваћу. А шта треба да учиним по крштењу, или шта друго да додам за спасење што иде уз веровање и крштење?“

И рече му Варлаам:

„Послушај шта треба да чиниш по крштењу. Сваког, дакле, греха и сваког порока клони се како би добродетелним делима себи изградио основу праве вере, јер вера без дела мртва је, као што су и дела без вере. (Јак. II, 26) Јер апостол рече: „Ходите по Духу и не чините похоте телесне, а дела плотска су јасна, као што су прељуба, бестидност, идолослужење, чарање, вра-

чање, свађа, јарост, туга, раскол, јерес, убиство, среброљубље, клевета, сластољубље, обједање, пијанство, гордост и слично њима, на шта вас упозоравам, као што вам и раније рекох, јер ако се она чине, неће се наследити царство небеско. А духовни плод је љубав, радост, мир, дуготрпељивост, доброта, добротинства, вера, кротост, уздржљивост“, (Гал. V, 16, 19-22) светиње душе и тела, смерност и кротост срца, милостиње, непомињање зла, човекољубље, бдење, поуздано покајање пре свих бивших грехова, сузе покајања, плач за све грехе, и за ближње и томе слично, као степени лествице један са другим да се окупимо и један другог да држимо узводећи душу на небеса. Ето, ове заповести примисмо по крштењу и чврсто их се држимо. А по примању разума истинитог ако се опет вратимо делима мртвих, бићемо као пас који се враћа на своје бљувотине, (Приче XXVI, 11) а прикључиће нам се и оно што рече Бог: „Када нечисти дух благодаћу или крштењем изиђе из човека, прелази у безводна места иштући покоја, и не нашавши га, не трпи дуго без дома и без крова, те блуди и каже: „Вратићу се у мој дом одакле изиђох.“ И дошавши и нашавши га пометеног и украшеног и у празновању, и не примивши дела благодатна, нити испуњеног богатством добродетељи, одлази и узима са собом других седам лукавих духов и ушавши живе ту, и човеку настаје последње стање, још горе него раније.“ (Лк. XI, 24-26) Јер крштење све раније грехове омије водом рукописанија предајући их коначном нестанку, и затим нам је чврсти зид, и тврђава и оружје крепко против вражијих пукова, а не узима се добровољно, нити по крштењу има опроштаја других грехова, нити другог потапања купањем, јер исповедамо само једно крштење, и треба свим силама чувати себе да се не упадне у друга скрнављења, него држати се заповести Господњих, који рече апостолима: „Идите и научите све народе крштавајући их у име Оца

и Сина и Светога Духа', не само да се тиме ове речи окончаше, него се додаде: ,учећи их да чувају све што вам заповедих.' (Мт. XXVIII, 19-20)

А заповеди нам да будемо ништи духом да би нас славио и назвао нас достојним царства небеског. И затим нас поучи плакати у овом животу да бисмо се удостојили утехе у будућем животу. И да будемо кротки и свагда гладни и жедни правде, милостиви и податљиви, сажаливи и милосрдни, чисти срцем, да се удаљавамо од сваке телесне и духовне нечистоте, миротворци према својим ближњим и према својој души, покорни као горе према бољем, и који се међусобно сукобљавају да их смирујемо правим пресуђивањем, трпети свако гоњење, и сваку жалост и понос ради правде, (Мт. V, 1-11) ради имена Његовог које приносимо да бисмо се удостојили светлих дарова на разлучењу. Али он заповеда да се и у овом свету просветљавамо својом светлошћу пред људима ,како бисте видели', рече, ,дела ваша добра и прославите Оца вашег на небесима.' (Мт. V, 16) Мојсејев закон, који давно беше дат Израилћанима, овако вели: ,Не убиј, не чини прељубу, не укради, не сведочи лажно.' (Исл. XX, 13-16) А Христос рече да ,свак који се гневи на брата свога ни за шта, одговоран је пред судом. Ако неко каже ,Лудаче', заслужује гејену. Ако приносиш дар свој на олтар и ту се сетиш да брат твој има нешто против тебе, остави дар свој пред олтаром и иди, помири се са братом својим', (Мт. V, 22-24) и ако ,свако ко погледа на жену због похоте њене, већ је починио прељубу у срцу свом', (Мт. V, 28) нечистоту душе и удруживање страсти назва прељубом. Али Христос забрани клети се у закону, отуд се не куне, осим што заповеди да се каже ,да' и ,не'.

,Око за око и зуб за зуб' тамо пише, а овде ,ако те ко удари по десном образу, ти му окрени', рече, ,и други. И ако те хоће осудити и одећу твоју узети, оста-

ви му и кошуљу. Ако те ко из нужде неке узме да пођеш са њим једно поприте, иди са њим два. Ко ти проси, дај му, и ко ти хоће на зајам узети, не одбиј га. Волите непријатеље своје, благословите оне који вас куну. Чините добро онима који вас мрзе. Молите се за оне који вас напаствују и прогоне вас како бисте били синови Оца вашег небеског, јер сунце његово сија и на зло и на добро, и дажди и на праведне и на грешне.' (Према Мт. V, 38-42, 44-45) ,Не осуђујте и бићете неосуђени.' (Мт. VII, 1; Лк. VI, 37) ,Оставите и оставиће вам се.' (Према Мт. VI, 14) ,Не скривајте себи благо на земљи, где га црв и трулеж упропашћују, где га лопови поткопавају и краду, скривајте себи благо на небесима, где нема црви нити га пропадљивост уништава, где га лопови не поткопавају и не краду, јер где ће бити благо ваше, ту ће бити и срце ваше. Не брините душом својом шта ћете јести и пити, нити за тело ваше у шта ћете га обући, јер Отац ваш небески зна шта коме треба, који је, дакле, дао душу и тело, па зар неће и сваку храну и одећу. Ко небеске птице храни, и кринове пољске таквом красотом украшава? Иштите', рече, ,најпре царства Божијег и правде његове и то све пружиће вам се. Не брините се за сутра, јер се сутрашњи дан брине за себе.' (Према Мт. VI, 19-21, 25-26, 28, 32-34) ,Све, дакле, што желите да вам људи чине, чините такође и ви њима. Уђите тесним вратима, јер широка врата и простран пут воде у пропаст, и многи су који иду њим. Иако тесна врата и узак пут воде у живот, мало је оних који их нађу. И неће свако ко говори ,Господе, Господе', ући у царство небеско, него онај који испуњава вољу Оца мог, који је на небесима. (Мт. VII, 12-14, 21) ,Ко љуби оца и матер своју више од мене, није мене достојан. Ко не узме крст свој и не пође за мном, није мене достојан.' (Мт. X, 37-38) Ето, ово и томе слично заповеди Спас апостолима да уче верне. И ово све дужни смо да чувамо ако желимо саврше-

ност да примимо и да се удостојимо непропадљивог венца правде, који ће у онај дан подарити Господ, праведни судија свих који воле просвећење његово.“

Рече Јоасаф старцу:

„Уз овакве заповести које сведоче о том часном животу онима којима је потребно, шта ће бити ако ми се после крштења догоди да погрешим у једној или двама заповестима, којих сам се држао? Да ли ће тада моја нада бити узалудна?“

А Варлаам рече:

„Не размишљај тако о овоме, јер за спас нашег рода оваплоти се Бог Реч знајући за велику немоћ и страсти природе наше, и не остави нас да због тога неисцељени страдамо, него као мудар исцелитељ телесну нашу грехољубну вољу помеша са биљем покајања, проповедајући ово за опроштај грехова. Јер када примимо разум истинити и осветимо се водом и Духом, очистимо се без примеса сваког греха и сваке нечистоте. А потом ако се догоди да западнемо у неки грех, нема, дакле, другог крштења обновљења, која нас савршено обнавља Духом Светим у води омивања. Јер овај дар је само једанпут дат. Али покајањем усрдним и сузама топлим, трудом и знојем бива очишћење и опроштај грехова ради милосрђа и милости Бога нашег. (Према Лк. I, 78) Јер крштење се назва и источником суза по благодати Владичиној, али треба труда и времена да се многи спасу од бројних грехова. Нема греха који Божије човекољубље не победи уколико пожуримо да се покајемо и сузама омијемо греховну оскврњеност да нас оскврњене не предухитри смрт и изведе одавде. У аду нема покајања и исповедања. Ако се док смо у овом животу од основе правоверне вере, као необоривог прибежишта, нешто од покрова или здања разруши, могуће је да оно што је од греха дотрајало поново обновимо покајањем. (Према Јевр. VI, 6) Јер мноштво Божијих милосрђа није могуће избројати, а велику ми-

лост његовог милосрђа није могуће измерити. А ако и буде падова и грехова, наши греси повинују се мери и подводе под број. Бескрајна милост и безмерно милосрђе Божије не може се исказати.

Стога није заповеђено да се очајава због грехова, него се треба уздати у доброту Божију и кајати за грехове, којима предстоји опроштај човекољубљем Христовим, који због грехова наших крв своју проли. Из многих књига учисмо о снази покајања, а најпре о делима и проповедању Господа нашег Исуса Христа. „Отада“, рече, „поче Исус проповедати и говорити: „Покајте се, јер се приближи царство небеско.“ (Мт. XLVI, 1) Али и у причи о сину неком говори се како, узевши очево имање, оде у далеку земљу и тамо у блуду све потроши. И затим, када настаде глад у тој земљи, оде и зближи се са неким лукавим грађанином многогрешне оне земље. Овај га посла у поље своје да напаса свиње, изрекавши тако жесток и мрзак грех. Много, дакле, пострадавши и у последњу беду дошавши, јер не могаше јести од свињског смрада, касно негде западе у осећање срамоте и ридајући рече: „О, колико се најамници у мога оца насићују хлебом, а ја пропадам од глади! Устаћу и отићи ћу оцу мом и рећи ћу му: „Оче, сагреших и пред небом и пред тобом и нисам достојан да се назовем твојим сином. Учини ме једним од својих најамника.“ (Лк. XV, 17-20) И уставши оде свом оцу. А овај, видевши га издалека, смилова се и притрча да га загрли и милостиво изљуби и удостоји прве части и направи свечаност због његовог повратка, те закла теле. Ево, Он нам исприча ову причу о обраћеном од греха који се мољаше за покајање.

Али одмах исприча и о неком добром пастиру, који имахе сто оваца и једну изгуби. Оставивши 99 оваца, изиђе да потражи ону изгубљену. Дошавши, нађе је и узе на раме и придружи је сачуваним, те сазва другове и суседе на пир због налажења овце. „Тако“, рече

Спас, „бива радост на небесима због једне грешнице која се каје, већа него због оних 99, којима није потребно покајање.“ (Према Лк. IV, 4-7)

Такође и врховни ученик Петар, камен вере, у време спасавања од греха за кратко беше остављен неким провиђењем за опроштај, како би спознао јадну и погубну људску немоћ, те доспе у одбацивање грехова. И тако се ускоро сети речи Господњих и заплака горко. И уз топле оне сузе устаде из пада и задоби још силнију победу. Јер искусни овај бранитељ, иако и паде, али не закасни нити очајаваше, него одмах принесе горке сузе туге из срца. И непријатељ истог часа, видевши како га сузе напрасно пале по лицу као пламеном, одскочи и побеже далеко, љуто ридајући. (Лк. XXII, 62) А врховни ученик опет постаде врховни, и као што би постављен као учитељ целе васељене, такође и начин покајања такав би. А по Божијем васкрсењу Христос му три пута рече: „Петре, волиш ли ме?“, и троструки одговор исправи одрицање. Апостол одговори: „Да, Господе, ти знаш колико те ја волим.“ (Према Јн. XXI, 15-17)

Од свега овога и безбројног другог учимо се о моћи суза и покајања. Ово ће бити довољно да од срца омрзнемо грех, а мрзећи га да не очајавамо, него са сузама да плачемо, као што рече пророк Давид: „Изнемогах од уздаха својих омивајући сузама сваке ноћи постељу своју.“ (Пс. VI, 7) И друга очишћења грехова настаће крвљу Христовом, величином милости његове и мноштвом милосрђа његових према реченом: „Ако буду греси твоји као обагрени, убелићу их као снег, а ако буду као црвенило, убелићу их као вуну.“ (Ис. I, 18) Ово је, дакле, тако и тако верујемо у њега.

А треба по примању крштења и разума истинитог и по обновљењу удостојити се усињења и тајне Божије окусити и свим силама утврдити себе како се не би пало. Страдалнику не приличи да пада, јер многи падоше и не

могоше устати пошто отворише врата грехова и тешко одбачени провођаху у њима. Притом не моглоше преобратити се на покајање. А они који отимаху пре смрти и не стигоше покајањем омити себе од нечистоте греховне, осуђени беху. И због тога је бедно упасти у било који грех. Ако се догоди да се у њега упадне, одмах треба искочити и поново бити у добром подвигу. И колико год пута се то догоди, треба се подићи истог часа и стајати све до смрти. Господ Бог рече: „Окрените се к мени и ја ћу се окренути к вама.“ (Зах. I, 3)

На ово Јоасаф рече:

„Како неко по крштењу себе чистог да сачува од сваког греха иако, како велиш, за сагрешење постоји покајање, али ми се чини да се много не постиже трудом и мучењем, као и плачем и ридањем, него, ја бих хтео још више да пронађем пут на коме ћу поуздано сачувати Божије заповести и да се не удаљавам од њих, нити по опроштају првих грехова мојих како не бих прогневио преслатког Владику Бога.“

А Варлаам рече:

„Добро ово рече, господару мој царе. Ово је мени угодно, али веома тешко и немогуће. Ако се неко налази близу ватре, како може а да се не опече. Тешко је савршено и веома сагласно везати се за животне ствари и не сатирати се њиховим бригама и метежима живећи у богатству и храни, али Господ заповеди да се иде тим путем и да се од њих сачува чисто. Господ рече: „Нико не може служити двојници господара, јер једног или мрзи, а другог воли, или једног слуша, а за другог не мари. Не може служити Богу и богатству.“ (Мт. VI, 24) А о томе пише и његов ученик јеванђелиста Јован и Богослов у својој посланици овако: „Не волите свет нити оно што је у свету. Ако неко воли свет, нема Очеве љубави у њему, јер све што је у свету, плотске похоте, и жеље очију и гордост овога живота, није од Оца, него из света, и сав свет са својим похота-

ма мимоићи ће. А онај ко испуњава вољу Божију, остаће у векове.' (I Јн. II, 15-17)

Ово, дакле, разумевши наши божаствени и богоносни оци, и апостоле чувши да треба са многим мукама да уђемо у царство небеско, (Дела XIV, 22) потрудише се по светом крштењу да сачувају непорочну и неоскрнављену одећу непролазности. Стога ови од њих и друго додаше како би примили крштење, то јест, крвљу и мучењем, јер се крштење тако назва, а и као пречасно и веома похвално, пошто се не оскрнавише другим греховним мислима. И Господ због нас прими крштење назвавши га сведочењем. Одатле постадоше подобници и ревнитељи њему, најпре очевици његови, и ученици и апостоли, а потом и хор светих мученика, који се предадоше за име Христово у руке служитељима идолских царева и мучитељима, истрпевши сваки вид мука, и зверима беху предавани, и огњу, и мачу, и добро исповедаше исповедање, живот скончаше и веру сачуваше, почасті праведних примише, (Према II Тим. IV, 7-8) анђелима сажитељи и заједничари са Христом постадоше, и њихова добродетель толико засија, да се глас рашири по целој земљи, и њихове речи по крајевима земље, (Пс. XVIII, 5) облистављујући их зрацима. Не само речима, него и делима, све светиње испуњене су њиховом крвљу и костима, који отуд изгоне бесове, дају небројена исцељења вернима који их се дотичу, па чак и хаљинама ако се дотакну њихових светих тела, свагда су часни све твари. О почасті њиховој доброті исповеда се велико слово.

Пошто сурови зверолики зли мучитељи рђаво настадоше, и гоњење престаде. А верне царева, који цареваху по целој васељени, преузеше други и уподобише се ревности оних, и божаственом љубављу и речју мученика душу своју ранивши, угодно разматраху како душу и тело да неоскврњене представе пред Господом, и пресекоше све грешне прохтеве, и сваку теле-

сну и духовну нечистоћу себи очистише. Јер не разумевши никако другачије него чувањем заповести и делањем добродетели проћи посред тешког животног метежа, промислише да ће у неком другом дивном животу проводити. И по божаственом гласу оставише све, родитеље, децу, пријатеље, родбину, богатство и храну, и замрзевши све што је у свету, населише пустиње као неки бегунци, у оскудици, жалости, блуђаху по пустињама, и горама, и пећинама и раселинама земаљским. (Јевр. XI, 37-38) Одаљише се од свих красота и задовољстава на земљи, имајући само хлеба и оскудну одећу, свагда по двапут помишљајући на то да не виде гвозђе за мучење, и како из корена похоте душе да истргну, и успомену на њих да истребе, те у себе да насаде божанску и небеску љубав и жеље. На тај начин трпљењем тело своје истањише и мученици својом вољом постадоше, не грешећи да славу окончају крвљу, него према моћима да се уподобе Христовим страдањима и буду заједничари бесконачног царства. Тако срчано одлучивши, усамљенички и у ћутању проведоше живот, неки без покрова истрпеше пламену жегу, и неподношљиву зиму, и дажд, и шибање ветрова, а неки подигоше куће, или поживеше у пећинама, или по рупама кријући се.

Тако у врлинама проводећи, све телесне утехе и покој до краја одбацише, јеђаху зеље сирово, и биље, или овршке дрвећа, или сувог хлеба, и тиме се упутише жестоком животу, и не само да се одрекоше окушања слатког, него и од превеликог уздржавања и једења само по мери, у врлинама жиљваху. Толико оскудно јеђаху колико само да буду живи. Једни све недељне дане провођаху у гладовању, а у недељу се причешћиваху, други јеђаху два пута недељно, неки преко дана или свако вече, само колико да би окусили храну. А молитвама и бдењима мало се приближаваху анђе-

ском животу, радујући се више сребру и злату и иметком заборавише сасвим на куповину и продају.

Одатле међу људима бива завист и гордост, за којима се иде више него за добрим делима, јер у њима нема ни мало места за испосничке подвиге, а још мање за блистави пост, те отуда не примају лукаве помисли. Зато се не покретаху на велика поправљања немоћи својих безумља, или на величање, или унижавање ближњег, или да се похвале уздржавањем и увелико мисле да их безумље не преласти. Јер који имају велику добродетель не својим трудом, него мисле да све чине Божијом силом покуравајући се понизности и сматрајући да су тиме све постигли, још више су дужни као што рече Господ: „Када испуните све што вам је заповеђено, реците: „Слуге смо бескорисне. Оно што је требало учинисмо.“ (Лк. XVII, 10) А ови не учинише ништа заповеђено што себи рекоше, него беху још више у недостижу и недовољности према заповести. И мало чинећи за телесно уздржавање ради појединачне немоћи, унизише се кукавни леношћу воље, а не природе, лишише се промене.

Тако, дакле, један од другог и свако од сваког беше смернији, јер у њима не беше хвалисања, страсти и људског угађања, јер због тога и избегоше из света да би живели у пустињи, не човеку, него Богу хтедоше показати врлине, а од њега се надаху награди за промену набоље, добро знајући да уздржавање које се чини ради хвалисања нема награду, јер похвале бивају због људи, а не због Бога. Зато се такви не оправдаше ни двоструко изможђујући тело и не примивши награду, а вишњу славу желећи и за њу трудећи се, не марећи за сву земаљску и људску славу. А једни имају станишта у отшелништву и у самотовању предајући се подвигу, удаљивши се од живота са људима за све време свога живота и Богу се приближише. А други удружише станишта даље једна од других, само у недељу

окупљајући се у цркви и у Божијим тајнама сједињавајући се, то јест, бескрвној жртви пречистог тела и часној крви Христовој, које Господ дарова вернима за опроштај грехова и просвештење душе и тела. И хранећи један другога поучавањем Божијим речима и уобичајеним укоревањем разобличаваху скривене сукобе непријатељстава како не би били ухваћени у непознавању одбране од лукавства, а домове свако од њих подешаваше тако да у срдачне сасуде полажу добродетелни мед и стварају преслатки плод, достојан небеске трапезе. И други, који се окупише у многољудном мноштву, проводе заједнички живот, подређени једном старешини, игуману, за кога изаберу најбољег међу собом, пресецајући своју вољу ножем послушања и вољно се претварајући у купљене робове и притом не живећи за себе, него потчинивши се Христовој љубави. Боље је притом рећи да не живе за себе, него Христос живи у њима, (Гал. II, 20) коме последоваху одрекавши се свега. Они сада као анђели живе на земљи, једино Богу потчињавајући се песмама и певањем (Према Еф. V, 19) и поставши исповедници страсотрпног послушања. На њима се испуњава и реч Владичина, која рече: „Где су два или три окупљени у моје име, ту сам и ја међу њима.“ (Мт. XVIII, 20) Не, дакле, сви колико их се окупи у Његово име да буду заједно, него два или три, рекавши да не буде превелик број. Било да их је мало, или много, окупљали су се у Његово име служећи му са топлом љубављу, како би Он, верујемо, дошао ту међу њих, посред својих слугу.

На тај начин и таквим животом и земаљским и трoшним поретком, стараху се о небеском животу, у посту, у молитвама, у сузама топлим, у смерном ридању, у странствовању и у сећању на смрт, у кротости и у безгневљу, у ћутању уста, у сиромаштву и сиротовању, у чистоти и целомудрију, у понизној вољи и у тихости, у љу-

бави савршеној према Богу и према ближњем скончаше живот и природом постадоше анђели. Због тога их Бог знамењима и чудесима и различитим силама украси и огласи дивни њихов живот до краја света. (Према Пс. XVIII, 5) И рекао бих ти само о животу једног од њих, који је и начелник монашког живота, како би за име његово знао, а то је Антоније. Он положи свима разум, основу уздржања, од једног дрвета једнородан и једнообразан плод уживања. А какав тек кров начини и каквог се дара удостоји да прими од Спаса. Многи после њега подвизаваху се подвигом равном његовом, да су били достојни да приме венац и част.

А блажени ови и триблажени, који волеше Бога, и који се ради љубави његове одрекоше свега, плакаху тугујући дан и ноћ да задобију бесконачну утеху. Смирише своју вољу да би се тамо узнели, (Према Мт. XXIII, 12) измождише тело своје глађу и жеђи, бдењем да тамо приме храну и радост рајску. Постадоше станиште Светога Духа чистотом срца, као што је написано: „Уселићу се међу њих и са њима ћу ходити.“ (II Кор. VI, 16) Распе се свет (Према Гал. VI, 14) да би био са десне стране распетог. Препојасаше бедра своја истином (Еф. VI, 14) и спремни имаху своје светилнике чекајући долазак бесмртног женика Христа. Јер стекавши духовне очи, гледаху свагда онај страшни час, а виђење будућих блага и вечних мука беше им неразлучиво у срцима и постараше се страдати да би задобили вечни живот. Беху бесмртни као анђели и са њима веселяху се и њиховом животу уподобише се.

Блажени су и триблажени они, јер несаблазним духовним очима разумеше сујетност оних који су овде, и непостојаност и неједнакост људског богатства и славе и од њега се одвојише, скривајући за себе вечна блага, никада од њих не отпаднувши, нити смрћу пресечени примише живот. Ових, дакле, дивних светих мужева и ми грешни и недостојни да се потрудимо

удостојити се, а да се и не можемо приближити да досегнемо висину њиховог небеског живота, него по снази наше немоћи и страдалне наше моћи да се саобразимо њиховом животу и у изглед њихов обучемо се мада грешимо у њиховим делима. Јер непогрешивог заступника божаственог овог обећање и поспешника непролазно спознасмо још када нам је дат на божаственом крштењу. И идући за речима блажених оних, веома очајавамо и тугујемо због ових пропадљивих и пролазних животних ствари, у којима ништа не налазимо извесно и постојано, нити што стоји на том месту. Него, све је сујета, све је воља душе, много шта променљиво у мигу ока, немоћније од сна, и сенке и ветра који дува по ваздуху. Мала је и премала њихова радост, али не радост, него саблазан нека, преласт световне злобе, која се стога не воли, коју научисмо да не волимо више из срца, јер се по истини и не воли овај мрски свет.

Колико ко дарује друговима својим, са гневом то затим граби, а ако се на разголићене од сваког блага и у стид обучене положи тешка бремена, то их пошаље у вечну жалост, а друге, опет, узноси да би их убрзо унизило у последњој беди, подножје своје положивши на радост свих непријатеља својих. Такве, дакле, благодати његове, такви дарови његови непријатељи су његовим друговима и злочин свима који испуњавају његову вољу, суновративши жестоко све који се наслањаху на њега и који у немоћи твораху надајући се у њега, са безумнима износећи савете и лажна обећања да их тиме приволи себи. А он, примакавши му се, јави се као неразуман и лажан не испуњавајући оно што обећа. Јер данас слатком храном омастивши им грло, сутра их све предаде за храну вразима. Данас им неког цара показа, а сутра их предаде злој работи. Данас начини хиљаду добара, а сутра пође да проси по домовима. Данас му венац славе положише на главу, а сутра му лице ка земљи окрећу. Данас му украшавају врат

светлим почастима достојанства, а сутра га обарају свезујући га железним оковима, кога сви којима ово чини за кратко воле, а невољног га ускоро веома мрзе. Данас се весели, а сутра се плачем и ридањем изнурује. А послушај какав га крај снађе. Ко га као житеља огњеног порекла заволи, овај га учини окајаним имајући свагда такву вољу и намеру да не плаче за прошлим, нити се смилује остављенима. Јер оне љуто преластивши и довољно их обременивши, покушава да на то дометне ново лукавство, не желећи да ико избегне превејаности његових мрежа. Они који припадају овом животу и раде за таквог љутог господара, а безумно се удаљише од доброг и човекољубивог и приђоше стварима његовог живота и тиме се радујући, никако не размишљајући о будућем, и у телесним сластима без престанка проводе, оставише душе своје у пропасти и у страдању хиљадама зала.

О инорођу

Чини ми се да су ови слични мужу који бежи од лица инорога не трпећи наступе његових повика и страшну његову рику, него жустро бежаше да га овај не би појео. Док грчаше брзо, упаде у неку велику провалију. Док падаше у њу ухвати се за неко дрво, чврсто га се држећи. И утврдивши ноге на некој рачви, помисли да ће даље бити миран и на чврстом. Погледавши, дакле, угледа два миша, једног белог, а другог црног, како непрестано грицкаху дрво за које се беше ухватио и да ће га, приближивши се један другом, ускоро искоренити. Погледавши на дно провалије, спази змаја, страшног изгледа како бљује ватру из жестоко разјапљених уста кидишући да га прождре. И погледавши затим на место оно на коме беше учврстио своје ноге, угледа четири главе аспида како се по-

молише из стене на којој стајаше. И бацивши поглед, виде како са гране оног дрвета капље по мало меда. Преставши да брине о невољама које га снађоше — када му се наједном појави љути инорог бесно иштући да га поједе, а доле горки змај, који зија да га прождре, а дрво за које се ухватио само што се није одвалило, а ноге се учврстиле на клизавом и непоузданом месту — и заборавивши на толика и таква зла, устреми се ка сласти незнатног оног меда.

Ово је подобије прелести овога живота оних који се прелестише, чије ћу ти објашњење сада рећи. Инорог је, дакле, оличење смрти, која гонећи хита да стигне адамски род, а провалија је свет, испуњен свакојаким залима и смртоносним замкама, а дрво које непрестано глођу два миша, за које се држимо ухвативши га, то је време свачијег живота, скраћивано и окончано данима и ноћима приближавајући се по мало пресећењу, а четири аспиде, које су од четири преласна састава, означавају установљење људског тела, којим се смутно носи и мете телесни састав да би се напоскон расточио. И усто онај огњевити и помахнитали змај дочарава адову страшну утробу, жедну да прими красоте овога света оних који су их више волели него будућа блага. А медена кап представља сласти овога света, којима он прелашћује своје другове, не остављајући их да брину о свом спасењу.

Зачудивши се веома овој причи, Јоасаф рече:

„Како је истинито ово слово и веома подобно, те се не лени да ми на такав начин свагда указујеш да поуздано разумем какав је наш живот и са којим се његовим другом ствара дружина.“

А старац рече:

„Они који воле красоту овога живота и наслађују се његовом слашћу и више им вреди оно што је пролазно и слабо него будуће и непроменљиво, слични су човеку који имаше три друга. Двојицу од њих од срца

уважаваше и држаше се њих са великом љубављу, трудећи се око њих све до смрти и беше спреман да за њих поднесе и невоље. А за трећег не марише много, нити га уважавајући, нити га волећи, нити га удостојавајући малим нечим, и ни за што га не сматрајући, дружаше се са њим лицемерно. Једног дана дођоше неки страшни и ужасни војници пожурејући га да га одмах одведу цару како би се изјаснио о дугу за мноштво таланата. Премишљајући се у томе, искаше помоћника, који би му помогао било чим у страшној царској заповести. Дотрча првом другу, приснијем од других, и рече му:

„Данас ми треба помоћ у невољи која ме снађе. Колико ми, дакле, обећаваш да ћеш ми сада помоћи и која ми је нада коју призвах од тебе, вољени?“

Одговоривши, он му рече:

„Нисам твој друг, о човече, нити знам ко си, јер имам друге пријатеље са којима треба данас да се веселим, а после тога имам и друге. Ево, дајем ти два дроњка да их имаш за пут на који идеш, мада ти они неће бити ни од какве помоћи, а не надај се било чему другом од мене.“

Чувши ово, изгуби наду у помоћ коју очекиваше од њега, те оде другом другу и рече:

„Сећаш ли се, о друже, колико се наслади уважавања и пријатељства од мене? А данас, упавши у жалост и у велику беду, иштем помоћника. Реци ми колико ми можеш сада помоћи.“

А он му рече:

„Нисам данас слободан да се трудим око тебе, јер и ја, упавши у жалост и невољу, оскрбљен сам. А, иначе, поћи ћу мало с тобом, па ако ти то не буде од неке користи, ускоро ћу се вратити кући и бринути се о својој невољи.“

Вративши се и отуд празних руку, човек се недоумеваше на све стране и очајаваше због изгубљене наде

у своје другове, који га не разумеше, и због свог бескорисног страдања, које истрпе ради њихове љубави. Оде затим трећем другу, кога никако не уважавааше, нити му кадгод послужи, нити га позва као заједничара свога весела. И рече му посрамљеног и клонулог лица:

„Не треба уста да отворим према теби, јер знаш добро: не сећаш се да сам ти икад учинио добро, или ти прилежно био наклоњен, али пошто ме снађе зла судбина и како не нађох никакву наду и спас од осталих другова, дођох теби молећи те ако си у могућности да ми бар мало помогнеш. Не одбијај ме негодујући због моје неразумности.“

А он мирног и радосног лица рече:

„Да, тако је. Сматрам те својим присним другом и, сећајући се и оног малог твог добротинства, узвратићу ти данас са каматом. Не бој се нити се ужасавај, јер ја ћу поћи пред тобом и молићу се цару за тебе, и неће те предати у руке непријатеља твојих. Охрабри се, дакле, друже, и не очајавај.“

Разнеживши се тада, он рече са сузама:

„Авај мени, за чим најпре да узридам и за чим најпре да уплачем да бих окајао сујетно моје милосрђе и љубав, коју имаћих према оним заборавним и незахвалним друговима, да окајем лажно заклињање и неразумност, које исказах према овом истинитом и блиском другу?“

А Јоасаф и ово слово прими са дивљењем и искаше објашњење. И рече Варлаам:

„Дакле, први друг значи поседовање богатства и жеља према златољубљу, због кога човек безброј пута упада у невоље и претрпи многа страдања. А када дође последњи смртни час, ништа од тога свега не понесе са собом, него узима за погреб само непотребне дроњке. А други друг значи жену и децу, и другу родбину и пријатеље, са којима је везан љубавима и тешко му је

да се одвоји од њих, јер презре и душу и тело због љубави према њима, а нико од њих неће му бити од било које користи у смртни час, него ће га само испратити до гроба и убрзо се вратити бринући о својим мукама и невољама, једнако не мислећи да забораве на тело некада вољеног, које покрише гробом. А трећи друг, који је презрен и тежак, недоступан, омрзнут као да је одвратан, значи веру, наду, љубав, милостињу, човекољубље и низ других врлина, које могу ићи пред нама када изиђемо из свог тела да се помоле за нас Богу и избаве нас од непријатеља, љутих митара, који нас на ваздуху горко опомињу заповестима и жестоко ишту да нас ухвате. Ово је правичан и добар друг, који памти и најмање наше добротинство и са каматом враћа нам све.“

Затим Јоасаф рече:

„Добро ће ти бити“, рече, „од Господа Бога твог, о премудри међу људима, јер си узвеселио душу моју подобним и угодним својим речима, али шта да ми још изобразиш – изглед сујетног овог света и шта је сујета његова и како неко са миром и у тврђаву дође?“

Прихвативши реч, Варлаам рече:

„Послушај и пример ове приче. Чух за неки велики град чији грађани имаху обичај одвајкада да примају неког од странаца који не познаје законе тога града, нити да разуме њихов начин живота, и онда га постављаху себи за цара. Насладивши се сваке власти и своју вољу неограничено испољавајући, мину једна година. И тако, изненада, док беше безбрижан, хранећи се, и опијајући се и веселећи се без бојазни, помисли да ће вечно бити у том царству, устадоше грађани на њега и свукоше му царску одећу. Провевши га нагог кроз цео град, послаше га у заточење на велико удаљено острво. Не нашавши на њему нити храну, нити имајући одећу, у глади и наготи љутој страдаше без наде да му се да храна или радост, западаше у беду, већу од сваке

наде и очекивања да се нешто промени. По ранијем обичају ти грађани поставише неког другог мужа за цара, али веома умног, са плодним мислима, и који се не улови на изненадно богатство којег допаде као они који претходно владаху и беху жалосно изгнани. Безбрижно старајући се, имаше бригу да се стара за душу како би добро управљао. Честим поучавањем размотри и сазна од неког мудрог саветника за обичаје грађана и за место неподношљивог изгнанства, и научи се како треба себе да сачува у чистоти. Сазнавши за ово, схвати да и он ускоро треба да буде протеран на оно острво, а његово царство да постане страно и да га остави туђем цару, те отвори своје ризнице, које тада држаше под својом влашћу и са неускраћеним потребама, и узе много блага, предавши га својим верним слугама и пославши их раније на оно острво на које ће бити послан.

Када се оконча речена година, грађани начинише метеж и свукоше га нагог, као и све раније, и послаше га у заточење. Други неразумни бивши цареви лоше и у глади провођаху, а он, унапред пославши благо, живљаху у великом изобиљу имајући непоједену храну, те одгурну страх који вребаше одасвуд од оних неверних грађана и хваљаше свој мудри савет.

Град, дакле, разуми да је овај сујетан и преластан свет, а старешинство над грађанима власт ђавоља, миродршца таме овога света, који нас прелашћује малим сластима, и учи нас како ће пропадљиво и пролазно бити непропадљиво и да ће бити у векове са нама и да ће та наслада бити бесмртна. Тако, дакле, прелашћени и никако уверени у велики и вечан онај живот, наједном наиђе на нас смртна пропаст. Тада нас наге ухвате одавде лукави и страшни грађани таме, јер по њиховој вољи истече све време, и одведу нас у тамну и мрачну земљу, у земљу вечне таме, где се не види светлост, нити људски живот. (Јов X, 22) А у саветнику доброг

разума, који истинито све каза и који научи спасним вештинама разумног и мудрог цара, препознај моју ништавост, који дођох да ти покажем добар и чист пут, који узводи ка вечном и бесконачном.

И предлажем ти да тамо све уложиш како би те одвело од преласног овог света, кога ја кукавни некада волах и држах се његових сласти и красота. Спознавши чистим и духовним очима како се у томе окончава сав људски живот, једним, дакле, што долази, а другим што одлази, и нити у једном што има тврду постојаност, нити богатим у богатству, нити силним у снази, нити мудрим у мудрости, нити онима који срећно проводе дане, нити онима који се хране до ситости, нити онима који мисле да живе заштићени у својој сујетној и немоћној заштити, нити у другом чему што је овде хваљено, него је ова ствар слична извору који, наводнивши се, зими безмерно истиче, подобећи се морској дубини, јер истичући тако, дочарава све овдашње пролазно. Тако разумех да је све сујетно и да у њему нема никакве користи, него као што и раније све беше прекривено забором, било да је слава, или царство, или сјај почести, или величина гордости, или јарост мучитеља, или нешто друго од тога, тако ће и будуће пролазне ствари, које ће доћи по овоме, нестати у забраву. И ја сам један од њих који ћу бити повинован уобичајеном мењању, као што су се и они пре мене кроз векове наслађивали. Тако ће бити и са мном. Јер видех како мучитељ чини са људима, и како их овај метежни свет премешта отуд и одавде, тамо и овамо, једне из богатства у ништавило, а друге из убоштва у славу, неке изводећи из живота, а друге затим на њихово место уводећи, неке мудре и разумне одбацује, а друге, нечасне и рђаве, чини часним и славним, једне немудре и неразумне поставља на престо, (Према Мт. XXV, 31) а часне свима показује као нечасне и неславне.

И стога се види да за људски род нема стајања пред лицем свог немилостивог мучитељства, него као када голуб, бежећи од орла или јастреба, лети из места у место, час на дрво, па затим одлеће у гору, и тако ускоро понире у камене пећине и у свакојако трње, никако не нашавши сигурно прибежиште, свагда пострадавши у колебању и тегоби. Такви су и они који се приклонише красотама овога света, који се, дакле кукавни, неприкладним стремљењем труђаху и не имајући ништа извесно или поуздано, не знађаху каквом ће окончању стићи и где привести овај сујетни живот, коме се повиноваше веома жалосно и несрећно. Јер избраше лукавства уместо доброте, научише се злу уместо врлини, или ко од њих прими плодове за многа бестидна дела и за труд препун мука, било сам, или неко други, и више пута нити друг, нити знанац, него се јавља као непријатељ.

Ово све и оно што следи из тога расудивши у судишту свога срца, замрзех сав свој живот, који у ништавости потроших, који проведох исказујући се у земаљском труду. Отргавши ово из душе и одбацивши оклевање, јавише ми се истинита блага, да се бојим Бога и да творим његову вољу, јер спознах да ће то бити почетак свега доброг, јер то се назива почетак премудрости, а савршена премудрост је безбрижан живот кога се држимо јер нема жалости, и ослањамо се на њега као на чврстог Бога. Упутивши, дакле, своје мисли на чист пут Господњих заповести и извесно спознавши да на њему нема ничег развраћеног или кривог, (Према Приче VIII, 8) нити камених гора, нити је испуњен трњем или влаццем, него је сав раван и гладак и наслађује очи пресветлим појавама оних који ходе по њему, украшавајући ноге и обувајући их у Јеванђеље припремљено свету (Према Еф. VI, 15) да се уз њега чисто и брзо ходи, које по правди избрах више од свега, разорих некадашњи мој духовни дом.

Размотривши све ово, промених оно што саблажњава мој разум. Чух речи неког учитеља, који ми рече:

„Изиђите сви који желите да се спасете и одвојте се од овог сујетног света, јер пролази његов облик, (Према I Кор. VII, 31) и за мало неће га више бити. Изиђите и не окрећите се без дара и плате, него само носећи храну вечног живота, јер ћете путовати на далеко, имајући стога велику потребу за храном, и стићи ћете до вечног места, које има два насеља у којима су многе обитељи. Од та два места Бог припреми једно за оне који га воле (I Кор. II, 9) и заповеди да га чувају, а оно је испуњено сваким добрима. Ко се удостоји да живи свагда у непропадљивости, насладиће се непролазне бесмртности, одакле одбегоше болест и туга и уздаси. (Ис. XXXV, 10; LI, 11) А друго место, испуњено тамом и тугом и мукама, припремљено је за ђавола и његове анђеле, и у њега ће бити вргнути они који га својим злим делима заслужише, који заволеше више овај живот него непропадљив и вечан и себе сасвим предадоше вичном огњу.“

Чувши овај глас и разумевши га нелажно, положих себи у дело да достигнем ону обитељ у којој нема боли и туге, те се испуних толиком поузданошћу и таквим добрима. Како бејаш млад душевним узрастом, као у огледалу видех кроз приче оно што је тамо. Када дође савршено и када се познам лицем у лице, тада ће се делимично разрушити. (Према I Кор. XIII, 9-12) Захваљујем Богу Исусу Христу, Богу нашем, (Рим. VII, 25) јер закон духовног живота у Исусу Христу ослободи ме од греховног закона и од смрти (Рим. VIII, 2) и отвори очи моје да чисто виде, јер плотске мисли су смрт, а духовне живот и свет.“ (Рим. VIII, 6) Како, дакле, ја овде познах сујету, омрзнух је потпуном мржњом. (Рим. CXXXVIII, 22) Тако и теби саветујем да разумеш ово, те мислећи о њој као нечем страном, ускоро је преброди и, узевши отуд све, сакриј себи не-

украдиво неисцрпно богатство у ризници непролазног века и понеси га камо треба поћи без чекања. А када одеш, да не будеш лишен, него да кипиш богатством, налик на оно о коме ти испричах раније.“

А Јоасаф рече старцу:

„Како могу раније тамо да пошаљем благо, злато и богатство, те дошавши тамо да нађем неукрадиво и вечно? Реци ми како према садашњем да покажем мржњу, а вечно да заволим?“

Рече Варлаам:

„Богатство послато у вечно место долази у руке ништих. Један од пророка, мудри Данило, рече цару вавилонском: „Због тога, царе, нека ти буде угодан мој савет: грехе своје очисти милостињама, а неправде своје милосрђима према ништима.“ (Дан. IV, 24) А и Спас рече: „Од лажног богатства стекните себи пријатеље, те када осиромашите да вас приме под вечне кровове.“ (Лк. XVI, 9) И бројним речима, и горе и доле, Владика поучава о милостињи и давању ништима, као што се учимо у Јеванђељу. Тако, дакле, обавезно тамо раније пошаљи све у руке онима којима треба. Уколико овако учиниш, припашићеш самом Владици, који ће ти вишеструко подати, јер дарује оне који га воле.“

На тај начин, покравши сада благо овога мрачног света, (Еф. VI, 12) од кога си страдао служећи већ много времена, управићеш добро од овога ка будућем и одбивши се од туђег, пропадљивог и пролазног, скрићеш се и проводићеш у непролазном. А потом ћеш, идући за Богом, смирити узбурканост и неуравнотеженост овога света и радовати се свима рекавши ка будућем устремивши се, претекавши оно што срећеш и придруживши се онима који чекају и стоје остављајући таму и самртну сен, омрзнувши свет и владара његовог и сматрајући себе непријатељем пропадљивог тела, притрчи ка бесмртној светлости и крст на раме узевши, поћи за Њим незазорно да се прославиш са

Њим и затим постанеш наследник непалог и непреласног живота.“

А Јоасаф рече:

„Оно што рече навише да се презре све и прими такав трудан живот, да ли је то древно учење сишло апостолима, или је ново, које сте ви замислили према вештини вашег ума да се то изабере што боље?“

А старац му рече:

„Ја те не учим новоунесеном закону, не, није то, него оном који су нам стари дали. Јер, рече Бог неком богатом који га упита: „Шта да учиним како бих наследио вечни живот?“ И хваљаше му се како ће се придржавати свега што је писано у закону. „Ако већ ниси једном то урадио“, рече, „пођи и колико год имаш подај сиромашним и имаћеш благо на небесима. И пођи за мном узевши крст.“ Чувши ово, он се растужи, јер беше веома богат. Видевши га како је тужан, Исус му рече: „Како је тешко за оне који имају богатство да уђу у царство небеско! Лакше је камили да прође кроз иглене уши, него богаташу да уђе у царство Божије.“ (Мк. X, 17, 21-25) Ове, дакле, свети, заповести чувши, раставише се од свег богатства и постараше се да све раздадоше и због давања сиротима богатство вечно за себе тамо раније положивши, узеше крст и за Христом пођоше. Неки, дакле, мученички скончавши, као што ти рекох, а други подвизавајући се постом, ништа од онога не оставише налажењем ове истините мудрости. Знајући ову заповест Христа цара нашег и Бога, она ће нас одвести из пропадљивог и учинити нас вечним заједничарем.“

Јоасаф рече:

„Како поред ове тако потребне мудрости многи данас не жуде за таквим животом?“

А старац рече:

„Многи се стараху о томе, а неки и сада то чине, док се највише њих лени и слаби. Мало је оних, као

што рече Господ, који ходи тесним и мученичким путем, (Према Мт. VII, 13) а много је више оних који иду пространим и широким. Јер једино беху захваћени љубављу према богатству и злом сладострашћа и приклопише се празној и сујетној слави, те им тешко би растати се са њима, па као робове себе продадоше туђем владару, говорећи да су његови сужњи и тако се противљаху да се повинују Богу. Јер душа, изгубивши наду у спасење и узде своје ослабивши, свуда је ношена неразумним похотама. Пророк ридаше због обузетости безумљем таквих душа и због плотске магле налегле на њих и плакаше говорећи: „Синови човечији, докле ћете бити тешкосрди? Зашто љубите сујету и иштете лаж?“ (Пс. IV, 3) Последујући га, неки од наших богословних и мудрих мужева приложи и нешто своје и повика свима као са неког превисоког и одасвуд виђеног хума: „Синови човечији, докле ћете бити тешкосрди? Зашто љубите сујету и иштете лаж? Чиме је велик овдашњи живот? Зар храном, и малом славом, и униженом величином и примањем лажног богатства? Шта се још има од сујете ако не да се нада, али не у овоме и неизвесности, која се као прах буре расипа и развеје, или као дим разиђе, и као сан распрши и као сенка смањи, а да није нити дошла, нити лако дочекива сиромашним, а нити сасвим верна имућним?“

Овако, дакле, Спас заповедаше, а пророци и апостоли проповедаше и делом и речју свим светим на добродетељни истинити пут изведоше нас, мада их много мање тим путем хођаше него оних који изабраше широк пут, који води у погибел. Њима се неће умањити живот ове божаствене мудрости, него ће као сунце изићи да обасја све, заповедајући да се испуштају зраци на све, просветљавајући уместо сунца и сијајући на њих, показује их светлима. Ако неко зажмури не желећи видети светлост, сунце није криво за то, нити други да се презиру, нити слава његове светлости због не-

бриге и бешчашћа оних, него они себе лишише светлости и као слепи држећи се зида и у многе јаме упадајући и лице бројним трњем избодоше. Као што сунце обасјава откривена лица оних који виде ову светлост, (Према II Кор. III, 18) тако и Христова светлост богато све просветљава дајући им своју блиставост. А добијају је сви који имају жељу и усрђе. Дакле, не лишава се нико ко хоће да гледа на Њега, на сунце праведно, не присиљавајући никога да га воли, него остављајући му добровољном избору док је у овом животу.“

А Јоасаф упита:

„Шта је то ‚добровољно‘ и шта је то ‚избор‘?“

Рече старац:

„Добровољно‘ јесте душеречито хтење, које се покреће без забране. Било да неко хоће врлину или зло, чини сам онако како изабере. ‚Добровољно‘ је, затим, разум духовни, покрет самовољни. А ‚избор‘ јесте жеља хтења онога што је у нама, јер у расуђивању воље држимо се ‚избора‘. А воља је жеља која је испитана у нама о ономе шта треба да учинимо, јер показује да ли треба или не да учинимо неко дело. И потом се расуђује боље и настаје одлука. И тако се додаје и воли оно што је вољом просуђено и постаје воља. Јер ако се суди и не упути се суђењем, то јест не заволи се, онда се то не назива воља. И тако после промене бива избор. А избор је када се између два понуђена намисли и изабере пре једно него друго. И, ето, јасно је да је светлост са расуђивањем и вољом и од те спремне речи. А воља је оно што је пре другог узето, јер нико не расуђује о ономе што не пожели, нити пожели не расудивши, пошто све што нам се чини да би било добро спровешћемо у дело. Стога воља бива жељена, што је расуђено од воље. И тако се прима жеља и нараста како би постала воља. Жеља је расуђена оним што је у нама, јер држимо се онога што је расуђено одлуком.“

Свака намера је ради дела и поделе делања. И тако је свакој вољи вођа намера, а сваког дела воља. Стога не само дела, него и мисли представљају вољу, и посредују венцима и мукама. Зачетак грехова и праведних дела своди се на вољу која је у нама, јер њихово дејство је у нама, као и дела која настају по дејству у нама. А за нас су и врлине и оно што је створено у нама право. Заиста је у нама све што је душевно и то истичемо, јер онако како ко изабере, по томе се прибројава Божијој вољи и поспешује мудре вештине. Јер различити су избори. Као што неки извори истичу из земаљских недара, неки, опет, извиру на самој површини, а неки на малој дубини, неки, пак, веома дубоко, те је вода једних који избијају по равном слатка укусом, а оних које излазе из дубине слана, једни обилно избијају, а других по мало капљући. Тако разуми и за вољу. Једна, дакле, брзо настаје и веома је топла, нека је лења и хладна, друга окренута добротворству, нека се, напротив, свим силама крепи. По њиховом, дакле, доприносу следи и учинак дела.“

Јоасаф рече старцу:

„Да ли постоје и други који проповедају ово као ти, или си ти једини који овако поучава и мрзи тако овај живот?“

А он, одговоривши, рече:

„У овој вашој кукавној земљи не познајем нити једног, јер мучитељством твога оца смрт прекри на хиљаде и забрани свима да не слушају проповеди богопознања. Код неких других народа они су хваљени и слављени, код неких правим речима, а код других развратним, непријатељу наших душа да се уклањају са правог пута Створитељевог и другачије разделе веру и неким другим речима пишу Свето писмо, а не како стоји у њему, и на свој начин исказују учење. А истина је једна, проповедана славним апостолима и богоносним оцима у саборној цркви, која је од краја до краја

васељене, сијајући светлије од сунца, чији сам ја поведник и учитељ послан теби.“

Рече му Јоасаф:

„Зар не научи нешто од овога мој отац?“

И рече старац:

„Ништа јасно и слично овоме не научи, јер затворивши чула, не примаше вољно добра, окрећући добровољно мисли на зло.“

„Али ја бих хтео“, рече Јоасаф, „научити се томе“.

Рече старац:

„Ако човеку нешто није могуће, Богу је све узможно. (Мт. XIX, 26; Мк. X, 27) Јер чим ти знаш, спасићеш (Према I Кор. VII, 16) свога оца и чудним начином постаћеш родитељ ономе ко те је родио.“

Прича о неком цару и о убојом

Чух како беше неки цар који веома добро управљаху својим царством. А његови поданици беху кротки и тихи, једино грешни у томе што не имаху богоразумног просвећења, него беху обузети идолском преваром. Он имаху неког доброг саветника и веома украшеног у побожности према Богу и свакој другој добродетелној премудрости. Беше тужан и негодоваху због цареве прелести и хтеде га стога укорити, али се устручаваше од такве смелости, бојећи се зла за себе и своје другове како им не би ускратио многу корист. Ипак, чекаше згодну прилику да га преокрене на добро. Рече му цар једне ноћи:

„Хајде да изиђемо и прошетамо по граду, како бисмо нешто корисно видели.“

Идући кроз по граду, угледаше зраку светлости како излази кроз неки прозор. И пришавши да је погледају, угледаше под земљом неко станиште као пећина. У њему седеше човек живећи у последњој беди,

обучен у неке бедне рите. Испред њега стајаше жена његова сипајући му вино. Када муж узе стакленицу у руке, она запева слатку песму чинећи му сласт пљескањем руку и сладећи мужа хвалама.

Они који беху у царској пратњи чуђаху се дуго видећи их да живе у таквој беди, без дома и одеће, а да тако весело проводе живот. И рече цар свом првом саветнику:

„О, чуда, друже! Како мени и теби живот никада не беше овако угодан иако блисташе толиком славом и храном, а ови у оваквом бедном и отуђеном животу неразумно веселе се и наслађују. Њима се овај суров и горак живот јавља као пријатан и приступачан.“

Уловивши прави тренутак, први саветник рече:

„Па, царе, како се теби чини овај живот?“

Рече цар:

„Све што икада видех ужасно је и жалосно, мрско и злобно.“

Тада му рече први саветник:

„Сада добро знај, царе, да се овај наш живот јавља вишеструко лошији од оне вечне славе, коју видеше сведоци тајни и која превазилази сва блага. А домови који блистају у злату, и светла ова одећа и друга животна храна смеће су и мрскији су од сваког смрада у односу на неизрециву лепоту која је на небесима у нерукотвореним стаништима, на боготканој одећи и непропадљивим венцима, које спреми Господ свима који га воле. (Према I Кор. II, 9) Нама који се више пута метемо у овом животу ово се чини неразумним. Угађајући себи у лажној овој слави и бескорисној храни, достојни смо ридања и суза пред очима окусивши она блага.“

Када цар ово чу, као да беше у некој избезумљености и рече:

„Па ко су, дакле, они који стекоше бољи живот од нас?“

Први саветник рече:

„Сви који вечно заволеше више од пролазног.“

Затим цар, желећи да сазна, упита шта је вечно. Муж рече:

„Царство бесконачно, и живот који се не повинује смрти, и богатство које никада не ишчезава сиротовањем, радост и весеље које не дотичу жалост и туга, и мир непрестани, ослобођен сваког непријатељства и свађе. Блажени су они који се удостоје наслађивања овога и поживе без мука и туге у векове, са свим сластима и красотами Божијег царства без страха уживајући и са Христом царствујући.“

„Па ко је достојан да ово прими?“ рече цар.

А он одговори:

„Сви који се држе пута који тамо води, јер улаз тамо није забрањен онима који то желе.“

А цар рече:

„А који је то пут који води тамо?“

Одговори му онај светле душе:

„Онај којим се спознаје једини истинити Бог Исус Христос, (Према Јн. XVII, 3) једнородни син, и Свети и животворни Дух.“

А цар му рече царским разумом:

„Шта ти је ускраћивало да ми то до сада не кажеш и да о овим променама достојно размишљам ако су истинске? Ако се расправља о њима, треба тражити оно што је најпогодније док га не нађемо.“

Рече муж:

„Не устезах се због небриге или лености да ти о овоме кажем, јер је истинито и непорециво, него се стидех славе твоје да те некако не узнемирим и зато ти не јавих. Ако, дакле, заповедиш своје слуги да те подсећа на ово, повиноваћу се твојој заповести.“

Рече цар:

„Да, и не само сваког дана, него и сваког часа подсећај ме на ово, јер о овоме треба слушати не ленећи се, него веома топло и са хитањем.“

Варлаам рече:

„Чух да тај цар поживе побожно на крају и неметежно прође овај живот, не лишивши се будућег блаженства. Ако, дакле, и твог оца неко у згодно време подсети, те се некако уразуми и спозна коликим је злом обременен и њега се уклони, изабраће добро. Пошто оно што сада има остаје слеп и лишава се својом вољом да види (II Петр. I, 9) истинску светлост долазећи у нечисту таму.“

Рече му Јоасаф:

„Мојим оцем би управљао Господ, као што хоће, а Њему је, како ти рече, узмодно све што људима није могуће. (Према Мт. XIX, 26; Мк. X, 27) А ја, истинитим твојим речима спознавши овдашњу сујету, размотрих да одступим од онога у чему сам и да с тобом проведем остало време мога живота како не бих због пропадљивог и пролазног отпао од вечног и непропадљивог наслађивања.“

А старац му одговори:

„Ако ово учиниш, бићеш сличан неком веома разборитом младићу о коме чух од његових богатих и славних родитеља, коме отац беше заручио прелепу кћер неког богатог из племенитог рода и откри намеру сину о свадби и како је о томе бринуо. Када син чу о жени, одби то као неко безумно и зло дело и даде се у бег оставивши оца. Идући путем, хтеде у дому неког сиротог старца да се одмори од дневне жеге. А старчева кћи, која беше девојка јединица, седеше пред вратима и делаше ручни рад неућутно благосиљајући Бога и захваљујући му из дубине душе. Чувши ову песму, младић рече:

„Жено, која је твоја вештина? Како, будући бедна и убога, певаш благодарећи дариоцу као за неке дарове?“

А она му одговори:

„Зар не знаш да ситно биље више пута избавља човека од великих болести? Тако, благодарећи Богу и за мало, он бива посредник великих блага. А ја као кћи сиротог старца захваљујем за мало Владици, знајући да ако је ово дао, може дати и веће. И ово је за оне напољу, а не за нас, од којих и када много стекну не бива корист, да не кажем пре вишеструка погибел, нити штета сналази оне који не добију ни мало, те ходећи и једни и други, долазе на то окончање. Насладивши се најпотребнијим и многим још бољим као и великим безбројним Божијим даровима, или повиновавши се примеру, украсих се речју више од свега животног. Према Божијем лику препознајем се у животу. Ради милосрђа милости Бога нашег (Лк. I, 78) причестих се тајнама његовим и власт примих, и рајске двери отворише ми се да ми се пода ако хоћу неускраћен улаз. На толиким и таквим даровима, којима се подједнако причешћују и богати и убоги, мени је немогуће достојно благодарити. Ако и ово мало певање не принесем да-родавцу, какав ћу имати одговор?“

Зачудивши се њеном великом разуму, младић позва њеног оца и рече:

„Дај ми своју кћер, јер заволах њен разум и побожност.“

А старац рече:
„Не доликује ти да је узмеш, јер ми је кћи сирота, а ти си од богатих родитеља.“

Затим младић рече:
„Да, њу ћу узети ако не одбије. Беше ми заручена кћи племенитих и богатих родитеља, а ја је одбих и нађох се у бегу. Твоју кћер заволах због побожности и смисленог разума и пожелех да се узмемо.“

А старац му рече:
„Немогуће ми је да ти је дам да је водиш у дом свога оца и да се одвоји од мојих недара, јер ми је јединица.“

А младић рече:

„Ја ћу са вама бити и попримићу ваш живот.“

И тако збаци светлу одећу и, замоливши за другу од старца, обуче је. А када га он искуси и испита различито његов разум и када схвати да је он чврстог ума и да не проси његову кћер обузет насладом безумља, него из љубави и побожности жели да живи у сиромаштву, заволевши га више од своје славе и благородја, узе га старац за руку и уведе га у свој дом и показа му велико богатство које лежаше ту, и злата безбројно мноштво, колико га младић никада није видео, и рече му:

„Чедо, ово све дајем теби, јер изабра да будеш наследник мога иметка.“

Када доби оно наслеђе, онај младић превазиђе славом све славне и богате на земљи.“

А Јоасаф рече Варлааму:

„И ово казивање говори подобно о мени. Стога мислим да и ово о мени говориш, али какво је искушавање којим желиш да испиташ чврстину мога ума?“

Старац рече:

„Ја се већ уверих и разумех да имаш разборит и чврст ум и заиста душевну правичност. Напокон ћеш се као такав и делима огласити. Стога преклањам колена своја (Еф. III, 14) у Тројици прослављеном Богу нашем, Саздаатељу свега видљивог и невидљивог, ваистину суштом и вечном, без почетка и краја свога божаства, страшном и свемогућем, добром и милосрдном, да просветли очи срца твога и пода ти дух мудрости и откровење разума свог како би спознао шта је нада призива његовог и шта је богатство славе наслеђа његовог међу светима и шта превазилази величина славе његове међу нама верницима. (Према Еф. I, 17-19) Уз све то да не будеш туђ и дошљак, него суграђанин светих и сужитељ Богу, саздан на основама апостола и пророка, чему је крајеугаоник сâм Господ наш

Исус Христос, на коме свако постављено саздање израста у свету цркву у Господу.“ (Према Еф. II, 19-21)

Веома ражалостивши се срцем, Јоасаф рече:

„Све ово и ја желим спознати. Молим те реци ми о богатству славе Божије и о превеликој сили његовој.“

Рече му Варлаам:

„Бога молим да те научи томе и такав разум положи у душу твоју, јер немогуће је међу људима исказати славу и силу његову макар и када би сви садашњи и некадашњи људи свих народа били заједно. Јер Бога, рече јеванђелиста и Богослов, нико никада не виде; једнородни син, који је у наручју Очевом, јави о њему.“ (Јн. I, 18) А бескрајну славу и величину Невидљивог ко од земаљских може достигнути, ако је некоме сâм не открије ако хоће, као што је откри пророцима и апостолима својим. А ми да се научимо из њихових проповедања и од самих ствари природе како смо их примили. Јер Књиге кажу: „Небеса исповедају славу Божију, а твар руку његових јавља свод небески.“ (Пс. XVIII, 1) „И невидљиво његово од створења целог света разумемо и видимо створењима, као и вечну силу његову и божаштво.“ (Рим. I, 20)

Јер ако неко види дом красно и вешто устројен, или посуду добро и лепо сачињену, одмах препознавши њиховог саздатеља или дрводељу, задиви се. Тако и ја, саздан из небића и у биће доведен, иако Градитеља и Творца не могу видети, него од добросаставног и предивног мог устројства дођох у разум његове премудрости, али не какав јесте, него како га могах разумети, јер се не створих сâм, нити постадох сам од себе, него ме Он створи како хтеде, заповедивши да владамо над свим сазданим, а неке и мање створи, наградивши их бољим обнављањем. И тако изводећи ме отуд божаштвом својом заповешћу и приводећи ме ка другом бесконачном и вечном животу, не могавши противити се нити у једној крепости Његовог усрђа и

ништа придати себи, нити, пак, узети, или према узрасту или изгледу лица, нити могу обновити дотрајало, нити исправити пропало. Јер нико од ових људи не може створити, нити цар, нити мудар, нити богат, нити силан, нити било који човек који познаје неку вештину. „Јер нико“, рече, „од царева или од великаша нема другог почетка у постојању осим једног којим улази у живот и излази једнак свима.“ (Прем. Сол. VII, 5-6)

Од овога, дакле, према разуму Творца великим чудом створен бих. Учећи се на овом добросаставном устројству очувања читаве твари, разумех сâм да се све повинује премештању и мењању, да се по заповести разумно поспешује на добро, а нешто одступа од добра. А телесно и пропадљиво по рођењу расте и умањује се и према богатству премешта се и покреће са места и тиме проповеда неизговоривим гласовима да га Бог одржа и сачува од несазданог и непомеривог и неизмењивог. Како се иначе супротне природе послаше у један свет да сиђу једна другој и да опстану нераздвојне ако их нека свемогућа сила не састави и за свагда не сачува неразрушиво. Како би било да их Он не хтеде да призове? Како би се сачувале, (Према Прем. Сол. XI, 26) као што рече Свето писмо.

Јер као што се корабља не спасава без кормилара, него се лако потопи, тако и мало здање не може стајати без стројитеља. Како би сав свет, тако велика творевина, постојао толико времена такође добро и дивно без славног неког и великог и дивног управљања и мудрог промишљања? Јер, ево, колико небеса имају година и не поцрнеше нити овешташе. Земљина моћ не изнеможе рађајући толике године. Извори не пресакнуше истичући откада постадоше. Море, ма колико да прими река, не преврши. Ток сунца и луне не мења се, поредак дана и ноћи не поремети се. Неизрецива сила Божија свега овога и велелепност јавља нам се посведочена од пророка и апостола, али нико заиста не може

разумети нити похвалити славу Његову. Јер о свему видљивом и што је чулима доступно Божији апостол, који имаше Христа у себи, размотри и рече: „Нешто разуме-мо, а нешто пророкујемо. А када дође савршено, онда ће се то нешто употпунити.“ (I Кор. XIII, 9-10) Стога, дивећи се превеликом богатству и мудрости Његовој, завапи из свег гласа: „О, дубино богатства и премудрости разума Божијег, како су неиспитани судови Његови и неиспитани путеви Његови!“ (Рим. XI, 33)

Ако он достиже и до трећег неба и чује неизрециве речи, (II Кор. XII, 4) испусти такве гласове, ко од сличних мени може очима погледати у дубину толиких тајни и изрећи штогод по разуму, или помислити достојно изговореном ако му сâм податељ не подари мудрост и немудре не исправи, јер ми смо у Његовим рукама, као и мисли наше. Јер сваки смисао и разум вештина је од Њега и он нам је дао нелажан разум да бисмо видели састав света, и деловање временâ, и крај и средину лета, измену превратом, и премештање временâ, као што је све мером и мерилима учинио. Јер Њему је свагда спремно много моћи, и крепост мишица његових ко да поднесе, као што је помоћ на ваги целом свету пред њим само капља јутарње росе која пада на земљу. А милује све као што све може, и презире грехе људи који се кају. (Према Прем. Сол. XI, 21-24) Не мрзи било кога, нити одбија ма кога ко му прилази, сâм је добар и душељубац Владика, чије нека је благословено име славе његове свете и прехвално и преузношено у векове, амин.“

Рече му Јоасаф:

„Ако се ниси, премудри, учио много година, како нам, дакле, говориш угодно разрешење упућених питања? Не чиниш ли супротно, како ми се чини, говорећи тако? Научивши ме о Творцу свега и садржатељу Богу, што је недостижно људској мисли, и поузданим речима показа славу његове величине иако нико дру-

гачије то и не може исказати, него свако га открива оним чиме може. Стога се задивих твојој речитој мудрости. Него, реци ми, преблажени, колико година си сâм, у којим местима стече станиште и које другове имаш мудрујући са њима, јер душа моја крепко се привеза твога учења и никако се нећу одвојити од тебе за све време живота мога.“

А старац рече:

„Колико ми се чини имам 45 година. А живим у пустињама Сенаридске земље. Имам другове који су на путу вишњег хоћења, који се труде и поучавају са мном.“

Јоасаф му узврати:

„Говориш ми као да имаш 75 година. Не мислиш ли да је то истинито?“

Рече му Варлаам:

„Ако питаш да би сазнао за моје године од рођења, добро си приметио, јер ће их бити још негде 70, али мени се никако не урачунаше у број година који проведох у овом сујетном животу. Јер када живех телесно, порабоћен грехом, бејаш изнутра мртав човек. Мртве године, дакле, никако не убрајам у живе. Откако ме свет распе, и ја се распех свету, (Гал. VI, 14) и одбацих старог пропадљивог човека заједно са преласним похотама, (Према Еф. IV, 22) не живећи телесно, него у мени живи Христос. А што живим, живим вером сина Божијег, који ме заволе и који се предаде за мене. (Према Гал. XX, 20) Ове, дакле, године живота називам данима спасења. Тих 45 година убројаш по истини, а не по рођењу. Изрекох ти њихов број, а ти се од сада свагда држи такве помисли, никако не рачунајући мртве у живе године за свако добро дело. Живећи у греху и радећи за земаљског владара, који вуче доле, растаче се живот у сластима и похотама лукавим, али добро знај да ће ово бити умртвљено животним дејством. Неки мудрац с правом назва грех смрћу. А апостол рече: „Када слуге бејаште греху, слободни бејаште од правде.

Који, дакле, имате тада плод због кога се сада стидите? Јер крај онога је смрт. Ослободивши се сада од греха, покористе се Богу и имате плод ваш светињу, а крај живот вечни. Јер цена за грех је смрт, а дар Божији живот вечни у Исусу Христу, Господу нашем.“ (Рим. VI, 20-23)

Рече му Јоасаф:

„Пошто се телесни живот не рачуна у животни број, то се нити ова смрт, коју подносе сви, не треба да сматра смрћу.“

Старац одговори:

„Без противљења гледам на ово, јер се никако не бојим пролазне смрти и никако је стога не називам смрћу. Јер ако ме по заповести Господњој достигне идући путем, она је прелаз од смрти ка бољем и најсавршенијем животу, скривеном у Христу, који свети желе да задобију, омрзнувши веома овај живот. Стога рече апостол: „Јер знамо да ако се наше земаљско телесно станиште разори, имамо саздање од Господа, нерукотворени вечни дом на небесима. Јер уздишемо за њим, желећи да се обучемо у станиште на небесима. Ако се и обучемо, нећемо се наћи наги. Будући да смо у телу, уздишемо отежали пошто не желимо свући се да би смртно било прождрано животом.“ (II Кор. V, 1-4) И затим рече: „Јадан ја човек! Ко ће ме избавити из тела ове смрти?“ (Рим. VII, 24) И одмах: „Желим разрешити се и са Христом бити.“ (Према Флп. I, 23) Па пророк: „Када ћу доћи и јавити се лицу Божијем?“ (Пс. XLI, 3) Као што се чини и мени, беднијем од свих, никако се не бојим телесне смрти, а да то разумеш нека ти покаже што претњу твога оца ни за шта не сматрах и без страха дођох теби знајући да ћу те известити о спасној речи. Јер ако му ово падне на памет, могао би ме предати тами смрти. Али ја, реч Божију више од свега расудивши и његову жељу примивши, не бојим се пролазне смрти, нити таквог њеног имена, јер је на-

зивам сасвим недостојном. Повинујући се Владичиној заповести, кажем: „Не бојте се оних који убијају тело, а душу не могу убити, него се бојте оних који у гејени могу погубити и душу и тело.“ (Мт. X, 28)

„Ово, дакле“, рече Јоасаф, „превазилази оправдање ваше истинске мудрости, што је пуно за земаљску природу, којој је тешко одвојити се од овог живота, и блажени сте ви који се држите такве снажне воље. А каква је твоја храна и онима који су такви с тобом у пустињи, и одакле вам одећа и каква је реци ми заиста и с љубављу.“

А Варлаам рече:

„Храна је, дакле, од нађених овршака дуба и од лишћа, онако како пустиња храни, а напајамо се росом небеском повинујући се заповестима Творчевим, око којих нико не чини бој, или се препире и иште уставом и законом да ухвати веће лакомство, али свима је доступна обилна неузорана храна, самотворена трапеза. Ако ли неко од околне побожне браће донесе хлеб за благослов, те ако је послано Божијом промишљу, то примамо за благослов оних који са вером приносе. А одећа је од вунених подеротина и од овчијих и козјих кожа, овештала сасвим и веома прошивана, то јест икрплена, злостављајући ово немоћно тело. То је наша одећа и лети и зими, коју када обучемо, никако не треба да је скидамо све док се од дотрајалости не распадне до краја. Тако, дакле, патећи се зимским и летњим невољама, налазимо будућу непропадљиву одећу да се обучемо у њу.“

А Јоасаф рече:

„Откада је ова твоја хаљина у коју си обучен?“

Старац рече:

„Узех је од неког верног брата како бих у њој дошао теби, јер ми не доликује да дођем у обичној одећи као што неко ко има вољеног рођака, заробљеног и одведеног у туђу земљу, те хоће отуд да га изведе, па

сложивши своје хаљине, обуче се у непријатељски изглед и дође у ту земљу и ослободи свог ближњег од различитог и горког мучења. На тај начин и ја, сазнавши за тебе, обукох се у овај изглед и дођох да у твоје срце положим семе Божијег проповедања и избавим те из ропства љутог земаљског владара. И, ево, сада Божијом силом, колико је до мене, испуних моју службу исповедивши његов дух и саопштих проповеди пророка и апостола и показах чисто и истинољубиво сујету овога живота и каквим је залима овај свет испуњен, љуто прелашћујући се покуравањем њему и разнолико ловећи их. Па, треба већ да пођем онамо одакле дођох и тамо туђи изглед да збацим, а да се обучем у свој.“

Јоасаф замоли старца да му покаже његове обичне хаљине. Тада Варлаам свуче хаљине у које беше обучен. Појави се Јоасафу страشان приказ, јер тело беше измодено и поцрнело као од сунчевог пржења и прионуло за кости, као када неко затегне неку кожу око танких трстика. А од бедара до колена беше препојасан неком раздртом и веома оштром вуненом кошуљом, док на плећима имаше мантију сличну осталом.

Јоасаф се задиви таквом мученичком изгледу и превеликом трпљењу и, уздахнувши, заплака и рече:

„Пошто дође да ме ослободиш горке ђаволје работе, приведи крају своје добро дело и изведи душу моју из тамнице, (Пс. CXLI, 8) те узевши ме са собом, пођимо одавде да се до краја избавим световне прелести, да тамо примим печат спасоносног крштења и да ти постанем заједничар дивног ти мудрољубља и натприродног испосничког живота.“

Прича о срнићу неког богајџиаша

Рече му Варлаам:

„Неки богаташ неговаше срнића. Када порасте, жуђаше за пустињом вођен природним животом. Из-

ђе једног дана и нађе стадо срна како пасе и напасаше се близу њих у пољу крај села. Увече се враћаше кући, а изјутра, непажњом хранилаца, излажаше и мешаше се са дивљима. А када они одоше подаље да пасу, и он пође за њима. Чим богаташеве слуге сазнаше за то, узјахаше коње и пођоше за њима. И ухвативши свог срнића, вратише се кући и затворише га да не може више да изиђе, а из оног стада неке убише, док друге љуто ранише. Бојим се да тако не буде и са нама ако ти пођеш за мношвом, и тиме будем лишен твога сажитељства а својим друговима постанем узрок многих зала. Али тако изволе Господ да те обележи печатом светог крштења и да проведеш на месту држећи се сваке побожности и заповести Христових дела. А када податељ свих добрих дела улучи време, тада ћеш доћи нама и поживећеш са нама други живот. Уздам се у Господа да ћеш и у будућем животу бити нераздвојан са нама.“

Просузивши, Јоасаф му рече:

„Ако је Господу ово угодно, нека буде воља његова. Припреми ме, дакле, најпре за божаствено крштење и узми од мене злато и хаљине за храну и одевање теби и друговима својим, па отиди на место пошћења свог, чуван Божијим миром, и не престај молити се за мене да не изгубим своју наду, него да ускоро могу да дођем теби и насладим се у дубоком ћутању.“

А Варлаам рече:

„То што ћеш примити Христов печат није никаква сметња. Припреми се, дакле, и, потпомогнут Господом, бићеш спреман. Оно што рече да ћеш дати злато мојим друговима, како ћеш ти убог дати милостињу богатим? Јер богати увек чине добро сиротим, а не сироти богатим, јер мој и последњи друг неизмерно је богатији од тебе, него уздам се у милосрђе Божије како би и тебе ускоро учинио пребогатим, али када се обогатиш, тада ћеш бити неподатељ.“

Рече му Јоасаф:

„Објасни ми речи које мало пре рече, како то да последњи од свих твојих другова има више богатства од мене, а он живи у великом сиромаштву и мучи се у последњој беди? Како ме сада називаш ништим када сам пребогат, кажеш да ћу бити неподатељ, а ја сам сада податељ?“

А Варлаам одговори:

„Овим не рекох да се страда од сиромаштва, него ко има богатство бескрајно и ко свагда богатству домеће богатство и то стремљење не обуздава, него га још више незасито жели, то је последње сиромаштво овог живота. Јер оне који ради вечног са љубављу презру ово, сматрајући га отребинама, само да би Христа задобили, (Према Флп. III, 8) одрекавши се сваке хране и одеће, муку и Господа пригрливши, веселе се у сиромаштву као нико од љубитеља световног који се веселе кипећи у богатству и злату, и богатство врлина обилно сакупљајући, хране се надом у бесконачна блага, њих називам свакако богатијим од тебе и од сваког земаљског царства. А ти, уз Божију помоћ, и сâм ћеш примити такво духовно богатство, које ћеш постојано чувати и још више истински желети да ништа од њега не потрошиш, јер то је право благо које више вреди од материјалног богатства, које својим друговима више доноси непријатељство, него што им чини корист. Тако, дакле, ово чега се одрекоше љубитељи небеских блага, бежећи од њега као када неко бежи од змије, назвах последњим сиромаштвом. Тог, значи, непријатеља, кога сапосници и дружина моја убише и ногама сатреше, нећу поново живог да узмем од тебе и да им га донесем и постанем заступник невоља и сукоба и свакако им будем зли анђео.

А ово разуми о одећи. Свукавши одећу телесне изнемоглости и престапа, колико да се одложи брига о њој, облачимо се у Христа као у одећу спаса и хаљину веселја, па како после ње да се обучем у кожне хаљине

и оденем се одећом срама? Знај да мојим друговима не треба ништа од тога, јер су задовољни пустињачким животом сматрајући га истинском храном. Злато и хаљине за које си мислио да им даш, раздај их сиротима како би скрио себи неукрадиво скровиште у будућем веку и њиховим молитвама Бога имао за свог чувара. За таквог помоћника у добру имаћеш богатство и таквим мачем духовним опасавши се и бедра истином препојасавши, обући ћеш се у оклоп правде, положићеш на главу шлем спасења, на ноге обути припремљено Јеванђеље света, у руке узети штит вере и духовни мач, који је реч Божија, (Према Еф. VI, 13-17) и одасвуд храбро наоружати се и оградити и тако надајући се изићи на бој са нечастивим, и победивши га, и вођу ђавола оборивши, украсићеш се победничким венцима живоначелном десницом Владичином.“

Таквим порукама и спаситељним речима поучивши царевог сина, Варлаам му заповеди да пости и моли се довољан број дана како би се припремио за божаствено крштење. Не престајући да му често долази и свим богословним речима поучавајући га у правој вери, упознаваше га са Божијим Јеванђељем, као и са апостолским делима и пророчким речима. Овај богоучени муж ношаше на уснама цео Стари и Нови завет, и покретан Божијим Духом просвети га истинитим богоразумом.

Оног дана када се хтеде крстити, поучаваше га говорећи:

„Ето, обећао си да ћеш примити Христов печат и обасјати се Божијим лицем, (Према Пс. IV, 7) и да постанеш син Божији, храм Светог и животворног Духа. Веруј, дакле, сада у Оца и Сина и Светога Духа, у живоначелну Тројицу, у три састава, слављеним у једном божаштву, а раздељених састава, сједињених суштством. Знај за јединог Бога, нерођеног Оца, једнорође-ног Господа Исуса, свет светлости, Бога истинитог и

од Бога истинитог, рођеног пре свих векова. Јер од доброг Оца роди се добар Син, од светлости нерођене за-сија светлост вечна, и из истинског живота истече животворни источник, и од саме силе Синовљеве јави се сила која је сјај славе и реч саставна, која искони беше од Бога, (Јн. I, 2) и од беспочетног вечног Бога настаде све (Јн. I, 3) видљиво и невидљиво. И знај за јединог Светог Духа, који излази од Оца, савршеног и животног Бога, вечног, сасаставног.

Тако се клањај Оцу и Сину и Светом Духу у три састава, то јест својства, у једном божаштву. Јер заједничко божаштво из три састава једне је природе, једног суштаства, једне славе, једног царства, једне силе, једне власти. А Син и Свети Дух заједно од Оца, дакле, Оца – нерођеност, а рођење Сина, а Духа – излазак. Тако, значи, веруј у ово, а не питај да докучиш начин рођења и изласка, јер је недостижно, него по правди срца, без испитивања прими да су Отац и Син и Свети Дух по свему једно, осим нерођења и рођења и изласка, и да једнородни Син и Реч Божија ради нашег спасења сиђе на земљу вољом Оца и поспешењем Светог Духа, бесемено зачевши се Духом Светим у утроби свете Деве и Богородице Марије и роди се чисто из ње и постаде савршен човек, јер он као савршен Бог би и савршен човек, и двома природама, божанском и људском, и у две духовне природе, вољној и делатној, и после свега имајући савршенство, по коме су слични заповест и реч, божаштво и човечаштво, то јест, један сложен састав.

И ово незазорно прими и никако не питај да са-знаш како се даде син Божији и човек би од Девине крви, бесемено и без пропадљивости, или шта су обе природе у једном саставу окупљене. Ово се научисмо држати вером, како нам је боголико изречено у божаштвеном Писму. А начин не разумемо нити можемо о томе говорити. Веруј у Сина Божијег који ради мило-

срђа постаде човек милости, примивши све ради људске природе и страдања без поговора, и ожедне, и усну, и потруди се, и ожалости се људском природом и за безакоња наша одведен би у смрт. Распет би и сахрани се, смрт искусивши, божаштво без страдања и непроменљиво проведе, јер се било чим страдалним не дотакну бестрадалне природе, него предањем спознасмо да он пострада и сахрани се, и божанском славом из мртвих васкрсну у непропадљивости, и да ће опет доћи у слави да би судио живима и мртвима, којима сâм зна ум боголиких тела, и даће сваком према праведном свом одмеравању. Ускрснуће мртви и устаће они који су у гробовима и пошто сачуваше Христове заповести и уђоше у праву веру, наследиће вечни живот, а они који се оскрнавише у гресима и уклонише се од праве вере, отићи ће у вечну муку. (Према Мт. XXV, 46)

Веруј, дакле, да то неће бити неко зло суштаство или царство, нити обраћај пажњу на то да ли је беспочетно, или састављено од себе, или да је од Бога, што је неприкладно, него оно је од наших дела због ђавола, од наше непажње која нас је снашла пошто хтедосмо бити непринуђени да својом вољом изаберемо или добро или зло. Уз све то, исповедај само крштење водом и Светим Духом за опроштај грехова. Примај и причешће пречистих Христових тајни, веруј ваистину у тело и крв Христа Бога нашег, које је дао вернима за опроштај грехова. Јер у ноћи у којој би издан заветно заветашта својим светим ученицима и апостолима и онима који верују у њега, рекавши: 'Узмите и једите, ово је тело моје изломљено за вас за опроштај грехова.' Такође и чашу узевши, даде им говорећи: 'Пијте из ње сви, ово је крв моја проливена за вас и за многе друге за опроштај грехова.' (Мт. XXVI, 26-27; Лк. XXII, 19-20; I Кор. XI, 23-25) То је, дакле, реч Божија и дејствена, (Према Јевр. IV, 12) која све чини силом својом,

твори и божаственим свештенословљем претвара хлеб и вино приношења у тело Његово и крв доласком Светог Духа, у светињу и у просвећење вером причешћених. Клањај се са вером љубећи часно изображење Владичиног лика, који се ради нас очовечи Божијом речју, мислећи да гледаш лик самог Творца. Јер делом лика, рече неко од светих, верује се првообразном. А првообразно јесте изображено, од кога бива превођење, јер гледајући насликано на икони, умним очима прелазимо истинском виђењу, које је лик, побожно клањајући се лику онога који се оваплоти ради нас, не боготворећи га, него љубећи га волимо као лик оваплоћеног Бога, који је љубављу понизио себе ради нас све до обличја слуге. (Према Флп. II, 7) Том речју такође љубимо и лик матере његове и свих светих његових.

Исто тако целивамо и лик животворног и часног крста клањајући му се са вером ради Христа Бога и спаса света, распетог телом на њему за спас нашега рода, који нам даде овај изглед за победу над ђаволом, јер га се боји и трепти не подносећи да види силу његову. Са таквим заповестима и са таквом вером крстићеш се, што ће те чувати непроменљиво и непомешано са било којом јереси све до последњег даха, а омрзни сваку поуку и сваки глас заповести који се противи овој непорочној вери и сматрај их Богу туђим. Јер апостол рече: „Ако вам ми или анђео с неба благовестимо другачије него што вам благовестисмо, нека смо проклети.“ (Према Гал. I, 8) Јер нема другог благовештења нити друге вере осим оне коју проповедаху апостоли и богоносни оци, објављеној на разним саборима и преданој саборној цркви.“

Ово изрекавши Варлаам о облику вере изложеном на Никејском сабору, научи царевог сина и крсти га у име Оца и Сина и Светог Духа у бањи воденој, која је у његовом врту. И приђе на њега благодат Светога Духа. И ушавши у његову ложницу и свршивши свеште-

ну службу бескрвне жртве, причести га пречистим Христовим тајнама. И радоваше се духом шаљући славу Христу Богу. Рече му Варлаам:

„Благословен Бог и отац Господа нашег Исуса Христа, који те по великој милости својој обнови у живу наду, у наслеђе непропадљиво и чисто и несазнајно, сачувано на небесима Духом Светим у Исусу Христу, Господу нашем. (Према I Петр. I, 3-4) Јер данас си ослобођен од грехова, а потчињен Господу, (Према Рим. VI, 22) заручење примивши вечног живота, и таму оставивши, обуче се у светлост, (Према Рим. XIII, 12) примљен у слободу чеда Божијих. (Према Рим. VIII, 21) Јер рече: „Који га примише даде им власт да буду чеда Божија, верујући у име његово,“ (Јн. I, 12) тако да тиме ниси слуга, него син и наследник Божији (Гал. IV, 7) Исуса Христа у Светом Духу. Стога, вољени, потруди се да се нађеш пред Њим неоскрнављен и непорочан, (Према II Петр. III, 14) чини добро на оснивању вере. Јер вера без дела мртва је, као што су и дела без вере, (Јак. II, 26) као што се сећам да ти и раније рекох, одбацивши, дакле, све пороке и сва дела старог човека, омрзни иструлело у похотама преласним. Као новорођени младенац заволи пити духовно и непреласно млеко добродетељи да тиме узрастеш (Према I Петр. II, 1-2) и разумом достигнеш заповести сина Божијег, израстеш у мужа савршеног у испуњењима Христовим. Притом не буди младенац умом колебајући се и ношен (Према Еф. IV, 13-14) буром и таласан гресима, него злобом детињај, (Према I Кор. XIV, 20) а према добром држи трвд и крепак ум, и достојно ходи онако како доликује звању којим си позван (Према Еф. IV, 1) у чувању заповеди Господњих, одгурнувши од себе и уклонити у страну сујете ранијег живота, као што ходи незнабошци у сујети свога ума, помрачени умом и отуђени од славе Божије, (Пре-

ма Еф. IV, 17-18) повинујући се похотама својим и бесловесним стремљењима.

А ти, као што приступи Богу живом и истинитом, тако треба да ходиш као син светлости. Јер плод духовни у свакој доброту (Према Еф. V, 8-9) и правди и истини јесте и у новом човеку у кога се ти данас обуче и немој га упропастити ранијим обећањем, него обнављај га свагда правдом и истинском светошћу. Ово је могуће сваком ко жели, као што чу, јер је дао власт онима који верују у њега да буду деца Божија, (Према Јн. I, 12) па се стога не може рећи да је немогуће да стекнемо врлине. Спреман је и удобан пут иако назван тесан и некако жалостан због телесног мучења, а иначе је жарко жељен ради будућих блага, али не онима који живе немудро, него онима који поуздано разумеју шта је воља Божија (Према Еф. V, 17) и који се опашу свим оружјем његовим за устајање против лукавог противника (Према Еф. VI, 11) и у молитвама и у мољењу непрестано бдијући (Према Еф. VI, 18) у сваком трпљењу и нади.

Као што чу од мене и научи се и положи тврду основу, у томе изобилуј растући и доспевајући до доброг војника бори се, имајући веру и добру савест, (Према I Тим. VI, 18-19) добрим делима сведочећи, иди за правдом, побожношћу, вером, љубављу, трпљењем, кротошћу, бори се за вечни живот, у који си и позван. (Према I Тим. VI, 11-12) Сваку сласт и похоту страсти не само по делима да удаљиш од себе, него и саме прохтеве у мислима како би своју душу чисту показао пред Господом. Јер не само да су наша дела записана, него и мисли, и оне бивају заступник или за венац или за муку, а Христос се усељава у чиста срца сведочећи заједно са Оцем и Светим Духом. Као што дим одгони пчеле, тако се и лукаве мисли одгоне од нас научивши се благодаћу Божијом. Стога имај прилежност да очистиш сваку грешну мисао из душе, а да

у њу усадиш добре намере стварајући себи храм Светога Духа. Јер деловањем мисли долазимо на дела, а свако дело долази из разума и прохтева добијајући мали зачетак и нарастајући део по део, те достиже велико окончање.

Стога, нека не допусти да тобом овлада лош обичај, него док си још млад истргни из срца лукави корен како не би прорастао и дубоко се распростро, а онда би требало више времена и труда да се искорени. Већи греси улазе непрестано у нас и чине насиље нашим душама, јер се мисли да ће бити мали, онако као што лукаве мисли, неприличне речи, зле беседе и слично не примају исправљање. Јер као што неки не пазе на мале ране на телу и често на гнојавост, те излажу себе смрћу, тако је и са душом када се презиру мале страсти и грехови те оне уводе у велике. Ако и већи уђу у њу, душа по ранијем обичају не би марила. И даље ваљајући се као свиња у блату уз наслађивање, (Према II Петр. II, 22) та душа, потопљена злим понашањем, нити опажања прима због греховног смрада, него се тиме још више весели и наслађује, држећи се зла као неког блага. А ако се некада касније уклони и дође у осећајност великим трудом и потом се ослободи, чиме се својом вољом покори лукавој природи.

Због тога, свом силом удаљи се од сваког премишљања и злих мисли и од сваког грешног дела, а више изграђуј себе у врлинама и проводи у њиховим делима. Ако се мало потрудиш у томе и будеш у поуци, узмоћи ћеш, дакле, без труда Божијом помоћу да будеш савршен. Јер када је душа помазана поуком добродетељи, као да према њој има природно сродство, и за поспешника стекавши Бога, тешко се нарушава и бива веома укрепљена. И као што видиш, и храброст, и мудрост, и чистота и правда тешко су разрушиви, јер имају поуку духовну и помазање и дејство дубоким уласком. Ако нам зли греси нису по природи, него уђу

споља, када буду у опомени тешко су разориви, колико више, бивају Створитељем природно усађени у нас уз врлине, и њега за помоћника имајући, а ако се мало покренемо, начином живота се укорјењује у души и она ће тешко бити истргнута.

Тако ми неки делатељ овога исприча ово:

„Када са поузданошћу примих у природу божаствено виђење и његовим поучењем помаза ми се душа, па када некада хтедох учинити искушење, уздржах ум свој не попустивши по обичају да судим према поучењу, разумех да сам у срцу тужан и јадан и усто без препрека спознах се љубављу, никако не могавши приклонити се неком супротном прохтеву. А када мало ослабех срчаношћу, брзо похитах и ускоро узиђох на пређашње дело, као што рече пророк: „Као што јелен жедни на источнику воде, тако и моја душа жели теби, Боже. Ожедне душа моја крепког живог Бога.“ (Пс. XLI, 1-2) Указа ти се, дакле, свим овим да је у нама иметак врлина и да смо ми господари њени, било да ћемо се држати ње, или изабрати грех. Који се покоре злу, тешко ће се отргнути од њега, као што раније рекох.

А ти си већ слободан од њега милосрђем и милошћу Бога нашег (Према Лк. I, 78) и у Христа обукавши се благодаћу, целог себе принесе Господу и притом никако не отворивши двери грехова, него миомирисом и светлошћу украсивши душу своју, створи ову цркву Свете Тројице, управивши све силе свога ума ка њеној премудрости. Јер ако проводиш и разговараш са неким земаљским царем, показаше се блажен, а удостојивши се да умом будеш са Богом, коликих ћеш се тек блаженстава насладити, гледај, дакле, свагда и Њему говори. А како ћеш говорити Богу? Молитвама и мољењем Њему буди му близу, јер љубављу топлом и срцем чистим молећи се, од свега материјалног и доле вукућег удаљивши ум, као лицем у лице стојећи пред

Богом, (Према Лк. I, 19) са страхом и трепетом приносићеш му свагда мољења. Такав му се приближава и лицем у лице говори са њим.

Добри наш Бог и Владика борави свуда слушајући истину оних који му се чисто моле, као што рече пророк: „Очи Господње окренуте су на праведнике и уши његове на молитву њихову.“ (Пс. XXXIII, 15) Зато оци говоре о молитви као о сједињењу човека са Богом и називају је анђелским делом и зачетком будућег весеља. Јер у царству небеском полаже се више од свега приближавању Светој Тојици и виђењу њеном, а усто и прилагању молитава њиховим призивањем, и ово назва се почетком уподобљења, као и представљањем оног блаженства. А није свака молитва таква, него она која је ваистину достојна таквог имена, и за учитеља имати Бога, који даје молитву ономе који се моли, који се узнесе над свима који су на земљи, говорећи Владици Богу без посредника.

Ову себи стичи и у њој подвижи се како би постигао напредовање, какво је потребно да се узнесе од земље на небеса. У молитви нећеш бити без срећености и не само простог извршавања, него ћеш најпре душу очистити од свих грехова и омити је од сваког лукавог прохтева, да буде као чисто и ново зрцало, удаљивши се од сваке зле мисли и гнева, које више од свега бране нашим молитвама да узиђу ка Богу, а сва сагрешења своја остави од срца и милостињама и милосрђима према ништинама оснаживши молитву, принеси је Богу са топлим сузама. И тако молећи се, можеш рећи као и блажени цар Давид, који опседнут мноштвом брига, очисти душу од свих грехова и рече Богу: „Неправду омрзнух и згади ми се, а закон твој заволах. Седам пута на дан хвалих те за судове правде твоје. Сачува душа моја сведочанства твоја и заволе их веома. Нека се приближи молитва моја испред тебе, Господе. По речи твојој уразуми ме.“ (Пс. CXVIII, 163-164, 167, 169)

Тако вапијући, услишиће те Бог, и још док ти будеш говорио, рећи ће ти: „Дођох“. (Према Ис. LVIII, 9) Ако, дакле, стекнеш такву молитву, блажен ћеш бити. Достојно је да се човек моли и призива Бога са таквим усрђем, свагда да се подстиче на добро и избегава све вражије замке. Јер распаливши свој разум, као што неко од светих рече, тако и Владику свога призвавши, сузама топлим помоли се да ти човекољубац буде милостив, таквим речима и мислима у којима оне бораве одбаци сву животну бригу и буди изнад људских страсти и удостојићеш се да се назовеш Божијим сабеседником, чиме ћеш бити блажен или више од тога. Нека те Господ удостоји да примиш такво блаженство.

Ево, показах ти пут Господњих заповести и ништа не изоставих да ти укажем на вољу Божију. (Према Дела XX, 27) И ја, дакле, службу своју према теби окончах. Онда, ти, препојасавши бедра ума свога, због оног светог који те позва и сам буди свет у читавом свом животу. „Будите свети, јер сам и ја свет“, (I Петр. I, 13, 15-16) рече Господ. А и врховни апостол Павле пише: „Ако оцем називате онога који суди не према лицу, него сваком према делима, проживите време свога доласка са страхом, знајући да се не избависте пропадљивим сребром или златом из сујетног живота, какав вам предадоше оци, него драгоценом крвљу Христа, као непорочног и пречистог јагњета.“ (I Петр. I, 17-19)

Ово све положивши у срце, сећај се непрестано, пред очима имај свагда страх Господњи и страшни суд његов, и светлост праведних коју ће примити у оном веку, муку грешних у дубокој тами, немоћ и сујету оних који су овде и бесконачност будућег, јер свако тело је као трава и свака слава људска је као цвет. Трава усахне, а цвет њен отпадне, а реч Господња остаје у векове. (Ис. XL, 6-8) Овим поучавајући се свагда, мир Божији нека буде с тобом да те просвећује и уразу-

мљује и на пут истинити поведе, да сваку злу жељу одагна од ума твог. Запечативши душу твоју крсним знамењем да ти се ништа не приближи од лукаве саблазни, него да се удостојиш у свим савршеним врлинама да примиш будуће бесконачно и непролазно царство и да будеш обасјан светлошћу божаствене и живоначелне Тројице, која је слављена у Оцу и Сину и Светом Духу.“

Таквим уобичајеним речима поучивши царевог сина, пречасни старац оде у своје пребивалиште. А слуге и младићеве учитељи, који виђаху старца како често улази у палату, дивљаху се. Један међу њима, старији од свих, кога цар као верног и блиског постави над палатом свога сина, по имену Зардан, рече царевом сину:

„Знаш ли, о господару, колики страх имам од твога оца и колика је моја верност према њему? Зато ми је и заповедио као верном слуги да ти служим. А сада видим овог страног мужа како ти често говори и бојим се да не буде можда хришћанске вере, према којој се твој отац односи веома непријатељски, и ја се налазим у смртној опасности због одговорности. Дакле, или реци цару о њему, или убудуће престани да говориш са њим. Ако ли нећеш, одагнај ме од твога лица да будем без кривице и од оца испроси некога другог да га уведе овде.“

А царев син му рече:

„Пре свега, Зардане, учини ово. Седи унутар завеса и послушај шта ми говори и онда ћу ти рећи шта да чиниш.“

Када Варлаам хтеде да уђе к њему, уведе Зардана унутар завеса и рече старцу:

„Утврди ми божаствено твоје учење и окончај га како би ми се крепкије усадило у срце.“

А Варлаам му говораше много о Богу и о побожности, и како доликује само њега волети од срца и све душе и свим умом, и како треба чувати његове за-

повести са страхом и љубављу, јер је он творац свега видљивог и невидљивог. Уз ово спомену и саздање првог човека, заповест која му је дата, и његов преступ и осуду Створитељевоу за преступ. И како после безбројних блага којима се одбише заповести себе затворисмо. И затим спомињаше муке и колико по њима погрешисмо, те нас мучно задесише. Уз ово окрете се човекољубљу, како се за наше спасење побрину Творац, пославши учитеље и пророке да проповедају оваплоћење Једнородног, потом и његов силазак, очовечење, добротинства, чудеса, и страдања због нас неблагодарних, крст, копље, вољну смрт, коначно поправљање наше и обнављање, усхођење на пређашње блаженство, потом очекивано небеско царство, и оне који леже у злим мукама, неугасиви огањ, бесконачну таму, неумрле црве и сваке друге муке, и како слуге скрише себе гресима.

Када [Варлаам] ово прође, окончавши речима уобичајеног учења, презревши овдашњу сујету и разобличивши припадање грешнима, окрену се молитви. И када се помоли постојано за њега да непромењено и незазорно исповеда праву веру и да има непорочан живот и чисто живљење, приближи се крају молитве и оде у станиште.

А царев син позва Зардана и искушавајући његову љубав, рече:

„Чу ли каква ми брбљања изговори покушавајући да ме преласти лукавим речима, и лишити ме красног веселја, и наслађивања и да служим туђем богу?“

А Зардан рече:

„Зашто ово чиниш, о царе, како би искушао мене, слугу свога? Јер видим да су речи овог мужа ушле дубоко у твоје срце. Да није тако било, ти му не би онако слатко и непрестано говорио. И ми разумемо ово проповедање, али откако твој отац подиже немилосрдан прогон хришћана и они беху изгнани отуд, замукну

њихово проповедање. Ако ти се сада ово проповедање учини угодно, можеш га примити жестоко и болећиво, али нека се твоје хтење управи на добро. А шта ја да учиним према таквој жестини не могу нити очима спазити. Растаћу се са душом од бола и страдања због страха према цару. Шта да му одговорим за небригу и оклевање према његовој заповести и што овом мужу оставих пролаз ка теби?“

Рече му царев син:

„За твоју велику љубави према мени ја не знам ни једну другу достојну награду, него нађох ово за твоју побожност, да ти јасно учиним и преко природе како би испало добро дело. Да схватиш чиме си рођен, да спознаш Творца, оставивши таму, да прискочиш светлости, и надајмо се заједно, да како ово чујеш, поћеш за њим неускраћеном љубављу. Али, како видим, изневери ме то надање, јер си хладан према реченом. Ако кажеш ово цару и оцу мом, ништа друго нећеш учинити, него ћеш душу његову обложити жалашћу и патњом. Али ако га волиш, немој никако да му о овоме јавиш до извесног времена.“

Рекавши му, дакле, ово, мишљаше да сеје по води, јер у душу неразумног неће ући мудрост. (Према Прем. I, 4)

А када ујутру дође Варлаам, рече о свом одласку. Не могавши да поднесе овај растанак, Јоасаф беше тужан у души и очи му се испунише сузама. А старац му још много тога рече и посаветова га да непосустало проводи у доброту, утврдивши му утешне речи у срцу и замоли га да га тихо отпусти. Притом Варлаам рече и ово:

„Неће дуго времена проћи и ми ћемо се састати неразлучно.“

А царев син, не желећи да досађује старцу и да му брани омиљени пут, а притом и бојећи се да за њега не јави Зардан цару и да га овај стави на муке, те му рече:

„Пошто ти пријатно би, оче духовни и учитељу храбри и заступниче свег добра мог, да ме оставиш у овом сујетном световном животу, а ти да одеш на место духовног покоја, не смем да те задржавам и да ти чиним пакост. Пођи, дакле, чуван Божијим миром, и свагда спомињи мене кукавног у часним молитвама твојим Господа ради да узмогнем достићи те и да увек гледам твоје часно лице. Испуни ми малу молбу и, пошто ниси ништа хтео да узмеш за своје сапоснике, узми бар за себе нешто мало злата за храну и хаљине.“

А он му одговори:

„Ако за моју братију ништа не узех од тебе, јер они немаху потребе за световним стварима, од којих се вољно удаљише, како за себе да узмем оно што одбих за њих? Ако би иметак злата био неко добро, пре бих га дао њима него себи. Пошто је тај иметак погубан, нити њих нити себе нећу свезати таквим узама.“

Пошто га за ово не хтеде послушати, замоли га за друго не желећи да га и ту одбије, нити да на њега излије сву муку, већ да му остави оне подеране хаљине и дебелу мантију како би га подсећале на учење уздржаности, као и на чување од сваког Сотониног дела, или да узме од њега нешто друго, те рече:

„Гледам шта да ти дам.“

А старац рече:

„Да ти дам стару и раздерану одећу, а да узмем нову недолично је, јер ако због малог мог труда овде примим награду, бићу осуђен. Да не бих твоју молбу одбио, даруј ми стару одећу, која никако не би била боља од моје.“

Потраживши, царев син нађе старе вунене подеротине и даде их старцу. Узевши његове, радоваше се више него било којој багреници или часној царској порфири, сматрајући ово бесценим.

А божаствени Варлаам, пошто ускоро хтеде да пође, говораше о одласку и упути му последње поуке:

„Брате вољени и чедо преслатко, које Јеванђељем родих, (I Кор. IV, 5) знаш ли ком цару постаде војник и коме завешта своје исповести? Треба, дакле, ово поуздано чувати и оно што је војничко усрдно испунити, а колико обећа Владици у свим тим исповестима, као и свем војинству небеском, које је заједно сведочило и исписало исповедање, ако то испуниш, бићеш блажен. Ништа од онога што је овде не воли више од Бога и његове доброте. Шта би од свега овдашњег било страшније од гејенског вечног огња, чијој жеженој светлости нема ничег сличног, нити слабљења вечног мучења? Шта, опет, од световних добара весели тако као сâм Бог што дарује оне који га воле? Његова неизрецива доброта, непобедива сила и вечна слава. Блага која припреми за своје другове неупоредиво су боља од свега видљивог. Њих, које око не виде, нити ухо чу, нити на срце човеку дођоше, (I Кор. II, 9) нека се ти јавиш наследник, чуван Божијом моћном руком.“

Обливши се сузама, царев син се ражалости и тужоваше не подносећи да остави чедољубивог оца и храброг учитеља, те му рече:

„И ко ће ми, оче, омогућити твој поредак? Под којим ћу таквим пастиром и наставником бити? Која утеха да ми буде осим жеље за тобом? Ево мене, лукавог слуге и отпадника кога приведе Богу, и удостоји ме да ти будем син и твој наследник, и заблудело и пропало [јагње] у гори, доступно свакој звери као храна, потражи и помеша ме са незаблуделим Божијим овцама, и показа ми поуздан истински пут, изведе ме из таме и сени смртне и ноге моје изведе (Према Пс. LXXXVII, 7; Лк. I, 79) из телесног и смртоносног греха, са беспутне и лукаве стазе, поставши ми заступник великих и дивних блага, којима нису достојне никакве речи похвале. И ти сам ради мене малог приброја се Божијим даровима, а недостатак моје неблагодарности надокна-

диће ти Господ, који једини одлучује о даровима и благу које ће дати онима који га воле.“

Желећи да га умири од плача, Варлаам устаде на молитву, стојећи и испруживши руке ка небу, рече:

„Боже, оче Господа нашег Исуса Христа, који просветли ранију таму, који ову видљиву и невидљиву твар преведе из небића, који се осврну на своје саздање и не остави нас да ходимо за нашим безумљем, захваљујемо теби и твојој сили и мудрости Господа нашег Исуса Христа, који и векове створи, (Према Јевр. I, 2) што нас пале подиже и грешним опрости грехове, заблуделе преобрати, заробљене избави, мртве оживе часном крвљу твога сина и Владике. Тебе и једнородног твога сина и пречисти твој Дух призивам да погледаш на словесно ово твоје јагње, које приведох ја недостојни теби на жртву, осветли му душу својом силом и благодаћу. Посети виноград овај, (Према Пс. LXXIX, 15) засађен Светим Духом твојим, и дај му да рађа плод правде, укрепи га објављујући у њему завет свој, изведи га из преласти ђавоље, премудрошћу доброг Духа свог научи га да испуњава вољу твоју, (Према Пс. CXLII, 10) и помоћ своју не ускрати му, удостој њега и мене, непотребног слугу свога, да будемо наследници бесконачних блага, јер си благословен и преславан у векове. Амин.“

Окончавши молитву, окрену се и изљуби чедо, то јест, небеског оца, рекавши:

„Мир теби и спасење вечно!“

И изиђе из палате и оде радујући се благодарјећи Богу што му усмери пут ка добром.

По Варлаамовом одласку Јоасаф приону на молитву, и уз топле сузе говораше:

„Боже, похитај ми у помоћ! (Пс. LXIX, 2) Господе, постарај се да ми помогнеш, јер сам ништ остављен теби, буди сиротом помоћник! (Пс. IX, 35) Погледај на мене и смилуј ми се, (Пс. LXXXV, 16) желећи да се

сви људи спасу и да дођу у спознање истине, (Према I Тим. II, 4) спаси и укрепи мене недостојног да ходим путем светих заповести твојих, јер ја, немоћан и грешан, нисам кадар да сам чиним добро. А ти си силан да ме спасеш, који све видљиво и невидљиво држиш и чуваш, не остави ме да идем за лукавим телесним похотама, него ме научи да творим вољу твоју (Према Пс. CXLII, 10) и сачувај ме у вечном твом и блаженом животу. О оче, и Сине и Божији Душе, јединосуштно и неразделно божество, тебе призивам и тебе славим, јер тебе хвали сва твар и тебе славе разумне и бестелесне силе у векове. Амин.“

Отада сваким пажењем чуваше себе, држећи до душевне и телесне чистоте, живљаше у уздржању, молитвама и свеноћним мољењима. Дању многе пакости примаше од оних који са њим разговараху, а који пут и када му цар долажаше, или када га он позиваше. Ноћ му испуњаваше дневне недостатке, проводећи у молитвама и сузама и призивању Бога све до зоре. Стога се испунише на њему оне речи пророчке: „Ноћу подигните руке своје у светињи и благосиљајте Господа.“ (Пс. CXXXIII, 2)

А онај Зардан, приметивши такво понашање, испуни се жалошћу и рани душу љутим бригама. Не могавши било шта да учини, обузе га коначна туга. Оде у свој дом испуњен болом и опхрван болешћу. Када ово цар увиде, уместо њега посла другог, веома верног, да служи сину. О Зардановом здрављу побрину се сам и посла му једног искусног врача бринући веома да га излечи. Пошто му цар беше тако наклоњен, врач [Зардану] посвети нарочиту пажњу. Размотривши шта му је, убрзо извести цара рекавши му:

„Ја никакав прави узрок не могах наћи на овом човеку. По томе разумем да се разболе ранивши своју душу неком жалошћу.“

Чувши ово, цар помисли да се разболе због тешкоћа срца сина свог и да га то ражалости, те оде од њега. Хтеде зато сазнати истину и јави Зардану:

„Ујутру бих дошао да те видим да сазнам како те снађе болест.“

Чувши ову поруку, Зардан обуче ујутру своје хаљине и оде цару. И ушавши, поклони му се до земље. А цар рече:

„Зашто се потруди да дођеш, јер ја сам желео лично да те посетим и свима покажем блискост према теби?“

А он му одговори:

„Моја немоћ, о царе, није од обичних људских болести, него од туге и брига душевних срце боли, а са њим и тело. То би због мог безумља, јер твојој власти не приђох као твој слуга, трудећи се у свом служењу.“

А цар упита шта је узрок његових брига. Зардан прихвати реч:

„Велика ме беда снађе, јер сам достојан великих страдања и одговоран за многе грехове пошто се не бринух за твоје заповести и никада ти не учиних толико невоља.“

А цар затим упита:

„Којом небригом занемари моје заповести?“

[Зардан] рече:

„Не бринух за чување свога господара, а твога сина, јер дође лукав човек и врачар и говораше му о хришћанској вери.“

И тако цару исприча по реду шта старац говораше његовом сину и са коликом слашћу он примаше његове речи, како постаде сав Христов. Притом рече да се старац зове Варлаам. Цар чу и раније о Варлааму и о његовом великом уздржавању. Како цар ово чу, поче се трести испуњен увредом и јарошћу. Умало се не пресече од онога што чу. Истог часа позва неког Арахују, који беше по достојанству други после цара и са-

ветник у свим тајнама, а усто мудрац и познавалац вештине читања звезда. Када дође цару, овај му са великом тугом и болом исприча шта се збило. Видевши метеж и смућеност његове душе, он му рече:

„Не мети се и не тугуј, о царе, јер није све без наде. Преобратићемо га, јер сасвим извесно знам да ће се ускоро одрећи учења оног саблазнитеља и приклонити се вољи твојих речи.“

Цар се ослони на бодрост Арахујевих речи и трпељиво разматраше предлог о томе шта треба да чине.

„И, ево“, рече, „пре свега, о царе, шта да учинимо. Похитајмо да стигнемо злог Варлаама, те ако се догоди да га ухватимо, добро знај да нећемо погрешити у замисли нити изневерити наду, јер ће се он сам, било послушним речима, или мучењима, или бројним поклонима покорити и не желећи признати да је говорио лажно и преласно и сина твог измени да се држи очеве заповести. Ако не успемо да га стигнемо, ја знам једног другог старца пустињака по имену Нахора, сличног Варлааму по свему, за кога [Јоасаф] неће приметити да то није [Варлаам], а који је наше вере и који ми беше учитељ. Ја ћу му ићи ноћу и испричаћу му све по реду. Тако ће сви увидети да је Варлаам ухваћен. Овога ћемо поставити као да је Варлаам и да хоће да исповеда хришћанску веру и да жели да се појави пред свима. Тако ће у препирци и после много речи одолевати и бити побеђен. И царев син, видећи да је побеђен, а да наши побеђују, у свему ће се приклонити победничкој страни, а тиме ће се веома уплашити од твога царства и обећаваши ти чиниће ти угодности. Јер онај ће се прерушити у Варлаамов изглед и преваривши га, свакако ће се исповедити.“

Обрадова се цар изговореном и помисли да ће то добро бити. Утврђиваше се журно у нади да ће ухватити Варлаама мислећи да није далеко одмакао. Постави многе страже и заседе на путеве и пролазе, а на један

пут, за који највише мишљаше да ће њим проћи, пође сам узјахавши на коња и похита колико брже могаше како би га ухватио на било који начин. После шест дана узалудног труда изнеможе. И тако цар сам у једној палати у пољу очекиваше Арахију са многим коњаницима, које посла у Сенаридску пустињу у потрагу за Варлаамом. А овај, стигавши до тог места, узе све који живљаху у околини. И када они известише, „Не виде смо тог мужа“, кнез [Арахије] изиђе у пустињу да лови побожне. Када остави за собом велико растојање по пустињи, обишавши горе и беспућа и непроходне долине, прође пешке са народом дошавши на врх неке горе. И стојећи на њему, угледа под гором пук пустињака у покрету.

И одмах кнежевом заповешћу потрчаше сви на њих бездушно сустижући један другог како би што пре стигли да се препиру. И стигавши их, опколише их као многи пси, или неке опасне звери које кидишу на људе. И ухватише те мужеве, часне изгледом и устројством, са знацима пустињачке уздржаности на лицима. Вукући их све, поставише их пред кнеза, а они се уопште не бунеше, нити показујући или говорећи штогод непристојно. Пред њима стајаше најстарији од свих носећи длакави мех пун костију неких раније умрлих светих отаца. Осмотривши их Арахије, и како не виде Варлаама, јер га знађаше, смете се у бризи и рече им:

„Где је саблазнитељ онај који преласти царевог сина?“

Онај који ношаше мех одговори:

„Нема таквог међу нама нити ће га бити, јер побеже од нас гоњен Христовом благодаћу.“

Кнез рече:

„Међу вама има боравиште, па да ли га познајете?“

И рече пустињак:

„Знам саблазнитеља који се назива ђаво, а живи међу вама и од вас добија службу, а ви му угађате.“

Кнез рече:

„О Варлааму се распитујем и ово те питам да са знам где је.“

А монах:

„Зашто онда упита о другом који преласти царевог сина? Ако, дакле, иштеш Варлаама, требало је свима да кажеш где је онај који из преласти врати и спасе царевог сина? Јер он је брат наш и сапосник, а не виде смо га дуго дана.“

А Арахија рече:

„Покажи нам његово пребивалиште.“

Посник одговори:

„Ако би он хтео да вас види, изишао би вам у сусрет, а нама није долично да вам покажемо његов дом.“

Испунивши се кнез јарошћу због овога, са гневом и зверски погледа га и рече му:

„Сада ћу вас уморити нечувеном смрћу ако ми одмах не створите Варлаама преда мном.“

Рече посник:

„Шта видиш код нас? С обзиром на то чега се држимо, тешко ће нам бити да се отргнемо оваквог живота и не бојимо се смрти коју би нам нанео. Благодат исповедамо више од тебе и сматрамо врлином то што би нас извео из овог живота. Јер бојимо се не мало да ли ћемо сазнати какав ће нас ненајављени крај задесити, да ли ће се некако телесном немоћи, или неким искушењем бесовским разорити противљење воље, или смислити нешто друго и чинити преко онога што је Бог заповедио да се преместимо. Зато примамо оно чему смо се надали не одричући га се, а ви се не лените да учините шта желите. А станиште нашег богољубивог брата, чак и да знамо где је, нећемо показати, као ни друге манастире које тајимо од вас нећемо предати, а ову смрт не помишљамо да избегнемо, него, још бо-

ље је да умремо како бисмо принели најпре зној врлина, а сада и храбру крв врлина.“

А овај кукавни, не трпећи овакву смелост, него се хитро покрену против одлучног разума и нанесе им многе ране, дивећи се њиховом здушном и храбром и мученичком трпљењу, достојном чуђења. Како не успе да му се после многих мука покоре, нити да ико од њих ода Варлаама, узе их тукући их и вукући и заповеди да се поведу цару и да понесу мех са костима.

После много дана доведе их цару и испричавши све, изведе их пред њега. Видевши их, он се љуто разјари личећи на неког бесног. Заповеди да се туку без милости. Када их виде поломљене од љутих рана, једва отргавши се из велике помахниталости, заповеди да престану са батинама, и рече им:

„Ако су ово кости оних мртвих које волите, зашто их носите? Овог часа ћу и вас положити са њима те да ми испричате о примању жељене благодати.“

А онај божаствени наставник пука стараца не марише ништа за цареве претње, па како га се ништа болно не косну, слободним гласом и светлог лица и веселећи се у души јави му се благодат и рече:

„Ове часне и свете кости, о царе, носимо следећи љубав оних чије су, и себи за сећање приносимо пошћење њихово и благољубиви живот, и подвижући се ка таквој ревности, а желећи спокој и сласт у којима сада проводе, и то величамо, један другог оштримо да идемо њиховим стопама, уједно творимо и веома користан спомен на смрт, и усрдно позивамо на подвиг уздржавања, а и светињу вадимо дотичући се ових [моштију].“

А цар одмах рече:

„Ако је корисна успомена на мртве, као што рекосте, зашто онда у тела своја не примите спомен на ове кости, па ћете ускоро заједно пропасти?“

И монах рече:

„Мени рекоше да има пет разлога за ношење костију. На један одговори ти мислећи да нам се ругаш, али јасно разуми. Пре него што се скончају, кости представљају самртну успомену више него оних који су живи. Пошто ово тако бива, схвати да кости у твом телу означавају твоју смрт. Пошто ти сам спомињеш окончање, које ће доћи за кратко, зашто себи не чиниш добро, него предајеш душу сваком безакоњу, насилно и немилосрдно убијаш служитеље Бога и љубитеље правоверја, који ти ништа не скривише и ништа овдашње не поделише с тобом, или ти отеше препирући се.“

А цар рече:

„Вас зле и преваранте достојно ћу мучити, јер све преластисте учећи да се удаљава од красота овога живота и уместо његових највише жељених пожуда и сласти нудите да се изабере сурово и горко и прљаво живљење и проповедате да се част коју треба нашим боговима принети даје Исусу. Да не би, дакле, народ следио ваше прелести и оставио земљу пусту и одступио од отачаских богова, а да се поклони туђем, осуди вас праведно да се предате мучењу и смрти.“

А монах рече:

„Ако волиш различита блага овога света, зашто не допустиш свима подједнако да стекну храну и богатство, него већина страда у сиромаштву, а ти њихов иметак отимаш и придодајеш га свом? Не бринеш се, дакле, много за спасење, него своје тело дебљаш, спремајући храну црвима. Због тога и свега другог одрече се Бога, несусте називаш боговима, изумитељу сваког безакоња, по чијем подобију чиниш бестидности и безаконујеш, па ћеш бити назван подобник својих богова. Као што ваши богови учинише, зар неће тако поступити и они људи који им се моле? Великом прелашћу прелести се, о царе, бојећи се да се неки од твојих људи не приклоне нашем учењу и одступе од твоје руке и припадну ка сведржећој руци. Хоћеш да многи

служе твојој грамзивости, да примају твоје грехе, а да ти од њих долази добитак. Јер на који начин неко храни пса или обучава птицу за лов? Дакле, пре лова ласкајући им да би јавили када има нешто што је удављено, насилно им из уста истржући ловину. Тако и ти, желећи да имаш велике порезе, богатство и мито, који се приносе по земљи и мору, говорећи да бринеш о њиховом спасењу, а помажеш им у вечној погибељи, само да би себи умножио богатство, непотребније од измета и смећа, јер заборави да разликујеш таму од светлости. Него, пробуди се из овог преисподњег сна и отвори своје затворене очи и види блиставију од свега славу нашег Бога, па некада нека и у теби она буде. „Уразумите се, безумни и луди међу људима, и некада се уразумите“, (Пс. ХСШ, 8) рече пророк. Разуми да нема бога осим нашег Бога и да нема спасења осим онога које је са њим.“

А цар рече:

„Престани са својим безумним блебетањем и истог часа одај ми Варлаама. Ако ли нећеш, бићеш мучен различитим справама, чије деловање ниси никада искусио.“

А великомудри и храбри посник и љубитељ небеске мудрости ни на који начин не марише за царе претње, него без страха стајаше, рекавши:

„Нећемо чинити, о царе, онако како нам ти заповеди, него оно што нам Владика Бог наш заповеда, који нас учи непорочности, да се уздржавамо од сваке насладе и похоте, и да имамо храбрости и да истрпимо свако угњетавање ради правде. А уколико нам за правоверност нанесеш зло, тиме нам више чиниш добро, па ради како хоћеш. Ми ништа слично не можемо чинити, нити се предати греху. Ако мислиш да је ово мало прегрешење уколико предамо у твоје руке нашег саподвижника и друга, али нећеш нам се подсмехнути таквим смехом. Макар нам нанео безброј смрти, ми

нисмо тако нехрабри да под страхом твојих мука предамо своју мудрост и учинимо нешто недостојно Божијег закона. Поред свега овога, спремај како знаш справе за мучење, јер нама је живот Христос и умрети ради њега велики нам је добитак.“ (Према Флп. I, 21)

На ово се цар разјари и заповеди да им одрежу благословене језике, изврте очи, одсеку руке и ноге. Предани беху осуди. Слуге и оружници их опколише немилостиво и са мржњом одсецаху језике извукавши их зверски клештима из уста, очи истргоше железним канцама, а руке и ноге одсекоше справама за мучење. А блажени они и часни и храбри мислима, као за трпезу позвани, мушки ка мукама приступаху и један другог бодраху предајући се смрти ради Христа. У таквим различитим страдањима и мукама свештени посници предадоше своје трпељиве душе Господу, њих седамнаест, исповедајући да је самодржац грехова побожна мисао, (II Мак. IV, 1) као што ми рече неки јереј, али не од наших, говорећи о страдању седам младића са мудрог мајком, страдавши за отачаски закон. Њиховог трпљења и великодушности ничим се не лишише нити ови дивни оци, који постадоше грађани и наследници Вишњег Јерусалима.

Када ови побожно скончаше, цар рече првосаветнику Арахију:

„Другом савету да се окренемо, јер са првим већ погрешисмо, и да позовемо оног Нахора.“

Стигавши ноћу касно до његове пећине, јер живљаше у пустињи где се занимаше лажном вештином, Арахија му исприча све саветовано. Ујутру дође цару. Замоливши затим за коње, намери да изиђу и потраже Варлаама. Пролазећи кроз пустињу, угледа неког мужа како излази из једне удолине. Заповеди да се гони за њим. Ускоро гастигоше и ухвативши га, доведоше га њему. Арахија га упита:

„Ко си ти и које си вере?“

Он себе назва хришћанином, а име му је Варлаам, као што беше научен. Арахџа се испуни радошћу пошто се среташе. Ускоро га узе и доведе цару. И јавивши му, постави га пред њега. И рече цар да чују сви који стајаху около:

„Ти ли си бесовски делатељ Варлаам?“

А он му одговори:

„Божији делатељ јесам, али не бесовски. Немој ме клеветати нити хулити, јер си дужан да ми искажеш многе благодати пошто ти научих сина да верује у Бога, избавивши га од сваке прелести, приведох га истинитом Богу и поучивши га свакој добродетелној сладости.“

Одмах цар, као гневехи се, рече:

„Стога теби не доликује да те и једном речју удостојим, нити место да даш одговор, него да те без одговора предам смрти. Ипак, трпим твоје роптање због моје човекољубивости док те не испитам одређеног дана, и ако ми се покориш, удостојићу те милости, а ако ли не, гадно ћеш скончати.“

Рекавши овако, предаде га Арахџу и заповеди да га поуздано чувају. Уставши ујутру, подиже се отуд и уђе у своју палату. И прочу се свуда да је Варлаам ухваћен. Како за то чу и царев син, љуто се разболе у души и не могаше се уздржати од суза. Стењаше и ридаше молећи се Богу и призивајући га на помоћ старцу. А Бог га не презре тако уплаканог, јер је добар за оне који трпе у време жалости и познаје оне који га себоје. Тако се и младићу приказа у сну и ули му крепост и ободри га да учини побожни подвиг. Када се пробуди из сна, испуни се радошћу и смелошћу и преслатким саветом, са ни мало жалости и без бола у срцу.

Урадивши то и овако смисливши, цар се радоваше сматрајући да је замисао добра. Арахџу даде велику благодат. Али неправда слага саму себе, (Пс. XXVI, 12) по божаственом Давиду, и правда побеђује безако-

ње, до краја је срушивши и успомену на њу погубивши са шумом, (Према Пс. IX, 7) као што ћу по овоме изложити.

После два дана дође цар у синовљеву палату. Када му син изиђе у сусрет, отац га не пољуби по обичају, него љутит, као гневехи се, претвараше се. Ушавши у царску ложницу, седе са клонулошћу и позвавши сина, рече му:

„Која похвала допре до мојих ушију, о чедо, и жалошћу изможђује душу моју? Мислим да се нити један човек не испуни толиком радошћу приликом рођења детета колико се ја узвеселих за тебе, нити се ико више не ражалости због бешчашћа свог детета као што ти мени сада учини и обешчисти моје седине. Одузе светлост мојим очима и пресече крепост мојим жилама. Страх који имадох због тебе обистини се и оно чега се ужасавах достиже ме. (Према Јов III, 25) И би непријатељима мојим на радост, (Према Сир. XVIII, 31) а противницима мојим на подсмех. Неуком памећу и младалачком вољом пође за преласним речима и упркос мојим саветима заволе лоше опредељење, и оставивши поштовање наших богова, а хоћеш да служиш туђем богу. Зашто, чедо, тако учини, и што се надах да ћу те са поузданошћу васпитати и да у старости имам жезао и крепост, да оставим храброг наследника мога царства, а ти се не постиде, него се показа као мој непријатељ. Зар није требало да послушаш мене и да следиш моје заповести, него ископнелог старца преласника са неразговорним блебетањима, који ти уместо слатког показу горак живот и уместо да волиш омиљену храну, нуди ти да ходиш грубим и оштрим путем, којим Маријин син заповеда да се иде? Зар се не уплаши гнева великих богова да те не сажежу небеским огњем, или да те умртве огњеним градом, или да те потопе у земаљским провалијама? Јер они нам учинише толико добротинства, и венцем царским украсише, и

многољудне народе покорише, и тебе, скоро без наде, мојим молитвама и мољењима дадоше да се родиш, а ти их презре и понизи и привеза се за Распетог, преластивши се сујетним надама и служећи њему, који булазни о неком новом веку и брбља о ускрснућу мртвих тела и безбројним другим преластима уводи у безумности.

Него, ако сада послушаш, вољени, оца свога, и удаљиш се од ових блебетања, рекавши да се радују, приступи милостивим боговима приносећи им жртву и тим жртвама и служењем умоли их да ти дају опроштај грехова, јер су силни и могу учинити добро, али и мучити. Њиховим речима ми ти указасмо: сви дођосмо ради њих у владавину и чинимо им добро за такво добротворство, славећи их по частима, а који им не принесу жртве, шаљу их у муке.“

Цар изрекне многе такве празне речи, хулећи на наше и ругајући им се, а идолско величајући и хвалећи. Виде већ младић да ствари не треба да скрива иза угла, него да буду испред свећњака и високо подигнуте како би свима биле јавне и испунивши се смелошћу, рече:

„Шта учиних, господару, не одричем се. Избегавши од таме, приђох светлости, преласт оставивши, истину усвојих, бесова одрекавши се, обећах се Христу, Богу, Оцу, Сину и Речи, којом све би приведено из небића. Он и човека сазда од земље и удахну му животни дах и смести га у рај да се у њему храни. И преступивши заповести Његове, би осуђен смрћу, повиновавши се власти љутог миродршца, не одступивши, сâм све чињаше желећи да изведе на ранију част. Због тога творац све твари и саздатељ нашег рода постаде човек нас ради и на земљу сиђе, од свете Деве оваплотивши се, са људима поживе и за нас неразумне слуге Владика смрт поднесе распећем како би разрушио греховно мучење и ранију осуду потрô не би ли нам се отвориле небеске двери. Јер тамо узведе нашу

природу и на престо славе постави, а царство бесконачно дарова онима који га воле, као и већа блага, речи и глас.

Јер, он је крепак и једини силан, цар над царевима и Господ над господарима, (Према Откр. XIX, 16) чија је моћ непобедива и сила превелика, и један свет почиња на светим, слављен са Оцем и Светим Духом, у коме се крстих. Исповедам, славим и клањам се једином Богу у три састава, једносуштном и несместивом, несазданом и бесмртном, вечном и безбројном, необухватном, бестелесном, бестрасном и непроменљивом, несазнајном, источнику доброте и правде, вечној светлости, твари свега видљивог и невидљивог, творцу који подржава и чува све, промишљајући о свему, који садржи све и царује. Без њега не бива ништа од суштег, (Према Јн. I, 3) нити се без његовог залагања може ишта саставити. Он је сав сладост, и живот свих, и жеља незасита и бољи од сваке жеље. Ко да остави тако доброг, тако мудрог, тако силног Бога и да служи нечистим бесовима, починитељима свих грехова, глухим и немим идолима да указује част, који нису стварни, и колико, оче, од њих бива безумље и бесмисао? Када се чу од њих било какав говор или реч? Када дадоше макар и мали одговор онима који се моле? Када хођаху, или разум примише? Нити док стајаху узмогаше да седну, нити док сеђаху не јавише се да устану.

За ове мрзости, и смрадности, и безосећајности, и дејства њихова, и за вас које преластивше бесови, и за трулеж и немоћ сазнах од оног светог мужа и презрех њихово зло и крајњом мржњом замрзех их (Пс. CXXXVIII, 22) обећаваши се живом и истинитом Богу, и њему ћу служити до последњег даха како би у његове руке дошла душа моја. Када ми се деси овакво неизрециво благо, радовах се што се избавих работа лукавих бесова и што се вратих из љутог ропства и просветлих се светлошћу лица Господњег. Ожалостих се и

душу располутих што се ти, мој владар и отац, не приопшти таквим добрим делима. Плашећи се тешко покоривој твојој вољи, задржавах у себи муку не желећи да те прогневим, а Бога непрестано молих да те привуче себи и врати те из далеког заточења које сам изабра, поставши, тешко мени, бегунац од побожности и служитељ сваком злу и безбожности. Пошто ти, о оче, изведе мене на видело, послушај до краја моју вољу и нећу слагати ништа од мојих обећања Богу, који ме испусти часном својом крвљу, а ако ми се запрети и безброј пута да умрем, за Њега ћу умрети. Знај, дакле, о мени и немој се трудити око мене, јер ћеш ме преобратити на горе од доброг исповедања. Ако би ти хтео узети небо својом руком, или исушити морску пучину, био би то неделотворан и бескористан почетак. Такође и ово разуми. Послушај мој савет и приволи се Христу и примићеш неизрециве потврде да један другом постанемо заједничари, како по природи тако и у вери, а ако ли нећеш, добро знај да ћу се одрећи да сам ти син и служићу свом Богу чисте савести.“

Како ово чу, цар се хитро покрену и обузе га несудржана јарост, бесно шкргућући зубима, изгледајући као бесан, те му гневно рече:

„Ко ми је други крив за ово зло, него ја сâм угађајући ти тако и учинивши ово теби као што нико од пређашњих отаца не уради. Стога твоја дрска воља прими бедну снагу од почетка и мени се оби о главу твоје бесновање. Ако ћемо право, звездочатци на твојој рођењу рекоше да ћеш бити опасан и веома лукав муж, као и горд и непокоран родитељима. Али ако сада не послушаш мој савет и одрекнеш се да си мој син, окренућу лист и као непријатељ поступићу са тобом, као што ни зликовац не чини.“

Он одмах рече:

„Зашто се, о царе, распали јарошћу што се ја удостојих таквих блага, а ти се ражалости? Који отац по-

стаје непријатељ свом сину када се овоме јави срећа и како такав човек да се назове оцем, а не непријатељем? И ја те од сада више нећу звати оцем, него ћу се удаљити од тебе као неко од змије, јер разумем да завидиш на мом спасењу и хоћеш да ме гурнеш насилничком руком у пропаст. Ако хоћеш да ме присилиш и мучиш, знај да нећеш ништа друго добити, него само да се уместо оца назовеш мучитељем и убицом. Лакше ти је да следиш орла и по ваздуху да летиш на коњу, него да разориш моју веру у Христа и добро исповедање које му јавих. Него, разуми, о оче, и отреси скраму и маглу са умних очију, погледај и видећеш светлост Бога мојега која просветљава све, те и ти некада буди обасјан том преслатком светлошћу. Зато што се предаде страстима и похоти, нема ти склањања. Знај да је свако тело као трава и свака слава људска као цвет пољски. Исуши се трава и цвет њен отпаде. Чини онако како реч Бога мојега јавља и која ће трајати над свим људима. (Према Ис. XL, 6-8) Зашто се тако бесно држиш и понашаш као пролећни цвет, који слично увене и нестаје му слава, и одвратном и смрдљивом храном у утроби и прљавим страстима утробе наслађује пролазна безумна чула, а после се јавља горчина (Пр. С. V, 4) од подригивања?

Када овај сујетан живот прође као сенка и сан, љубитељи овога и починиоци безакоња биће у страдању непрестаном, огњу неугасивом и закључани у мраку, где незаспали црв бескрајно гризе и ватра неугасива (Према Ис. LXVI, 24) и непрестана жеже у векове. Авај мени, и ти ћеш бити закључан и љуто страдајући много ћеш окајавати своје зле одлуке и веома ћеш искати садашње дане и сећаћеш се ових речи. Ипак, неће ти бити користи и покајања, јер у аду нема исповедања и покајања, него се ово назва временом делања, које ће бити за полагање рачуна. Ако се красоте овога света не би утрле у ишчезнућу и пролазности,

него би и да векују са својим господарем, не би их требало желети више од Христових дарова, који су неупоредиво бољи. Јер као што је сунце красније и светлије од тамне ноћи, тако су још више обећана блага онима који воле Бога славнија и лепша од сваког земаљског царства и славе и треба их више изабрати него оно мање важно.

Пошто је све овдашње пролазно и склоно пропадљивости, јер пролази и ишчежава као сенка и сан и прохуји као бура, и за њим не остаје ништа као за корабљом која плива по дубини, или за људским богатством, колико је тек кукавно, или боље рећи безумно и бесмислено, изабрати смртно и пропадљиво, које је неупоредиво немоћније од непропадљивог и вечног, нашлађивати се овим пролазним и лишити се оних непролазних блага? Зар не разумеш ово, о оче, и не претекнеш пролазно и приклониш се постојаном? Не цениш ли више станиште које је у светлости, него што волиш да се пресељаваш у таму, не удостојаваш ли више дух него тело, као и вечни живот уместо смртне сени, више неразрушиво него пролазно, нећеш ли избећи зле работе љутог и лукавог миродршца, то јест ђавола, и приближиш се добром и милосрдном Владици и милостивом Богу? Зар нећеш одступити од служења многим и лажним боговима вашим и послужити једином истинитом и живом Богу? (I Сол. I, 9) Ако му и много сагреши хуливши на њега и угоднике његове убијаше у мукама, добро знај да ће те примити добри [Господ] и неће се сећати твојих прегрешења, јер не жели смрт грешнику да би се вратио и био жив, (Према Јез. XXXIII, 11) који сиђе са неизрецивих висина на тражење нас заблуделих, претрпевши распеће и смрт ради нас и часном својом крвљу искупи нас који смо преда ни гресима. Њему слава и похвала у векове. Амин.“

Цар беше захваћен истовремено дивљењем и гневом, једно због разума младићевог, а друго због непо-

бедивог његовог говорења, и пошто не престајаше да хули и клевете његове богове и тиме да се руга целом његовом животу, сјајне речи његове не прихваташе. Због таме своје грубости, али и због природне љубави не могаше га мучити или му нешто друго учинити. Очајаваше да ће га свакојаким праштањем преобратити. Уплаши се да ће се он покретањем мноштва речи осмелити и похулити му на богове и, ругајући им се, још већу јарост изазвати и учинити му нешто супротно, те гневан устаде и пође.

„Било би боље“, рече, „да се ниси ни родио, нити се појавио на светлости да не би био хулник против богова и одступио од отачаске љубави и васпитања. Али не наруга се до краја непобедивим боговима, да се непријатељи неће на дуго радовати, нити ће успети њихова врачања. Ако ми не будеш послушан и обзиран према боговима, предаћу те на многе и различите муке, а зло ћу уништити злом, не сматрајући те сином, него непријатељем и преступником.“

После претњи цар оде са гневом, а син уђе у своју ложницу и подиже очи ка свом податељу подвига и рече:

„Господе Боже мој, из дубине срца завапих, слатка надо, нелажно обећање, тврдо прибежиште, у тебе се уздам, погледај на скрушеност мога срца милостивим и благим оком и не остави ме и не одступи од мене, (Пс. XXXVII, 22) него по свом нелажном обећању буди са мном, недостојним и худим, јер те свима признајем за Творца и управитеља све твари. Укрепи ме да у овом добром исповедању останем до последњег даха. Погледај на мене и смилуј ми се (Пс. XXIV, 16) и стани пред мене чувајући ме неповредивог од сваког Сотониног дејства. Погледај, царе, јер распали се душа моја твојом љубављу и разгоре се као жедан врелином у безводности, тебе желећи као источник бесмртности. Не предај зверима душу исповедајућег се теби, душу убогог твог не заборави до краја, (Према Пс. LXXIII,

19) него подај мени грешном у целом мом животу да страдам за име твоје и за сва исповедања принећу ти себе на жртву. Јер ти крепиш и немоћ побеђујеш пошто си једини поборник непобедиви и Бог и милостив, кога препрослављеног благосиља сва твар у векове. Амин.“

Овако помоливши се, осети божаствену утеху, која му допре до срца и беше испуњен одважношћу. Проведе сву ноћ молећи се. А цар разговараше са другом својим Арахујем о сину и његовој суровој дрскости и што показује своју непромењену вољу. Арахује предложи савет да [цар] љубазно поразговара са [сином] у нади да ће једино ласкањем успети да га привуче.

Дође цар ујутру Јоасафу и седе позвавши га близу себе. И загрливши га и пољубивши га кротко и смерно, ласкаше му рекавши:

„О, чедо жељено и превазљубљено, поштуј седине свога оца и услиши моје молбе. Приступи боговима и принеси им жртву, јер тако ћеш их одобровољити молитвама, и имаћеш дужину дана, и сваку славу, и царство безбрижно и од њих ћеш примити свакојака добра. А мене, оца твога, обрадоваћеш за цео живот, док ћеш људима бити частан и похваљен. Велика је похвала ако се послуша отац, а још већа ако се учи на добро и на љубав према боговима.“

Шта, дакле, мислиш, чедо, за обоје? Како се вољно уклони са доброг пута и изволе ходити погрешним, да ли незнањем и неискуством себе предаде погибелји? Ако добровољно више бираш зло од корисног и смрт од живота, онда ми се чини, чедо, да веома грешиш. Зар не видиш у колике невоље и страдања западам више пута у војевањима против непријатеља, или се уништавам и неким општим заступањима народа, као и глађу и жеђу, ходећи пешке, одмарајући се по земљи и чинећи слично не штедећи се никако? А за богатство и иметак толико ми је презрење и занемаривање да бих

га, ако би се и цело испразнило из свих ризница и палата, саздао боговима велике храмове и обасјао их сваким красотом, или војницима поделио ризнице са златом. Имајући такво презрење према задовољствима и трпљење у тешкоћама, па ако бих спознао да је галилејска вера боља од наше, бојим се да ли бих и уз колико труда расудио суштинске ствари, али бих све презрео како бих допринео свом спасењу. Ако из неразумности и неискуства мислиш да ово чиниш за моје добро, разуми да многе ноћи проведох без сна нашавши се пред неком бригом, која и није морала да ме задеси, али због које нисам могао да се успокојим пре него што бих нашао јасно и пристојно разрешење.

Ако, дакле, према овим протеклим стварима нисам имао небригу док их све не бих окончао на већу корист, и за све друго ништа поузданије не тражим у подсуначју од разумевања неизрецивог, јер мислим да је све сазнајно, па и божанско, и шта треба мислити и богословити не бих сматрао за бригу, и са свом предавношћу, и свом снагом, и свом душом и свим умом потрошио бих себе у налажењу истине и разумног. Јер прилежно их тражећи, проведох многе ноћи подједнако као и дане и бројне мудраце позивах за такве савете и разговарах са многим хришћанима. И нелажним тражењем и вештим испитивањем изнађох истински пут у мудрим речима, подупрт разумом, који сведочи да нема друге вере осим оне у којој данас ходимо, служећи великим боговима и насићујући се слатким животом и радошћу, испуњеним многим красотама и весељем, који богови дароваху свим људима, а који галилејске старешине и учитељи одбацише као безумно, као и све сласти и красоте овога света и све што нам за насладу дароваше богови, проповедајући наду у неки други неизвестан живот који ће лако доћи, не знајући шта или о чему говоре. (Према I Тим. I, 7)

А ти, вољени сине, повинуј се своме оцу и истим оваквим поузданим и истинским расуђивањем пронађи истинско добро. Ово ти се указа како би се уверио да ја нити вољом нити непознатим начином не погреших у провиђењу, него га изнађох и примих, јер не желим да ти будеш безуман и да блудиш, него да ме следиш. Застиди се, дакле, оца свога. Зар не знаш колико је добро послушати оца и њему се у свему повиновати? Као што је, опет, погубно и проклето разгневити оца и заповести његове не сматрати ни за шта. Јер колико год њих ово зло учинише, гадно пострадаше, а ти се, чедо, не придружуј њима, него чинећи угодно своје родитељу, примићеш сва добра и постаћеш наследник мога благослова и царства.“

А овај ваистину велемудри и благородни јуноша, чувши очево многословље и безумне одговоре и [схвативши] подмуклости лукаве змије, која му намести замку за десну ногу како би ухваћен савио божаствену душу и чинио пакост предстојећим почастима, искрснуше му пред очима Владичине заповести, које кажу: „Не дођох да донесем мир, него мач, јер дођох да разделим сина од оца, и кћи од мајке своје“, (Према Мт. X, 34-35) и затим: „Ко љуби оца или мајку више од мене, није ме достојан“, (Мт. X, 37) и: „Ко ме се одрекне пред људима, одрећи ћу се и ја њега пред Оцем мојим који је на небесима.“ (Мт. X, 33)

Ово смисливши, привезавши душу за Божији страх, а љубављу и жељом укрепивши се, прихвати ону солонску реч која говори о времену: „Време је љубави и време мржње, време рата и време мира.“ (Проп. III, 8) И најпре у мислима помоливши се, рече:

„Помилуј ме, Боже, помилуј, јер у тебе се узда душа моја и да се нађем под сени крила твога док не прође безакоње. Призивам Бога вишњег, Бога који ми чини добро“, (Пс. LVI, 1-3) и још од овог псалма. И овако рече цару:

„То што треба угађати оцу и слушати његове заповести, као и са покорношћу и љубављу служити му, томе нас учи и заједнички Владика. Посеја у нас природну ову љубав, а када љубав родитеља и дружење са њима доноси беду души и доприноси удаљавању од Творца, треба је вазда пресецати свим заповестима и никако не послушати оне који нас деле од Бога, него их омрзнути и одбити се од њих, макар то био отац, који таква зла заповеда, било мајка, било цар, макар био и господар овог живота.“

Због овакве, дакле, очеве љубави немогуће ми је одрећи се Бога. Стога, нити ти нити ја не улажимо труд, него повинуј се живом и истинитом Богу и обојица му послужимо. (Према I Сол. I, 9) А то у шта сада верујеш, то су идоли, дела људских руку, који су без даха, неми, не доносећи ником ништа осим пропасти и муку вечну онима који их поштују и којима су заступници. А ако ово не желиш, чини са мном шта хоћеш, јер сам слуга Христов и нити ме ласкања, нити муке могу одвојити од његове љубави, као што ти и раније рекох, јер усред себе положиш Владичино име и поуздану реч његову утврдих.

Како ти рече да нити вољно учини зло, нити неразумношћу погрешити у добром, него силним испитивањем и трудом спозна да ваистину буде добро што служиш идолима, ти се тиме стопи са грешним задовољствима, јер ти чиниш зло и не могу другачије да кажем него да тебе обави велика магла безумља и као да ходиш у тами плутајући никако не налазећи светлост, или бар благо свануће. Зато прави пут изгубивши, блудиш по стрмим и кршевитим провалијама. То ја поуздано знам и саветујем и теби, оче, да га спознаш, јер имајући таму уместо светлости и држећи се смрти више од живота, треба указати на потребно и сећати се корисног. А нема тога, не, јер то што поштујеш нису богови, него бесовски идоли, који имају прљаво деј-

ство, а то што називаш слатким животом, мислећи да се испуњаваш красотом и радошћу, не поседује такву природу, него је по истинској речи мрско и што не треба волети. Јер то за време заслади и омасти грло, а после је горче од жучи, стварајући подригивање, и оштрије је од двосеклог мача, као што рече мој учитељ. (Према Пр. Сол. V, 4)

И како зла њихова да искажем? Набројаћу их и умножиће се више од песка морског. (Пс. CXXXVIII, 18) Јер то су удице ђавоље и преваром мрском обложене страстима, које лукаво привлаче на адово дно. А обећана добра мога Владике, која ти назва надом у неизвестан живот, нису лажна, него су постојана, нити знају за крај, нити подлежу пропадљивости. Нема речи које могу наудити величини њихове славе, и красоте, као и неизрецивој радости и непрестаном весељу. Јер, како сам видиш, сви умиремо и нема човека који ће поживети и не угледати смрт. (Према Пс. LXXXVIII, 49) А сви ћемо ускрснути када дође Господ Исус Христос, син Божији, у слави неизрецивој и у сили страшној, једини цар над царевима и господар господарица, (I Тим. VI, 15) коме се свако поколење клања, као и они на небесима, и на земљи и у преисподњој. (Флп. II, 10-11) И такав ће тада задати страх да ће се ужаснути и небеске силе. И стајаће пред њим са трепетом тисуће тисућа и небројена мноштва анђела и арханђела и све ће се испунити страхом и трепетом. И затрубиће један од арханђела у трубе Божије и тог часа небеса ће се савити као свитак, (Према Ис. XXXIV, 4) а земља ће се расести и изнедриће тела умрлих људи још од вајкада, још од првог човека Адама па све до тог дана. И тада ће сви који умреше од века у трептају ока живи стајати на суду бесмртног Владике, свако упућујући реч о себи за оно што учини. Тада ће праведници, који вероваше у име Оца, и Сина и Светога Духа и који у добрим делима провели цео свој живот, засијати као

сунце. Како да ти искажем ненаследиву славу коју ће тада примити? Јер ако је упоредим и са сунчевом светлошћу, не видим ништа слично са оном светлошћу. Јер нити око виде, нити ухо чу, нити на срце дође оно што Бог спреми онима који га воле (Према I Кор. II, 9) у царству небеском, у неприступној светлости, у неизрецивој и бесконачној слави.

Јер праведници се удостојавају таквих добара и таквог блаженства, а они који се одбише, ваистину, од Бога и не познаше Творца и Створитеља, служећи прљавим бесовима и приносећи части глухим идолима, заволевши задовољства сујетног живота, и у својој души створивши станиште сваком злу, стајаће наги као одрани, и биће посрамљени и жалосни, кукавни у лицу и делом, изложени прекору сваког створа. Свако од њих ће доћи пред лице било речју, било делом или за оно што учинише прохтевом. Тако ће после оног грдног стида и прекора бити осуђени на адски неугасиви и тамни огањ, на крајњу таму, и на шкргут зубима и на отровне црве. Са таквим својим жребом биће мучени у бесконачне векове, јер одбацише добра обећања и ради наслада пролазног греха изабраше муку вечну. Достојно је ради тога задобити ону неизрециву радост и насладити се неописиве славе, са анђелима у светлости живети и стајати са одважношћу пред добрим и преслатким Владиком, а избећи горке и бесконачне муке оног срамног стида. Колико је достојно презрети богатство и тело више него саму душу? Ко је тако безуман, ко је тако неразуман да не би поднео мноштво протеклих смрти и избави се вечне и бесконачне смрти, а да наследи блажени и непролазни живот и просветли се светом и живоначелном Тројицом?"

Чувши цар ове речи и видевши синовљеву непопустљивост, који се не повинова нити ласкањем, нити вештином речи, нити претњом мукама, дивљаху се мудрости његових речи и дивним одговорима и укорен

беше својом савешћу, јер му син рече истину и показа правду. Ипак беше вучен својим злим обичајем и утврдивши се у њему гресима, беше држан њима као уздама, које га не остављаху да погледа на истинску светлост. Стога све заборавивши, држаше се ранијих навика и савета са Арахујем како би његов предлог спровео у дело. И рече сину:

„Треба, дакле, о чедо, да се у овоме просто повинујеш мојим заповестима, али пошто си жесток и непокоран, противиш ми се тако чврсто да своју вољу хоћеш да наметнеш као бољу од свега што ти саветујем, хајде да се оба оканемо сујетног противљења и да се радујемо у покорности. И пошто те прелести Варлаам, оковах га железом. Сабраћу велики сабор и окупићу све наше и Галилејце. Заповедићу гласницима да позивају из свег гласа да се нико од хришћана не боји, него да се без страха окупе и да то размотримо заједничком вољом, те ако прегласате ви са вашим Варлаамом, примите оно чему се надасте. Ако ли ви будете надговорени, својом вољом ћете се побринути да се повинујете мојој заповести.“

А ваистину мудри и умни младић, коме је од Бога јављено виђењем, разуме још раније царско лажљиво казивање, те рече:

„Нека буде воља Господња и нека буде како си ти заповедио. Сам благи Господ и Владика даће да не заблудимо са правог пута, јер у њега се узда душа моја и он ће ме помиловати.“ (Према Пс. LVI, 1)

Тада заповеди цар да се окупе сви идолослужитељи и хришћани разаславши по гласницима писма по свим градовима и селима да јављају да се хришћани никако не боје да ће их задесити нешто неочекивано, него да се окупе сви заједно без страха по дружбама и сродству на истинољубиво и нелажно спорење са њиховим старешином наставником Варлаамом. Такође сазва и идолске учитеље и свештенике и халдејске и

индијске мудраце који се налазе по његовој земљи, и неке бајаче и врачаре и гатаре како би надвладали хришћане. Упути се ка цару велико мноштво његових прљавих верника, а од хришћана нађе се само један, по имену Нахор, за помоћ, тобож да буде Варлаам, јер неки хришћански верници по градовима беху умрли од помахниталог кнежевог клања. Други, који беху по горама, скриваху се по пећинама бојећи се да их не задеси зло. Неки се бојаху цареве забране и не усуђиваху се да се појаве на светлу, него ноћу беху Божији поштоваоци служећи у тајни Христовој и никако се не одважавашу. Једино онај [Нахор], који претече душом, дође у помоћ истини.

Цар седе на високи и славни престо и заповеди да и син седне са њим. А он не хтеде да покаже поштовање према оцу и седе близу њега на земљу. Испред стадоше препредењаци, названи од Бога јуродивим мудрацима, које прелести њихово неразумно срце, као што рече апостол: „Чињаху се мудри, а полудеше и изменише славу непропадљивог Бога на подобије мртвих људи и четвороножаца и птица.“ (Према Рим. I, 22-23) Они се окупише да се споре са царевим сином и онима који су са њим, и испуни се на њима прича како се срна спремаше за бој против лава. А он [Јоасаф] положи Вишњег себи за прибежиште (Према Пс. XC, 9) и уздаше се у сен крила његовог. (Према Пс. LVI, 1) Они се уздаху у кнезове, слављене у овом веку, и у миродршца таме, коме се повиноваше кукавни и грешни.

Доведоше Нахора како би изгледало да је Варлаам, пошто они који су са царем имаху такву замисао, а он сам, опет, као мудар, бринуше како ће на све начине скрпити нешто вишњег промисла. А цар рече свим својим говорницима и мудрацима, боље рећи варалицама људи и неразумног срца:

„Ево, дакле, предстоји вам не мали подвиг, да се од два изабере једно. Треба наше да се оснажи и утвр-

ди, а Варлаам и они који су са њим да се победе. Ако се они разобличе, стећи ће велику славу и част од нас и од свих бољара и венчати се победничким венцима. Ако ли будете побеђени, умрећете са сваким стидом и злом смрћу, а све богатство ваше даће се народу, тако да ће вам се утрети успомена на земљи. (Према Пс. XXXIII, 17) Јер тела ваша даћу зверима за храну, а децу вашу осудићу на непрестано ропство.“

На ове цареве речи царев син рече:

„Данас пресуди праведан суд, о владару, да Господ утврди такву твоју вољу. Ја ћу то рећи и мом учитељу.“

И окренувши се рече Нахору, који се правио да је Варлаам:

„Знаш ли, о Варлааме, у каквој ме слави и храни нађе и повинова ме многим речима да одступим од отачаских закона и богова и да служим непознатом Богу, обећањима неких неизрецивих и вечних блага привуче мој ум да пођем за твојим заповестима и прогневим мога оца и владара? Сада, дакле, помишљај да стојиш као на мерилу, јер ако победиш у предстојећем сукобу и покажеш да су истините твоје заповести, којима ме научи, и са нама данас разобличиш ове заблуде који се надмећу, ти ћеш се прославити као нико раније и назваћеш се истинитим проповедником. А ја ћу проводити у твом учењу и послужићу Христу до последњег свог даха, као што си проповедао. А ако ли будеш побеђен или на превару или истином, постаћеш ми данас заступник срамоте, сам ћу се осветити за своју поругу. Стаћу својим ногама на твоја прса и рукама ћу ти ишчупати срце и језик и бацићу их псима за храну заједно са твојим телом да би се тобом уплашили сви како не би варали цареве синове.“

Чувши Нахор такве речи, ражалости се и растужи веома, јер увиде да ће упасти у јаму коју сам ископа, (Према Пс. VII, 16) и да ће уловљен бити у мрежу коју постави, (Према Пс. XXX, 5) и схвати како му мач улази

у срце. (Према Пс. XXXVI, 15) Помисли, дакле, у себи да се приклони више царевом сину и утврди оно што је на његовој страни како би га лишио невоља које га снађоше, јер би га могли жестоко мучити ако прогневи [цара] преобраћањем. А ово све би Божијим промислом који нас утврђује мудро према противницима. Као што идолски учитељи и Нахор приступише један против другог спорећи се око речи на начин као давно неки други Валаам, кога цар Валаака посла да прокуне Израиља, па га многим благосиљањем благослови, тако и Нахор мудри супротстављаше се крепко неразумним мудрацима.

Седеше цар на престолу са сином поред себе на начин како рекосмо, а око њега стајаху немудри говорници који оштраху језик као мачеве (Према Пс. LXIII, 3) за одбацивање истине, који по пророку Исаји „започињу невоље и рађају безакоње.“ (Ис. LIX, 4) Безбројно мноштво народа окупи се да посматра надметање како би сазнали која ће страна однети победу. Рече Нахору један од говорника који беше мудрији од других:

„Ти ли си тај Варлаам који вређа наше богове и на вољеног царевог сина навуче толику преласт научивши га да служи Распетом?“

Нахор одговори:

„Ја сам Варлаам који презирем твоје богове, као што рече, а царевог сина не изложих прелашћу, него га избавих од прелести и приведох га истинитом Богу.“

Говорник рече:

„Велики и дивни мужеви, који упознаше сву вештину мудрости, назваше ове великим и бесмртним боговима и сви славни земаљски цареви поклонили се славећи их. Како се ти усуђујеш да покрећеш језик против њих и сасвим дрско да говориш о њима и указујеш да нису богови, него да је то Распети?“

Чувши Нахор оног говорника, не удостоји га одговора, него махну руком мноштву народа да ућути и

отвори уста као Валаамов магарац и не помишљајући да им било шта каже, него овако рече цару:

„Ја, царе, промислом Божијим дођох на свет и угледавши небо, и земљу, и море, и сунце, и луну и друго, задивих се њиховим красотама. Видевши свет и оно што је на њему како се из потребе покреће, разумех да би Бог био тај који све покреће и држи. Јер све што се покреће укрепљује га покретач, те стога велити да би то морао бити Бог, беспочетан, вечан, бесмртан, који створи и обдржа све и ништа од тога није му потребно, који је изнад свих грехова, и прегрешења, и гнева, и заборава, незнања и другог, а њим би све састављено. (Према Кол. I, 17) Њему нису потребне жртве, нити идолски храмови, нити све видљиво, а он је свима потребан.

Рекавши овако о Богу, намести ми се да говорим о њему, али дођимо и на људски род да сазнамо који се од њих држе истине, а који се варају. Јасно нам је, о царе, да су три рода људи на овом свету, од којих се неки клањају онима које ви називате боговима, затим Јудеји и хришћани. А они који поштују многе богове деле се на три рода: на Халдејце, Јелине и Египћане, а они беху зачетници и учитељи другим народима у служењу и клањању боговима разних имена. Погледајмо, дакле, који се држе истине, а који се прелашћују.

Халдејци, који не спознаше Бога, преварише се следећи твар и почеше је славити више него Створитеља. Начинивши неке кипове, назваше их обличјима небеса, и земље, и мора, и сунца, и луне и других твари и светила и затворише их у храмове и почеше им се клањати сматрајући их боговима и чувајући их непрестано да их не би украли лопови. И не разумеше да су сви они боље чувани од онога што они чувају и да је већ створено боље од онога што они створише. Јер ако богови нису кадри да себе спасу, како ће другима подарити спасење? Дакле, Халдејци се прелестише вели-

ком прелашћу верујући у мртве и бескорисне идоле. И чудим се, о царе, како њихови мудраци никако не разумеше да су и те творевине и светила пропадљиви и да им се као боговима повинују у нужди и како идоли да им буду богови?

Пређимо, дакле, царе, на саме твари како би се указало да оне нису богови, него су као пропадљиве склоне мењању и створене из небића заповешћу истинског Бога, који је непропадљив, и непроменљив и невидљив и који све види и како жели мења и премешта. Зашто, дакле, говорим о тварима?

Они који небо називају богом, прелашћују се, јер видимо да се оно премешта и нуждом покреће и састоји се од многог, те се назива красотом. Красота је устројство неког вештог, а устројено има почетак и крај. Небо се покреће принудно својим светилима, јер звезде су ношене поретком и растојањем из знака у знак, док једна залази, друга излази, и наилазе на време предсказујући жетву и зиму онако како им је Бог заповедио не преступајући својим временом по неизбежној нужди природе са небеском красотом. Стога је јасно да небо није бог, него дело Божије.

А они који мисле да је Земља бог, преварише се. Јер видимо да је људи срамоте, и освајају, копају и мешају и она бива бескорисна. А ако се испече, постаје мртва, јер од опеке не настаје ништа. А ако обилан дажд падне на њу и преко мере је натопи, квари се заједно са својим плодовима. Људи и животиње газе је, скрнави се крвљу убијених, испуњена је копањем, у њој се чувају мртва тела, те не доликује да Земља буде бог, него она је дело Божије за потребу људима.

Они који мисле да је вода бог, преварише се. И она је на потребу људима, и они је освојише, а она се оскрнави, и усмрде, и промени се, и као варена мења се, размућује боје и друге ствари, и смрзава се од хладноће, и оскрнављена је крвљу и узима се за прање сваке

нечистоће. Стога је немогуће да вода буде богиња, јер је дело Божије.

Они који мисле да је ватра бог, варају се, јер и она је за потребу људима, који је освојише, преносива је са места на место за кување и печење разног мяса, а сажиге, то јест уништава тела мртвих, на многе начине гасе је људи. Стога није долично да ватра буде бог, јер је дело Божије.

Они који мисле да је дување ветра бог, варају се, јер је јасно да оно служи другом и створи га Бог ради људи како би пловили и путовали корабљама, и за вејање сваке житарице и за друге њихове потребе, дува и престаје. Стога је незаконито да дување ветра буде бог, јер је оно дело Божије.

Они који мисле да је сунце бог, варају се, јер видимо да се оно креће принудно и да се преобраћа, прелази из знака у знак, залази и излази, загрева биље и оно што је посејано и за потребу је људима, и још има раздјељеност од осталих звезда и онога што је на небесима и нестаје му светлости. Стога се не сматра да би сунце било бог, него дело Божије.

Они који мисле да је луна богиња, варају се, јер се види да се креће принудно и да се мења, и да прелази из знака у знак, залази и излази и за потребу је људима, и мање је од сунца, расте и смањује се и нестаје. Стога се не сматра да би луна била богиња, него дело Божије.

Они који мисле да је човек бог, варају се, јер се види да је његово кретање принудно, и да се храни, и да расте, и стари и не желећи, некада се радује, а некада жали, потребна му је храна, и пиће и одећа, те постаје час гневан час предан, час воли пожуде, а онда се каје, и многе жалости има, и уништава се на више начина: од воде, од ватре, од земље, од оружја, од звери и од других ствари које му наносе смрт. Недолично је, дакле, да човек буде бог, јер је дело Божије. Великом за-

блудом преластише се Халдејци следећи своје пожуде и верујући у пропадљиве ствари и мртве идоле који не чују, те начинише богове.

Пређимо, дакле, и на Јелине да видимо шта мудрују о Богу. Говорећи да богови бивају према мудрости, Јелинима су неки од њих мушки, а неки женски и чине грехове са различитим безакоњима. Стога Јелини уведоше, о царе, многе подругљиве, и безумне и безбожне речи називајући нестварно боговима према њиховим злим жељама. Неки од њих су подстрекачи зла, почињоци прељубе, плачкаши, убице и чине сва љута зла. Ако њихови богови тако нешто чине, како да и они не учине слично. Од њихових преласних подстрека десише се људима чести ратови, и клања и плењења горка. А ако би се о било ком њиховом богу проговорило, угледао би, о царе, велики стид и срамоту.

На самом почетку беше им пре свих бог Крон и њему жртвоваху своју децу. Он имаше много деце, а када остаре побесне и поједе своју децу. А рекоше како му Дија одреза стидни уд и врже га у море, и од тога се роди Афродита. Булазне како свеза свога оца Зевса и врже га на дно ада. Видиш ли преласт и бесрамност које воде против свога бога? Доликује ли да бог буде свезан и да му се одреже уд? Авај безумља, ко има памети да такво нешто изрекне?

Наводим другог њиховог бога који се зове Зевс, за кога кажу да царује над њиховим боговима и преображава се у животиње како би чинио прељубе смртним женама. Увођаху га преображеног у телца ка Европи, у злато ка Данаини, у лабуда ка Лиди, у сатира ка Антиопији, у огњени град ка Семелији. И тако настадоше од њих многа деца: Дионис, и Зифон, и Амфион, и Ираклије, и Аполон, и Артемида, и Персеј, Кастор, и Елена, и Полидевк, и Миној, и Радамантиј, и Сарпидон и девет кћери, које се назваше гудачи и плесачице.

Да наведемо затим Ганимеда. Дешава ли се, царе, људима да подржавају све ово и да буду блудници, и да лудују према мушкарцима, и да чине друга зла дела угледајући се на своје богове? Како је долично да бог буде блудник, или мужеложник, или оцеубица?

Уз ове наводим да је бог и неки Ифест, који као хром држи млат и клешта и кује зарађујући за хлеб. Зар је долично богу да буде хроми бог и да проси од људи?

И потом се наводи као бог Ермија, похотник, и лопов и тврдица, и врачар, и болестан, и тумач речи, који не доликује да као такав буде бог.

Асклипија називају богом, и исцелитељем, и трава-ром који прави масти за мелеме да би зарадио за храну, јер беше сиромаш. Напоследку га сажеже Диј због Лакедемоновог сина Тиндареја и умре. Ако Асклипије беше сажежен као бог и не успе себи да помогне, како ће другима помоћи?

Ареј је назван богом и ратником, а био је свађалица, и похотљив на животиње и на понешто друго. На крају учини прељубу са Афродитом и свезаше га деца Ерот и Ифест. Како, дакле, бог да буде похотник, и зачетник бојева, и свезан и блудник?

Диониса називају богом који твори ноћне празнике, и јавља се као учитељ пијанства, и отимач жена својих ближњих, и који бежи, и који бесни, а затим га титани заклаше. Ако, дакле, Дионис би заклан не могавши себи помоћи, него беше бесан, и пијанац и бегунац, како такав да буде бог?

Ираклија називају богом, а он се опијаше, и своју децу закла и потом изгоре у огњу и тако умре. Како, дакле, бог да буде пијаница, и беснов, и децоубица и да сагори у огњу, или како другима да помогне када себи не узможе да помогне?

А Аполона сматрају богом који је јаростан, који држи лук и тоболац за стреле, а понекад гусле и лукић,

и врача људима из освете. Па зар је долично да бог буде убог, и јаростан и гудач?

А сестру његову Артемиду називају богињом која лови звер и има лук за тоболцем и тако верајући се по горама само са псима да би уловила јелена или вепра. Како, дакле, да буде богиња таква жена која лови и урла са псима?

За Афродиту говоре да је богиња блудница, јер за блудника имаше час Ареса, час Агхиса, па Адона, кога оплакиваше у смрти и искаше љубитеља свог, а говоре да због њега и у ад сиђе да би искупила Адона од Персефоне. Виде ли, о царе, веће безумље од овога, да богињу сматрају блудницом и оном која плаче?

Адона називају богом који је ловац, и који умре насилно, јер га удари син и не успе да помогне својој несрећи. Како, дакле, да се постара за људе блудник, и ловац и који умре насилно?

Ово све и много другог таквог срамног и дрског приписаше Јелини, о царе, својим боговима, о којима је недолично и говорити, па тиме и не треба мислити на њих. Тако људи, примивши кривицу од богова својих, твораху свако безакоње, и бесрамности и бешчашћа скрнавевши земљу и ваздух својим злим делима.

А Египћани још горе и неразумније од ових прелестише се, па чак више од свих народа. Јер не беху им довољни халдејски и јелински идоли, него још и неразумне животиње и оно што је у води уведоше да им буду богови, па чак и биљке и оно што се сеје, и оскрнавише се у сваком безакоњу и бешчашћу горе од свих народа на земљи. У почетку вероваху у Исиду, која имаше брата и мужа Озирида, коју закла њен брат Тифон. И због овога Исиде побеже са својим сином Ором у сиријски рогоз тражећи Озирида и горко плачући, док не порасте Ор и уби Тифона. Нити Исиде успе да помогне свом брату и мужу, нити Озирид успе себе да заступи од Тифоновог заклања, нити Тифон братоуби-

ца, кога убише Ор и Исида, не узможе да се избави од смрти. И поред тога што беху познати као зли, Египћани их назваше боговима.

И не само да овим не беху задовољни, као ни другим паганским идолима, него и неразумне животиње уведоше да им буду богови. Неки од њих вероваху у овна, неки у јарца, а други у телца, неки у вепра, неки у врану, и у крагуја, и у јастреба, и у орла, други у крокодила, а неки у твора, и у пса, и у вука, и у мајмуна, и у змију, и у аспиду, и у друге, и у црни лук, и у бели лук, и у трње и у друге ствари, и не разумеше кукавни да ништа не могу. Видевши своје богове како их једу други људи, и како се сажижу, и кољу и труле, не разумеше да то нису богови.

Дакле, великом прелашћу преластише се Египћани, и Халдејци и Јелини уводећи такве богове и правећи идоле мислећи да су богови глухи и безосећајни идоли. И чудим се како видеше богове своје у ономе што радници стругу пилама, и секу и тешу секирама, и што се лије, и скраћује, дотрајава временом и распада се, и не помислише за њих да нису богови. Јер када за своје спасење не могу ништа да учине, како ће се старати о другим људима. Али творци њихови и мудраци халдејски, и јелински и египатски, у жељи да чињењем својим и исписивањем почасту боговима својим, открише још већу срамоту и обнажише их пред свима. Јер ако тело људско као вишеделно не одлаже ништа од својих удова, него према свим удовима има неразделљиво јединство, сагласно је и мирно са собом, како онда у природи божијој да буде и сукоб и несагласје? Ако би била једна природа тих богова, онда не доликује да бог прогони бога, нити да га закоље, нити да га озлоби. Ако су богови гонили богове, и клали их, и пљачкали и сажизали, онда то не може бити једна њихова природа, него су раздвојени различитом вољом и злоделима, те нико од њих није бог. Јасно је, дакле, о

царе, да је преласт са овим и са судбином богова. Како мудри и учени Јелини, који створише законе, не разумеше да су осуђени својим законима? Неправедни су сви њихови богови, јер починише безакоња, један другог убијаху, беху врачари, блудници, лопови и мужеложници. Ако њихови богови ово учинише као добро, онда су закони неправедно постављени против њихових богова. А сада су закони добри и праведни, јер хвале добро, а прописују да се клони зла. Дела њихових богова безаконна су. Дакле, и богови њихови безакони су, а заслужују сви смрт и нечастиви су они који такве богове уведоше. Ако су они бесни, а списи о њима нису ништа друго него само речи, уколико су и истините, онда они нису богови који тако нешто учинише и настрадаше. А ако су клеветници, онда су то приче и ништа друго. Дакле, царе, изложено ти је и упознат си са свим овим многобожачким идолима, који су дела прелести и погибелји и не треба их називати боговима, јер су видљиви, а не виде, него доликује славити невидљивог Бога, који види и створи све.

Приђимо, дакле, о царе, и Јудејима па да видимо шта мудрују о Богу. Они су Авраамови, и Исакови и Јаковљеви унуци, јер дођоше у Египат, а отуда их Бог изведе Мојсејем, законодавцем њиховим, крепком руком и подигнутом мишицом, (Пс. СХХХV, 12) и многим чудесима и знамењима показа им силу своју. А они се јавише неразумни и незахвални служећи више пута незнабожачким боговима и убише пророке и праведнике који им се послаше. И затим, када Божији син пожеле да дође на земљу, они му се поругаше и предаше га римском игемону Пилату, и распеше га и осудише, не постидевши се његових добротина и безбројних чудеса која створи међу њима. И погибоше у свом безакоњу, јер и сада славе јединог Бога Сведржитеља, али не разумно, јер не признају да је Христос син Божији. Они су слични безаконим народима. Ако

се мисли да су некако и близу истине, удаљише се од ње. Ово беше о Јудејима.

А хришћани родослове од Господа Исуса Христа. А он, исповедан као син Бога вишњег, сиђе са небеса ради спасења људског, и роди га света Дева бесемено, и прими непропадљиво тело и појави се као човек да их ослободи од многобоштва и преласти. И окончавши чудесно своје провиђење распећем, искуси смрт вољном намером према великом провиђењу. После три дана васкрсну и узиђе на небеса, а његов долазак славе хришћани у светом јеванђељском Писму, које треба и ти сам, о царе, да разумеш ако нађеш. Он имаше дванаест ученика, који по његовом узласку на небеса изиђоше у крајеве васељене и научише све његовој величини. Тако један од њих дође и у наше крајеве проповедајући истинску заповест. Стога они који и до сада служе правди његовог проповедања зову се хришћани и више од свих народа који постоје на земљи нађоше истину, јер знају за Бога творца и створитеља свега са једнородним Сином и Светим Духом.

И другог бога осим овог не поштују, а имају заповести самог Господа Исуса Христа написана у срцима и њих чувају чекајући ускрснуће мртвих и живот будућег века. Не чине прељубе, нити блуд, не говоре лаж, не желе туђи иметак, поштују оца и матер, и воле ближњег, суде по правди, а шта не желе њима да буде, то не чине ни другом. Моле се за оне који их мрзе и чине себе другачијим, труде се да непријатељу чине добро, уздржавају се од сваког телесног мешања са другим и од нечистоте, удовице не презиру, сироте не жалосте, онеме који нема дају обилато. Ако виде странца, уводе га под свој кров и радују му се као правом брату, јер браћом не називају по телу, него по души. За Христа су спремни да положе своје душе, јер заповести његове поуздано чувају, свето и праведно живећи као што им заповеди Господ Бог, благодарити

му сваког часа са сваку храну и пиће и за другу доброту. Ваистину, то је истински пут који оне што ходи њим уводи у вечно царство и у будући живот, што им обећа Христос.

И да разумеш, царе, да ово не говорим од себе. Завиравши у хришћанска писања, нећеш наћи да се говори ништа друго осим истине. Добро, дакле, разуме син твој и научи се да праведно служи живом Богу и да се спасе у будућем веку, јер говораше дивно о хришћанима, али не људске речи, него сина Божијег. А други народи блуде и прелашћују се, јер ходи у тами, по срћу као пијани. Довде, царе, беху моје речи упућене теби, које су из истине изречене у мој ум. Зато нека престану твоји неразумни мудраци да наклапају против Господа. Било би вам од користи да славите Бога творца и да слушате његове непролазне речи како бисте избегли осуду и муке и јавите се наследници вечног живота.“

Како Нахор изговори ове речи, цар се премести од јарости, а његови говорници и врач стајаху безгласни не могавши ништа супротно рећи, него само неке непристојне и ничему доличне речи. А царев син радоваше се у души и светлим лицем слављаше Господа, који даје снагу немоћнима који се уздају у њега, који и противницима и непријатељима утврђује истину убијајући их, и јавља се као поспешник истините речи против начелника преласти. Иако се цар љуто прогневи на Нахора, ипак му ништа зло не учини, јер не могаше због раније заповести изречене пред свима да без бојазни говори о хришћанству. Како он много говораше противно, цар га опомињаше махањем да престане од противљења и да се покори речима говорника. А он се још више крепљаше и супротстављаше раздрешујући сва њихова гатања и разобличујући измишљања и саблажњиву преласт. Беседа се продужи све до вечери када

цар заповеди да се сабор растура како би хтео да се опет ујутру о томе разматра. А царев син рече:

„Као што, владико, на почетку заповеди да суд буде праведан, потруди се за правду и на завршетку и од два створи једно, и заповеди мом учитељу да проведе ову ноћ са мношћом како бисмо се заједно поучили о томе шта треба ујутру говорити против оних који се боре са нама. А ти своје узми са собом и поучите се долично како хоћете, или мислиш да оставиш своје говорнике ове ноћи, а да узмеш мога учитеља са собом. Ако, дакле, мој учитељ проведе са тобом у бризи и у страху, а твоји говорници буду у радости и у спокоју, не чини ми се да би суд био праведан, него насиље власти и преступ договора.“

Побеђен разумним речима, цар узео своје мудраце и вараце са собом, а Нахора остави сину имајући наду у њега и очекујући да ће чувати оно што му је заповеђено. Оде царев син у своју палату као неки високи победник који ухвати противника имајући са собом Нахора. И позвавши га на само себи, рече му:

„Немој мислити да је за мене тајна то са тобом, јер знам поуздано да ти ниси божаствени Варлаам, него Нахор звездочатац. И чудим се како помислите да такво лицемерје скријете и понадасте се да ме толиким слепилом обузмете у сред дана, да добијем вука уместо јагњета, али добро се каза да срце безумног разуме сујетно. (Према Ис. XXXII, 6) Ово ваше смишљање и савет беху безумни и сасвим неразумни, а дело које учини испуњено је сваким разумом. Стога се радуј, Нахоре, и весели се, јер ћу ти рећи многе благодати, јер данас беше помагач истине и не окаља усне своје прљавим речима и лицемерјем лажним, него их још више очисти од прљавштине, а преласт лажно названих богова разобличи и утврди истину хришћанских заповести. Ја се постарих да те узмем са собом да те цар не би узео самог како би те мучио пошто не гово-

раше по његовој вољи, а друго, да те наградим за благодат коју данас учини. А коју награду? Да покажем како се уклони са лошег и кривог пута којим хођаше до сада, а да ходиш по правој стази спасења, а ово не разумевши, вољно чиниш зло и одбеже у провалију и сам себе гурну низ стрме брегове безакоња. Разуми, дакле, о Нахоре, као разуман и похитај ка самом Христу и у њему ћеш стећи скривени живот, а презрећеш овај пролазни, јер нећеш иначе живети у све векове, него ћеш као смртан отићи ускоро као и сви пре тебе. О, биће ти страшно ако носећи тешко бремене грехова одеш тамо где су праведни и где се награђује према делима, и не ослободиш га се, јер је лако одбацити га.“

А Нахор, разнеживши се у души на ове речи, узврати:

„Добро рече, царе, добро. Знам и ја за истинског и нелажног Бога од кога све постаде, и за будући суд знам чувши од многих књижника ове речи, али зли обичаји и напади старог преласника ослепише очи срца мога и тама дубока овлада мојим умом. Сада се речима твојим откри мрачни покров и притекох ка светлости лица Господњег. Ипак, помиловање ме и двери покајања отвориће ми, лукавом слуги и одступнику, иако ми се чини да је немогуће да ми се опросте моји греси, бројнији од песка, који су и знани и незнани, и сагрешних од детињства па све до ових мојих седина.“

Како ово чу царев син, одмах устаде и топао постаде душом. И Нахорову мисао окренуту очајавању поче прихватати и са још већом крепостју говорити о Христовој вери:

„Ништа од овога, о Нахоре, ништа да ти не буде под сумњом, јер је писано да је могуће Богу да и од камена овог подигне децу Аврааму, (Према Мт. III, 9) што није ништа друго него оно што рече отац Варлаам да ко је безнадежан и оскрнави се сваким безакоњем може се спасити ако постане слуга Христов, који ради

превеликог свог човекољубља отвара набеска врата свима који се преобрате и ником од њих не затвара спасоносни улаз, него прима милостиво оне који се покају. Стога награђује и оне који дођу у виноград и у први, и у трећи, и у шести, и у девети и у једенаести час, као што свето Јеванђеље говори. Иако до сада у гресима остаре, уколико топло приступиш са онима који се подвижу од младости, једнако ћеш се удостојити почасти.“

Још много тога говораше божаствени младић Нахору о покајању, остарелом у залима, и понада се да ће му греси бити опроштени и да ће Христос бити милостив, јавивши му да је као свагда добар и спреман да прими покајање, нездраву душу његову, као неким биљем ублаживши, лечењем чисто здравље да му дарује.

А Нахор му одмах рече:

„Ти си, благородни, више благородан душом него телом научивши добро ове дивне тајне и проводићеш у добром исповедању све до краја и никакво време или начин неће моћи то да истргну из твога срца. А ја ћу од сада поћи да тражим своје спасење и покајањем да умилостивим Бога, кога прогневих. И зато не желим да видим царско лице, осим ако то ти не желиш.“

Царев син постаде радостан и са весељем прими ове речи. Загрливши га и пољубивши га, прилежно се помоли Богу за њега и отпусти га из палате. Изиђе Нахор скрушене душе у унутрашњу пустињу и хитајући као јелен стиже до пећине неког монаха, који беше са свештеничким чином и који се тамо скриваше због страха који га спопаде. Приклонивши му се топло, омиваше ноге његове сузама, личаше на древну блудницу и тражаше од њега божаствено крштење. Испуњен божаственом благодаћу, свештеник се обрадова веома и истог тог часа, као што је то обичај, поучи га. После дужег времена крсти га у име Оца, и Сина и Светог Духа. Живљаше Нахор са њим свагда кајући се

за сагрешења и благосиљајући Бога, који не жели да ико страда, него очекујући да човекољубно прими све оне који се преобрате и покају.

Сазнавши цар ујутру о Нахору, изгуби све наде које полагаше у њега и увидевши да су његови мудраци и неразумни говорници тиме побеђени, беше у недоумици. И науди им љутим мукама и бешчашћем, а друге волујским жилама израђави, и поцрневши од несреће њихових лица, отера их да их не гледа. Поче презирати немоћ лажно названих богова иако још не хтеде до краја угледати Христову светлост, јер га опседаху дебеле магле и држаше га облак и обличје његовог срца. Отада ипак не поштоваше жреце и не празноваше, нити приношаше жртве идолима, него колебајући се имаше двојаки прохтев, с једне стране хуљаше на немоћ својих богова, а с друге бојаше се од чврстине јеванђељског живота и не могаše се лако отргнути од злих обичаја. Беше веома поробљен телесним страстима и отуд га греси вукоше као роба, те се опијаше и без вина, као што рече Исаија. И зли обичаји вукоше га као уздама.

Тако се цар бораше са два прохтева, а преблагородни његов син, имајући по истини царску душу, ћутећи провођаше у палати својој, природу своју бодрити и дела своја представљаше побожно и кротко. Позориште, и коњске трке, и поучавања о лову, сва испразна младалачка вежбања и безумне саблазни које прелашћују душу не сматраше ни за шта, него се сав привеза Христовим заповестима и жуђаше за њим рањивши душу божанском љубављу. Њега вољеног жељаше ваистину, који је сав наслада и жеља незасите љубави. Имајући на уму и пред очима учитеља Варлаама и његов живот, наслађиваше душу љубављу и бринуше прилежно како да га види, и речи његове ношаше непрестано у срцу, као што дрво беше засађено крај псаламских вода и свагда напајано, доносићи Го-

споду красне плодове. Избави многе душе из ђавољих замки и приведе их Христовом спасењу, јер многи к њему долажаху наслађујући се спасоносним речима. Од њих многи побегоше од преласти притрчавајући спасоносним речима. А други, радоваху се далеко од овога живота, то јест, уђоше у монашку борбу. А он провођаше у молитвама и у посту и често овако упућиваше глас:

„О, Господе мој, Господе и царе, подај достојну награду угоднику твом Варлааму у кога ја веровах и од лажи избавих се, пошто он мени заблуделом показа пут ка теби, истину и живот. И не лиши ме да видим анђела оног у телу, коме није достојан сав свет, (Према Јевр. XI, 38) и да са њим окончам остатак живота свог, да ходим попут његовог живота угађајући теби, Богу и Владици.“

У то време беше празник лажно названих богова, који празноваше сав народ у том граду. Требало је да цар дође на празник и изобиљем жртава да га украси. Ипак, уплашише се жреци, видевши га како не мари за њихову част и како захладне у прилежности, да неће хтети да дође у идолски храм и да ће бити лишени давања царевих дарова и других почести. Устадоше и дођоше до пећине која беше у унутрашњости пустиње, где живљаше неки муж бавећи се врачарском вештином и који беше присан помоћник идолске преласти. Њему беше име Тевда и цар га поштоваше више од свих и називаше га другом и учитељем, говорећи како управља његовим враџбинама којима му царство напредује. Дошавши, дакле, њему, позваху га идолски жреци у помоћ и рекоше му о протеклој царској мржњи према боговима и шта учини царев син и како их Нахор победи говорећи на сабору против њега.

„И ако ти сам“, рекоше, „не дођеш и помогнеш нам, сва наша нада у части које се приносе боговима

нашим пропашће. Јер само си ти остао да нас утешиш у нашим невољама и у тебе положисмо наду.“

Уставши, дакле, пође Тевда са Сотониним војинством које беше са њим и наоружа се против истине призвавши многе зле духове које познаваше да су брзи у помагању и које увек имаше као слуге. Са њима дође цару. И пошто цару беше јављено о његовом доласку, уђе, дакле, држећи врбову палицу огрнут овчијом кожом. Устаде цар са престола и дочекавши га пољуби га и заповеди да се принесе престо како би седео близу њега. И потом рече Тевда цару:

„Царе, буди жив у векове уз помоћ великих богова! Чух да се потруди у великој борби против Галилејаца и овенча се светлим победничким венцима. Стога дођох да окончамо празник захвалности и да жртвујемо поштеног и красног младића и девојку, сто волова и мноштво других животиња како бисмо их [богове] имали и после овога за непобедиве поборнике који управљају нашим животима.“

Цар му рече:

„Не победисмо, о старче, не победисмо, него више крепко побеђени бејасмо. Јер они изненада на нас и по нама ударише, јаросно некако и безумно и нашавши немоћну нашу војску, до краја је оборише. А сада, реци ми ако имаш неку силу и крепост да подигнеш нашу веру која лежи доле.“

А Тевда даде овакав одговор цару:

„Не бој се, царе, галилејских супротстављања и наклапања. Шта су, дакле, њихова говорења мудрим и разумним мужевима, која ће, чини ми се лакше пасти него лист зањихан ветром? И неће трпети да стоје пред мојим лицем ако се расправља о речима, и загонеткама и одговорима упућеним мени. Него, нека нам предстојећа борба и све што хоћемо буде удобно и добро да се управи. Нека се овај празник украси свена-

родно и према милосрђу богова опаши се крепким мачем и благодат нека ти буде.“

Тако се похвали у злу и сили поучавајући се цео дан у безакоњу, (Према Пс. LI, 1) како нам рече Давид, и мутном смесом напоји ближњег, (Према Ав. II, 15) како рече Исаија, и уз помоћ злих духова који беху са њим учини да цар заборави све што учини за спасење и да се више не сећа, него да се држи уобичајеног.

Зато цар посла царска писма на све стране да се окупе на прљави празник. И видело се како се окупља мноштво народа доводећи овце и волове и друге разне животиње. Када се сви окупише, устаде цар са преласником Тевдом и дође у идолски храм водећи 120 волова на жртвовање и многе животиње. И празноваху свој проклети празник. Као да грмеше у граду од мноштва неразговорне рике животиња, од жртвеног испарења и самог тог загађеног ваздуха.

А када се ово оконча, зли духови похвалише се Тевдином победом и жреци му указиваху благодат, а цар се одмах попе у палату и рече Тевди:

„Ево, сада, као што рече, не одступисмо нити од једног вида украшавања празника или од обиља жртава. Време је, дакле, да се испуни обећано и да се мој син, који се удаљи од наших богова, избави од прелассти хришћанске и умири према милостивим боговима. Јер ја сваком вештином и покретом руке не изнађох нити једно исцељење зла, него видех све већу и бољу његову вољу. Ако му говорих кротко и смерно, не нађох да пази на моје речи, а ако говорих грозно и са претњама, видех да се на бес још мање осврташе. Онда, полажем на твоју мудрост беду која ме снађе. Ако ме, дакле, ти избавиш од ње и опет угледам свога сина како са мном служи боговима и наслађује се насладама овог слатког живота и царства, онда ћу за тебе поставити златног идола и приносићу ти жртве подједна-

ко као и другим боговима и поштоваћу те више од свих у бесконачно будуће време.“

Приклонивши Тевда ухо ка лукавом и од њега научивши се лукавим и погубним намерама, његовим устима и језиком рече цару:

„Ако желиш да придобијеш свога сина и окончаш његово празно противљење, поседујем вештину којој се нико не може успротивити, па иако је моћан, убрзо ће омекшати његове несавршене и жестоке мисли. Зар се може восак приближити великом пламену?“

Видевши цар хвалисања овог лажљивца, одмах се окрену радости и весељу надајући се да ће се необуздани и јаросни језик испунити богоучењем и мудрошћу и победити душу. Упита да би сазнао која је то вештина. Тада Тевда као наоштрена бритва сплете злодело и раствори отровно биље. Видевши зломудрене измишљотине и лукава учења, рече:

„О, царе, све који су са твојим сином и који му служе удаљи од њега, а изабери много леполикких и красних жена и веома их украси и заповеди да такве увек буду са њим и да му служе и живе са њим. А ја ћу му послати једног од бесова који ће учинити да му присилно распалим огањ радости. И када буде лежао само са једном од њих, и ако не буде све по твојој вољи, отада ја да будем непотребан и омражен од тебе, и мука великих и бешчашћа достојан. Јер ништа друго као лице женско не распаљује и не заслађује мушкарцима мисли. И почуј да ти о овоме што ти реках посведоче моје речи.“

Неки цар, немајући мушке деце, беше веома тужан и невесео у души и размишљао о не малој срамоти. Проводећи тако, роди му се син. Цару се испуни срце радошћу због тога. Рекоше му мудри врач да ако до десете године свога узраста угледа сунце или ватру, лишиће се сасвим светлости и биће слепо, јер то показује положај његових очију. Чувши ово, цар заповеди

да се двор истеше као пећина у неком камену и да се тамо закључа дете са онима који ће га хранити и заповеди да му се до окончања десете године никако не показује нити мали зрак светлости. А по окончању десет година изведе из двора дете, које ништа не виде од овога света. И заповеди цар да му се све по реду показује: на једном месту мушкарци, на другом жене, на другом злато и сребро, а негде бисер и драго камење, красне хаљине и украси, и кола скупочена са коњима царским, златних узда и црвених покрова, а на њима коњаници са опасаним мачевима, па крда волова и стада оваца. И разастрше све по реду да показују детету. Питаше он како се шта од свега тога назива, а цареви бољари и оружници одговараху шта је име чему. И како упита да сазна име за жене, неки од царевих стражара радосно рече: „Оне се називају беси који прелашћују људе.“ А срце детета услади се њиховом похотом и љубављу више од свега другог. Када, дакле, све прођоше, одведоше га цару. Упита га цар шта му се допаде више од свега што виде. Рече дете: „Ништа друго осим оних бесова који прелашћују људе. Ништа од онога што видех данас не распали моју душу као љубав њихова.“ И зачуди се цар дечијим речима и какво је то мучитељско женско дело. И ти, царе, сада не помишљај да ћеш другачије покорити свога сина осим на овај начин.“

Прихвати цар речи са радошћу и доведоше му изабране красне и предивне девојке, украшене светлим хаљинама и блиставим од злата и других украса и савим спремљене за похоту. Све слуге синовљеве и оне који га опслуживаху изведе из палате, а уместо њих уведе девојке. Оне га спопадаху и наметаху му се потпаљујући га на прљаво слезање и на све начине као и призивајући га речима на насладу. И он не имаше на кога другог погледати, или поразговарати, или обедовати са ким осим са њима, јер оне беху свуда са њим.

И тако, дакле, учини цар, а Тевда затим дође до оне зле пећине и завири у књиге да би сазнао како је могуће да тако и даље чини. И призва једног од злих духова за борбу и посла га војнику Христовог пука не знајући кукавни каквом ће се подсмеху изложити и испунити срамотом заједно са целим идолским пуком који је са њим. А онај зли дух узе са собом друге духове, још жешће по злу, (Према Лк. XI, 26) и дође у постељу храброг младића и нападе на њега, ватрено распаљујући у њему телесну пећ. Зли дух, дакле, распаљиваше изнутра, а девојке красног лица, а у души веома ружне, лукаво споља дометаху на ватру храстовину. А она чиста душа, осетивши надирање лукавог и видевши борбу злих прохтева како надиру на њега, помете се и мољаше се да нађе разрешење од толиког зла како би себе чистог представио Христу, а не да оскрнави блатом греховним ону свету одежду у коју га обуче Његова благодат крштења. И одмах против блудне похоте постави божанску љубав и присети се красоте оне неизрециве славе, Христа, бесмртног женика, пречисте душе, и ложнице и свадбе, чега ће бити лишени они који оскрнавe свадбену ризу, свезани рукама и ногама у тами преисподњој. (Према Мт. XXII, 13) Ово помисливши и испунивши се сузама, осети како из прса одагна зле мисли. И потом устаде и испруживши руке ка небу, топлим сузама и уздасима призиваше Бога у помоћ и говораше:

„Господе сведржитељу, једини силни и милосрдни, надо очајника, помоћниче беспомоћним, сети ме се непотребног слуге свог у овом часу и милостивим оком погледај на мене и избави душу моју једночедну од мача безакониковог и из руку пасијих, (Према Пс. XXI, 21) и не остави ме да паднем у руке непријатеља мојих и да ми се не наругају они који ме мрзе. (Према Пс. XXXIV, 19) Не остави ме да пропаднем у безаконју и да не опогане моје тело, које обећах да ти чисто

представим. Јер тебе волећи, теби се и клањам, као и Оцу, и Сину и Светом Духу, сада и увек и у векове.“

И рекавши амин, осети како му дође утеха са небеса и одиђоше зли прохтеви. Тада проведе молећи се све до јутра. И спознавши лукавства лукавог, поче смањивањем хране мучити и ослабљивати тело, као и другим очвршћавањима, чинећи свеноћна стајања и подсећајући се на исповедање Богу и дочаравајући мислима светлост за праведнике који су тамо, а претње грешницима огњеним паклом, створи јасну слику да враг не сме наћи његову душу празну нити неспокојну и да тако у њој лако засеје зле мисли и помрачи чистоту ума. Враг се, дакле, узнемири са свих страна и очајаваше како да улови храброг започињући друге још горе и љуће преласи, будући увек лукав, никако не одустајаше у домишљању како да га повреди. Трудећи се безброј пута како да спроведе у дело Тевдину заповест, потом раствори биље.

Беше једна од оних девојака краснија од осталих, а као кћи неког цара заробљена и доведена из свога отацтва и предата цару Авениру као неки велики дар, а он је, опет, пошто беше прекрасна, посла сину за преласт и за потребу. Уђе преласник у њу и научи је речима, тако да се њено расуђивање јављаше веома паметно и мудро, а све беше подређено злу јер је лукави научи да вешто разуме превару. И тако припаде да буде царевом сину са десне стране и усади му љубав према девојци, то јест ради памети њене и стида пошто је благородна и царске племенитости, а лишена отацтва и славе. И посеја у њему мисли да је избави из идолског безумља и да је учини хришћанком. Сва, дакле, ова лукавства смисли лукава змија.

Имајући ово царев син у души и не видевши нити једне прљаве мисли или страсне похоте, покреташе се у себи према девојци, али само ради милосрђа и милости према напасти и њеној душевној погибељи, не зна-

јући да би и такво било бесовско дело, које је тама, а уистину се претвара у светлост. Поче царев син говорити девојци упућујући јој богоразумне речи:

„Разуми, о жено, Бога који живи у векове и не уништавај се идолском прелашћу, него спознај Владiku, који створи ово све, и бићеш блажена оневестивши се бесмртном женику.“

Док говораше још много сличног, тада нечисти дух научи жену да постави саблажњиву мрежу и да привуче ка страсном рову ону богољубиву душу, као што некада родоначелнику створи Еву и изгна га, авај мени, грешног из раја и од Бога, учинивши да буде крив за грех уместо оног божаственог и вечног живота.

Како девојка чу ове речи, испуни се сваком мудрошћу и као неразумна не разуме, него даваше такве одговоре као да и језик и уста лукавог беху, и рече:

„Ако за моје спасење бринеш, о владико, и хоћеш ме своје Богу привести и кукавну душу моју спасити, испуни и ти једну моју молбу и одмах ћу се одрећи богова мога оца и обећати се твоме Богу и до последњег даха служити му, а ти ћеш примити награду ради мога спасења и обраћења.“

А он рече:

„Која је твоја молба, о жено?“

А она својим обличјем и изгледом и позивањем иђаше ка сједињењу, *као и сву себе на преласт нуђаше рекавши:

„Здружи се са мном у брачној заједници и ја ћу твоје заповести⁵⁶ следити радујући се.“

А он рече:

„Зашто, о жено, пред мене изнесе такву молбу, јер силно ми је стало до твог спасења и желим да те извучем из погибељне дубине, а сасвим ми је немогуће да оскрнавим тело моје скаредним сједињењем с тобом.“

А она му поравњаваше пут и уништаваше га.

„Зашто“, рече, „тако говориш када си испуњен мудрошћу? Зашто сједињење назва прљавим и срамним делом? Ја не познајем хришћанске књиге, али прочитах много тога написаног у мом отачаству, а пуно хришћана слушах када ми говораху. Није ли написано у неким вашим књигама: „Частан брак и неоскрнављена постеља“, (Према Јевр. XIII, 4) и: „Боље је женити се него успаљивати се“, (Према I Кор. VII, 9) и: „Што Бог састави, човек не треба да раставља?“ (Према Мт. XIX, 6) Зар нису давно сви праведни патријарси и пророци учили у вашим књигама да се сједињујете у браку? Не пише ли у Светом писму да је онај Петар, кога назвасте врховним апостолом, имао жену? Које, дакле, послуша док ово назва прљавим?“

А он јој рече:

„О, жено, ово је тако као што ти рече, јер они који желе брак, треба у њему да се сједине, али не и они који се обећаше само Христу да би девствовали. Јер отако се ја очистих тајном божаственог крштења од неразумља грехова из младости моје, обећах се Христу да му се чист преставим, и како да се дрзнем да разорим обећање Богу?“

А жена одмах рече:

„Нека ти и то буде на вољу како желиш, али ако хоћеш испуни ми једну малу жељу како би ми спасао душу. Буди са мном само ове ноћи и допусти ми да се насладим твоје лепоте, а ти да се наситиш моје красоте, и дајем ти реч да ћу ујутру постати хришћанка и избећи свако служење мојим боговима. И биће ти опроштено не само због таквих мисли, него ће ти твој Бог узвратити даровима ради мог спасења, јер рече: „Радост бива на небесима за једну грешницу која се каје“, (Лк. XV, 7) како рече твоје Свето писмо. Ако, дакле, бива радост на небесима ради враћања грешника, зар неће бити велика награда ради посредника за враћање тог грешника? Да, тако је и не оповргавај. Зар и

апостоли, начелници ваше вере, не чињаху према провиђењу тако да преступаху једне заповести ради већих заповести? Не говори ли се да Павле обреза Тимотеја ради бољег провиђења? Ако је хришћанима и незаконито да се обрезају, ипак се он не одрече да то учини. И много сличног томе наћи ћеш у својим књигама. Ако, дакле, заиста хоћеш да спасеш моју душу, испуни ову моју малу жељу. И ако ја не иштем да се с тобом зближим у самом браку, јер је то теби неугодно, не ускраћујем ти да чиниш оно што је теби угодно, онда немој због тога да ме мрзиш, него ме послушај само у овоме и да ме спасеш избавивши ме из зле бесовске преласти, а онда ћеш остварити све оно што ти је заповеђено у овом животу.“

Овако она говораху, јер имаше онога који је научи и ка њему тајно уши приклањаше, јер тај разбојник беше вичан и књигама, а уствари је саздаатељ зла и учитељ о њему. Говорећи, дакле, ово, постављаше окове и замке запињући му их и са десне и са леве стране и колебаху му стуб душе како би му ослабила постојећу снагу и смекшала разум.

А сејач зла и непријатељ праведних, видевши како му се срце колеба, испуни се радошћу и огласи се убрзо злим духовима који дођоше са њим, те повика:

„Видите ли да ће ова девојка учинити оно што ми не могосмо? Ходите, дакле, сада да крепко нападнемо на њега, јер нећемо бити у сличној прилици да испунимо вољу онога који нас посла.“

Рекавши ово мудрац у преласти својим псима, нападоше они на Христовог војника смутивши му сву духовну снагу, и љуту љубав распалише у девојци, а жестоки огањ похоте разбукташе у њему. Виде он да се силно успаљује и да ће га грех заробити, те о спасењу девојке која ће се вратити ка Богу размишљаше као о мамцу на удици који прикрива предстојеће дело да би му додијао вражијим сплеткама и да то неће бити

грех за спас душе једино што ће се сјединити са женом, па уздахну из дубине срца злостављајући душу у недоумевању. Тог часа простре се на молитву. И док се струја суза обилно изливаше из његових очију, вапијаше ка Свемогућем уздајући се у њега да га спасе:

„У тебе се уздам, Господе, да се не постидим у векове, да ми се не подсмехну сви непријатељи моји, (Пс. XXIV, 1; Пс. XXX, 2) држећи ме својом десницом, али стани пред мене овог часа и по својој вољи поравнај путеве моје (Према Пс. V, 8) да се прослави твоје славно и дивно име на мени, слуги твом, јер си благословен у векове. Амин.“

Помоливши се на много часова са сузама и учинивши безбројна клањања коленима, скупиле се на земљи. И уснивши мало, угледа себе како га ухватише неки страшни мужеви, и осим њих не виде ништа. А они бежу на неком великом пољу украшеном красним и веома мирисним цветовима, где виде дрвета свакојака, различита и красна, са мноштвом неких непознатих и дивних плодова, који бежу слатки и привлачни за додир. А лишће тог дрвећа весело шумеше покрећући се радосно неким танким ветром и испуштајући ненасити миомирис. Под таквим дрвећем стајаху престоли од чистог злата и драгог камења и бисера, сјајно начињени, који испуштаху зраке, и постеље златне, застрте различитом прекривком и превазилазећи лепотом објављену светлост. По средини течаху чисте и веома блиставе воде веселећи његов поглед. Провевши га они страшни [мужеви] тим дивним и великим пољем, уведоше га у град који сијаше неизрецивом светлошћу, а чији зидови бежу од чистог злата и драгог камења, какве нико никада не виде, који имаше и саздане стубове. О, ко ће исказати лепоте и светлости онога града? Сијајући одозго чистим зрацима, светлост му обасјаваше цео изглед, и бежу неки крилати војници, а сваки од њих беше сама светлост, и долажаху у тај град пе-

вајући песме које људско ухо никада не чу. И чу глас како рече:

„Ово је покојиште праведнима, ово је весеље оних који угодише Господу.“

Изведоше га отуд они страшни мужеви говорећи да га воде како би га похвалили. А он, сав обузет оном красотом и лепотом, рече:

„Не лишите ме, молим вас, не лишите ме ове неизрециве радости, него ми дајте да проводим у једном углу овог великог града.“

А они рекоше:

„Немогуће је да сада будеш овде, него ако се веома потрудиш, онда ћеш ући овамо.“

Ово рекавши и велико оно поље прешавши, уведоше га у тамна места, испуњена сваким страхотама и тугом, насупрот оној светлости коју виде. Ту беше жалост и муке, јер беше мрачна тама. Испунише се жалост и метежом тамо где се распаљиваше огњена пећ и где гомила црви пузаше мучећи. А силе које мучаху опкољаваху пећ. И неки бежу љуто сажизани огњем тако да се чуо глас:

„Ово је место грешних, ово су муке за срамна дела оних који себе оскрнавише.“

Затим га изведоше отуд.

И пробудивши се, одмах дође себи. Беше сав уздрхтао, а сузе му се сливаху из очију. Сва красота оне блудне девојке и других учини му се смраднија од прљавштине и гноја. У души слагаше оно што му је показано и виђено у сећању, жељена блага, и страх оних у мукама, те лежаху на постељи немајући никако снаге да устане.

Цару би јављено о синовљевој немоћи. Он дође и упита шта му се догодило. А он, испричавши му виђење, рече:

„Зашто припреми замку мојим ногама и смути моју душу? (Према Пс. LVI, 7) Да ми Бог не поможе, за-

мало се душа моја не усели у ад, (Према Пс. ХСШ, 17) али колико је Бог добар правим срцем, (Пс. LXXII, 1) и избави ме из невоља, иначе бих спавао сметен међу лавићима. (Пс. LVI, 4) Него, посети ме са висине Бог, Спас мој, и покажи ми каквих блага се лишише они који га прогневише, а какве муке створише себи они који скривише. Сада, оче, пошто затвори уши своје, не желевши да чујеш мој глас којим ти говорих добро, онда ме не спречавај да ходим правим путем. Њега волим, њега желим и све ћу оставити како бих дошао до места на коме Варлаам, Христов угодник, има пребивалиште и са њим ћу окончати остатак времена мога живота. А ако хоћеш да ме задржиш на силу, угледаћеш ме ускоро мртвог од жалости и туге, и ти се нећеш више називати оцем, нити ћеш мене имати за сина.“

Затим цара обузе жалост, опет се одрицаше свег живота свог и љуто размишљајући у себи, оде у своју палату. А зли духови које Тевда посла на божаственог младића вратише му се посрамљени и побеђени показујући да иако беху вољни да лажу, јасно ношаху знаке пораза на својим лукавим лицима. А Тевда рече:

„Зар сте и ви тако немоћни и жалосни да не можете ни једно дете да победите?“

Тада зли духови, мучени Божијом војском, и не желећи изнеше истину на видело, рекавши:

„Не можемо поднети Христову војску нити погледати на њу, као нити да будемо против обличја његовог страдања, који називају крст. Док се он изображаваше, ми са свим ваздушним кнезовима и владарима таме незадрживо побегосмо и у том подстицању не могосмо један другог да сустигнемо, што се зби и пре него што он стиже да се изобрази.“

Тако и на младића оног напавши, љуто га смутисмо. Призвавши Христа у помоћ и наоружавши се крским знамењем, он нас прогна са гневом, а себи положи утврђење. Не обленивши се, ми се нађосмо овде уз

оно чиме раније кнез наш говораше првосазданом и улови га. И како сматрасмо наду младићеву празном, он у тај час позва Христа у помоћ и огњем гнева опаливши нас одозго, ми почесмо бежати. И схватисмо да не треба да му се приближавамо.“

Тако, дакле, зли духови испричаше Тевди шта се збило.

Цар се колебао са свих страна. Опет позва Тевду и рече му:

„Оно што ти, премудри, заповеди испунисмо и нити једне користи од тога не нађосмо. А сада, ако ти је остало неко друго смишљање, и то да пробамо не би ли се нашло разрешење овог зла.“

А Тевда измоли да дође сину његовом на разговор. Ујутру га поведе цар и дођоше у посету сину. И севши покрете цар реч прекоревајући га и противуречући му за непослушност и непопустљивост у вољи. А он то потврђиваше и вапијаше да ништа важније нема од Христове љубави. А Тевда прође и ставши посред њих, рече:

„Какво зло виде, Јоасафе, међу нашим бесмртним боговима да одступи од службе њима и свога оца и цара прогневи тако да те омрзнуше сви људи? Није ли ти живот од њих? Не дароваше ли те оцу услишивши његове молитве и раздрешише узе бешчедности?“

Многа празнословља и бескорисна испитивања изговараше наговештавајући да ће остарети у злу и желећи да га омаловажи истицаше идолско. Заћутаваши за кратко син вишњег царства и грађанин онога града, кога постави Бог а не човек, (Јевр. VIII, 2) рече Тевди:

„Послушај, о преласни бездану, мрачне таме мраку, вавилонско семе, унуче разореног стуботворења, ради којег се свет смете, лажемудри и бедни старче, чији греси су већи него житеља пет градова сажежених огњем и смолом. Зашто почињеш хулити спасну проповед којом се тама просветли, којом заблудели пут нађоше, којом се пропали и љуто поробљени избавише? Зашто је боље

служити мом Богу сведржитељу са једночедим сином и Духом Светим, Богу несазданом и бесмртном, зачетнику и извору добра, чија власт нема примера, пред ким стоје хиљаде хиљада (Према Дан. VII, 10) анђеоских и небеских чинов, а његовом славом испуњени су небо и земља, који све приведе из несуштаства, којим се све држи и саставља и створи промислом његовим, њему је, дакле, боље служити него погубним бевовима и бездушним идолима, којима су слава и похвала прељуба и обљуба деце и друга безакона дела, што је о вашим боговима написано у књигама вашег злобесовства?

Ви који сте храна неугасивог огња, подражавањe рода халдејског, не срамите ли се да се клањате мртвим и извајаним делима руку људских? Јер камен исклесани и дрво истесано назвасте боговима. И ако се бољи телац из стада узме, или друго шта од красних животиња, часније је од твојег кипа, јер приношење жртва идолима човек је створио, а животиње је Бог саздао. И колико је од тебе речитог разумнија бесловесна животиња? Она зна свог хранитеља, а ти не знаш Бога, који те из несуштог приведе, од кога живиш и који те чува. И називаш богом оно што је мало пре виђено да се туче маљем, и излива огњем, и удара железом, и сребром и златом обложено и подигнуто од земље постави се на високо место. И павши на земљу, лежећи смерно на њој од обореног камена, клањаш се не Богу, него делу руку твојих, мртвом и бездушном. Не може више ни мртво да буде оно што никада није било живо, него треба му наћи неко ништавно име достојно толиког безумља. Јер камено се сатире, а глинено распада, дрвено трули и претвара се у прах, бронзано се изједа рђом, златно и сребрно топи се. Па и продају се твоји богови, једни по прикладној цени, а други по високој. Не даје им божанство различиту цену, него материјал од којег су направљени. Јер ко Бога продаје?

А ко Бога купује? Бог је непокретан. Како се назива Бог? Зар не видиш да они који стоје никада не седе, а који седе никада не могу устати?

Постиди се, неразумни, руку положи на уста своја безумна. Тако хвалећи, туђ си истини, преласти се лажним ликовима, кипове правећи, Божијим именом називаш дела твојих руку. Окани се, несрећниче, и разуми да си ти старији од начињеног бога. Ово су многа безумља. Човек не створи нити себе, а како му је могућно да створи не бога, него обличје човека или неке животиње немајући притом нити језика, нити грла, нити мозга, нити ишта унутра. Нити је људског изгледа, а нити неке животиње, него испуњено златом и свакаквом сујетом. Зашто, дакле, служиш безосећајнима? Зашто стојиш пред непокретним и бескорисним? Да није било вештине каменоресца, или дрводеље, или златара, ти не би ни имао бога. Да није било стражара да буду испред, теби би нестали твоји богови. Јер често се многољудни град моли безумним као Богу да га чува, а овога мало страже чува да не буде украден. И ако је, дакле, сребрн или златан, они га прилежно чувају, а ако је земљан или глинен, или од неког лошијег састава, сâм се чува, па је у вас силнији глинен и него златни бог.

Више доликује да се вама безумним и слепим и неразумним по правди пре насмеје, него да се сажаљевате, јер ваша безумна дела су безбожна. Ко се, дакле, научи боју и као војник постави кип са војничким изгледом назвавши га Ареј, а други, који имаше у души махниту похоту према жени, за такву страст створи себи бога назвавши га Афродитом. А други ради свога пијанства створи кип и назва га Дионисом. Такође и други зли љубитељи својим страстима поставише идоле, а своју страст именоваше боговима. И ради тога у њиховим храмовима бивају сладострасна плескања рукама, гласови блудничких песама и безумна стре-

мљења. Ко према једном да искаже њихова мрска дела? Ко да поднесе њихове срамотне речи и, говорећи по реду, да не окаља своја уста? Него, свима је јасно, те и ми да заћутимо. Ово су твоји богови, Тевдо, а ти си осетљивији од својих кипова. Зар ми заповедаш да се њима клањам? Зар њих поштовати када су, ваистину, замисао твог злочинства и неразумне твоје воље. Него, буди им сличан, као и сви који се уздају у њих. (Према Пс. СХШ, 17)

А ја ћу служити своме Богу и њему ћу жртвовати себе целог, Богу и творцу и управитељу свега, Господу нашем Исусу Христу, узданици нашој, који ме приведе Оцу светлости, (Према Еф. II, 18) Духу Светом, крвљу својом. Да се не понизи до обличја слуге, (Према Флп. II, 7-8) ми синови не бисмо се удостојили створења. Понизи се, дакле, ради нас, не мислећи да се отима за божаштво, (Према Флп. II, 6) него проведе у ономе како и би, поживе са људима, узиће на крст телом својим, положен у гроб на три дана, сиће у ад и изведе оне које као љуте сужње држаше миродржац, продан ради грехова. (Према Рим. VII, 14) Шта му, дакле, ово науди, као што и ти мислиш да похулиш? Не видиш ли ово сунце, на колико места пушта зраке на бескорисне и прљаве? На колико мртвих и смрадних тела сија? Да ли га дотаче који порок? Не исушује ли и не спасава оно што је нечисто и сагњило и што се само од себе сасвим повреди и што је непријатно од прљавштине? А шта је огањ? Не прима ли у себе црно и хладно железно и учини га пламеним и распаљеним, а и даље се убраја у природу железа? Зар се чуло да огањ штогод страда или се повређује док се железно бије и удара млатом?

Ако се, дакле, ово што је саздано и пропадљиво ништа не упропашћује од удруживања са лошијим, којим речима смеш ти, неразумни и каменосрди, мени да засметаш говорећи: „Син и Реч Божија никако не од-

ступише од људске славе, него сам Бог узео тело људско за спасење људи како би их учинио заједничарима божанске и разумне природе и из преисподњег ада изведе наше суштаство, небеском славом поштујући их, да кнеза таме овог века улови прелашћу примивши тело и род наш ослободивши од мучења његовог.“ Зато бесмртно и прими страдање на крсту, произносећи две природе своје, јер се разапел као човек, а као Бог помирачи сунце, потресе земљу и ускрсну многа тела умрлих. Затим умре као човек и као Бог устаде преврнувши ад. Стога пророк повика: „Ад се огорчи сретнувши те доле.“ (Према Ис. XIV, 9) Огорчи се и поруган би, јер човек мишљаше да ће доћи наг, а Бога разумевши, постаде изненада ташт и сужањ. Устаде, дакле, као Бог и узиће на небеса, а отуд се никако не разлучи.

И род наш јадни, неразумнији, и безумнији и нечаснији од свих, подиже изнад свих и постави га на престо славе да се наслади бесмртном славом. Који је, дакле, губитак за Божију реч када се не стидиш хулећи? Јер шта је боље од исповедања овога и тиме поштовати Бога, који заповеда правду, учи уздржавању, узаконјује чистоту, даје веру, проповеда мир? Он се назива истином и сâм је љубав, сâм је доброта, боље је поштовати њега него твоје зле и многогрешне богове, срамне и делима и именима. О, тешко вама, каменији од камена и неразумнији од неразумних, синови погубељи и наследници таме! Блажен нека сам ја и сви хришћани који имамо доброг Бога и човекољупца. Служећи њему, иако мало пострадавши у садашњем животу, пригрлиће као награду бесмртни плод у бесконачном царству и божаштвеном блаженству.“

Рече му Тевда:

„Познато је да нашу веру многи и велики мудраци и учитељи и дивни узаконише у врлини и вештини, и сви цареви земаљски и велможе примише је као добру и пошто нема никакве саблазни, а галилејску пропове-

даху неке неразумне и јадне незналице, којих не беше више од дванаест на броју. Како, дакле, проповедање ненарочитих и незналица да буде часније од оног што припада славним и великим и што је засејано великом мудрошћу законополагања. И која се истина тиме показује, него да они лажу.“

Затим му царев син одговори:

„Најпре, Тевдо, као што реч вели, магарац си који чу звук свирала и остајеш неразуман, и више него аспида затвараш своје уши да не би чуо глас бајача. Добро, дакле, рече о теби пророк: „Ако Етиопљанин промени кожу своју и рис шаре своје, и ти ћеш узмоћи добро чинити научивши се злу.“ (Према Јер. XIII, 23) Безумни и слепи, како те не приведе разуму крепост истине? То је само једно од онога што је од многих твојих прљавштина твоје вере, коју утврдише многи цареви, а што је хваљено по дивоти и мудрости, а проповед светог Јеванђеља, које проповедаху неславни непорочни мужеви, показује богочасна наша крепост, а немоћ и погибелъ ваших заповести, јер иако ваша вера има и помоћнике, мудре и крепке заступнике, ипак изнемоћава и гаси се, а побожност, немајући никакве људске помоћи, сија светлије од сунца обухватајући крајеве света.

Ако би је изложили говорници и мудраци, имала би помагаче у царевима и велможама, јер ти их нађе зле, пошто бива људском снагом. А сада видим да бедни мужеви рибари саставише свето Јеванђеље, које изгоњаху сви мучитељи, а потом сву васељену обиђоше, по целој земљи појавише се проповеди њихове и по свим крајевима васељене речи њихове.“ (Пс. XVIII, 4) Шта, дакле, да кажеш, зар то није Божија непобедива војска која се утврђује у спасењу људи? Шта иштеш да покажеш, неразумни, тиме што се лаже о вашем, а истинује о нашем, које је далеко боље изречено? Да ваша вера није мит и лаж, и да не добија толику крепост од људи, смањила би се и ишчилила. Јер каза се:

„Видех нечастивог како се шири и виси као кедар ливански, и прођох и, гле, не беше га више. И потражих га, и не нађе се место његово.“ (Пс. XXXVI, 35-36)

Ово рече пророк о вама као поспешницима идолског безумља. Јер за кратко и неће се више наћи ваше место, и ишчезнућете као што дим ишчежава, и као што се восак топи пред лицем огња. (Према Пс. LXVII, 2) А о јеванђељском богопознању Господ рече: „Небо и земља проћи ће, а речи моје неће проћи.“ (Мт. XXIV, 35) И затим псалмовник рече: „На почетку ти, Господе, основа земљу, и дела руку твојих су небеса. То ће проћи, а ти ћеш остати, све ће као хаљина овештати, и као одећу променићеш их и измениће се. А ти си исти и године твоје неће нестати.“ (Пс. CI, 26-28)

Божаствени проповедници Христовог доласка и мудри рибари васељене, који све извукоше из преласне дубине, које ти, бедни слуга, по истини понижаваш грехом, засијаше појавама, и чудима и разним силама као сунце по свету, слепима дајући светлост. Јер таму њихову само трпљење људско исцеле. А беси, којих се ви бојите и као богови су вам, не изгоне се само из људских тела, него се прогнаше из читаве васељене крсним знамењем, којим ишчезоше свакојке враџбине, а свако гатање показа се беспомоћним. И, када се исцелише те људске немоћи Божијом силом, и твар сву обновише, јер истинити дивни проповедници, које сви поштоваху достојно, осмислише то добро. А шта ти имаш да кажеш о својим мудрим говорницима, које Бог премудрошћу учини јуродивим, и постадоше помагачи ђаволу. Реци коју достојну успомену оставише у животу? Шта ћеш, дакле, рећи о њима осим безумља и срамоте и сујетне вештине, скривајући красноречивошћу прљавштину смрадне њихове вере?

Него, и од самих твораца њихових колико мало њих некако узмогоше ослободити се безумља, рекавши истину, људи беху названи као богови, и пошто не-

ки од њих овладаху у земљама и у градовима, а други мало нешто и јадно у животу учинише, преластише људе да ове називају боговима. Јер испрва се написа да Серух изобрази кипове. У давна времена неки, да ли из подвига, или из љубави, или из друге неке храбрости показаше дело достојно сећања да се назову људи и поставивши кипове поштоваху их. А они који беху после њих, не познајући претходно знање, да само ради сећања нешто похвално учинише, поставише идоле и кипове, а за кратко преварени деловањем злоначелног беса, као бесмртним боговима придружише се људима сличним им по гресима, и приношаху им жртве и идолске храмове, јасно је да бесови, који се уселише у кипове, привукоше себи жртве.

А ови, дакле, не искусивши да знају за Бога, повиноваше се да себе називају боговима из два разлога, да се славе божанским именом, желећи да испуне своју гордост, и да као богови буду поштовани, те се тиме преластише и привукоше се у неугасиви огањ који је припремљен за њих. Тиме се научише сваком безаконју и бесрамности само да би се покоравали њиховој прелести. Стигавши на такав врх зла, људи помрачени таквим безумљем, свако према свом греху и према својој вољи поставише кип и назваше га богом, и мрски по прелашћу, клањаху се још мрскијим злом, док не дође Господ ради милосрђа и милости своје и избави нас који верујемо у њега из те зле и погубне лажи и научи нас истинском богопознању. Јер нема спасења осим са Њим, и нема другог бога нити на небесима нити на земљи осим јединог Творца свега, који садржи све у речи силе своје. Јер вели се: „Речима Господњим утврдише се небеса и духом уста његових сва војска његова.“ (Пс. XXXII, 6) И: „Без њега не би ништа што постоји.“ (Јн. I, 3)

Чувши Тевда ове речи, како испуњен би речју богоучене премудрости, ужасну се као од звука грома и

остаде без гласа. И када једва дође себи у свом јаду, спасна реч дотаче му мрачне очи његовог срца и уђе у оно велико раније зло с покајањем, и разумевши идолску преласт, притрча ка светлости побожности. И одступи од оног злог живота, и колико пре овога војеваше против себе бешчасним страстима и врачањима, толику љубав чињаше сада према овоме. Ставши, дакле, тада усред сабора, дође пред цара и из свег гласа повика:

„Заиста, о царе, Дух Свети живи у твом сину, али, ако ћемо право, побеђени бејасмо и око тога немам нити једног одговора, а нити очима можемо погледати на оно што нам рече. Велик је заиста хришћански Бог, велика је вера њихова, велике су тајне њихове.“

Окренувши се сину царевом, рече:

„Реци ми, о просвећени душом, да ли ће ме Христос примити ако одступим од мојих злих дела и окренем се њему?“

„Да“, рече истинити проповедник, „да, примиће те, као и све који му се врате. А примиће те не просто, него као сина придошлог из далеке земље, дочекаће те као некога ко се одвратио са безаконог пута и загрливши те изљубиће те, и ослободивши те греховног срама, истог часа обући ће те у хаљину спасења и у одећу славе оденувши те пресветло, а небеским војскама тајно ће учинити весеље, празнујући враћање заблуделог јагњета. Сам Господ рече: „Радост велика бива на небесима ради једног грешника који се каје.“ (Према Лк. XV, 7) И затим рече: „Не дођох позвати праведнике, него грешнике на покајање.“ (Према Лк. V, 32) И затим рече преко пророка: „Нека живим ја, говори Господ, не желим смрт безбожном, него нека се врати са свог лошег пута и биће жив. Обраћањем се вратите са вашег злог пута. И зашто да умире дом Израиљев? Јер безаконје безаконог неће га повредити. Ако се врати са безаконја свог и учини правду и почне ходити по запо-

вестима живота, поживеће и неће умрети. Сви греси његови које сагреши неће се спомињати, јер је чинио праведан суд и у томе ће жив бити.’ (Према Јез. XXXI-II, 11-16) И затим преко другог пророка рече: „Умијте се и будите чисти. Ишчупајте зло из душа ваших пред очима мојим. Престаните са залима својим и научите се да чините добро. Ако греси ваши буду обојени, убелићу их као снег, а ако буду као скерлет, убелићу их као вуну.’ (Према Ис. I, 16-18) Таква су, дакле, обећања од Бога онима који се кају, и не лени се, о човече, нити чекај, него приступи Христу, човекољупцу Богу нашем, и просветли се и лице твоје неће се постидети. Јер када се заједно загњуриш у бању Божијег крштења, сав срам ранијег човека и свако бремене греховно очистиће се у води и неће га уопште бити, а ти ћеш отуд изићи нов и чист, без икоје нечистоће и блата греховног на себи. И на теби је даље да се чуваш у чистоти, придобивши отуд милосрђе ради милости Бога нашег.“ (Лк. I, 78)

Огласивши се овим речима, Тевда изиђе истог часа и дошавши до оне зле пећине, узе своје врачарске књиге, као почетке сваког зла, и ризницу бесовских тајни, и сажеже их огњем. А сâм дође до пећине оног свештеног мужа у коју и Нахор оде, и испричавши све о себи, пепелом посу главу своју, тешко дишући, и, омивши се сузама, исприча старцу по реду своја мрска дела. А он, за душевно спасење и чување из грла оне преласне змије, огласи његове речи песмама, обећа му опроштај грехова и да ће му судија бити милостив. И тако поучивши га, заповеди му да пости много дана, да се очисти божаственим крштењем. И постаде човек који се каје по цео дан за оно што сагреши, а сузама и уздасима умилоствљаваше Бога.

Када се ово зби, цар се недоумеваше са свих страна. Очигледно беше да се налазио у великим бригама и имао силан метеж у души. Сазва одмах бољаре који му

беху саветници и саветоваше се шта даље да учини са својим сином. Када многи предложише бројне савете, онда раније споменути Арахиде, који беше уважаванији од свих, и управник и први саветник, рече цару:

„Шта је требало, о царе, учинисмо са твојим сином и не постигосмо да га укротимо и да нас послуша у заповестима и служи нашим боговима. Него, видим да је немогуће било шта да започнемо, јер он и по рођењу и по наученом једнако чини погрешно и супротно. Ако, дакле, желиш да га предаш ранама и мукама, постаћеш непријатељ природе и тиме се нећаш називати оцем и њега ћеш изгубити, јер је спреман умрети за Христа. Остало нам је још једно да учинимо – подели са њим царство и заповеди му да влада у одељеном делу. И ако га привуче богатство и све ствари природе и животне бриге да заволи замисли и живот, то ће бити дело по нашој жељи. Јер поредак који се утврди у души није лако истргнути, него се више мења љубављу. Ако проживи у хришћанској вери, нећеш сасвим изгубити сина, јер ће ти бити бар нека утеха у тешкоћама.“

Када Арахиде рече ово, сви потврдише хвалећи такву памет, а и цар рече:

„Тако да учинимо.“

И позвавши ујутру сина, рече му:

„Ево, напokon, коначне речи за тебе, сине мој, које ако не послушаш и не угодиш бар њима срцу моме, знај да те нећу поштедети.“

А син упита:

„Које су то речи?“

Рече цар:

„Пошто се много труђаше и непопустљив си према свему, нађох како ћеш се покорити мојим речима. Дођи, дакле, да поделимо царство, јер учиних да ти будеш засебно и да владаш. И нека буде даље према твојој вољи и да идеш којим путем хоћеш.“

Познавши она божаствена душа да ово цар рече у корист његовој вољи, ипак размотри да ће послушати како би побегао из његових руку и ишао својим жељеним путем. Одговоривши, царев син рече:

„Ја пожелех да потражим оног божаственог мужа који ми показа спасни пут и свима да се радују, и да са њим окончам време мога живота, али пошто ми, оче, не допусти да учиним по својој вољи, послушаћу те у овоме. У томе не лежи очигледна погибел и отуђење од Бога и добро је оца послушати.“

Испунивши се цар великом радошћу, подели све на двоје што имаше под својом влашћу, а сина постави за цара, украси га венцем и сваком царском славом и предаде му одвојено царство са великом чашћу и славом. А бољарима и владикама, војницима и војводама заповеди да свако ко жели пође са његовим сином. И одвоји му неки многољудан град за његово царство, и дарова му све што је потребно цару.

А када прими власт царства, тада Јоасаф дође до града у коме му је припремљено да царствује и постави на свим стубовима његовим знамење Владичиног страдања, Христов крст. Приступивши, разбијаше, обараше и рушише идолске храмове и жртвенике и раскопаваше земљу и откриваше основе, те их разбациваше ван, не остављајући да ишта остане од безбожника. Усред града подиже велику и прекрасну цркву Владике Христа и заповеди свем мноштву народа да ту долазе чешће и да приносе Богу част и поштовање крста. Пре свих приступи сам и прилежно учини молитву за себе. Све који беху под његовом влашћу поучаваше и тешаше. Све чињаше како би их отргао злобесовске прелести и приближио их Христу. Разобличаваше преласт идолског безумља, а исповедаше јеванђељску проповед, казиваше о силаску Бога, о Речи, проповедаше дивно о доласку његовом. Показиваше им да знају о крсном страдању којим се спасисмо, о сили васкрсења и о узласку на небеса. Уз ово го-

вораше и о страшном дану Његовог другог и страшног доласка, о предстојећем благу верних и о мукама које чекају грешнике. Све ово говораше благим начином и тихим гласом. Не хтеде да буде частан и страшан са властеоском гордошћу и царским сјајем, колико са смерношћу и кротошћу, чиме и привуче све себи, да буде диван делом, кротак и смеран умом. Стога његова владавина прими великог помагача у смерности и кротости и учини да сви слушају његове речи.

Тако за кратко време сав народ који беше под његовом влашћу, грађани и они споља, научише се од њега речима које проповедају Бога и одбише се од многобожачке прелести и одступише од идолских жртава и мрскости, а приклонише се несаблажњивој вери и његовим учењем преобративши се, прихватише Христа. Сви који беху у горама и пећинама, јереји и монаси и не мало епископа, који се скриваху због страха од његовог оца, изиђоше из својих станишта и одоше њему радујући се. А он излажаше у сусрет онима који страдаху ради Христа и упадоше у такве напасти и часно их примаше, и увођаше у своју палату, и ноге им омиваше, и укаљане власи главе и браде праше им и свакојаким угађаше. И тако им саздану цркву освети и постави у њој за архијереја неког од епископа који много пострада ради Христа и који изгуби престо своје архиепископије, светог мужа и вештог у црквеним правилима, испуњеног у души Божијом ревностју. Одмах начини и крстионицу и заповеди да се крштавају они који се обраћаху Христу. И крстише се најпре бољари, и саветници, колико год их беше, и велможе, и војници, а потом сав други народ. А крштаваху се не само духовно, примајући здравље, него и сви који беху болесни и обузети слепилом исцелише се и све одбацише чисти душама, и здрави телом, устајаху од божаствене крстионице, примивши исцељење душа заједно са телом.

Отада се ка цару Јоасафу стицаше мноштво народа одасвуд како би молили да се од њега науче побожно-сти. И раскопа све идолске храмове, а све богатство које лежаше у њиховим ризницама одузе. Уместо њих сазида свештене цркве и богатство њихово и скупоцене хаљине и ризнице цар Јоасаф предаде светим црквама, а оне бешчасне и обилне ствари тиме учини потребним и корисним. Они прљави беси који живљаху у идолским храмовима беху прогоњени љутим прогоном и када наиђоше на њих многа искушења, они за-помагаху из свег гласа бежећи. И ослободи се цела та земља од мрачних грехова, а непорочна хришћанска вера блисташе светлошћу.

Сам цар показа се свима добар и код многих распали и покрену такву спознају. За себе за свагда преобрати оне који су под таквом владавином и да се радују када упознају своју властелу. Одатле им Бог помагаше и побожност рашћаше у њима и умножаваше се. И цар Јоасаф беше сав у Христовим заповестима и испуњен Његовом љубављу, чувар благодатне речи, и многим душама крманош доводећи их у Божије пристаниште. Јер знађаше да је ово пре свега царско дело, да се људи науче бојати се Бога и да чувају правду и да је стварају. Постиге да влада безгрешно и да поучава оне који су под њим, и као угодан крманош држаше чврсто правац праведног закона. Јер то је пут истинитог царства – владати и уздржавати се од грехова, што он и чињаше.

Никако се не величаше благородношћу прадедова и царском славом због сазнања да смо као и сви родови наших прадедова од земље, те тако смешани богати смо и сиромашни, него ум свагда упућиваше у дубину смерности и стога га блаженство подсећаше да себе сматра да је и он дошљак, а да разуме да ће она бити његова и да ће је добити по свом одласку отуд. Пошто се у овоме добро држаше, све што беше под њим и што му предаде отац избави од старе прелести и учини

нас слугама које се искупише из лукаве работе часном крвљу својом. Замишљаше друго дело, добротворство милостиње, јер се обуче у чистоту и врлину.

Помишљаше на земаљско и непостојано богатство, које је слично протицању речне воде. Бринуше, дакле, да га положи тамо где га нити црв нити пролазност не кваре, где га лопови не поткопавају нити краду. (Мт. VI, 20) И тако поче све богатство раздавати сиротим, никако га не штедећи, јер знађаше да ко прими велику власт дужан је да се угледа на податеља власти, а тиме још више да се угледа на Бога и да нема ништа. Јер милостиња је вреднија од злата и од драгог камења, а добротворство окупља себи богатство, које и овде весели надом у будуће наслађивање, и онамо да се наслади искушењем и очекиваним блаженством. И зато он потражи оне који беху заточени у тамницама и у гвожђу, и дужнике које прогоњаху и свима обилно подаде све, свима беше отац, а сиротим и удовицама милосрдан и добар отац, сматрајући да тиме чини добро дело. Будући да беше богатодавац у души и заиста цар свима, даваше обилно онима којима беше потребно и надахте се двоструко да ће због овога према части примити бескрајну награду када дође време давања према делима.

На све стране пронесе се глас за кратко време о његовој слави и сви се покренуше ка њему привучени као неким миомирисом и непрестано долажаху ослобађајући се телесног и духовног сиромаштва, и свакоме беху пуна уста. Јер не привуче народ у царство страх нити мучење, него жеља према њему и љубав од срца, која беше усађена у душе свих и од Бога и од доброг његовог живота. Тада и они који беху у држави његовог оца прелажаху још више к њему и одбациваху сву преласт и постајаху благовесници истине. И Јоасафов дом рашћаше и крепљаше се, а Авениров дом се смањи и изнеможе, као што књиге говоре о Давиду и о Саулу.

Видевши ово, цар Авенир једва касно дође себи, негодујући против немоћи својих лажно названих богова и сујетне прелести и омрзну их. И окупивши затим прве саветнике, изведе их на савет како је замислио. Тада свима рече како га посети исток одозго. (Према Лк. I, 78) Спас чу мољења угодника свога Јоасафа. И угодно би цару да јави ово сину. Написа потом посланицу Јоасафу рекавши овако:

„Цар Авенир превољеном сину Јоасафу, здрав да си! Многе помисли улазе у моју душу и љуто ме смућују, вољени сине, јер видим да наше све ишчезава, као што дим нестаје, а твоја вера сија јаче него сунце. Схватих да је истина што ми ти говораше и да нас покриваше дубока и нечиста тама, да се од ње није могла назрети истина нити Творац свих познати. Очи ми се затворише да не хтедосмо видети колико ти зла нанесмо, а, авај мени, од хришћана не мало поубијасмо, што их крепише непобедивом силом да до краја одолеше нашој суровости.

А сада се уклони дебела она магла са наших очију и зрак мали неки истине угледасмо и долази покајање за пређашња зла. Али и на овај зрак други облак очајања наилазећи, покушава да га замрачи и да предочи мноштво мојих зала, и ја сам мрзак и непријатан Христу, јер му бејех као отпадник и непријатељ. Шта, дакле, на ово кажеш, чедо преслатко, јави ми ускоро и научи свога оца шта треба да чиним.“

Примивши Јоасаф ову посланицу и прочитавши шта је у њој, испуни душу сладошћу и чуђењем. Одмах уђе у своју ложницу и павши на лице пред Владициним ликом, сузама земљу кропише, благодарећи истовремено Владици и исповедајући се, и усне радосно покрену на певање.

„Узносим те“, рече, „Боже мој, царе мој, и благосиљам име твоје у векове векова. Велик си, Господе, и хваљен веома, и величини твојој нема краја. (Према

Пс. CXLIV, 1, 3) И ко да искаже силу твоју, да похвали све што се о теби чу, да камен претвори у водно језеро? Јер и ово тврдо и од камена жешће срце мога оца, тебе желећи, умекша се као восак. Јер силан си ти да и од камена овог подигнеш чеда Аврааму. (Према Мт. III, 9) Захваљујем ти, Владико човекољупче, што си дуготрпељив и што дуго подносиш наше грехе и до сада нас остави да будемо без мука. Ми смо достојни одавно да будемо одгурнути од лица твога, и разобличени и кажњени у овом животу, као и они безаконици који живеху у пет градова и кажњени огњем и спржењем смолем. Али несразмерно твоје дуго трпљење човекољупствова према нама. Захваљујем ти ја бедни и недостојни ако и нисам вредан за слављење твоје доброте. И молим се твојим безмерним милосрђима, Господе Исусе Христе, Сине и Речи невидљивог Оца, који све Речју учини и хтењем својим подржа, а распевши се на дрвету и свезавши крепког и везивањем његовим дарова вечно ослобођење.

Ти сада испружи руку своју невидљиву и свестворитељку и до краја ослободи слугу свога и оца мога љутог оног ропства ђавољег. И покажи му јасно да си ти свагда живи нелажни Бог, једини вечни и бесмртни цар. Погледај скрушеност срца мога милосрђем и милостивим оком и по нелажном твом обећању буди са мном који те познадох и који те исповедам као творца и управитеља све твари. Нека истече у мене твоја текућа вода и да ми се дâ реч за отварање уста мојих, (Према Еф. VI, 19) и добро утврђен ум тобом, крајеугаони камену, да могу, непотребни слуга твој, исказати моме оцу како доликује тајна твога провиђења, и ослободи га својом силом од сујетне прелести злих бесова и приведи га себи, Богу и Владици, који не жели смрт нама грешнима, него очекујеш опроштај и покајање, јер си прослављен у векове.“

Тако помоливши се и примивши одговор да неће погрешити у жељеном надајући се Божијем милосрђу, покрену се отуд са царском почашћу и дође у царство оца свога. Када би оцу јављено о доласку сина, изиђе му у сусрет и загрливши изљуби га, и начини велико весеље и свенародни празник поводом доласка свога сина.

А шта би потом? Седоше одвојено један са другим. И шта ко да каже о ономе што тада изрече царев син и са коликом љубављу? Шта друго, осим да је научен Божијим Духом, којим рибари уловише Христу сав свет, и не-књижници беху мудрији од најмудријих. Његовом благодаћу и мудрошћу казиваше цару за Цара просвећујући га разумним саветом. И раније се труђаше како би извео оца из злобесовске преласти, шта све не говораше, шта не чињаше како би га обратио, подобећи се узалуд онима који певају на ухо и говоре глувима. А када погледа Бог на смерност слуге Јоасафа и услиши његова мољења, тада отвори закључане двери срца његовог оца, јер се каза: „Испуни вољу онима који га се боје и молитву њихову услиши“, (Пс. CXLIV, 19) те [цар] лако разуме речено пошто дође згодно време да син његов Христовом благодаћу однесе победу над злим духовима, који овладаше душом оца његовог и да га ослободи до краја од тих преласти, а спасну реч јасно да му каже и да присвоји живог Бога на небесима.

Јер примивши Реч од раније, исприча му велико и дивно што не знађаше, што духовним ушима никада не чу. Много му каза о Богу и показа побожност, да нема другог Бога горе на небесима, нити доле на земљи осим оног који је у Оцу и Сину и Светом Духу, знан као једини Бог. Изрече му многе тајне богословља о видљивој и невидљивој твари, како Саздаатељ све приведе из суштаства у суштаство, саздавши човека према свом изгледу и њега добровољно удостоји. Онима који беху у рају учини да им буде добро, а заповеди да се клоне једино дрвета сазнања. А када преступише заповест, прогна их

из раја, те стога отпадоше од његовог присвајања, и људски род упаде у многе такве преласти и би преварен гресима, и повиноваше се смрти мучитељством ђавољим, које као кривце он једини прими и учини да забораве Бога и Владику и рече им да служе сребрним идолским клањањем. Смилова се Створитељ Бог на нас љубављу Оца и поспешењем Светог Духа и изволе да се роди од свете Деве Богородице и прими муке бесмртно. А трећег дана васкрсну из мртвих избављајући нас раније забране и удостоји нас још веће славе, јер нас узведе на небески узлазак, одакле беше сишао и да верујемо да ће опет доћи како би саздање своје ускрснуо и дао свакоме према његовом делу. (Рим. II, 6) И уз ово рече му да треба да ишчекује небеско царство и неизрецива блага, а грешни да очекују муке, огањ неугасиви, крајњу таму, неумрле црве и сваке друге муке које се спремише слугама греха.

Ово све многим речима обилно се усели у њега исказано благодаћу Светог Духа и сведочећи исприча му о неиспитаној пучини Божијег човекољубља, и како је спреман да прима оне који се кају и врате му се, и како нема греха који не побеђује његово милосрђе само ако се жели покајати. Представивши му многа учења посведочена у књигама, дође до самог краја своје поуке.

Разнежи се цар на учење о тој премудрости и из свег гласа топлом душом исповедаше Спаса Христа, одступивши од сваке демонске преласти. Поклањаше се знамењу животворног крста пред очима свих, као и што проповедаше да чују сви истинитог Бога, Господа нашег Исуса Христа, а указиваше на своју ранију безбожност и прекореваше суровост према хришћанима и убиства њихова. Настаде велико умножавање побожности, као што Павле рече познајући то дело: где се беше умножило бешчашће, ту ће бити преизлишна благодат.

Тада премудром Јоасафу дођоше многи војници и војводе, бољари и сав народ како би са њим говорили о Богу и побожности да би као огњеним језиком нешто милозвучно запевали како би дошла благодат Светога Духа и све покренула на хваљење Божије, те народ повика као у један глас:

„Велик је Бог хришћански и нема другог осим Господа нашег Исуса Христа, слављеног са Оцем и Светим Духом.“

Испунивши се ревношћу Божијом, цар Авенир се устреми крепко на идоле, направљене од злата и сребра, које имаше у својој палати, и побаца их на земљу и тако их поломи на ситно и раздаде их сиромашним, те тако бескорисно учини корисним. Заједно са сином обиђе све идолске храмове и жртвенике и раскопаше их све до самих основа, а сазидаше Божије цркве, трудећи се да не буду само по граду, него и по целој држави. А зли духови, који живеше у идолским храмовима, скицаху док беху прогоњени и вапијаху стрепећи од непобедиве Божије силе. Сви крајеви, као и многи околни народи, беху приведени побожној вери. Тада дође раније споменути божаствени епископ и поучи цара Авенира и крсти га божаственим крштењем у име Оца и Сина и Светога Духа.

Када га прими Јоасаф из божаствене крстионице, то постаде још дивније: родитељ се јави оцу и телом рођеном постаде заступник духовног рођења, јер беше син небеског Оца и плод божаственог корена оног који повика: „Ја сам лоза, а ви грозђе.“ (Јн. XV, 5)

Тако се препороди цар Авенир водом и Духом и радоваше се неизрецивом радошћу, а са њим се удостоји божаственог крштења сав град и цела земља и показаше се као синови светлости који беху раније помрачени. А свака слабост и сваки бесовски напад беху прогнани далеко од верних, и сви беху савршени и здрави душом и телом, и многа друга чудеса јављаху

се за објављивање вере. Цркве беху сазидане, а епископи који се скриваху због страха појављиваху се и примаху своје цркве. И други од свештеника и монаха беху постављени да напасају стадо Христово.

Одступивши тако од оног пређашњег живота, цар Авенир се кајаше за своја сагрешења и сву царску власт предаде сину. Провођаше сâм у ћутању, свагда посипајући главу прахом, испуштајући тешке уздахе и омивајући се сузама. Један другоме вазда говораху молећи опроштај својих грехова. У толику дубину смерности и понизности гурну себе као да се одрицаше и да не изговори Божије име својим уснама и једва се усуди синовљевим поучавањем да га назове. Овако се промени добрим мењањем и хођаше путем вођен врлином како би побожношћу превазишао неразумна ранија безакоња. Поживевши тако четири године у покајању и у сузама и у свакој врлини, паде у болест у којој и сконча.

А када му се приближи крај, поче бојати се и жалостити се сећајући се каква зла учини. А Јоасаф га обасипаше утешним речима како би му олакшао, те рече:

„Зашто си, оче, жалостан, зашто се смуђујеш? Уздај се у Бога и исповеди му се, (Према Пс. XLI, 6) који је нада свим крајевима земље и онима који су далеко у мору, (Пс. LXIV, 6) које назва пророцима, говорећи: „Умијте се и будите чисти, одбаците злобу из душа својих пред очима мојим. Научите се да чините добро. И ако ваши греси буду као обојени, убелићу их као снег. Ако буду као скерлет, убелићу их као вуну.“ (Ис. I, 16-18) Не бој се, оче, нити се плаши, јер неће греси победити оне који се окрећу Богу ради безмерне његове доброте. Јер они су у некој мери и изброје се колико год да их има, а она је безмерна и безбројна. Не доликује да оно што је у неком броју победи оно што је безбројно.“

Таквим утешним речима утеши душу његову и учини га добронадежним. И тако отац испружи руке и

благодарећи мољаше се за њега и благосиљаше дан у који се роди, рекавши:

„Чедо слатко, чедо не моје, него небеског Оца, коју благодат да ти уздам, којим благословом да те благословим, коју благодарност Богу да узашљем за тебе, јер бејаш изгубљен и нађен тобом, мртав бејаш грехом и оживех, непријатељ и одступник Божији, и примирих се. Како, дакле, да те усхвалим за све ово? Бог је тај који ће ти достојну хвалу даровати.“

Тако говорећи, често љубљаше превољеног младића. Потом се помоли и рече:

„У руке твоје, човекољупче Боже, предајем душу моју.“

И у покајању предаде душу Господу. А син његов Јоасаф сузама удостојаваше скончање оца и, запретавши тело његово часно, положи га у гроб побожних мужева, не обукавши га у царске хаљине, него га украси одећом покајања. Ставши крај гроба, и руке ка небу подигавши, и реку суза точећи из очију, повика ка Богу говорећи:

„Боже, благодарим те, царе славе, једини силни и бесмртни, јер не презре молитве моје и сузе моје не прећута, него добро прими овог слугу свога, оца мога, да се врати са пута безакоња и што га привуче к себи, спасу свих, оставивши идолске преласти и удостоји га да спозна истинитог Бога и човекољупца. И сада, о Господе, мој Господе Боже, који имаш неиспитану племенитост, учини да је на месту светлом, на месту са хладом и покојем, где сија светлост лица твога, и не спомињи његова ранија безакоња, него по великој твојој милости затри рукописање грехова његових и поцепай записивање грехова његових, и примири га ка светим својим, које огњем и мачем уби, и заповеди им да се не гневe на њега. Све је теби узможно, Владико

свих. Не само да се смилујеш на оне који ти се вратише, него све ти је узможно. Милост твоја излива се на све и спасаваш оне који те призивају: „Господе Исусе Христе, теби доликује свака слава у векове. Амин’.“

Такве молитве и мољења приношаше Богу за свих седам дана, никако не одступајући од гроба, не сећајући се уопште нити хране, нити пића нити покоја нађе у сну, него сузама омакаше земљу и провођаше молећи се уз неућутне уздахе. А осмог дана уђе у палату и све богатство и злато раздаде онима којима беше потребно, тако да не остави ништа за потребу онима који имаху.

Окончавши такву службу за мало дана и испразнивши све ризнице, јер жељаше ући на тесна врата, а да му ништа не би напакостио терет богатства, четрдесетог дана очевог окончања начини му помен и сазва све бољаре, и саветнике, и опасану војску и не мало од градских људи и севши по обичају да га чују сви, рече:

„Ето, као што видите, цар Авенир, отац мој, умре као један од ништих, и ништа, нити богатство, нити царска слава, нити ја, вољени син, нити било ко од других његових, другова, или рођака, не узможе му помоћи, или избавити га од неизбежног суда, него пође ка оном који је на судишту како би поднео реч о овом животу, не повевши са собом нити једног од свих помоћника, него само он са оним што је учинио, било какво да буде. Такође ће се ово догодити и свим људима, јер имају такву природу, а другачије није. А сада, чујте ме, другови и браћо, господари народни и наслеђе свето, које искупи Христос Бог наш часном својом крвљу и избави раније преласти и противникове работе. Сами знате мој живот међу вама, да откако упознах Христа и удостојих се да му будем слуга, презревши све, заволах једино њега. И беше ми жеља у животном метежу да одем од сујетног немира како бих био са Њим и у неметежној тишини духовно послужио Богу

мом и Владици, али задржа ме противљење мога оца и заповест којом доликује поштовати родитеља. Стога Христовом благодаћу и помоћу не трудих се узалуд, нити упразно изгубих такве дане, него присвојих оног Христа и све вас научих да спознате истинитог Бога и Господа. Ово не учиних ја, него благодат Његова која је са мном, (Према I Кор. XV, 10) која и мене избави злобесовске прелести и идолског служења, и вас, народ мој, ослободи љутог сужањства. Дакле, време је обраћања ка Богу да се од сада оконча делом, време је да се оде Њему где ће ме Он сâм водити и испунити молитве моје којима му се обећах. Сада, дакле, ви изаберите онога ко ће вам бити учитељ и царствовати над вама. Већ сте испуњени вољом Господњом и ништа вам није скривено од заповести Његових. У њима ходите не уклањајући се нити десно нити лево и Бог мира биће са вама. Амин.“ (Рим. XV, 33)

Како ово чуше они људи и народ, одмах настаде метеж и вапај велики и смућивање оних који плакаху и ридаху због сиротовања. У ридању и преклињању јављаху један другом да не остави царство и сасвим да му забране да оде. Док тако вапијаше народ са свим бољарима, погледа цар и махну руком заповедивши народу да ућути и престане са таквим противљењем рекавши и обећавши да ће испунити њихову вољу. Ипак, отпусти их домовима желосне и са траговима уплаканости на образима. Он остаде са једним бољаром који му беше часнији од свих, украшен побожношћу и чистотом, по имену Варахије, који се и раније спомену. Када се мишљаше да ће Нахор бити Варлаам, бесеђаше са философима, и једино се Варахија нађе да стоји испред и да се бори са њим, те ревностју Божијом разгоре срце своје. Цар Јоасаф узе једино њега себи и љубазно му говораше и топло мољаше да преузме царство, и у страху Божијем да напаса народ свој како

би сам пошао на жељени пут. Овај то не хтеде и одрицаше на све начине, рекавши:

„О, царе, како је неправедан твој суд, као и реч твоја што није по заповести. Јер ако си научио да волиш ближњег као самог себе, ради чега хиташ сам да одбациш терет и да га натовариш мени? Ако је добро царевати, сâм то држи добро. Ако је то препрека и саблазан за душу, зашто мени то предлажеш и уплићеш ме у то?“

И како [цар] виде да ово говори, престаде са беседом. Када наступи веома касна ноћ, написа посланицу народу испунивши је многим мудрошћу и у свему поучавајући побожности, какву веру су дужни да имају према Богу, какав живот да му приносе, какве песме, коју благодарност, и заповеди потом да никог другог не примају да преузме царство и да њим влада. И оставивши у својој ложници хартију на којој ово написа, утаји се од свих и изиђе из палате. Ипак, не могаше утајити се сасвим.

Када се прочу ово ујутру, одмах настаде у народу метеж и плач и ридање и сви са великом ужурбаном изиђоше да га траже старајући се на све начине како би га предухитрили да побегне. Тако њихова журба не беше празна, јер како похиташе по свим путевима, обиђоше све горе и прођоше све непроходне долине и нађоше га у неком сухом потоку са рукама подигнутим ка небу како твори молитву шестог часа. Када га угледаше, облише их сузе и мољаху га прекоревајући га због одласка. А он рече:

„Зашто се узалуд трудите, јер се не надајте да ћу вам ја бити цар.“

Утољен многим њиховим мољењем, врати се поново у палату и окупи све и откри своју замисао. Потом и заклетвама утврди реч да отада неће нити једног дана провести са њима.

„Јер ја“, рече, „моју службу према вама испуних и ништа не оставих, нити прећух нешто што вам је од

користи и за поуку, сведочећи свима вама веру и покајање у Господа нашег Исуса Христа (Према Дап. XX, 20-21) и показујући путеве покајања. И, ето, ја сада идем на пут који од раније желех и зато нећете видети мога лица ви сви. Стога вам сведочим у данашњи дан по речи Божијег апостола да сам чист од крви свих вас, јер не прећутах да вас известим о вољи Божијој.“ (Према Дап. XX, 26-27)

Чувши сви ово и схвативши његову чврсту вољу и да ништа не може забранити његову намеру, плакаху због сиротовања и што га неће имати, који их послуша све.

Тада цар узе оног Варахију, који се раније спомињао, и прихвативши реч, каза:

„Браћо, овога вам постављам за цара!“

Његове разлоге не хтеде нити да чује, па иако без жеље и хтења, постави га за цара, и положи му венац на главу и даде му царски прстен на руку. И ставши према истоку, помоли се за цара Варахију да буде непромењен у очувању Божије вере и да пронађе чврст пут по заповестима Христовим. Уз ово се мољаше и за свештенике црквене и за цело стадо, просећи им заступљење и спас од Господа, и све што им је потребно за прошење и старање.

Овако помоливши се, окрете се Варахији и рече:

„Ето, брате, заповедам ти, као што некада апостоли посведочише, пази себе и цело стадо твоје, у кога те Дух Свети постави за цара да напасаш народ Господњи, који стече часном крвљу. (Према Дап. XX, 28) И као што пре мене сазна за Бога и служаше му чистом савешћу, тако се и сада са још већим старањем покажи добро му угађајући. Јер као што се од Бога удостоји велике власти, толико си дужан још већег давања. Подај Доброчинитељу дуг благодарности, чувајући његове свете заповести и уклањајући се од сваког пута који води у погибел. Као што је са корабљама,

када се најамник који путује поколеба, он начини малу штету онима који плове са њим, а када сам крмани, целој корабљи начини пропаст, тако је и са царевима – ако неко од бољара погреша, не чини општу пакост народу колико себи, а ако ли то учини сам цар, онда штету направи свим градовима и народу. Као што хоћеш да будеш у великим тражењима, ако превидиш потребно, са великом чврстином чувај себе у добрим делима.

Презири сваку сласт која те вуче на грех, јер апостол рече: „Тежите за миром и светињом са свима, јер без тога нико неће угледати Господа.“ (Јевр. XII, 14) Осмотри околину која окружује људске ствари, која их некада другачије представља и преноси. И у том брзом потчињавању променама имај непромењену побожну мисао, јер оно што се мења у стварима овога света променом смисла, неизвесног је значења. А ти сасвим поуздано и чврсто буди утврђен у добром. Не узноси се пролазном славом у сујетној гордости, него своју природу сматрај ништавном, јер овдашњи живот је незнатан и кратак, и тело је спрегнуто са смрћу. И мислећи на ово, нећеш упасти у понор гордости, него ћеш се бојати истинитог Бога и небеског цара и заиста ћеш бити блажен, јер каза се: „Блажени су они који се боје Господа ходећи његовим путевима“, (Пс. CXXVII, 1) и: „Блажен је муж који се боји Господа, коме су веома омиљене заповести његове.“ (Пс. CXI, 1)

Ти си дужан пре свих да чуваш заповести, пошто су „блажени милостиви, јер ће они бити помиловани“, (Мт. V, 7) и: „Будите милостиви, јер је и Отац ваш небески милостив.“ (Јк. VI, 36) Ове заповести се испитују пре свих у великој владавини. И заиста, ко прими велику власт, дужан је да се угледа на њеног податеља. А још више треба се подоби́ти Богу, свагда мислити да нема ништа часније од милостије, нити да ишта боље не привлачи народ на љубав као благодат добро-

чинства упућена онима којима је потребно, јер ради страха настаје угађање изображено ласкањем части преласног имена, прелашћујући оно чему се указује оданост. И не желећи, покорени изнађе време за ме-теж, а онај који се држи везама љубави има чврсту послушност према ономе ко је држи. Стога буди лако приступачан онима који се моле и отвори уши осиротелим да би нашао Божије ухо отворено. Јер какви сарадници будемо себи, таквог ћемо наћи владара, и како чујемо, тако ћемо бити услышени, како видимо, тако ће нас видети Божије и свевидеће око. Принесимо, дакле, ка милости милост да подобном подобно примимо.

Него, чујмо другу заповест, а прву супругу: „Опраштајте и опростиће вам се. Ако не опростите људима грехе њихове, неће ни вама опростити грехе Отац ваш небески.“ (Према Мт. VI, 14-15) Стога не памти зла онима који погреше, јер се праштање заснива на праштању и смиреност на нашем дружењу. И онда, непраштање наше према онима који су сагрешили ствара наше прегрешење, јер они који се не смиљују на садруга свога, нано-се себи немилосрдност на толики дуг. Зато пазимо поуздано да и ми такође не пострадамо, него оставимо сваки дуг и сваки гнев избацимо из срца како би се и нама опростили многи дугови наши. А изнад свега и пре свега добро чувај предање вере, које си упознао и научио га. Никакав кукољ јереси да не изникне међу вама, него Божије семе сачувај чисто и без било које примесе да би умножен плод показао Владици када дође да би испитао свакога о учињеном у животу дајући свакоме према делу. Тада ће праведници засијати као сунце, (Мт. XIII, 43) а грешне ће прекрити тама и студен вечна. Сада, дакле, браћо, предајем вас Богу и речима благодати његове, коме је могуће да вам сазда и пода судбину међу свим светим.“ (Према Дап. XX, 32)

И рекавши ово, преклони колена своја, (Дап. XX, 36) као што је писано. Затим се помоли са сузама и,

окренувши се, изљуби Варахију, кога постави за цара, и све бољаре. Тада настаде стање које је доиста достојно суза. Сви који стајаху око њега као да хтедоше бити са њим у овом животу и у растанку са њим хтедоше се раставити и са душом својом. Шта све жалосно не говораху? Који плач смењиваху са ридањем? Изљубише га и од бола постајаху избезумљени, а од жалости беху као пијани.

„О, тешко нама“, вапијаху, „са овим злим растанком!“

Називаху га владиком, оцем и спаситељем.

„Тобом спознасмо Бога“, говораху, „избависмо се преласи. Нађосмо спокој од свих зала. Шта ће од сада бити са нама после растанка са тобом? Која нас све зла неће снаћи?“

Тако говорећи, удараху се у своја прса и плакаху држани напашћу. А он их заустави утешним речима у великом ридању и обећа им:

„Бићу са вама духом, јер ми је немогуће да будем и телом.“

Рекавши ово свима који га гледаху, изиђе из палате. И одмах сви пођоше за њим не окрећући се. Када већ не могаху видети град, одлажаху сами од себе. И како беху ван града, а он их нити речју не утеши, него им још више брањаше, раставише се са њим, и враћаху се и не желећи. Често им се очи окретаху, и идући, спотицаху се ногама о камен. А неки од најприврженијих ридајући издалека иђаху за њим, и тек када паде ноћ, растадоше се један од другог.

И овај честити изиђе из царства радујући се као када се неки изгнанник враћа весео у своју земљу. Беше споља обучен у обичне хаљине, а испод њих у вунене подеротине које му даде Варлаам. Те ноћи дође у дом неког сиромаша. Свуче са себе горње хаљине и као последњу милостињу дарова је убогом. И тако молитвама његовим и многих других убогих придоби себи Бо-

га за помоћника, и његову благодат и помоћ као одећу спасења обукавши, изиђе у пустињачки живот, не носећи нити хлеба, нити воде, нити ичег другог што је потребно за храну, нити обучен у хаљину, него само у жестоке оне подеротине, које мало пре споменусмо. Јер ранивши душу неком натприродном жељом и божаственом љубављу бесмртног цара Христа, сав беше усхићен према жељеном и сав се измени жудећи за Богом, држан његовом љубављу, јер се каза да је његова љубав силна као огањ. (Према Пп. VIII, 6) Тако он беше опијен божаственом љубављу, и разгоре се жеђу, као што је речено: „Као што јелен жедни на источнику воде, тако и моја душа жели теби, Боже. Ожедне душа моја крепког живог Бога.“ (Пс. XLI, 1-2) И тако вапи душа рањена таквом љубављу у *Песми над њесмама*: „Засадио си у нас љубав своју.“ И затим: „Покажи ми лице твоје да чујем глас твој, јер глас твој је слadak и лице твоје је красно.“ (Пп. II, 14)

Ове неизрециве красоте Христове жељаше као огањ у срцу. Примивши апостолски лик и мученичке саборе, презре све видљиво и сав пролазни живот. И избравши безброј мука и видова смрти, жуђаше за божаственим лепотама и помишљаше на Божије речи љубави према нама.

Овај огањ, и добар и благородан телом, још више благороднији као цар, у срцу прими да све земаљско презре. Сатре све телесне страсти, презре богатство и славу и људску част, остави венац и багреницу сматрајући их неважнијим од телесне паучине, а себе усрдно ослободи свега слабог и невољног ради монашког живота.

„Приону“, завапи, „Христе мој, приону душа моја за тобом, а мене прими десница твоја.“ (Према Пс. XVII, 35)

И тако неповратно ушавши у пустињску дубину, као бreme неко и железно тешко одбаци пролазну пометњу. Узвесели се духом и погледа ка вољеном Хри-

сту вапијући му као да је он сасвим ту и да чује глас његов и да разговара са њим.

„Да не виде“, рече, „блага овога света очи моје, Господе, да се не узносим умом од сада светском сујетом, него испуни, Господе, очи моје духовним сузама. И управи стопе моје и покажи ми твога угодника Варлаама, покажи ми заступника мога спасења да се од њега поуздано научим овом пустињачком и посничком животу, јер сам неискусан у борби са ђаволом и могао бих се оклизнути. Дај ми, Господе, да пронађем пут којим бих задобио тебе, јер се рани душа моја твојом љубављу, и жедан сам тебе, источника спасења.“

Ово помишљаше свагда у себи и говораше Богу, како би се молитвом и виђењем горњим сјединио са њим. И тако крепко идући, одмицаше путем бринући како да стигне до места где борављаше Варлаам. А храњаше се биљем које рашћаше по пустињи, јер као што напред рекох, не ношаше ништа осим тело своје и рите у које беше обучен, а оскудну и бедну храну налажаше међу биљем. Воду тамо не налажаше пошто та пустиња беше безводна и сува. Када би сунце ужегло око поднева, хођаше путем још жустрије распаљујући се у жеђи врелине и немајући воде, и изнемагаше у крајњем трпљењу, али побеђиваше природу љубављу и жеђи према Богу, росећи пламен жеђи за водом.

Не трпећи да у њему гледа такву појаву и такву претоплу љубав према Богу, мрзитељ добра и зависник ђаво, покрену му у пустињи многа искушења и напасти. Наметну му у мисли царску његову славу и прекрасне слуге и бољаре како стоје пред њим, као и другове и рођаке и врснике, и како све душе њихове беху везане за његову душу и како се њом умножавају. И потом изношаше врелине и многа знојења око њих, па телесну немоћ, и необично хођење таквим путем, и дужину времена, и постојећу беду пред очима због жеђи, и како никако не налази утеху или крај то-

ликом труду. И сасвим му узбурка разум од таквих мисли, као што је некада о великима писао Антоније. И када виде како изнемоћава пред ђавољим наговарањима, призва Христа и разгоревши се његовом љубављу, не сматраше ни за шта нападе онога. Посрамивши се, противник паде, како се каза, још у првом нападу.

Пође другим путем, јер су многе његове стазе лукаве и што покушаваше да га поколеба различитим привиђењима и вргне у страх. Некада му се јављаше као црн, какав и јесте, некада наг држећи мач и скачући на њега и претећи посечењем ако се ускоро не врати. А други пут преобраћаше се у различите звери прилазећи му и шкргућући зубима и стварајући љуто прскање и тутањ. И потом се преобрази у змију, и у аспиду и у василиска. А овај добри и храбри страдалац беше у души без трепета, јер Вишњег положи себи за прибежиште. Отрезни се умом и ругаше се лукавом говорећи:

„Не утаји се од мене, преласниче, јер те знам ко си. На мене се подиже као што некада почини зла људском роду. Свагда си и непрестано лукав и никако не престајеш да вређаш, него исти си као звер и гмизавац чији изглед позајмљујеш и угледаш се на њих, показујући своју зверолику вољу и штетну отровну намеру. Зашто, кукавни, започињеш немогуће? Откако разумех да су ово твоја зла лукавства и страшилишта, не марим више за тебе. Господ ми је помоћник и ја ћу се угледаати на непријатеље моје, (Пс. CXVII, 7) на аспиду и василиска наступићу чиме се и ти уподобљаваш и згазићу тебе лава и змију (Према Пс. XC, 13) укрепљен Христовом силом. Да се постиде и смету сви непријатељи моји и врате се ускоро.“

Ово рекавши, огрну се крсним знамањем, непобедивим оружјем, и истреби сва бесовска привиђења. Одмах звери и гмизавци ишчезоше као што дим нестаје, као што се восак топи пред лицем огња. А он Хри-

стовом силом оснажен, хођаше радујући се и благодарећи Господа. Али та пустиња храни многе и различите звери и свакојаке змије разних врста, и догађаше се да га сретаху, али не као привиђења, него се заиста појављиваху, тако да пут беше испуњен страхом и патњом. А он обоје прелеташе мишљу, јер страх се љубављу изгони ван, (Према I Јн. IV, 18) као што пише, а бол се олакшава вољом. Тако, дакле, пострадавши од многих напасти и беде, дође до оне пустиње у Сенаридској земљи у којој живљаше Варлаам, где и воду нађе и угаси пламену жеђ.

Јоасаф проведе пуне две године у пучини те пустиње, и идући по њој не нађе Варлаама. Бог и тиме искушаваше чврстину његових жеља и његову снагу. И беше тако без крова, жежен врелином и смрзаван хладноћом. И непрестано искаше пречасног старца као неку драгоцену ризницу, а од лукавих духова претрпе многа искушења и бојеве. И поднесе много болести због оскудности биља, које му беше за храну, јер пустиња беше сува и оно израсташе само на кратко. Али Владичином жељом она распаљена и тврда и непобедива душа трпљаше ове муке лакше него други. Стога не погреши у вишњој помоћи, него мноштво његових болова и трудова, које му вољени Христос ублажи, у сновима и код отворених очију веселяху његову душу.

Када се оконча друга година, Јоасаф непрестано прелажаше иштући жељеног изливајући жалост и реке суза према Богу.

„Покажи ми, Владико“, вапијаше, „покажи ми онога који ме задужи твојим познавањем и који постаде посредник толиких блага, и који ме лиши не малог мноштва мојих грехова, него ме удостоји да га видим и да поднесем испоснички подвиг раван његовом.“

Божијом благодаћу пронађе пећину. Пратећи стазу која тамо води, нађе неког монаха који пустињачки живљаше. И топло му се обиснувши и изљубивши га,

питаше га како да пронађе Варлаамово пребивалиште. И када исприча том мужу о себи, сазнаде од њега за станиште траженог. Дође убрзо као када ловац пронађе траг јадне звери коју лови. И дошавши до неких знамења које му показа онај старац, пође радујући се окрепљен надом, као дете које се надаше да ће видети оца после дугог времена. Јер када се љубав према Богу разгори у души, показује се много топлијом и силнијом него природна. Приђе, дакле, и стаде на улаз пећине, и ударивши, благослови и рече:

„Оче, благослови!“

Чувши глас, Варлаам изиђе из пећине. Позна духом по спољашњем изгледу онога кога није било лако познати ради чудног оног преображаја и промене којом се измени. И промени се у односу на онај првобитни изглед и красноцветајућу младост, јер беше поцрнео од прљења сунцем, обрастао у власи, усахлих образа, и очију упалих негде дубоко унутра, и боре имаше избраздане од течења суза и од велике оскудице хране и страдања. Позна Јоасаф духовног оца, који имаше такве црте свога лица. Стаде старац ка истоку и узашиљаше захвалну молитву Богу и по молитви рече амин. Загрлише се и уплетоше. У топлотном загрљају изљубише један другог, насићујући се ненасите многовремене љубави. И пошто изгрлише довољно један другог и нарадоваше се, седоше да разговарају. Варлаам започе први реч, рекавши:

„Добро дошао, чедо вољено, чедо Божије и наследниче небеског царства Господа нашег Исуса Христа, кога заволе, кога заиста пожелеле више од свега пролазног и пропадљивог, и као разуман и мудар трговац, све продавши, бесцени бисер купи и пронађе неукрадиву ризницу, скривену на пољу заповести Господње, и све раздаде, ништа не уштедевши, колико је за кратак пролазак, да поље оно купиш за себе. Даће ти Господ вечно место у пролазности, непропадљиво и нео-

вештало место у пропадљивости. Реци ми, вољени, како овамо дође? Како по мом одласку би са тобом, и да ли твој отац спозна Бога, или је још увек ношен оним ранијим безумљем и заробљен бесовском прелашћу?“

Када Варлаам о овоме запита, Јоасаф прихвати реч и исприча му све по реду шта би са њим по његовом одласку, и шта Господ учини помажући га, све до доласка њему. А старац слушаху са слашћу и дивљењем и топле сузе пуштајући, рече:

„Слава теби, Боже мој, који свагда стојиш испред и помажеш онима који те воле! Слава теби, Христе, царе свега, Боже преблаг, јер благослови семе које ја посејаш у душу слуге твога Јоасафа, те ти тако достојно донесе вишеструки плод, владару и Владици душа наших! Слава теби, добри и Свети Душе, јер благодат коју даде светим твојим апостолима, њој удостоји да прибројиш и овога, и многољудна мноштва ослободи њим злобесовске прелести и просветли истинитим богоразумљем.“

Тако Бог беше благодарен од обојице. И док тако разговараху и радоваху се Божијом благодаћу, приспе и ноћ, и они устадоше на молитву и твораху уобичајене службе, и потом споменуше храну, а Варлаам постави многоцену трпезу испуњену духовном храном, имајући само мало нечега за телесну утеху. Јер зеље беше сирово, неварено, чији узгајивач и делатељ беше сам старац. И нађе се мало финика у тој пустињи, и дивљег биља. Благодаривши за оно што се нађе, причестише се, и воду пијаху са извора који ту беше, отвореног руком онога ко испуњава и насити све живо. (Пс. CXLIV, 16) Затим захвалише Богу, а онда устадоше и окончаху ноћне молитве. И за кратко започеше духовну беседу спасних речи, испуњену небеском побожношћу. Преко целе ноћи разговараху док не дође јутро када опет споменуше уобичајене молитве.

Јоасаф проведе са Варлаамом приличан број година и проживе тако овај диван живот превазишавши људске снаге и повинова му се као оцу и учитељу, са великом смерношћу и покорношћу, обучавајући се сваком виду врлина, добро поучаван борби невидљивих и лукавих духова. Од тога умртва све страсти, а телесни смисао покори Христу као слуга господару. Заборави сасвим на храну и на одмор, а сну заповедаше као злом слуги. Толики му беше подвиг у пошћењу да му се дивљаше и сам Варлаам. Проведе са њим многе године и побеђиваше га трпељивим уздржавањем, јер причешћиваше се оном жестоком и неутешном храном само толико колико да би био жив и да не би умро насилно, да храном не би наудио добрим делима. Такође покори природу на бдење као неко непропадљив и бестелесан, а молитве и умно делање беху му непрестана дела. И све време живота окончавахе у посматрању, у духовном и небеском, тако да му нити час нити међучасови никако не остајаху откако се усели у ту пустињу. Јер то је дело истинског монашког чина, које никада духовно делање не налази празно, које добро управи овај честити, и хиташе чврстим тркалиштем небеског пута, и неугасиво своје топло прибежиште од почетка па до краја ступања полагаше у срцу, и од силе у небеску силу прелажаше, прилажући жељу на жељу и преданост на преданост док не достиже наданом и жељеном божаштву. Тако Варлаам и Јоасаф, живећи заједно и добром ревношћу ревнујући, без сваке муке и животног метежа, стекоше бистар ум лишен сваког смућивања.

После многих трудова у побожности, једног дана позва старац духовног сина, кога породи Јеванђељем, дотаче се речи духовне беседе, говорећи:

„О, вољени Јоасафе, достојно беше да поживиш у овој пустињи, и док се мољаш за тебе извести ме о томе Христос да ћу те видети пре окончања живота. Ви-

дех, дакле, како и пожелех, видех те како се отрже од овога света и од оних који су у свету, придруживши се Христу искреном вољом и дошавши на крај извршења његовог испуњења. Сада, пошто је време мога одласка на вратима и пошто ми се испуни жеља да будем друг и саврсник са Христом, ти покриј тело моје земљом и прах предај праху и борави даље на овом месту, држећи се духовног живљења, и твори спомен за моје смирење, јер се бојим да некада мрачно мноштво демона не учини пакост мојој души због мноштва мојих незнања. Ти, чедо, не изнемоћавај у болима и уздасима, не плаши се дужине времена и бесовских узнемиравања, него се у овој немоћи потпомажи Христовом силом, те се одважно подсмевај на жестину болова, а и према растојању времена буди такав, као да од сада чекаш да се сви дани разреше, јер је то најпрече уздржавање монашког живота. И тај дан сматрај почетком и крајем, тако свагда последње заборављајући, а на пређашње враћајући се. По провиђењу трчи на почаст вишњег позива Исуса Христа, као што блажени апостол заповеди: „Не смућујмо се, јер ако се спољашњи човек распада, али унутрашњи се обнавља дан за даном. Јер ваша мала брига доноси превелико вечно богатство славе. Ако не гледате видљиво, него невидљиво, јер видљиво је за времена, а невидљиво вечно.“ (Према II Кор. IV, 16-18) Тако помишљај, вољени, храбри се и крепи, као добар војник побрини се да угодиш војводи. И ако ти лукави наметну мисли малодушности и присиљавају те да ти ослабе снагу разложности, не бој се њихових прохтева, него помишљај на Владичину заповест, коју рече: „У свету бриге имате, али охрабрите се, ја победих свет.“ (Према Јн. XVI, 33) Стога, радуј се свагда Господу, јер те узе и одвоји те од света и положи као пред лице своје, а позва те сам својим позивањем. Свагда је близу и не брини, него у свакој молитви и мољењу нека се пред Богом са благо-

дарношћу знају твоја праштања, јер сâм рече: „Нећу те оставити, нити ћу одступити од тебе.“ (ИНав. I, 5) Такве, дакле, мисли имај у жестоком живљењу, у изнемоглостима уздржавања, весели се спомињући Господа нашег, јер рече: „Споменух Бога и узвеселих се.“ (Према Ис. LX, 5) А затим ће [ђаво] против тебе намислити да на други начин поведе бој, намећући ти високомудрене мисли, и показујући славу световног царства коју остави, и друго што је у свету, предлагајући ти речи као штит, говорећи: „Када учините све што вам је заповеђено, реците: Ми смо непотребне слуге, јер учинисмо што смо били дужни.“ (Према Лк. XVII, 10) Него, ко може од нас испунити дуг којим смо дужни Владици, који као богат осироте ради нас, да бисмо се ми његовим сиромаштвом обогатили. И пострада безгрешно да нас од грехова ослободи. Која је благодат слуги да пострада слично Владици? А ми много не достижемо до Његових страдања. Сећај се ових мисли чистећи се од сваког величања, узносећи се на разуму Божијем и присвајајући сваку жељу за послушношћу Христу. И мир Божији, који превазилази сваки ум, сачуваће срце твоје и мисли твоје у Христу Исусу.“

Овим речима божаственог Варлаама Јоасафово течење суза немаше краја, него као из источника многим струјама течаху, натапајући њега целог и земљу на којој сеђаше. Ридајући због растанка, мољаше се да му буде чак и топли сапутник на коначном путу и да не остане у животу по његовом одласку.

„Зашто“, рече, „оче, само за себе иштеш, а не и за ближњег, да се у овоме испуни савршена љубав, по реченом: „Воли ближњег свог као самог себе“, (Мт. XXII, 39; Мр. XII, 33) одлазећи сам у покој, а остављаш мене у жалости и у гресима, и пре него што се научих мукама испосничким, нити сазнадох о разноликим напади-ма непријатељских духова, него ме пушташ да се сам борим са њиховим пуковима? Шта ће друго бити осим

што ћу бити рањен њиховим злим лукавствима и да умрем, авај мени, духовном смрћу, која се дешава неискусним и страшљивим појединцима. Него, помоли се Господу, молим те, како би и мене повео као сапутника из овог живота и усто да поред наде коју имаш, примиш и плату за свој труд. Помоли се, оче, да не проведем у животу нити један дан после растанка са тобом и да не пливам по пучини ове пустиње.“

Када ово Јоасаф са сузама изрече, старац га са кроштошћу и мирно заустављаше, рекавши:

„Бескорисно нам је, чедо, да се противимо неприступачним Божијим судбинама. Ја се много мољаш за ово и непопустљивог Владику понуках да се не растављамо један од другог. И сазнах од њега благост, да ти не треба сада да одбацујеш телесни терет, него да живиш у пошћењу док себи не исплетеш светао венац, јер се ниси још довољно подвизавао за одговарајућу награду која ти је припремљена, па се потруди још мало како би се радовао улазећи у радост Господа свога. Ја сам негде близу стотим годинама, а у овој пустињи проведох већ 75 година. Теби се неће продужити толико време, него треба да будеш негде близу тога, као што заповеди Господ, и да ми се појавиш као друг, никако лишен било чега од оних који понеше тегобу и жегу дневну. Прими заповеђено озлобљење од Бога са радошћу, јер што он јави, ко је од људи кадар да то разори? И трпи то чуван благодаћу, буди трезвен увек према мислима противника и сачувај чист ум као неку многоцену непокрадиву ризницу, приводећи себе из дана у дан ка вишњем делању и виђењу да би се збило на теби оно што Спас завешта друговима својим: „Ако ме неко воли, нека сачува реч моју, и отац мој заволеће га, и доћи ћемо к њему и у њему ћемо створити обитељ.“ (Јн. XIV, 23)

Рекавши ово и још много другог достојног свете његове душе и богословског језика, утеши жалосну Јо-

асафову душу. И затим га посла ка некој братији, која имаше станишта на великом растојању, да донесу потребно за свету жртву. Тада се препојаса Јоасаф да испуни брзо службу, јер се бојаше да му Варлаам некако не оде и испуни природни дуг и душу преда Господу, а њему учини љуту несрећу, без речи и одлазећих порука, без молитве и без добијања оног благослова. Тако мушки оконча онај дуг пут да би се принела потребна света жртва. Принесе Богу бескрвну службу. Божаствени Варлаам приопшти се сам, а Јоасафа причести пречистим Христовим тајнама радујући се душом. И окусивши уобичајену храну, нахрани затим Јоасафову душу речима корисним души, рекавши:

„О, вољени сине, нећемо се више окупити у овом животу нити на једном јелу и трпези, јер идем на коначан пут отаца мојих. Ти треба из љубави према мени и ради чувања заповести Божијих да претрпиш на овом месту све до свога окончања, и да покажеш подвиге како их виде и научи, спомињући свагда смерну и клонулу душу моју. Радуј се радошћу и весели се весељем које је у Христу, јер земаљско и пропадљиво измени у вечно и непропадљиво, и пошто се приближава награђивање за твоја дела, давалац награда већ стоји пред тобом, који ће доћи да види виноград који је обрадио и дарује те богатом платом за дела. Јер сведок је реч достојна сваког прихватања, које изрече божаствени Павле: „Ако умremo, оживећемо са Њим, ако претрпимо са Њим, и цареваћемо са Њим, а то царство биће вечно и бесконачно, обасјано светлошћу неприступачном и заиста достојени сијања божаствене и живоначелне Тројице“.

Тако говораше Варлаам Јоасафу све до вечери и током целе ноћи, плачући незадрживим сузама и не подnoseћи растањак. И већ када дан свиташе, оконча да му говори и подиже ка небу руке и очи и узасла благодарност Богу рекавши:

„Господе Боже мој, који си свемогућ и који све створи, захваљујем ти што погледа на смерност моју и што ме удостоји правоверног исповедања твог и пута заповести твојих и да окончај живот мојим доласком овде. И сада, доброљупче, Владико свемилосрдни, прими ме у вечни твој посед и не спомени колико ти згреших видљиво и невидљиво. Сачувај овог свог верног слугу, кога доведе удостојивши мене, непотребног слугу свога, избави га од сваке сујете и искушења противниковог и учини да је изнад многоплетених мрежа, које лукави разапе за саблазан, као и све који желе спасти се. Уништи, свесилни, сву силу лукавог од лица слуге твојега и дај му власт да наступа на погубну његову главу, непријатеља душа наших. Пошаљи одозго благодат Светога Духа твога и укрепи га против невидљивих пукова, да би се удостојио да од тебе добије победнички венац, и прослави се са њим име твоје свето, као и Оца и Сина и Светог Духа, јер ти доликује свака слава и хвала у векове. Амин.“

Овако помоливши се и Јоасафа очински загрливши и давши му пољубац светим поздравом, крсним знаком прекрстивши се, простре ноге и постаде веома радостан као да му дође неки друг са којим оде на божаствени пут, преминувши ка даваоцу награда који је тамо. Старац овај заиста испуни духовне дане.

А Јоасаф обгрли оца, и ко да искаже са коликом побожношћу и љубављу оми сузама његово тело. И обавивши га вуненим ритама које му беше дао у палати, говораше узакоњене псалме над њим. Сав дан и сву ноћ појаше омивајући сузама часно тело блаженог. А сутрадан начини гроб близу пећине и веома побожно узевши свештене мошти, добри и пречасни син положи у гроб духовног оца, и топло разгоревши се душом, пренесе се усрдније на молитву и рече:

„Господе Боже мој, услиши глас мој којим те звах. Помилуј ме и услиши ме, јер тебе од срца иштем. И за-

иска те душа моја, не окрећи лице своје од мене и не уклони се гневом од слуге твога. Буди ми помоћник и не одгурни ме и не остави ме, Боже, јер ме отац мој и мати моја оставише, а ти ме, Господе, прими. Законоположи ме, Господе, на путу твојем и управи ме на стазу праву ради мојих непријатеља. Не предај ме у руке мучитеља, (Према Пс. XXVI, 7-12) јер сам привржен теби још од рођења, од утробе мајке моје ти си Бог мој, не одступи од мене, јер осим тебе немам помагача. (Према Пс. XXI, 10-12) Јер, ево, на пучину милосрђа твојих полажем наду душе моје, управи живот мој, који свом твари управљаш неизрецивим промислом, покажи ми пут којим ћу ићи, (Пс. CXLII, 8) и спаси ме, јер си добар Бог и човекољубац, молитвама и мољењем угодника твога Варлаама, јер ти си Бог мој, и тебе славим, заједно са Оцем и Сином и Светим Духом у векове векова. Амин.“

Молећи се овако, седе близу гроба и плакаше. И седећи заспа. И виде страшне оне мужеве, које и раније беше видео када му дођоше. И узеше га на велико оно и дивно поље и уведоше у преславни и светли град. И пролазећи кроз врата, сретаху га неки просветљени светлошћу, са венцима у рукама, блистајући неизрецивом лепотом, коју људске очи никада не видеше. Упита Јоасаф:

„Чији су ово венци које видим са пресветлом славом?“

„Твој је један“, рекоше, „начињен за многе душе које си спасао, а сада је украшен монашким животом и пошћењем које чиниш, ако ово храбро до краја окончаш. А други је такође твој, али доликује да га даш оцу свом, јер се тобом уклони са лукавог пута и покаја се усрдно Господу.“

А Јоасаф негодоваше, рекавши:

„Како је могуће да ја који толико пострадах и трудих се, будем једнак са оцем мојим, који ће примити дарове само ради покајања?“

Рече ово и учини му се одмах да виде Варлаама који га прекореваше рекавши:

„Нису ли ово моје речи, о Јоасафе, које ти некада рекох да када си најбогатији, онда нећеш бити давалац? Ти се не сећаш ових речи, а сада негодујеш због једнаких делова са оцем својим, и не веселиш се душом, јер чу се много твоје мољење за њега.“

А Јоасаф, као што свагда имаше обичај да разговара са њим, рече му:

„Опрости, оче, опрости! А где живиш сам покажи ми.“

А Варлаам рече:

„Добих да живим у овом прекрасном и великом граду, у улици усред града, обасјаног безбројном светлошћу.“

Мољаше се затим Јоасаф мислећи да га Варлаам прими у своје станиште и побожно га угости. А он рече:

„Није још време да дођеш у ово пребивалиште. Још мораш да носиш телесно бремене. Ако храбро истрпиш као што ти заповедих, доћи ћеш за кратко и после ћеш се удостојити оваквих станишта, и добићеш такву радост и славу, и бићеш са мном у векове.“

Пренувши се из сна, Јоасаф имаше још испуњену душу оном светлошћу неизрециве славе, и са великим дивљењем узасла Владици благодарну песму.

Проведе живећи све до краја истинским анђеоским животом и прихвати се још жешћег пошћења по старчевом одласку. У двадесет петој години остави земаљско царство и уђе у испоснички подвиг и поживе тридесет пет година у пустињи тој, као неко бестелесан и у уздржавању преко људских снага. Раније многе људске душе отргну од душегубне змије и приведе их Богу на спасење и због тога удостоји се апостолске благодати, и вољно постаде мученик, и са храброшћу исповедаше Христа пред царевима и мучитељима, и јави се као громки проповедник његове величине.

Затим се борише у пустињи са многим злим духовима и све их победи Христовом силом. Одозго се причести богатим даровима и благодаћу и отуд имаше духовно око очишћено од сваког земаљског смућивања, јер провидеше све што ће се збити. Христове красоте свагда видеше, као што је речено према пророку: „Видим свагда Господа пред собом, као да ми је са десне стране да не посрнем.“ (Пс. XV, 8) „Прилепи се душа моја за тебе, а мене држи десница твоја.“ (Пс. LXII, 8) Јер заиста се прилепи душа [његова] за Христа здруживши се са њим нераздвајним сједињавањем, не преокрену се од оног дивног дела, не измени правила испосништва свога од почетка па све до краја, једнако сачува вољу од младости па до тог узраста, па још и више, доспеваше у врлину и удостоји се најчистијег виђења. Поживевши таквим животом, одаде позваном достојно дело свога спознања и распе свет себи и себе свету, (Према Гал. VI, 14) и оде с миром ка Богу света и изиђе ка свагдажељеном Владици. И јави се лицу Господњем не са пола части. Тамо се украси припремљеним венцем славе и удостоји се видети Христа и са њим да буде, радујући се свагда у Христовој красоти. Предавши му у руке душу, пређе на страну живих, где је глас празнујућих, где је станиште оних који се веселе.

Неки сусед његов и свети муж, који имаше станиште близу њега и који му раније показа пут до Варлаама, сазнаде неким божанским откровењем и дође у сам час његовог скончања, и песмама свештеним удостоји га лијући сузе и љубав му указујући, испуни све што је хришћански потребно и часно његово тело положи у гроб оца Варлаама, јер је требало да и тела буду заједно пошто хтедоше да им и душе буду једна са другом у векове. Неком дивном заповешћу, која му се крепко заповеди у сну, овај отшелник, када га сахрани, дође у индијско царство и приступи цару Варахију и све му исприча што сазнаде о блаженом Јоасафу. А он се не

облени, него оде лично са великом војском и народом, и дошавши до пећине, угледа гроб. А Варлаам и Јоасаф лежаху неизмењени, са удовима и телом као у ранијем изгледу, неповређени, потпуно цели и са одећом. Ови свештени испуштаху многе миомирисе светом душом и телом и никако страшно не изгледаху. Цар Варахија положи их у пречасне ковчеге и пренесе их у своје отацтво.

Како народ дочу, превелико њихово мноштво стицаше се из свих градова и крајева на поклоњење и виђење оних блажених тела. Над њима певаху и свештене песме и упалише честољубиве свеће, да је неко могао рећи да су и ту веома слични, свећа над синовима светлости и заједничарима. Положише их часно заједно и велелепно у цркви коју Јоасаф сам подиже из основа. Преподобним својим угодницима Господ учини многа чудеса и исцељења у преносу и у полагању и у годинама потом. И виде цар Варахија и сав народ какве силе бивају од њих и да многи околни народи који боловаху од неверја, не знајући за Бога, ради знамења и чуда која настајаху у гробу, повероваху и они. И сви који видеше и чуше за Јоасафов анђелоподобан живот и за превелику његову љубав према Богу, дивљаху се свему славећи Бога, који свагда помаже онима који га воле и који их удостојава овако великих дарова.

Довде је крај ових речи, које написах према својој моћи онако како чух нелажно од часних мужева који ми их предадоше. А нама поштоваоцима и слушаоцима нека је души корисно ово казање и да се удостојимо части оних који угађају Господу, молитвама и мољењем блажених Варлаама и Јоасафа, о којима и јесте ово казање, у Исусу Христу, Господу нашем, коме доликује свака слава, част и сила, величање и велелепност са беспочетним Оцем, и са пресветим, благим и животворним Духом, сада и увек и у векове векова. Амин.

Речник мање познатих речи

анђелойодобан – сличан анђелу

асѿида, гр. – змија, гуја

баѣреница – царски плашт од црвеног скупоценог материјала

вазљубљен – вољен

ваисѿину – заиста

васељена – сав свет

василиск, гр. – отровна змија

Вишњи Јерусалим – царство и црква Христова

власѿи – врста анђела

влачац – врста траве

војинсѿво – војска

врач – лекар, исцелитељ

ѣалилејска вера – хришћанска вера

ѣејена, гр. – пакао

ѣосѿодсѿва – врста анђела

дажд – киша

девсѿвовайѿи – бити чедан

диво – чудо

двери – врата

дейѿињаѿи – понашати се као дете

добродейѿељ – врлина

добродейѿељан – испуњен врлинама

дроњак – стара подерана одећа

едем, гр. – предео у коме се налазио врт Адама и Еве на земљи, земаљски рај

жезао – штап, палица

живоначелан – онај који има живот у себи

жрец – идолски свештеник

зайреїаїи – увити
зрцало – огледало

и҃гемон, гр. – римски обласни управник
изобразїи се – насликати се
иноро҃ – једнорог
искони – давно
исїочник – извор

Јелин – Грк
јуродив – луд

колесница – кола
корабља – лађа
кроїиїи – заливати, омочити

ложница – брачна постеља, одаја за спавање
лукави – синоним за ђавола
луна – месец

мерило – вага
миродржац – онај који управља светом
мїиар – небески цариник, који од душе тражи да положи све рачу-
не за живот проведен у телу и на земљи

млаїи – чекић, маљ
муж – мушкарац, човек
мужеложник – мушкарац који се слеже са другим мушкарцем

начелник иреласїи – ђаво
недоумевайи се – бити у недоумици
некњижник – неписмен, неук
нейреласїан – нелажан, неварљив
нишїи – убог, сирот, ништаван

оба҃рен – нацрвењен
оваїлоїиїи се – отеловити се (за Сина Божијег)

оскврњеносїи – нечистота
оїребина – оно што се одбацује требљењем
оїишелнишїво – монашко усамљеништво

їеїи ҃радова – библијских пет градова међу којима су и Содом и
Гомора, који су сажежени огњем због грехова њихових житеља
їодвизайи се – усавршавати се у монашкој духовности
їодобайи се – бити сличан некоме, наликовати на некога
їодобије – сличност, подражавање
їодобник – онај ко је сличан некоме
їодсуначје – васељена, цео свет
їоїришїе – стара мера нејасне дужине, у неким случајевима око
хиљаду корака

їорфира, гр. – скерлет, пурпурна одећа
їоследовайи – ићи за неким, угледати се на неког
їосник – монах, испосник
їревазљубљен – веома вољен
їреклонїи се – савити се, сагнути се
їреисїодњи – адски, најдоњи, најкрајњи
їреласїи – превара, обмана, лукавство; омама, драж, чар
їреласїиїи се – преварити се, обмањивати се
їресїоли – врста анђела
їри҃воздїи се – приковати се гвозденим клиновима
їрознаменовайи – прорицати будућност
їроїивник – синоним за ђавола

рабоїа – посао, ропство
рабоїайи – радити, служити
риза, гр. – хаљина

сайодвижник – садруг у подвижништву
сайосник – садруг у пошћењу
седина – седа коса, синоним старости
словесан – разуман, учен, речит, духован
слово – прозна књижевна врста
сїакленица – чаша

сїиари йреласник – ђаво
сїирашилийи – плашење

їиаланай, гр. – врста новца

їирайеза, гр. – свети престо у олтару

уза – веза

услишийи – чути

финик, гр. – врста палме

хум – брдашце, узвишица

целомудрије – мудрост, разборитост, непорочност, чистота, поштење, невиност, чедност

Индекс имена и географских назива

Авенир, цар 26, 178, 200, 204, 205, 207

Авраам 52, 53, 62, 64, 165, 170, 201

Агхис 163

Адам 51, 63, 153

Адон 163

Амфион 162

Антиопија 162

Антоније 216

Антоније, монах 84

Аполон 162, 163

Арахје 133-135, 139-141, 148, 154, 195

Ареј 162, 187

Арес 163

Арон 53

Артемида 162, 163

Асклипије 162

Афродита 161-163, 188

Богородица 54, 116, 203, 235

Валаам, звездочатац 34, 157, 158

Варахије 209, 210, 213, 229

Варлаам 24, 44-47, 49, 56, 57, 61, 68, 72, 76, 79, 89, 90, 95, 103, 105, 106, 109, 111-115, 119, 126-131, 133-136, 138, 140, 154-157, 168, 170, 172, 184, 209, 214, 215, 217-221, 223-227, 229, 230

Галилејци 154, 173

Ганимеда 162

Давид, пророк и цар 67, 78, 123, 141, 174, 200

Данаина 162

Данило, пророк 95

Девица 25

Диј 161, 162

Дионис 162, 188

Ева 179

Европа 162

Египат 25, 26, 165

Египћани 158, 163, 164

Египћанин 53

Елена 162

Ермија 162

Ерот 162

Етиопљанин 190

Етиопска земља 24, 25

Зардан 125-128, 131, 132

Зевс 161

Зифон 162

Израиль 67, 157, 194

Израильћани 53, 74

Индија 24

Индијска земља 25-27

Индијци 25

Ираклије 162, 163

Исаија, пророк 66, 157, 171, 174

Исак 62, 165

Исида 164

Исус Христос 24-28, 30, 31, 34, 38, 39, 49, 54, 55, 58, 59, 62, 63, 65, 70, 74, 75, 77, 78, 80, 81, 83, 94, 96, 102, 106, 108-110, 113-119, 121, 122, 124, 133, 135, 139, 142, 144-146, 151, 155, 156, 167, 169-172, 177, 180, 181, 184, 185, 191, 193-198, 200-202, 208, 210, 214-222, 224, 228, 230

Ифест 162

Јаков 62, 165

Јелини 158, 161, 163-165

Јоасаф 24, 33, 46, 47, 49, 56, 57, 61, 67, 72, 76, 79, 87, 89, 90, 95-100, 103, 105, 106, 108-114, 127, 131, 133, 148, 155, 185, 196, 198, 200-202, 204-206, 209, 217-221, 223-230

Јован, јеванђелиста 54, 80
 Јован, монах 24
 Јордан 54
 Јудеји 158, 165, 166
 Кастор 162
 Крон 161
 Лазар, четвородневни 62, 64
 Лакедемон 162
 Лида 162
 манастир Светога Саве 24
 Марија, Богородица 54, 116, 142
 Миној 162
 Мојсеј 53, 74, 165
 Нахор 133, 139, 155-158, 167, 171,
 173, 194, 209
 Никејски сабор 119
 Озирид 164
 Ор 164
 Павле, апостол 33, 62, 66, 124,
 181, 204, 225
 Персеј 162

Персефона 163
 Пилат 166
 Полидевк 162
 Радамантиј 162
 Сарпидон 162
 Сатана 51
 Семелија 162
 Сенаридска земља 44, 109, 217
 Сенаридска пустиња 134
 Серух 192
 Синајска Гора 53
 Соломон 30
 Сотона 128, 148, 173
 Тевда 172-175, 177, 178, 184, 185,
 188, 190, 193, 194
 Тимотеј 181
 Тиндареј 162
 Тифон 164
 Тома, апостол 25
 Халдејци 33, 158, 159, 161, 164
 Црвено море 53

Илустрације

Иван, юмшарыгы 54, 57

Иван, юмшарыгы 24

Иван, юмшарыгы 54

Иван, юмшарыгы 158, 165, 166

Иван, юмшарыгы 162

Иван, юмшарыгы 161

Иван, юмшарыгы 32, 64

Иван, юмшарыгы 162

Иван, юмшарыгы 162

Иван, юмшарыгы 34, 116, 142

Иван, юмшарыгы 162

Иван, юмшарыгы 73, 74, 165

Иван, юмшарыгы 133, 139, 155, 156, 161, 171

Иван, юмшарыгы 173, 194, 200

Иван, юмшарыгы 119

Иван, юмшарыгы 164

Иван, юмшарыгы 164

Иван, юмшарыгы 33, 67, 80, 128

Иван, юмшарыгы 181, 204, 225

Иван, юмшарыгы 162

Иван, юмшарыгы 163

Иван, юмшарыгы 166

Иван, юмшарыгы 163

Иван, юмшарыгы 162

Иван, юмшарыгы 163

Иван, юмшарыгы 51

Иван, юмшарыгы 162

Иван, юмшарыгы 44, 139, 217

Иван, юмшарыгы 154

Иван, юмшарыгы 162

Иван, юмшарыгы 73

Иван, юмшарыгы 30

Иван, юмшарыгы 135, 148, 173

Иван, юмшарыгы 173, 174, 177, 178, 184, 185

Иван, юмшарыгы 181, 186, 193, 194

Иван, юмшарыгы 161

Иван, юмшарыгы 162

Иван, юмшарыгы 164

Иван, юмшарыгы 16

Иван, юмшарыгы 33, 133, 139, 161, 164

Иван, юмшарыгы 33

СЛѢДШЕ ПОЛЗНО СЪБЫНОУ

твѣни еѣсѣлныи стрѣны. глѣ

мыи едѣны. рѣты глѣ прѣне

нодѣ. коаномѣ дѣнихоу. алоу

лѣдѣ утѣдѣ нѣдѣрѣдѣнѣдѣ.

нѣдѣтѣрѣдѣнѣдѣ. нѣдѣтѣ

нѣтѣнѣ. нѣдѣтѣнѣ. нѣдѣтѣ

нѣтѣнѣ. нѣдѣтѣнѣ. нѣдѣтѣ

нѣтѣнѣ. нѣдѣтѣнѣ. нѣдѣтѣ

нѣтѣнѣ. нѣдѣтѣнѣ. нѣдѣтѣ

нѣтѣнѣ. нѣдѣтѣнѣ. нѣдѣтѣ

нѣтѣнѣ. нѣдѣтѣнѣ. нѣдѣтѣ

нѣтѣнѣ. нѣдѣтѣнѣ. нѣдѣтѣ

нѣтѣнѣ. нѣдѣтѣнѣ. нѣдѣтѣ

нѣтѣнѣ. нѣдѣтѣнѣ. нѣдѣтѣ

нѣтѣнѣ. нѣдѣтѣнѣ. нѣдѣтѣ

нѣтѣнѣ. нѣдѣтѣнѣ. нѣдѣтѣ

нѣтѣнѣ. нѣдѣтѣнѣ. нѣдѣтѣ

Варлаам и Јоасаф, манастир Свјуденица

Стара српска књижевност у 24 књиге
књига двадесет друга

Варлаам и Јоасаф

Уредник
Љубица Милејић

Рецензенти
Радмила Маринковић
Дамњан Пејровић

Ликовно графичка опрема
Сека Бунеја
Добрило Николић

Издавач
Издавачко предузеће *Просвета* а.д.
Београд, Чика Љубина 1
www.prosveta.co.yu

За издавача
Миодраг Ђукић

Тираж 1000 примерака

Штампа
Бирографија, Суботица

ISBN 86-07-01621-0